

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 22/2017

RIKOLLISUUSTILANNE 2016

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA
TUTKIMUSTEN VALOSSA

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 24, Unioninktau 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 22/2017

ISSN 2342-7779 (verkkajulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0642-1 (pdf)
ISBN 978-951-51-0643-8 (painettu)

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on viime vuosina jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Laajentumisen taustalla on ollut instituutin kriminologisen tutkimuksen lisääntyminen ja kokonaisrikollisuuden seurantainstrumenttien pitkäjänteinen kehitystyö. Tätä taustaa vasten koettiin perustelluksi jakaa entinen Rikollisuustilanne-katsaus kahteen julkaisuun, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikollisuuskontrollia ja seuraamusjärjestelmän toimintaa.

Käsillä oleva Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Maiju Tanskanen. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykänen.

Helsingissä 1. päivänä kesäkuuta 2017

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Kriminologisen tutkimusyksikön
tutkimusjohtaja

Janne Kivivuori

SISÄLLYS

RIKOLLISUUTTA KUVAAVAN TIEDON LÄHTEET,

<i>Janne Kivivuori & Hannu Niemi</i>	1
1 Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus.....	1
2 Kokonaisrikollisuutta mittaavat kyselylähteet.....	4
3 Katsauksen rakenne.....	6

RIKOLLISUUSKEHITYS.....7

A RIKOSLAJIT.....7

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys, <i>Mikko Aaltonen & Petri Danielsson</i>	7
Yhteenveto.....	12
2 Henkirikokset, <i>Martti Lehti & Karoliina Suonpää & Janne Kivivuori</i>	13
2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus.....	13
2.2 Poliisiin tietoon tullut rikollisuus.....	15
Pitkän aikavälin kehitys.....	18
Ikäryhmät henkirikosten uhreina.....	19
2.3 Nuoret henkirikosten tekijöinä.....	22
Nuorten tekemien henkirikosten määrä.....	22
Suomalaisnuorten henkirikollisuus kansainvälisesti.....	26
Nuorten henkirikosten ominaispiirteitä.....	27
Nuoret henkirikoksentehtäjät.....	28
2.4 Henkirikollisuuden piirteitä.....	29
Tekopaikat.....	29
Väkivallan raakuus ja suunnitelmallisuus.....	30
Pähteet ja henkirikollisuus.....	33
Henkirikosten osapuolet.....	35
Henkirikosten selvitysprosentti.....	38
2.5 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen.....	39
2.6 Kansainvälistä vertailua.....	42
Suomen henkirikollisuuden taso Euroopassa.....	43
Syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten väkivalta henkirikollisuutemme ytimenä myös kansainvälisesti.....	45
Yhteenveto.....	47
3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset, <i>Juha Kääriäinen & Martti Lehti & Petri Danielsson & Mikko Aaltonen</i>	49
3.1 Tietolähteet.....	49
3.2 Väkivallan uhriksi joutumisen yleisyys kyselyiden valossa.....	51
3.3 Poliisiin tietoon tullut rikollisuus.....	53
Henkirikosten yritykset.....	53
Pahoinpitelyrikokset.....	54
Vammantuottamus.....	55
Ryöstörikokset.....	55
Väkivaltarikosten selvitysaste.....	56
3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen.....	57

3.5 Väkivaltarikosten piirteitä.....	60
Pahoinpitelyrikosten piirteitä	60
Ryöstörikosten piirteitä.....	68
3.6 Väkivallan riskitekijät ja alkoholi	70
Yksilökohtaiset riskitekijät	70
Väkivalta ja alkoholi	73
Päihteiden käyttöön liittyvän väkivallan määrällinen kehitys.....	73
Uhrin ja tekijän päihtymys väkivaltatilanteissa uhritutkimusten valossa.....	75
3.7 Väkivallan pelko.....	76
Yhteenveto	80
4 Seksuaalirikokset, <i>Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi</i>	81
4.1 Tietolähteet	81
4.2 Raiskaus	82
Kokonaisrikollisuus	82
Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa	83
Tilastoitu raiskausrikollisuus	85
Raiskausten piirteitä.....	87
4.3 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset	92
Kokonaisrikollisuus	92
Tilastoitu rikollisuus	94
Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä.....	96
Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä	98
4.3 Muut seksuaalirikokset	99
Insesti, sukurutsa.....	99
Muut rikokset	100
Yhteenveto	103
5 Omaisuusrikokset, <i>Mikko Aaltonen & Petri Danielsson & Karoliina Suonpää</i>	105
5.1 Tietolähteet	105
5.2 Kokonaisrikollisuus.....	106
Kansalliset uhritutkimukset	106
Yritysuhritutkimus.....	109
Rikosvahingot	110
Omaisuusrikosten ilmitulo ja piiloon jäävä rikollisuus	112
5.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	114
Varkausrikokset	114
Varkausrikollisuuden rakenteesta	116
Varkausrikosten selvittäminen	118
Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt	119
Muun omaisuuden luvaton käyttö	122
Kavallusrikokset	122
Petosrikokset	124
Vahingontekorikokset	128
5.4 Omaisuusrikosten alueellinen jakautuminen	130
5.5 Epäiltyjen sosioekonominen tausta	131
5.6 Kansainvälistä vertailua	132
Yhteenveto	135

6	Talousrikokset, <i>Petri Danielsson</i>	137
6.1	Tietolähteet ja piilorikollisuus.....	137
6.2	Talousrikokset	139
	Verorikokset (RL 29:1–4)	139
	Kirjanpitorikokset (RL 30:9–10).....	141
	Velallisen rikokset (RL 39:1–6).....	141
	Virkarikokset (RL 40 luku).....	142
	Arvopaperimarkkinarikokset.....	143
	Rahanpesurikokset (RL 32:6).....	144
	Talousrikoksilla aiheutettu vahinko	145
	Harmaa talous	146
	Yhteenveto	146
7	Kyberrikollisuus, <i>Matti Näsi & Maiju Tanskanen</i>	147
7.1	Tietolähteet	148
7.2	Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa.....	148
	Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset.....	149
	Yritysten tietomurrot	150
	Tietokoneavusteiset rikokset	151
	Häirintä ja kiusaaminen	151
	Laiton nettilataaminen	153
	Petokset ja identiteettivarkaudet	153
7.3	Poliisin tietoon tullut kyberrikollisuus	154
	Yhteenveto	159
8	Liikennerikokset, <i>Hannu Niemi</i>	161
8.1	Liikennejuopumus.....	161
	Ratsiatutkimukset – todellisen rikollisuuden mittari	162
	Poliisin tietoon tullut rikollisuus	167
	Verenalkoholi	169
	Tapahtumapaikka ja -aika.....	171
	Rattijuopumukseen syylliseksi epäilty.....	172
	Rattijuopumuksen valvonta	174
	Rattijuopumusrikosten selvitysprosentti	175
8.2	Muut liikennerikokset	177
	Liikennerikosten selvitysprosentti	179
8.3	Liikennerikosten aiheuttamat vahingot	180
	Rattijuopumusvahingot	180
	Muut liikennevahingot.....	185
	Yhteenveto	188
9	Huumausaine-, alkoholi- ja dopingrikokset, <i>Hannu Niemi & Miialiila Virtanen</i>	189
9.1	Tietolähteet	189
9.2	Huumeiden käytön yleisyys	189
9.3	Huumausainerikokset.....	192
	Huumausainerikosten piirteitä	194
	Huumausainemarkkinoiden valvonta	195
9.4	Alkoholirikokset	198
9.5	Dopingrikokset	199
	Yhteenveto	200

B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ	201
1 Nuorisorikollisuus, <i>Matti Näsi & Maiju Tanskanen</i>	201
1.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus	201
Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa	202
Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa	202
Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa	203
Nuorten vakava väkivaltarikollisuus	208
1.2 Nuoret rikosten tekijöinä	209
Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat	210
Nuorten miesten rikollisuus pitkällä aikavälillä	213
Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli	213
1.3 Nuoret rikosten uhreina	214
Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat	215
Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?	217
Pitkän aikavälin kehitys varkauden ja ryöstön uhrikokemuksissa nuorilla miehillä	218
Yhteenveto	218
2 Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina, <i>Juha Kääriäinen & Petri Danielsson</i>	219
2.1 Naiset rikosten tekijöinä	219
Poliisin tietoon tullut naisten rikollisuus	219
Tytöjen rikokset kyselytutkimuksen valossa	222
2.2 Naiset väkivallan uhreina	223
Henkirikokset	223
Naisten osuus poliisin tietoon tulleista väkivallan uhreista	224
Naisiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimusten valossa	225
Tytöt rikosten uhreina	228
Yhteenveto	228
3 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus	229
<i>Hannu Niemi & Martti Lehti</i>	
3.1 Johdanto,	229
3.2 Ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne 2006–2015	233
Maahanmuuttajien rikollisuus virallistilastojen valossa	234
Muiden ulkomaalaisten rikollisuus	238
3.3 Maahanmuuttajien rikollisuus tutkimuksen valossa	241
Maahanmuuttajien rikollisuuden piirteitä	241
Väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot ja demografia	243
Kansainvälistä vertailua	247
3.4 Maahanmuuttajat rikosten uhreina	251
Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi	251
Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä	253
Rasistinen rikollisuus	254
3.5 Rajat ylittävä rikollisuus	257
Maanpetos-, raja- ja salakuljetusrikollisuus	257
Yhteenveto	263
LIITETAULUKOT 1–5	265
LÄHTEET	281
SUMMARY	295

RIKOLLISUUTTA KUVAAVAN TIEDON LÄHTEET

Janne Kivivuori & Hannu Niemi

Rikollisuustilanne-katsaus antaa kokonaiskuvan rikollisuutemme tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Tarkastelut nojaavat kahteen päälähteeseen: *rekisterilähteisiin* ja *kyselylähteisiin*. Rekisterilähteet syntyvät viranomais-toiminnan yhteydessä. Tästä syystä niihin sisältyy vain viranomaisten tietoon tullut rikollisuus, jota kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Kyselymenetelmät kuvaavat *kokonaisrikollisuutta* ja sisältävät myös viranomaisilta piiloon jääneen rikollisuuden.

Rikollisuuden määrää ja piirteitä kuvattaessa kriminologiassa sovelletaan yleisesti niin kutsuttua Sellinin periaatetta, jonka mukaan aikaisemmat viranomaiskontrollin ja rikosprosessin vaiheet tuottavat luotettavampaa tietoa rikollisuudesta kuin myöhemmät (Sellin 1931–32; Kivivuori 2011). Siten poliisitilasto kuvaa pääsääntöisesti syyttäjä- ja tuomioistuintilastoa luotettavammin rikoskäyttäytymisen määrää ja piirteitä. Vastaavasti väestölle suunnatut kyselytutkimukset kuvaavat luotettavammin kokonaisrikollisuutta kuin rekisterilähteet, koska ne sisältävät myös tapahtumat, jotka eivät ole tulleet kontrolliviranomaisten tietoon.

Käsitlemme tässä tiiviisti Rikollisuustilanne-katsauksessa käytetyt keskeiset tietolähteet. Tarkastelun näkökulmana on rikollisuuden määrän, piirteiden ja kehityksen *kuvaaminen*.

1 Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus

Viranomaisten tiedot rikoksista, niiden esitutkinnasta ja myöhemmistä prosessivaiheista tallentuvat kunkin viranomaisen omiin rekistereihin. Tilastokeskus käyttää ja jalostaa näitä tietoja, kun se julkaisee rikos- ja pakkokeinotilaston osana virallista tilastoa¹. Rikollisuustilanne-katsauksen keskeisenä tietolähteenä käytetään tätä Tilastokeskuksen julkaisemaa tilastoa. Katsauksessa on lisäksi käytetty eräitä muita rekisterilähteitä, kuten rikos-

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [pxweb2.stat.fi/database/StatFin/oik/rpk/rpk_fi.asp]. Helsinki, Tilastokeskus.

ten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

Siihen, kuinka paljon rikoksia tulee kontrolliviranomaisten tietoon, vaikuttavat lukuisat seikat, joista rikosten määrä on yksi. Muita tekijöitä ovat esimerkiksi kulttuuriset muutokset alttiudessa tulkita konflikteja rikoksiksi tai väkivallaksi, kommunikaatioteknologian kehittyminen sekä lainsäädännön muutokset (Aaltonen ym. 2014; Kivivuori 2014)¹. Rikollisuustilannekatsauksessa on pyritty tulkitsemaan havaittujen muutosten mahdollisia lähteitä, muun muassa vertailemalla rekisteripohjaisia tarkasteluja kokonaisrikollisuustutkimukseen pohjautuvien tietojen kanssa. Vaikka kontrolliviranomaisten rekistereistä puuttuu piilorikollisuus (ks. kohta 2 jäljempänä), ne ovat korvaamattomia rikollisuuden määrän, piirteiden ja kehityksen kuvaamisessa. Esimerkiksi vakava väkivalta, syrjäytyneeseen elämänpiiriin kytkeytyvä rikollisuus sekä talousrikollisuus ovat ilmiöitä, joista saadaan tietoa ensisijaisesti viranomaistoiminnan kautta syntyvien rekisterilähteiden avulla.

Kontrolliviranomaisten tilastot. Rikollisuuskehitystä kuvataan ja arvioidaan ensi sijassa Tilastokeskuksen kokoaman ja julkaiseman *rikos- ja pakkokeinotilaston* pohjalta. Tilastokeskus julkaisee virallisessa tilastossa pääasiassa tietoja rikosten ja epäiltyjen määristä; tässä katsauksessa käytetään paitsi näitä lukuja, myös väestömäärään suhteutettuja lukuja. Pääsääntöisesti poliisitilaston luvut kuvaavat rikollisten tekojen, eivät henkilöiden määrää. Myös selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjä koskevat luvut ovat – ellei toisin mainita – tekoperustaisia, eli sama henkilö lasketaan epäillyksi useita kertoja, jos hän on tehnyt useita selvitettyjä rikoksia vuoden aikana. Ilman eri mainintaa rikoslukuihin sisältyvät myös yritykset².

Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta kuvaavaan virallistilastoon on vuodesta 2009 sisällytetty myös uhripohjaisia tarkasteluja eräiden väkivaltarikosten osalta. Näitä virallistilaston uhripohjaisia lukuja on hyödynnetty tämän katsauksen pahoinpitelyrikoksia ja seksuaalirikoksia koskevissa luvuissa. Vuonna 2012 Tilastokeskus alkoi julkaista tietoja epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Myös näitä uusia tietoja on hyödynnetty käsillä olevassa katsauksessa.

¹ Tilastoidun henkirikollisuuden muutokset ovat suhteellisen immuuneja näille tekijöille, mutta pitkällä aikavälillä kommunikaatio-, liikenne- ja lääketieteellisen teknologian muutokset saattavat vaikuttaa siihenkin vaikuttamalla väkivaltavammakuolleisuuteen.

² Joissakin rikoslajeissa yritysten osuus voi olla suurehko. Esimerkiksi vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista törkeistä pahoinpitelyistä 17 % oli yrityksiä.

Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteri. Vaikka Tilastokeskus on viime vuosina kehittänyt rikos- ja pakkokeinotilastoa, kyseinen tilasto ei kuitenkaan anna kovinkaan paljon mahdollisuuksia rikosten teonpiirteiden, siis laadun ja luonteen kuvaamiseen ja seurantaan. Siksi tämän katsauksen eräissä jaksoissa on käytetty Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin luomaa Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä (RTST), joka perustuu poliisin rikosilmoitusjärjestelmään. RTST-rekisterin teonpiirteitä koskevat tiedot koodataan rikosilmoitusjärjestelmän avoimista selosteosista, joissa juttua tutkinut poliisi on kuvannut tekoa vapaamuotoisesti. Näihin kuvauksiin sisältyvän tiedon muuntaminen määrälliseen muotoon, siis luvuiksi, on työteliäs prosessi. Siksi ei ole käytännössä mahdollista, että yleisissä rikoksissa tiedot perustuisivat kaikkien vuoden aikana tehtyjen tapahtumien analyysiin. Tämän vuoksi RTST-rekisteriin perustuvat tiedot ovat pääsääntöisesti satunnaisotantaan perustuvia.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä. Vuonna 2002 käynnistettyyn¹ henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan tietoja kaikista uhrin kuolemaan johtaneista teoista. Mukana ovat teot, joita poliisi tutkii nimikkeillä murha, tappo, surma, lapsensurma tai kuolemantuottamus pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Tietoja kerätään erillisellä tietolomakkeella, jonka täyttää kussakin henkirikostapauksessa joku jutun tutkijoista. Tietojärjestelmä sisältää siis kaikki poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltatapaukset, mutta keruujärjestelmä on itsenäinen suhteessa viralliseen poliisitilastoon ja sen tuottamiseen. Järjestelmä poikkeaa muista rekisterilähteistä siinä, että kerättävä tietosisältö on tutkijoiden suunnittelema. Tietojen keräyslomake on yksityiskohtainen ja tuottaa paljon enemmän tietoa henkirikoksista kuin virallinen, julkaistu poliisitilasto tai kuolemansyytilasto. Järjestelmä tuottaa tietoa rikoksen uhrista, tekijästä, osapuolten välisestä suhteesta, teon piirteistä ja olosuhteista. Se mahdollistaa vakavimman väkivallan piirteiden kuvaamisen ja tutkimisen tarkkuudella, joka ei ole mahdollista muiden rikoslajien kohdalla.

Esitutkintaviranomaisten tilastojen, RTST-rekisterin ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmän ohella katsauksessa on eräissä kohdissa käytetty myös tuomioistuintilastoa ja kuolemansyytilastoa.

¹ Järjestelmä on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön yhdessä ylläpitämä.

2 Kokonaisrikollisuutta mittaavat kyselylähteet

Rikostilastot syntyvät kontrolliviranomaisten työn yhteydessä ja ne sisältävät siten vain ilmi tulleen rikollisuuden. Eräissä rikoslajeissa, kuten kuolemaan johtaneessa väkivallassa, piilorikollisuuden ongelma on pieni. Henkiriikollisuus on kuitenkin poikkeus; muissa rikoslajeissa, ja eritoten yleisessä massarikollisuudessa, vain pieni osa teoista tulee viranomaisten tietoon ja sitä kautta tilastoon. Siksi oikeasuhtainen kuva kokonaisrikollisuuden rakenteesta ja kehityslinjoista edellyttää tiedon saamista myös piiloon jäävää rikollisuudesta.

Kriminologiassa on kehitetty kyselymenetelmään nojaavaa *kokonaisrikollisuustutkimusta* 1930-luvulta alkaen, jolloin rikollisuuden mittaamisen kontrollivalli ensi kerran murrettiin Edwin H. Sutherlandin ja Austin L. Porterfieldin uraa uurtaneissa tutkimuksissa (Kivivuori 2011). Suomessa tärkeimmät kokonaisrikollisuuden osoittimet on kehittänyt Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti sekä instituuttia edeltäneet tutkimuslaitokset, eritoten Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos¹. Instituutissa mittareiden kehittämistyö nojaa sekä kansainvälisiin esikuviin että omaan metodologiseen tutkimukseen (Niemi 1985; Kivivuori & Salmi 2009; Sirén 2011; Kivivuori ym. 2012; Kivivuori ym. 2013). Metodologisen tutkimusnäytön perusteella kyselyperustainen kokonaisrikollisuuden tutkimus tuottaa luotettavaa tietoa rikollisuuden määrästä ja piirteistä omalla soveltuvuusalueellaan. Keskeisiä kyselymenetelmän katvealueita ovat törkeimmät rikokset, harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä *täydentää*, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Uhritutkimukset. Aikuisväestön rikoskokemuksia mittaavat valtakunnalliset uhritutkimukset kuvaavat sitä, kuinka suureen osaan väestöstä on kohdistunut väkivaltaa, omaisuusrikoksia ja eräitä muita rikoslajeja. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa kansalliset uhritutkimukset, joita toteutettiin vuodesta 1980 vuoteen 2009 (Sirén ym. 2010). Vuonna 2012 tutkimukseen tehtiin merkittäviä metodologisia ja sisällöllisiä muutoksia ja se siirtyi yksin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vastuulle. Nykyisin *Kansallisen rikosuhritutkimuksen* nimellä suoritettava kysely tehdään vuosittain (Danielsson & Kääriäinen 2016). Kansallisten järjestelmien lisäksi Suomi on osallistunut kansainvälisiin uhritutkimuksiin viidesti vuosina 1989–2005 (Aromaa & Heiskanen 2008).

¹ Nykyinen Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti toimi vuosina 1974–2014 nimellä Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Yleisuhritutkimusten ohella on tehty eräitä kapeammin kohdennettuja uhritutkimuksia. Miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa mittaavat *naisuhritutkimukset* toteutettiin vuosina 1997 ja 2005 (Piispa ym. 2006). Miesten kokemasta väkivallasta tehtiin kyselytutkimus vuonna 2010 (Heiskanen & Ruuskanen 2010). Kansallinen rikosuhritutkimus on sisältänyt vuodesta 2012 alkaen kolmen vuoden välein toteutettavan parisuhdemoduulin, joka kattaa sekä naisiin että miehiin kohdistuvan, pari- ja seurustelusuhteisiin liittyvän väkivallan (Danielsson & Salmi 2013; Salmi & Danielsson 2014).

Nuorten kokonaisrikollisuus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti vuonna 1995 kansalliset *nuorisoriikollisuuskyselyt*. Järjestelmä on kohdistettu peruskoulun yhdeksännelle luokka-asteelle (15–16-vuotiaisiin), koska sen aikana kokonainen ikäkohortti on viimeistä kertaa tavoitettavissa samassa instituutiossa. Nuorisoriikollisuuskyselyissä on vuodesta 1998 mitattu myös nuorten joutumista rikosten uhreiksi, ja Poliisiammattikorkeakoulun *lapsiuhritutkimus* on kartoittanut laaja-alaisesti lasten ja nuorten rikosuhrikokemuksia (Fagerlund ym. 2014). Kansallisten kyselyiden lisäksi kriminologisia nuorten kokonaisrikollisuustutkimuksia on tehty myös Helsingissä ja Turussa, osana kansainvälistä nuorisoriikollisuuskyselyä (*International Self-Report Delinquency Study*, ks. Junger-Tas ym. 2012 ja Kivi-vuori ym. 2014). Helsingin osalta pisimmälle menneisyyteen ulottuu vuosina 1961 ja 2006 toteutettu kutsuntatutkimus, joka kartoitti kutsuntaikäisten miesten kokemaa rikollisuutta (Salmi 2008b). Kansainvälinen suuntaus on, että nuorten rikollisuuskyselyissä uhri- ja tekonäkökulma yhdistetään, jotta lasten ja nuorten turvallisuustilannetta voidaan seurata kokonaisvaltaisesti.

Muut kokonaisrikollisuustutkimukset. Rikokset voivat kohdistua paitsi yksilöihin myös yrityksiin ja yhteisöihin. Tällä saralla kokonaisrikollisuuden seuranta on tarpeen edelleen kehittää ja laajentaa. Vuonna 2010 toteutettu *yritysuhrututkimus* (Salmi, Lehti & Keinänen 2011) sovelsi uhritutkimuksen metodologiaa kaupan ja teollisuuden alojen yrityksiin kohdistuvaan rikollisuuteen. Yritysuhrututkimuksen tietoja on tässä katsauksessa käytetty omaisuusrikollisuutta kuvaavassa luvussa. Vuonna 2016 ensi kertaa toteutettu Oppilaitosten turvallisuustutkimus (Näsi 2017) kattaa myös oppilaitoksiin instituutioina kohdistuneet rikokset, henkilöstöön ja oppilaisiin kohdistuneiden rikosten lisäksi. Tutkimuksen tietoja on käytetty tämän katsauksen jaksossa B.1.

Eräiden rikoslajien kohdalla on olemassa muita kuin kyselyihin perustuvia kokonaisrikollisuuden tutkimuslähteitä. Esimerkiksi rattijuopumusrikollisuuden osalta tärkeä lähde on tienvarsitutkimusten sarja, joka alkaa vuodesta 1979. Vastaavantyypisiä *ratsiatutkimuksia* on toteutettu saman-

aikaisesti vuosittain Euroopan unionin jäsenmaissa vuodesta 2005 alkaen ja epäyhtenäisemmin jo 1990-luvun lopulta lähtien.

3 Katsauksen rakenne

Rikollisuustilanne-katsaus jakaantuu kolmeen osaan. Alussa on tiivis yleiskatsaus rikollisuuden kehityksestä ja rakenteesta. Sen jälkeen esitetään tarkemmin rikoslajikohtaiset kuvaukset. Viimeisessä osassa on erilliset luvut nuorisirikollisuudesta, naisten tekemästä ja kokemasta rikollisuudesta, sekä maahanmuuttajista ja ulkomaalaisista rikosten tekijöinä ja uhreina. Se, millä tarkkuustasolla eri rikoslajeja ja ryhmiä käsitellään, heijastaa pitkälti sitä, missä määrin aihepiiristä on tehty kriminologista tutkimusta. Lisäksi käsittelyn laajuuteen on vaikuttanut se, onko ilmiön tarkastelussa voitu käyttää sekä rekisteri- että kyselylähteitä.

RIKOLLISUUSKEHITYS

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Mikko Aaltonen & Petri Danielsson

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomais-ten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilastoimaa. Myös Tulli ja rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia. Tilastoidun rikollisuuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lainvastaisista teoista jää tällä tavoin piiloon. Rikosten ilmituloaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta.

Vuonna 2016 poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tuli 488 000 rikoslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta. Lisäksi viranomaiset kirjasiivat 335 000 liikenteeseen liittyvää rikkomusta¹ (taulukko 1). Omaisuusrikokset muodostavat rikosten kokonaismäärästä vajaa puolet (47 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ja seksuaalirikoksia oli kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista. Valtaosan niistä muodostavat pahoinpitelyrikokset.

Rattijuopumuksia oli rikoksista noin 3,5 prosenttia. Muut rikoslakiin perustuvat liikenne rikokset muodostavat rikosten kokonaismäärästä huomattavan osan, kaikkiaan noin viidenneksen (21 %). Muita mainittavia rikosryhmiä ovat huumausainerikokset (5,1 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (2,7 %), yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (2,0 %) sekä aserikokset (1,7 %).

Liikenne rikkomuksista huomattava osa, lähes kolme neljästä, oli nopeusrajoitusten ylityksiä (73 %).

Edellisvuoteen verrattuna rikosten kokonaismäärä laski noin 2 prosenttia. Omaisuusrikosten määrä laski noin 3 prosenttia, kun taas seksuaalirikokset lisääntyivät noin 12 prosenttia ja huumausainerikokset 7 prosenttia. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten määrä pysyi lähes ennallaan, mutta

¹ Liikenne rikkomus, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen, ajoneuvorikkomus (TLL 103, 105a).

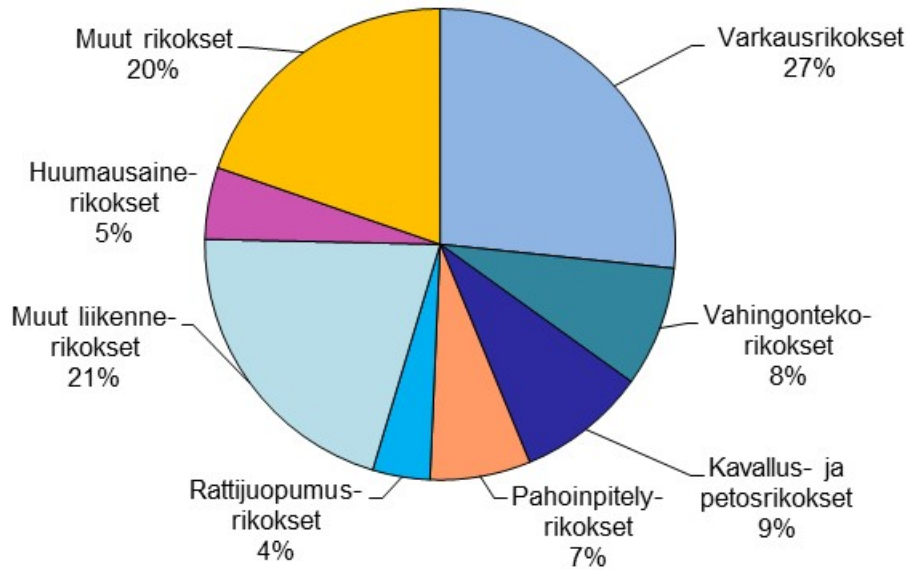
henkirikosten määrä oli kahdeksan tapausta edellisvuotta pienempi¹. Liikenne-rikkomusten määrä kasvoi noin neljällä prosentilla edellisvuodesta.

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2016

Omaisuusrikokset	230 174	
Varkaus ja näpistys		128 065
Törkeä varkaus		3 367
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	36 094	
Pahoinpitely ja lievä pahoinpitely		32 177
Törkeä pahoinpitely		1 563
Murha, tappo ja surma (poislukien yritykset)		76
Seksuaalirikokset	3 327	
Raiskaus, törkeä raiskaus		1 160
Huumausainerikokset	25 082	
Törkeä huumausainerikos		1 179
Rattijuopumus	17 308	
Muut rikoslakiin perustuvat liikenne-rikokset	103 927	
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikenne-rikkomukset)	72 289	
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan		13 399
Järjestysrikkomukset		2 321
Yksityisyyden, rauhan ja kunnia loukkaaminen		9 890
Aserikokset		8 248
Alkoholirikokset ja -rikkomukset		2 876
Yhteensä	488 201	
Liikenne-rikkomukset ym. (TLL 103,105a)	335 248	

Kuviosta 1 ilmenee tarkemmin eräiden keskeisten rikosryhmien osuus ilmoitettujen rikoksista vuonna 2016 (mukana eivät ole liikenne-rikkomukset). Varkausrikokset ovat tilastoidun rikollisuuden suurin ryhmä muodostaen siitä yli neljänneksen. Poliisin tietoon tulleista rikoksista kahdeksan prosenttia oli vahingontekoja, yhdeksän prosenttia kavallus- ja petosrikoksia ja seitsemän prosenttia pahoinpitelyjä.

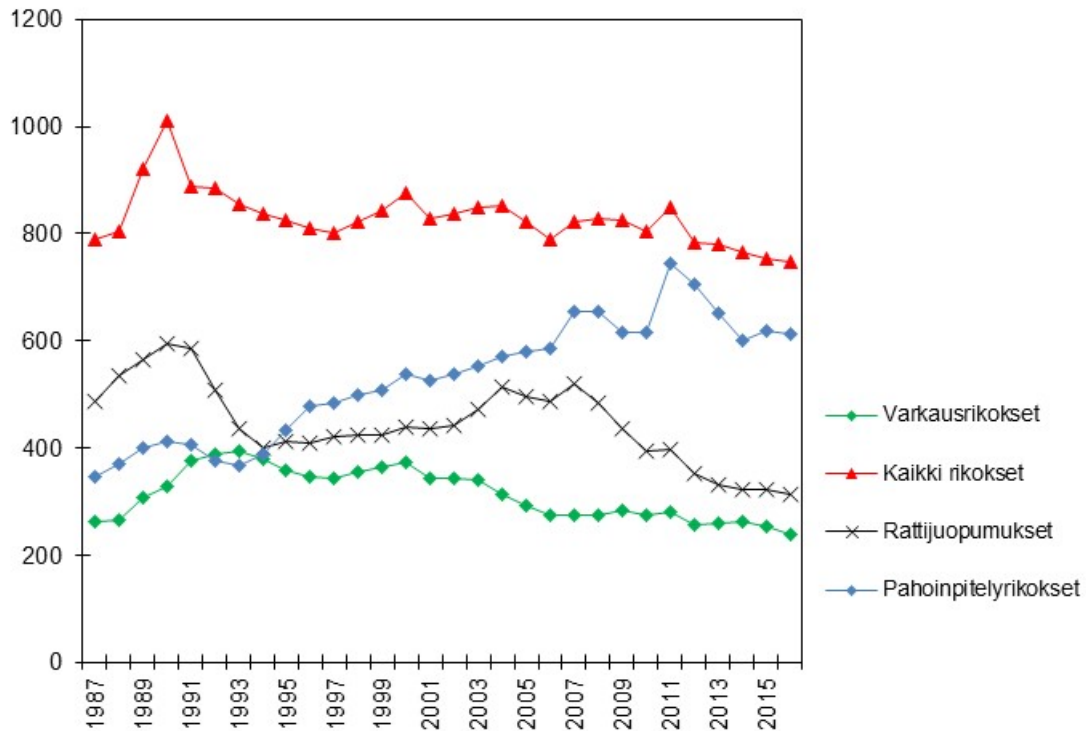
¹ Vuoden 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia. Ks. tarkemmin luku 2.

Kuvio 1 Poliisiin ja muiden viranomaisten tietoon tulleiden rikosten jakauma vuonna 2016 (%) (n=488 201). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuvio 2 näyttää kaikkien rikosten (paitsi liikenne-rikosten¹) ja kolmen merkittävän rikosryhmän, eli varkausrikosten, pahoinpitelyrikosten ja rattijuopumusten kehityksen viimeisten 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

¹ Kaikkien rikosten sarja ei sisällä liikenne-rikoksia (RL 23:1,11) eikä liikenne-rikkomuksia (TLL 103, 105a).

Kuvio 2 Poliisiin tietoon tulleet rikokset vuosina 1987–2016. Kaikki rikokset ja varkausrikokset (10 000 asukasta kohti), pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset (100 000 asukasta kohti)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Poliisiin tietoon tulleiden rikosten määrä nousi tasaisesti 1960-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuun. Sen jälkeen rikosten kokonaismäärä on vakiintunut. Taloudellisen vaurastumisen myötä lisääntyneitä rikosentekomahdollisuuksia ja kaupungistumista on pidetty etenkin omaisuusrikollisuuden lisääntymisen selittäjänä. Pahoinpitelyrikollisuuden kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta. Osa kasvusta selittyy myös rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Rikosten kokonaismäärän jyrkkä nousu 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa johtui suurelta osin maksukorttipetosten lisääntymisestä ja niiden tilastointitavasta, jota sittemmin muutettiin.

Viime vuosikymmenien merkittävin piirre on ollut varkausrikosten miltei yhtäjaksoisen, 1960-luvulta alkaneen kasvun pysähtyminen ja rikollisuuden kääntyminen laskuun. Petosrikollisuus on sen sijaan kasvanut merkittävästi 2000-luvulla. Vahingontekorikosten määrä on viime vuodet vaihdellut

vailla selvää suuntaa. Ryöstörikokset ovat vähentyneet 1980-luvun lopulta lähtien, mutta viimeisen vuosikymmenen aikana taso on vakiintunut.

Pahoinpitelyrikosten määrällinen kasvu on jatkunut pitkään. Viime vuosina on ollut merkkejä kasvun tasaantumisesta. Vuonna 2011 poliisin kirjaa- mat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon, mutta niiden määrä on sittemmin laskenut. Henkirikollisuus on ollut viime vuosina vähenemään päin.

Rattijuopumusrikollisuuden kehityksessä on erilaisia vaiheita. Rattijuopumuksia tilastoitiin eniten 1990-luvun alkuvuosina, jonka jälkeen rikos- luvut kääntyivät selvään laskuun. Rattijuopumukset lisääntyivät uudelleen 2000-luvulla, mutta eivät aikaisemmalle tasolle. Päähtyneenä ajaneiden määrä on laskenut edellisen kymmenen vuoden ajan.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti

	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Tappo, murha, surma (poislukien yritykset)	2,1	2,5	2,0	1,6	1,8	1,4
Ryöstörikokset	32	32	28	30	31	30
Pahoinpitelyrikokset	585	653	615	704	602	613
Varkausrikokset (ei sisällä moottoriajoneuvon anastamista)	2 723	2 719	2 731	2 557	2 616	2 388
Vahingonteko	916	1 062	915	818	777	639
Kavallus- ja petosrikokset (ei sisällä veropetoksia)	355	433	439	561	628	783
Rattijuopumus	488	485	393	353	322	315

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Yhteenveto

- Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 488 000 rikosta ja 335 000 liikenne-rikkomusta.
- Rikosten kokonaismäärä väheni edellisvuodesta noin kaksi prosenttia. Omaisuusrikokset vähenivät, seksuaalirikokset ja huumausainerikokset lisääntyivät. Pahoinpitelyrikosten määrä pysyi ennallaan.
- Liikenne rikkomuksia kirjattiin neljä prosenttia enemmän kuin edellisvuonna.
- Varkausrikosten kasvu pysähtyi 1990-luvun puolivälissä ja rikokset ovat sen jälkeen vähentyneet selvästi.
- Petosrikollisuuden määrän kasvu jatkuu edelleen.
- Rikollisuuden rakenne on ajallisesti varsin vakaa. Varkausrikokset muodostavat noin neljänneksen rikoksista (2016: 27 %), samoin rattijuopumukset ja muut liikenne rikokset (2016: 25 %).
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostavat kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista. Pääosan (86 %) niistä muodostavat pahoinpitelyrikokset.
- Henkirikollisuudessa on jo usean vuoden ollut aleneva suunta. Vuonna 2016 tapahtui 76 henkirikosta.

2 Henkirikokset

Martti Lehti & Karoliina Suonpää & Janne Kivivuori

Yksiselitteisin väkivaltarikoksia erittelevä seikka on uhrin kuolema. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia sosiaali-indikaattoreita, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Jaksossa tarkastellaan henkirikollisuuden tietolähteitä eli osoittimia, joiden pohjalta voidaan muodostaa kuva kuolemaan johtaneen väkivallan kehityksestä maassamme. Pelkästään rikollisuuskehityksestä kiinnostunut lukija voi siirtyä suoraan jaksoon 2.2.

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen kuoleman: murha, tappo, surma, lapsensurma sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos. Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema poliisiasiaien tietojärjestelmään pohjautuva poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Tilasto on henkirikosten osalta uhrin pohjainen, kukin henkirikoksen uhriksi joutunut henkilö tilastoidaan poliisitilastoon erillisenä rikoksena. Tilasto on myös aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli lähinnä vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin.

B. Kuolemansyytilasto. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löydytty, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. *Henkirikosseuranta*. Vuodesta 2002 alkaen toiminnassa on ollut poliisitilaston ja kuolemansyytilaston ohella kolmas henkirikollisuuden määrittäjä tietokanta, henkirikosseuranta. Siihen kirjataan Tilastokeskuksen pitämän poliisitilaston tavoin poliisin tietoon tulleet henkirikokset (ja tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Osoitinjärjestelmien tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 34 henkilöä (26 %) pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on 10–15 prosenttia tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan saman verran sitä alhaisempi. Henkirikosseurannassa kirjattu Suomessa tehtyjen henkirikosten uhrien vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 104, 16 prosenttia pienempi kuin poliisitilaston näyttämä ja 14 prosenttia korkeampi kuin kuolemansyytilaston osoittama. Uskomme, että se on varsin lähellä tosiasiallisesti Suomessa vuosina 2007–2016 surmattujen määrää. Virallistilastoista lähimpänä seurantajärjestelmän osoittamaa on poliisitilaston näyttämä tappojen, murhien ja surmien yhteismäärä. On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan trendistä, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaisten henkirikosten määrää ei voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Syynä ovat syiltään epäselviksi jäävät alkoholistien väkivalta-vammakuolemat, joita on vuosittain useampia ja joissa vammojen syntyypää on jälkikäteen mahdotonta selvittää. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista mitään. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin heikon yleisen terveydentilan johdosta.

Poliisitilasto, kuolemansyytilasto ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmä sisältävät teot, jotka ovat rikoksina tulleet viranomaisten tietoon (siis ainakin uhri on tiedossa, vaikka tekijää ei onnistuttaisi selvittämään).

Yleisen käsityksen mukaan *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilynä viranomaisten tietoon – on maamme henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat kuitenkin, että joka vuosi muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää. Toisaalta viime vuosina on ilmennyt, että kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyy puutteita, joiden johdosta kiinnijäämisriski hoitohenkilöstön potilaisiin kohdistamissa henkirikoksissa (niin laitoksissa kuin kotihoidossakin) on selvästi muuta henkirikollisuutta pienempi. Tämän tyyppistä piilorikollisuutta ei aiemmissa arvioissa ole lainkaan huomioitu, joten ne ovat saattaneet antaa liian myönteisen kuvan piilorikollisuuden vähäisyydestä henkirikollisuudessamme. Vuosittain tulee ilmi (ja tilastoidaan) niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyyntilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Henkirikosten määrä väheni vuonna 2016 edellisvuoteen verrattuna 10 prosenttia. Tilastoitujen Suomessa tehtyjen murhien, tappojen ja surmien määrä oli 76. Se oli selvästi alle kymmenvuotisjakson keskiarvon ja pienin sitten vuoden 1970.

Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Murha	58	47	40	38	49	43	38	42	36	21
Tappo	69	85	73	72	64	46	57	59	48	55
Surma	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
A. Edellisiä yhteensä	127	132	114	110	114	89	95	101	84	76
Lapsensurma	1	0	2	2	2	0	1	1	1	0
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	25	28	22	22	18	18	12	11	19	19
B. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia										
Yhteensä	153	160	138	134	134	107	108	113	104	95
<i>Muutos %</i>	<i>+11%</i>	<i>+5%</i>	<i>-14%</i>	<i>-3%</i>	<i>0%</i>	<i>-20%</i>	<i>+1%</i>	<i>+5%</i>	<i>-8%</i>	<i>-9%</i>

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailta ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

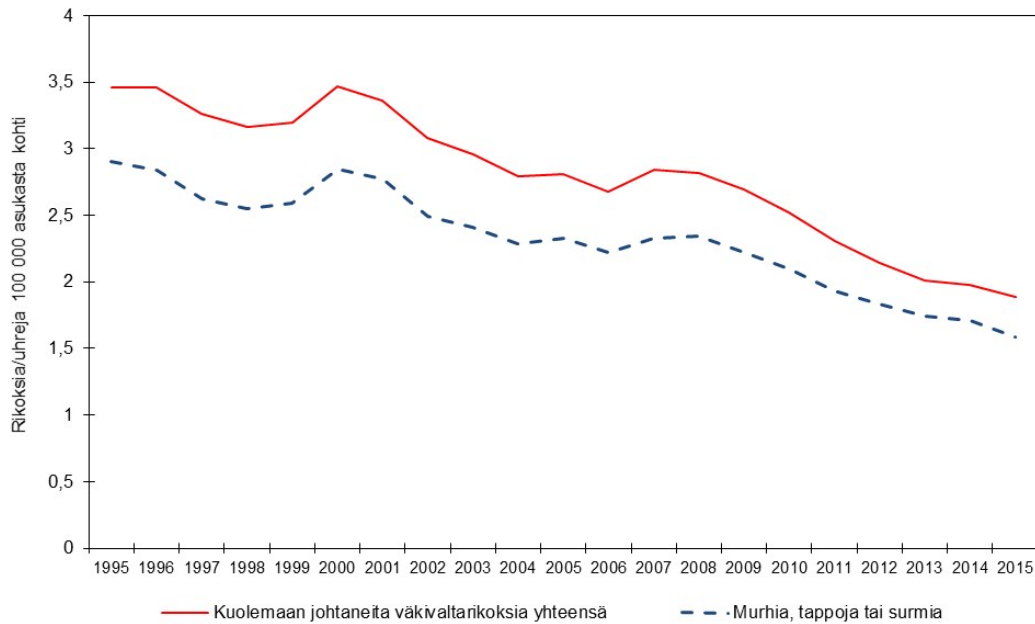
Edellisvuoden tavoin myös vuonna 2016 poliisitilastoon kirjattiin maahan saapuneiden turvapaikanhakijoiden ulkomailla, ennen Suomeen tuloa, terroristisessa tarkoituksessa tekemiä murhia (rikoksia tilastoitiin kaksi). Niitä ei ole sisällytetty katsauksen rikosmääriä koskeviin tarkasteluihin, koska rikosten yhteys Suomeen ja sen väestöön on yksin rikosprosessuaalinen. Kun turvapaikanhakijoihin liittyviä, ennen Suomeen tuloa ajoittuvia murhaepäilyjä ei huomioida, kuolemaan johtaneita tahallisia väkivaltarikoksia tuli poliisin tietoon vuonna 2016 kaikkiaan 95. Myös Suomessa tehtyjen kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä jäi pienimmäksi sitten 1970-luvun alun. Tilastoitujen murhien määrä ilman turvapaikanhakijoiden tekemiä rikoksia oli 21, 42 prosenttia edellisvuotta pienempi.

Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleet 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	116	119	110	102	99	73	78	78	70	..
<i>Muutos %</i>	+8 %	+3 %	-8 %	-7 %	-3 %	-26 %	+7 %	+0 %	-10 %	..
D. Surmattuja henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan										
	131	133	120	119	110	89	89	88	82	79
<i>Muutos %</i>	+9 %	+2 %	-10 %	-1 %	-8 %	-19 %	+0 %	-1 %	-7 %	-4 %

Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto; Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, henkirikosseuranta 26.5.2017.

Henkirikosseurannan ennakkotietojen mukaan tahallisten henkirikosten määrä vuonna 2016 oli 79, kolme vähemmän kuin vuonna 2015. Kuolemansyytilaston tuorein tieto on vuodelta 2015. Kyseisenä vuonna surmattiin 70 henkilöä, mikä oli pienin määrä vuoden 1888 jälkeen. Kuolemansyytilasto antaa vakavimman väkivallan kehityksestä samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto ja henkirikosseuranta, joihin seuraavat tarkastelut perustuvat.

Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1995–2015, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Tilastokeskus. Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

Kuviossa 1 on esitetty kolmen vuoden liukuvana keskiarvona kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrän kehitys 1995–2015. Kuviossa on myös erikseen aikasarja murhien, tappojen ja surmien määrän kehityksestä. Rikosten määrät on suhteutettu asukasluukuun. Sarjojen välinen ero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Molempien osoittimien perusteella henkirikollisuuden väestöön suhteutettu taso pysyi suhteellisen vakaana aina vuosituhannen vaihteeseen asti, jonka jälkeen henkirikosten määrä kääntyi laskuun.

Viisivuotiskausittainen tarkastelu antaa saman tuloksen. Poliisitilaston mukaiset kuolemaan johtaneen väkivaltarikollisuuden väestöön suhteutetut viisivuotistasot vuotta ja 100 000 asukasta kohden olivat 1980–2014 seuraavat: 3,0 (1980–84); 3,3 (1985–89); 3,5 (1990–94); 3,3 (1995–99); 3,2 (2000–2004), 2,7 (2005–2009) ja 2,2 (2010–2014).

Sekä liukuvien keskiarvojen että viisivuotiskausien tarkastelu pelkistää esiin henkirikollisuuden viime vuosien alenevan kehityssuunnan. Vuositaitosten erojen huomioimiseksi on syytä tarkastella myös edellä esitettyjä tekemäärien vuotuissarjoja sekä seuraavassa asetelmassa esitettyjä väestöön suhteutettuja vuosisarjoja:

Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia väestön 100 000 henkeä kohti.

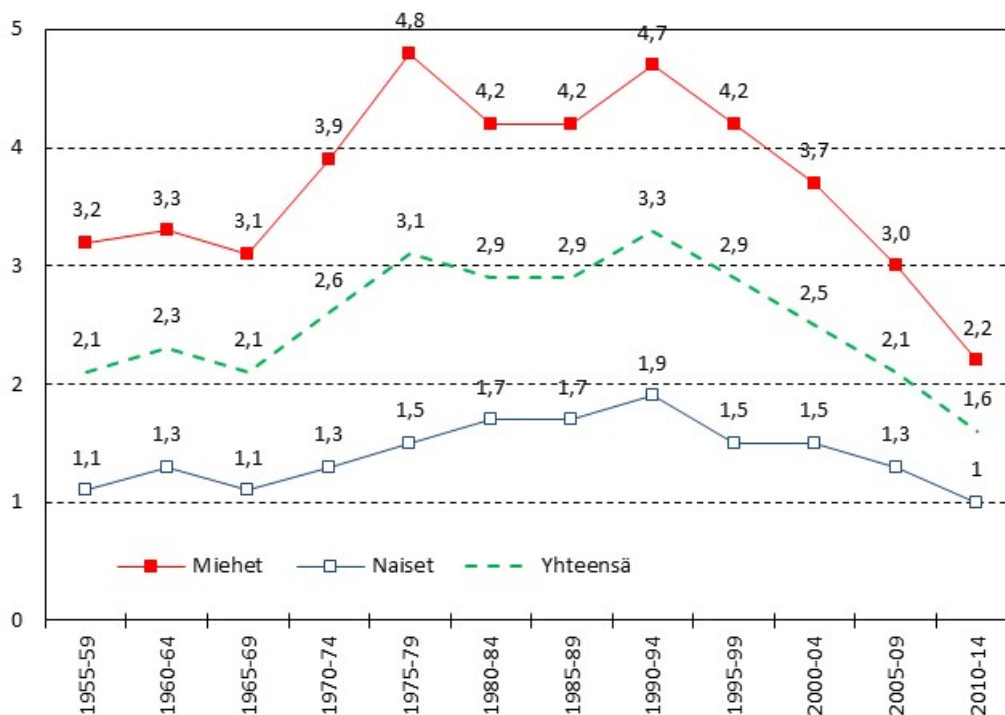
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kuolemansyytilasto	2,19	2,24	2,06	1,90	1,83	1,35	1,43	1,43	1,28	..
Henkirikosseuranta	2,47	2,50	2,24	2,21	2,04	1,64	1,63	1,61	1,49	1,44
Poliisitilasto: kaikki	2,89	3,00	2,58	2,49	2,48	1,97	1,98	2,08	1,89	1,73
Poliisitilasto: henkirikokset	2,40	2,48	2,13	2,05	2,11	1,64	1,74	1,85	1,53	1,38

Lähteet: Tilastokeskus; Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti; poliisitilaston tahalliset henkirikokset sarja sisältää murhat, tapot ja surmat. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Pitkän aikavälin kehitys

Kuviossa 2 on tarkasteltu kuolemaan johtaneen väkivallan kehitystä 1950-luvulta alkaen kuolemansyytilastoon pohjautuen. Kuvio kuvaa yli vuoden ikäisten surmattujen miesten ja naisten määriä viisivuotiskausittain asukaslukuun suhteutettuna.

Alle vuoden vanhana surmatut on poistettu tarkastelusta. Heihin kohdistuneet henkirikokset olivat vielä 1950-, 1960- ja 1970-luvulla pääosin vastasyntyneen surmia, joiden määrän kehitykseen ovat vaikuttaneet erityiset, muusta henkirikollisuudesta poikkeavat syyt. Vastasyntyneen surmat ovat vähentyneet ajanjaksolla jyrkästi ja ovat nykyisin erittäin harvinainen rikollisuuden muoto (Kivivuori 2001, 25–26).

Kuvio 2 Vähintään yksivuotiaana surmattuja miehiä ja naisia 100 000 henkeä kohden 1955–2014, viisivuotiskausittain. Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto

Yksi vuotta täyttäneiden miesten ja naisten henkirikoskuolleisuus väheni 1960-luvulle asti, minkä jälkeen kuolleisuus kohosi 1970-luvulla nykyiselle tasolle. Verrattaessa 1960-luvun loppua 1980-luvun alkuun naisten surmatuksi joutumisen riski lisääntyi 50 prosenttia, miesten 35 prosenttia (1970-luvun alun henkirikostason noususta tarkemmin ks. Kivivuori 2002c). 1980-luvun alusta ja 1990-luvun loppuun naisten riski puolestaan väheni 12 prosenttia miesten riskin pysyessä vakaana. Kuluvalla vuosituonnilla sekä miesten että naisten riski kuolla henkirikoksen uhrina on laskenut jyrkästi. Vuosina 2010–14 miesten riski oli yli 50 prosenttia ja naisten riski runsaat 40 prosenttia matalampi kuin 1990-luvulla. Aikuisten suomalaismiesten riski joutua surmatuksi on tällä hetkellä alhaisempi kuin kertaakaan kuolemansyytilastoinnin aloittamisen jälkeen, aikuisten naistenkin riski on matalin sitten 1800-luvun lopun.

Ei ole täysin selvää, miksi henkirikosten määrä on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentynyt (esimerkiksi alkoholin kokonaiskulutus, joka aiempina vuosikymmeninä on ollut läheisessä yhteydessä väkivaltarikollisuuden tason muutoksiin, kasvoi kuluvan vuosikymmenen alkuun saakka ja on sittemmin vakiintunut noin yhdeksään litraan asukasta kohti puhdasta alkoholia). Suomen kehitys näyttäisi olevan osa laajempaa kansainvälistä trendiä, henkirikosten määrä on laskenut selvästi lähes kaikissa kehittyneissä teollisuusmaissa 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Näyttäisi myös siltä, että kyse ei ole satunnaisesta tason vaihtelusta, vaan pidempiaikaisesta muutoksesta. Osin kehityksen taustalla on väestön ikärakenteen vanheneminen, joka pitkällä aikavälillä alentaa henkirikollisuuden tasoa ja rikosten kokonaismäärää, mikäli muut rikollisuuteen vaikuttavat tekijät pysyvät ennallaan. Ikärakenteen muutos selittää viime vuosien tasonlaskusta Suomessa kuitenkin vain 10–20 prosenttia. Henkirikollisuuden tason lasku on Suomessa keskittynyt keski-ikäisten miesten alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Muutos on ollut selvin korkean väkivallan riskiryhmään kuulumattomien miesten tekemissä rikoksissa (Lehti 2014b).

Ikäryhmät henkirikosten uhreina

Jaksossa tarkastellaan henkirikollisuuden kohdistumista ikäryhmittäin vuodesta 1950 alkaen. Koska lapsiin ja nuoriin kohdistuvien henkirikosten vuosittaiset määrät ovat alhaisia, tarkastelujaksoiksi on valittu vuosikymmenet. Tarkastelu pohjautuu julkaistuihin kuolemansyytietoihin.

Taulukko 1 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleita ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1950–2009. Kunkin ikäryhmän korkein luku on lihavoitu ja alhaisin luku kursivoitu ja alleviivattu.

Ikä, vuotta	1950–59	1960–69	1970–79	1980–89	1990–99	2000–09
Alle 1	16,8	11,4	6,6	4,6	2,6	<u>1,4</u>
1–4	1,3	<u>0,8</u>	0,9	0,9	<u>0,8</u>	<u>0,8</u>
5–9	0,9	1,0	0,7	0,5	<u>0,4</u>	0,6
10–14	0,7	0,4	<u>0,3</u>	0,5	0,6	<u>0,3</u>
15–19	1,3	<u>1,1</u>	2,0	1,7	1,3	1,3
20–29	3,4	<u>2,6</u>	3,5	3,2	3,7	<u>2,6</u>
30+	3,4	3,1	3,6	3,7	3,8	<u>2,8</u>

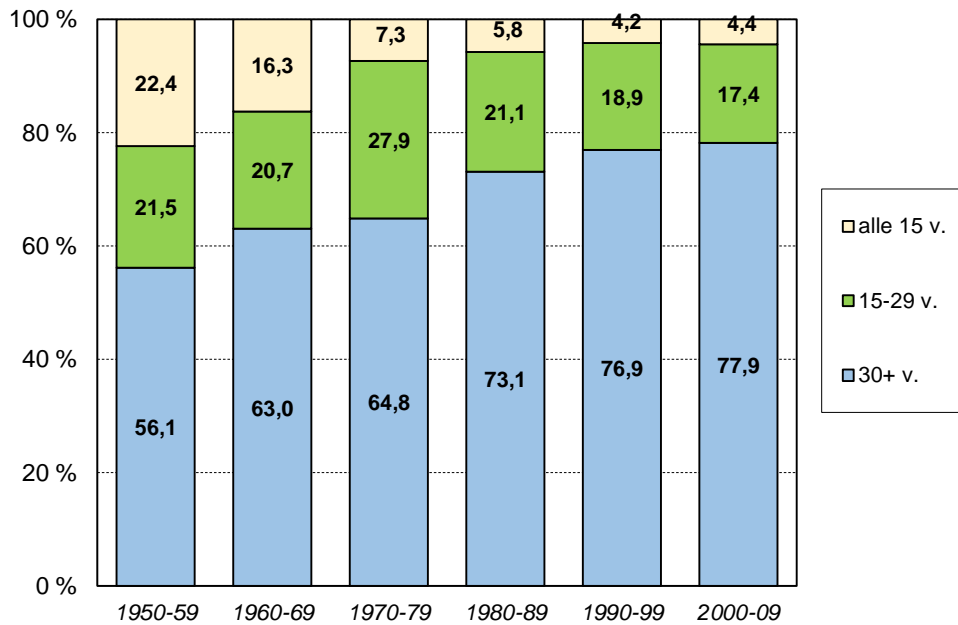
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Alle vuoden vanhojen riski tulla surmatuksi väheni voimakkaasti 1900-luvun toisella puoliskolla ja kehitys jatkuu edelleen. Muutos on ollut huomattava myös uhrien määrässä: 1950-luvulla surmattiin vuosittain keskimäärin 15 alle yksivuotiaista, 1990-luvulla määrä oli 1,6 ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä enää 0,8.

Vanhemmista lapsista 1–4-vuotiaiden riski tulla surmatuksi aleni 1950- ja 1960-lukujen välillä, jonka jälkeen se on ollut vakaa. 5–9-vuotiaiden riski tulla surmatuksi oli ajanjaksolla suhteellisen muuttumaton, alimmillaan se oli 1980- ja 1990-luvuilla, mutta on viime vuosina jälleen kasvanut.

10–14-vuotiaiden riski kuolla henkirikoksen uhrina pieneni 1970-luvulle asti, mutta kasvoi sen jälkeen uudestaan lähelle 1950-luvun tasoa. Viime vuosina riski on jälleen laskenut 1970-luvun tasolle. 15–19-vuotiaiden ryhmässä oli selvä henkirikoshuippu 1970-luvulla, jonka jälkeen riski on tasaisesti vähentynyt. Surmattujen vuotuinen määrä ikäryhmässä oli 1950-luvulla neljä, 1970-luvulla kahdeksan ja viimeisten kymmenen vuoden aikana jälleen runsaat neljä. Toisin sanoen 1970-luvulla surmattiin vuosittain lähes kaksi kertaa enemmän 15–19-vuotiaita kuin tällä hetkellä.

Taulukossa 1 kunkin ikäryhmän korkein riskiluku on lihavoitu. 15 vuotta nuoremmilla korkeimmat riskit löytyvät 1950- tai 1960-luvulta, 15–19-vuotiailla kuolleisuushuippu oli puolestaan 1970-luvulla. Vanhemmilla ikäryhmillä henkirikoskuolleisuuden huippu ajanjaksolla ajoittui 1990-luvulle, kuluvalla vuosikymmenellä surmatuksi tulemisen riski on puolestaan vähentynyt juuri heillä. Sekä 20–29-vuotiaiden että 30 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä ajanjakson alhaisin kuolleisuustaso ajoittuu vuosiin 2000–2009 (tosin 20–29-vuotiailla kuolleisuus oli yhtä alhaista myös 1960-luvulla). Tilanne on sama myös vuotta nuorempien ikäryhmässä sekä 1–4-vuotiailla ja 10–14-vuotiailla. 5–9-vuotiaiden lasten kuolleisuus henkirikoksiin on viime vuosina sitä vastoin hienokseltaan kasvanut.

Kuvio 3 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden ikäjakauma (%) 1950–2009.
Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto

Henkirikosten uhrien ikäjakauman *vanheneminen* oli 1900-luvun toisella puoliskolla voimakasta. Kuviossa 3 havaittava alle 15-vuotiaiden osuuden väheneminen johtuu pääosin – ei kuitenkaan pelkästään – alle vuoden vanhana surmattujen määrän vähenemisestä. Ylipäätään lasten riski kuolla tahallisen väkivallan seurauksena (viime vuosien hienoisesta kasvusta huolimatta) on vähentynyt merkittävästi viimeisen puolen vuosisadan aikana. Osin ikäjakauman vanheneminen johtuu myös väestön yleisen ikärakenteen vanhenemisesta.

2.3 Nuoret henkirikosten tekijöinä

Jaksossa tarkastellaan nuorten, alle 21-vuotiaiden henkirikollisuutta. Nuorten henkirikollisuuden määrällisen kehityksen tarkastelussa henkirikollisuudella tarkoitetaan murhia, tappoja ja surmia. Nimikkeillä ”pahoinpitely ja kuolemantuottamus” sekä ”lapsensurma” tutkitut teot on jätetty ulkopuolelle. Nuorten henkirikollisuuden sosiaalista taustaa ja nuorten henkirikosten piirteitä koskeva osa, joka perustuu pääosin vuosina 1980–2008 henkirikoksiin syyllistyneille nuorille tehtyihin mielentilatutkimuksiin¹, käsittää sen sijaan myös lapsensurmiin ja kuoleman aiheuttaneisiin pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneet.

Nuorten tekemien henkirikosten määrä

Taulukossa 2 on esitetty murhaan, tappoon tai surmaan syylliseksi epäiltyjen alle 21-vuotiaiden määrät 1980–2016. Koska vuosittainen vaihtelu on ollut suhteellisen suurta, yhden tai kahden vuoden perusteella ei ole mahdollista saada luotettavaa kuvaa nuorten henkirikollisuuden tasosta tai kehityksen suunnasta. Lisäksi on huomioitava, että sama henkilö voi sisältyä useampia kertoja yhden vuoden lukuihin, sillä syyllisiksi epäiltyjä koskevat tiedot ovat poliisitilastossa niin kutsuttuja bruttolukuja, joita laskettaessa pohjana käytetään rikostekojen lukumääriä. Siten esimerkiksi kaksi henkilöä samassa rikostilanteessa surmannut syyllinen kirjautuu poliisitilastoon kahtena selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäiltynä henkilönä.

¹ Laajemmin samasta aineistosta, ks. Lehden (2007) tutkimus *Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004*.

Taulukko 2 Selvitettyihin tappoihin, murhiin ja surmiin syylliseksi epäillyt nuoret iän mukaan vuosina 1980–2016

	Epäiltyjä						Suhdeluvut		
	Vuositain			Viisivuotiskausittain			100 000 samanikäistä kohden		
	-14	15-17	18-20	-14	15-17	18-20	10-14	15-17	18-20
1980	1	5	8						
1981	1	4	7						
1982	1	4	4						
1983	0	3	6						
1984	2	1	5	5	17	30	0,3	1,5	2,6
1985	0	1	9						
1986	1	3	9						
1987	0	3	6						
1988	0	2	11						
1989	4	6	9	5	15	44	0,3	1,6	4,3
1990	0	2	11						
1991	2	3	8						
1992	0	5	5						
1993	0	4	12						
1994	0	2	6	2	16	42	0,1	1,7	4,6
1995	1	4	9						
1996	0	6	15						
1997	0	0	10						
1998	0	5	3						
1999	1	10	11	2	25	48	0,1	2,5	4,9
2000	2	5	8						
2001	3	6	21						
2002	2	11	18						
2003	0	0	7						
2004	0	2	10	7	24	64	0,4	2,5	6,4
2005	0	2	7						
2006	1	3	4						
2007	0	2	9						
2008	0	0	18						
2009	0	2	7	1	9	45	0,1	0,9	4,6
2010	0	1	10						
2011	0	4	8						
2012	0	1	6						
2013	0	1	9						
2014	0	1	9	0	8	42	0,0	0,9	4,2
2015	0	5	7						
2016	0	0	12	0	5	19	0,0	1,4	5,1

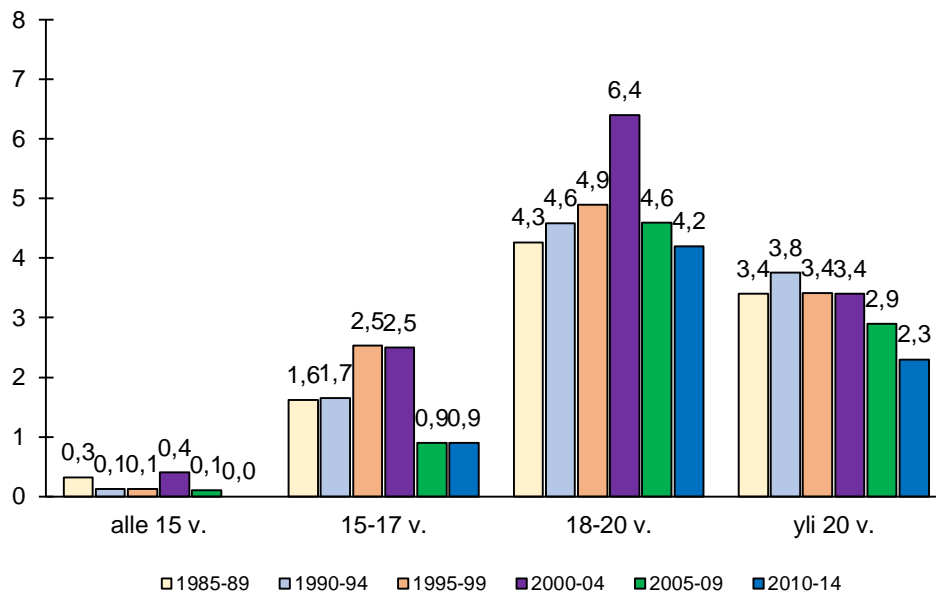
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Luvut ovat bruttolukuja eli sama henkilö voi sisältyä lukuun useasti. Alle 14-vuotiaiden osalta syyllisten määrä on suhteutettu ikäryhmän 10–14-vuotiaat kokoon.

Viisivuotiskausittainen tarkastelu osoittaa, että alle 15-vuotiaiden tekemien henkirikosten määrä vähentyi sekä absoluuttisesti että ikäryhmän kokoon suhteutettuna 1980-luvulta 1990-luvun loppuun. Kuluvan vuosituhanen

alkuvuosina kehitys oli päinvastainen: vuosina 2000–2002 alle 15-vuotiaat syyllistyivät seitsemään henkirikokseen, kun koko 1990-luvulla tekoja oli ainoastaan neljä. Vastaavasti ikäryhmän suhteellinen rikollisuustaso oli vuosina 2000–2002 selvästi 1990-luvun tasoa korkeampi ja myös korkeampi kuin 1980-luvulla. Kyseessä oli kuitenkin lyhytaikainen rikollisuuspiikki, eikä pysyvämpi muutos. Vuosina 2003–2015 on tilastoitu vain yksi alle 15-vuotiaan tekemä henkirikos ja ikäryhmän suhteellinen rikollisuustaso on viime vuosina ollut selvästi vuodesta 1980 alkaneen mittausjakson viisivuotiskausten keskiarvoa alempi.

15–17-vuotiaiden tekemien rikosten määrä pysyi vakaana 1980-luvulta 1990-luvun puoliväliin asti, mutta lisääntyi 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Kasvu perustui valtaosin vuosien 1999 ja 2002 poikkeuksellisen korkeisiin syyllisten määriin ja on sittemmin taittunut. Vuosina 2003–2014 syyllisiä on ollut keskimäärin 1,6 vuotta kohti. Tässäkin ikäryhmässä suhteellinen rikollisuustaso oli 2010–2014 mittausjakson alhaisin. Vuosina 2015–2016 poliisitilastoon kirjattiin viisi 15–17-vuotiasta henkirikoksesta epäiltyä, joista kaksi oli tyttöjä. Määrä on jonkin verran korkeampi kuin on viime vuosina ollut tyypillistä. Uhreja alaikäisten teoissa oli yhteensä neljä.

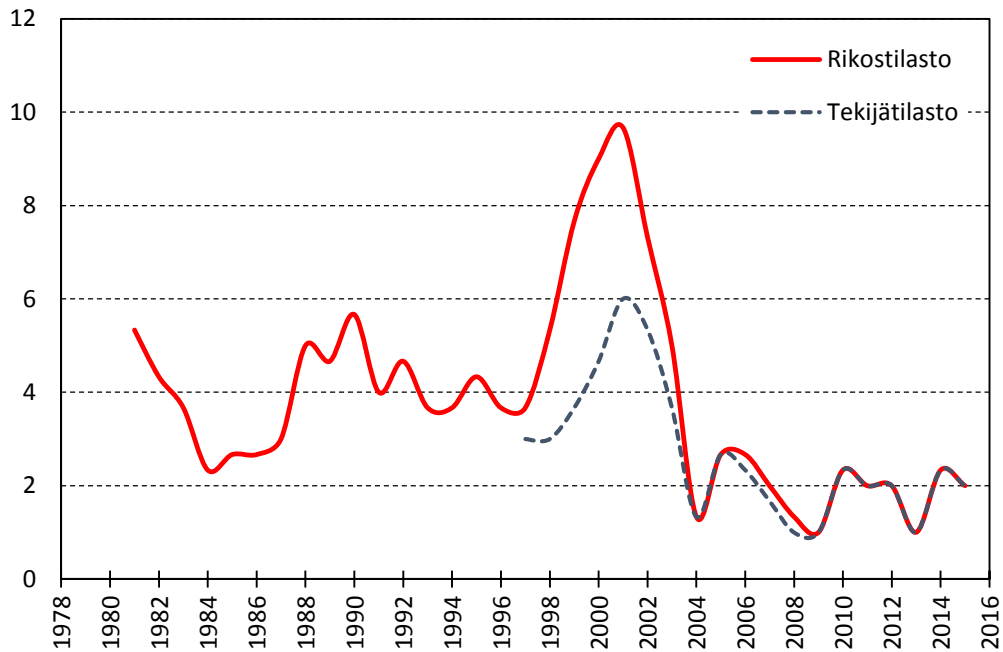
Myös 18–20-vuotiaiden rikollisuustaso kasvoi tasaisesti 1980-luvun alkupuolelta lähtien ja saavutti huippunsa 2000-luvun alkuvuosina. Tosin 2000-luvun alun poikkeuksellisen korkeat luvut johtuivat osin yksin Vantaalla Myyrmannin kauppakeskukseen tehdystä pommi-iskusta. Samalla tavoin vuosina 2005–2009 ikäryhmän rikollisuustasoa (bruttolukuina mitattuna) kohottivat Jokelan koulukeskuksessa tehdyt murhat. Myös tässä ikäryhmässä vuosituhatien alkuvuosien rikollisuuden kasvu on taittunut ja rikollisuus kääntynyt selvään laskuun. Toisin kuin nuoremmissä ikäryhmissä, 18–20-vuotiaiden rikollisuustaso on viime vuosina ollut kuitenkin edelleen selvästi 1980-luvun alun tasoa korkeampi. Vuosina 2015–2016 ikäryhmästä kirjattiin poliisitilastoon 12 henkirikoksesta epäiltyä, joista kolme naisia.

Kuvio 4 Murhaan, tappoon tai surmaan syylliseksi epäiltyjä ikäryhmän 100 000 henkeä kohden vuosina 1985–2014. Huom. sama tekijä voi olla usean uhrin kautta useita kertoja luvuissa mukana. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Taulukossa 2 ja kuviossa 4 esitetyt tiedot perustuvat selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen bruttolukuihin, joihin sama henkilö voi sisältyä useita kertoja, esimerkiksi jos yksi tekijä surmaa useamman kuin yhden uhrin tai useampi tekijä surmaa useamman uhrin. Lukujen pohjana on henkirikoksissa tekijöiden määrä kerrottuna uhrien määrällä. Vuodesta 1996 alkaen on ollut käytössä myös tilastotyyppi, jossa sama henkilö voi esiintyä vain kerran törkeimmän vuoden aikana tekemänsä rikoksen tekijänä.¹ Henkirikollisuudessa tämä tekijätilasto antaa varsin samanlaisen kuvan päätrendeistä kuin rikoslaskentaan perustuva tilasto. Tätä havainnollistaa kuvio 5, jossa on esitetty pitkänä aikasarjana alle 18-vuotiaiden tekemien henkirikosten määrä, sekä vuodesta 1996 alkaen tekijätilasto. Kuvion yhtenäinen musta viiva perustuu siten samoihin bruttolukuihin kuin edellä olevat taulukko 2 ja kuvio 4. Katkoviivalla kuvatun tekijätilaston tarkastelu viittaa siihen, että vuosien 1999–2002 kohonnut henkirikostaso ilmensi moniuhristen tapausten lisääntymistä. Kaiken kaikkiaan vuosituhannen vaihteen jälkeen alle 18-vuotiaiden henkirikostaso on ollut vertailevassa katsannossa matalalla tasolla.

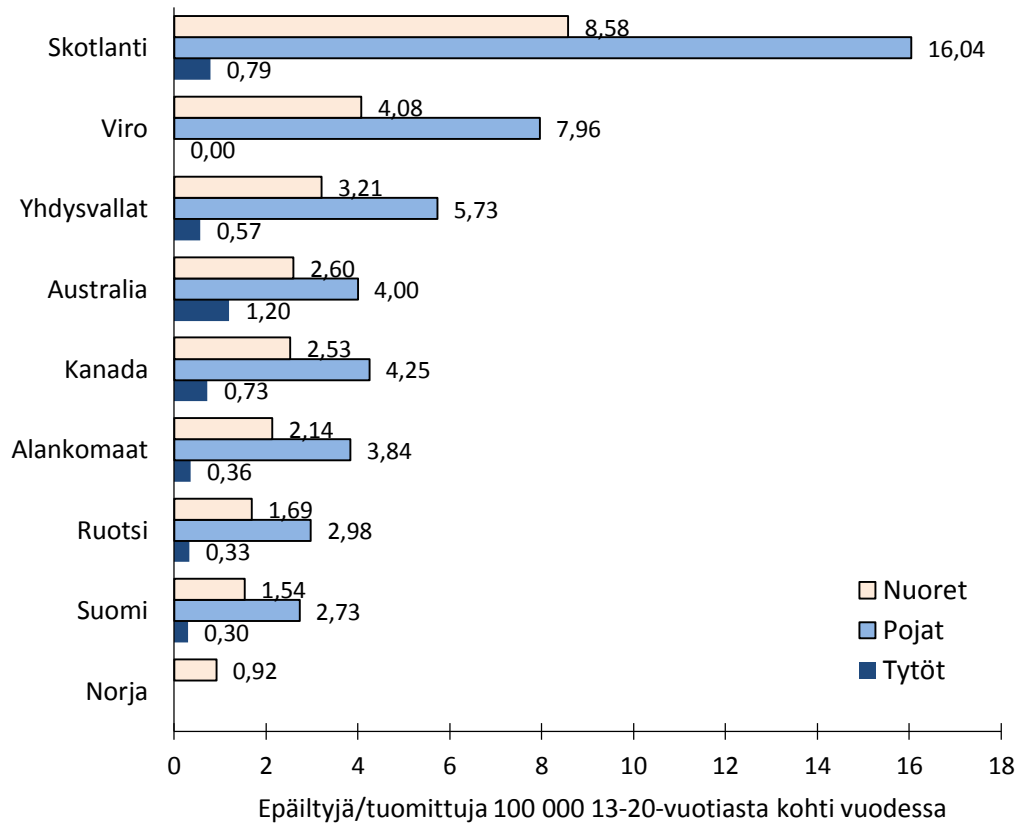
¹ Tietolähde: Tilastokeskuksen toimittamat erillistaulukot 1996–2005, vuodesta 2006 alkaen julkaistu Rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus).

Kuvio 5 Alle 18-vuotiaiden henkirikollisuuden trendi (3 vuoden liukuva keskiarvo) rikos- ja tekijäpohjaisessa tarkastelussa vuosina 1978–2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Suomalaisnuorten henkirikollisuus kansainvälisesti

Nuorten henkirikollisuus on Suomessa nykyisin suhteellisen harvinaista kansainvälisesti tarkastellen. Vaikka henkirikollisuuden asukasluukuun suhteutettu kokonaistaso on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa tai läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei esiinny, vaan ero syntyy kokonaisuudessaan vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta. Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihiin nuorten henkirikokset ovat Suomessa harvinaisia.

Kuvio 6 Alle 21-vuotiaiden henkirikollisuuden taso eräissä teollisuusmaissa vuosina 2003–2006 (Lähteet: EHM; HEHR; Drapsoversikt 2010; Homicide in Australia 2006–07 Homicide in Canada 2011; Homicide in Scotland 2012; Uniform Crime Reports 2010)

Nuorten henkirikosten ominaispiirteitä

Nuorten henkirikollisuuden syklisyys on meillä viimeisen neljännesvuosisadan aikana linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin. Rikollisuuden jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumisiin. Syklisyyden taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Yksi selvimmän nuorten henkirikollisuutta vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta erottava tekijä onkin juuri rikosten läheinen kytkeytyminen aineellisen hyvän tavoitteluun. Viime vuosikymmeninä joka kuudes nuorten tekemä henkirikos on liittynyt omaisuusrikokseen, nuorista henkirikoksentehtäjästä rikoksensa aineellisen edun motivoimana on tehnyt joka viides.

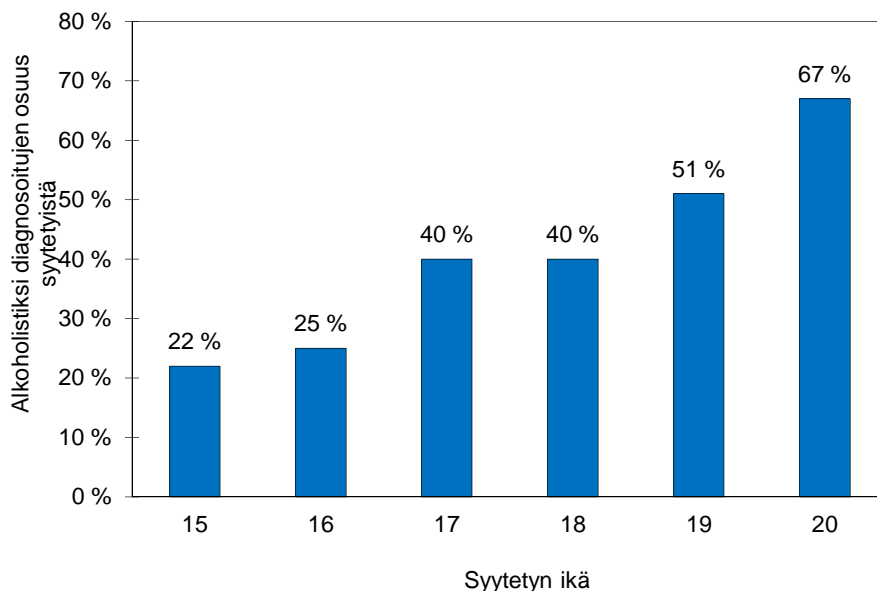
Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta myös ryhmäluonteensa, julkisuutensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä, ne ovat (murhien osuudella mitattuna) muuta henkirikolli-

suutta välineellisempiä ja raaempia ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrin osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen – silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuutta yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja alkoholihumalaan. Alkoholisidonnaisten henkirikosten (rikosten joissa osapuolet olivat humalassa) osuus nuorten henkirikoksista on viime vuosina ollut 80 prosenttia eli sama kuin vanhemmissakin ikäryhmissä.

Nuoret henkirikoksetekijät

Yhteistä nuorten ja iäkkäämpien henkirikollisuudelle on myös se, että syyllisistä valtaosa on alkoholin väärinkäyttäjää. Vuosina 1980–2008 henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista 44 prosenttia diagnosoitiin mielentilatutkimuksessa alkoholiriippuvaiseksi tai alkoholin väärinkäyttäjäksi, 19-vuotiaista alkoholistien osuus oli lähes 50 prosenttia ja 20-vuotiaista 63 prosenttia. Alkoholin riskikäyttäjien osuus ryhmästä oli yli 80 prosenttia.

Kuvio 7 Henkirikoksista 1980–2008 syytettyjen poikien mielentilatutkimuksessa diagnosoitu alkoholin väärinkäyttö iän mukaan

Alkoholin ohella mielentilatutkimuksiin määrättyt nuoret henkirikoksetekijät käyttivät laajasti myös muita päihteitä. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen syytetyistä 45 prosenttia käytti säännöllisesti huumausaineita.

Kaiken kaikkiaan nuoria henkirikoksentekejiä luonnehti varhain aloitettu päihteiden käyttö ja nopea alkoholisoituminen. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä ylisukupolvista, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjä.

Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat poikkeuksellinen väkivaltaisuus ja mielenterveyden ongelmat. Huomattavalla osalla nuorista henkirikoksentekejiä lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopetuksessa syyllisistä oli ollut joka toinen ja joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko kasvuympäristön ongelmien tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet oli ollut psykiatrisessa hoidossa lyhyempiä tai pidempiä jaksoja ennen rikostaan, laitoshoidossa oli ollut joka neljäs. Valtaosaa oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut viimeistään teini-ikästä lähtien myös ympäristön huomion herättänyt poikkeuksellinen aggressiivisuus.

Kaiken kaikkiaan nuorten törkeä väkivalta on nyky-Suomessa kiinteästi kytköksissä päihteiden (erityisesti alkoholin) väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tietyissä mielessä henkirikollisuus on meillä muuttunut osin myös ylisukupolviseksi, vuosina 1980–2008 henkirikoksista syytetyistä nuorista joka kymmenennellä oli henkirikoksesta tuomittu isä, äiti, veli, eno tai setä. Varsin monella oli myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

2.4 Henkirikollisuuden piirteitä

Jaksossa tarkastellaan henkirikosten tekopaikkoja, tekojen raakuutta, yhteyttä päihteiden käyttöön, rikososapuolten ikää, asemaa työelämässä, aiempaa rikollisuutta ja henkirikosten selvitysprosenttia.

Tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2016 henkirikoksista 59 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 78 prosenttia tapoista, murhista ja surmista.

Tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2007–2016 (surmattuja)

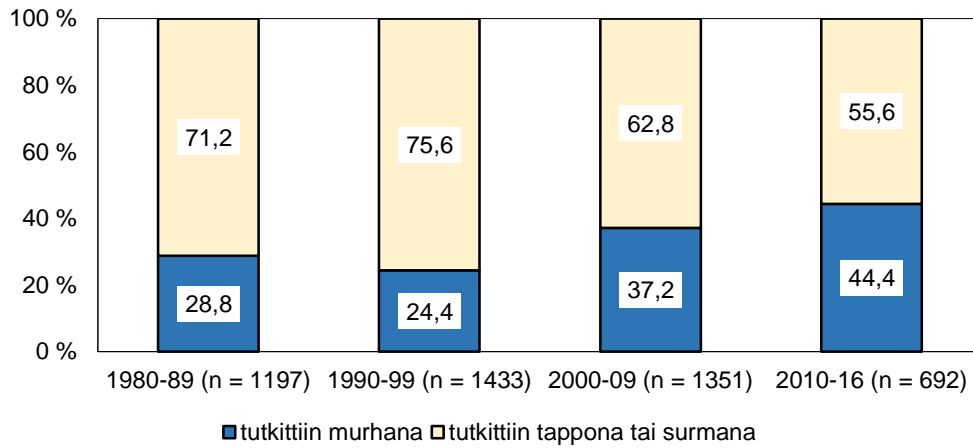
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Yksityisasunto	67	80	78	69	70	56	58	64	49	45
Muu yksityinen paikka	35	18	22	22	25	20	18	13	21	14
<i>Yksityiset paikat, %</i>	<i>80</i>	<i>74</i>	<i>88</i>	<i>83</i>	<i>83</i>	<i>85</i>	<i>80</i>	<i>77</i>	<i>70</i>	<i>78</i>
Liikekeskus	2	0	6	0	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravintemusiikki	0	1	0	0	2	2	2	0	6	0
Muu yleinen paikka	23	33	8	19	17	11	17	22	24	17
<i>Yleiset paikat, %</i>	<i>20</i>	<i>26</i>	<i>12</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>20</i>	<i>22</i>	<i>30</i>	<i>22</i>

Lähde: Tilastokeskus. Pyöristyksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Yksityisasunnoissa ja muissa yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellinen osuus on supistunut viime vuosina. Osin tämä johtuu rikollisuuden määrällisen laskun keskittymisestä alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten osuus on kuitenkin kasvanut verraten voimakkaasti. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 2001). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

Väkivallan raakuus ja suunnitelmallisuus

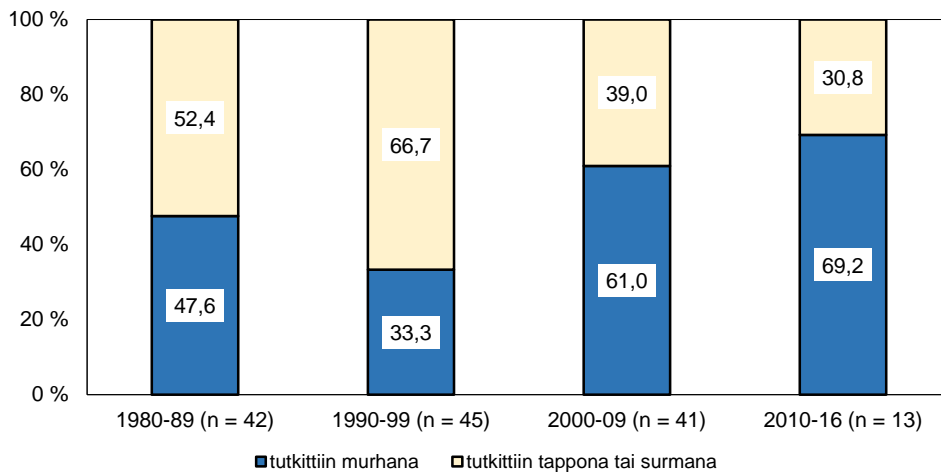
Väkivallan raakuutta ja suunnitelmallisuutta tarkastellaan seuraavassa poliisitutkinnassa käytettyjen rikosnimikkeiden pohjalta eli murhina tutkittujen tekojen osuuden kehitystä kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeiden käytön pääperusteita on neljä. Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhri on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatönsä johdosta (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen esimerkiksi väkivallan raakuuden muutosten suhteen, mutta parempaakaan ei ole olemassa vuotta 2002 edeltävältä ajalta.

Kuvio 8 18 vuotta täyttäneet henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2016 (%). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuvioista 8 ja 9 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikoksesta epäillyistä vuosina 1980–2016. 18 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhannella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan ollut huomattavasti suurempi kuin 1980- tai 1990-luvuilla (kuvio 8).

Alle 18-vuotiaiden henkirikoksissa murhasta epäiltyjen osuuden muutokset ovat olleet samansuuntaisia, mutta jyrkempiä. Toisaalta murhasta epäiltyjen osuus on ollut ikäryhmässä koko ajanjakson selvästi suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä (kuvio 9).

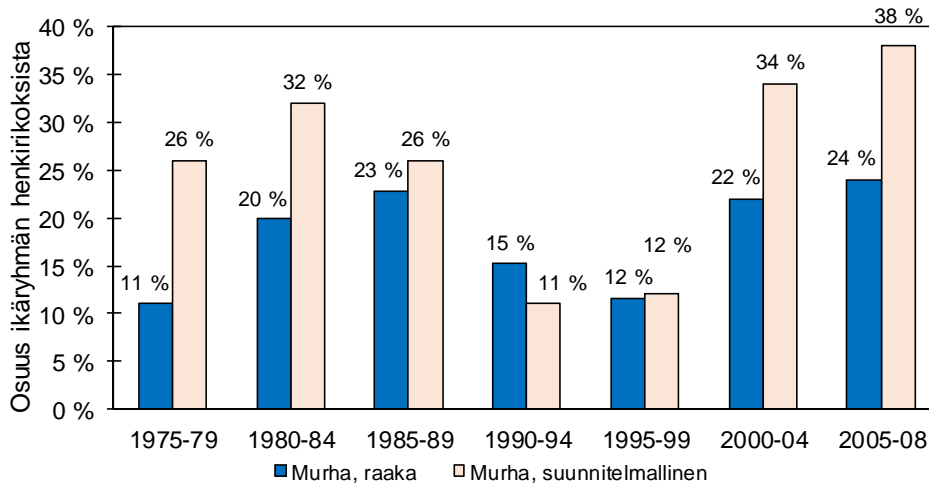
Kuvio 9 Alle 18-vuotiaat henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2016 (%). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Alle 18-vuotiaana henkirikoksesta epäiltyjen rikosnimikkeitä tarkasteltaessa on syytä huomioida epäiltyjen pieni määrä (vrt. kuvioita 8 ja 9) sekä lukujen bruttoluonne eli sama henkilö voi esiintyä luvuissa useampia kertoja.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalle vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä yksin rikostyyppien *yleistrendien* erilaisuuteen, suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät nimitäin useinkaan noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalle vuosituhannella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen johtaa usein väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan yhteiskunnassa tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivisyyden vähenemiseen (Kivivuori 2014). Teon piirteissä, rikollisuuden rakenteessa ja määrässä sekä tutkintakäytännössä tapahtuvat muutokset voivat myös esiintyä yhtä aikaa joko toisiaan vahvistaen tai toistensa vaikutuksen kumoten. Murhien osuus kokonaishenkirikollisuudesta on murhan tunnusmerkistön kaksijakoisuudesta johtuen varsin epämääräinen osoitin rikollisuuden rakenteesta ja sen muutoksista, ellei rikosnimikkeen ohella ole käytössä tarkempaa tietoa esimerkiksi rikosten suunnitelmallisuudesta.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2003–2015 murhina tutkituista henkirikoksista 57 prosentissa oli esiintynyt suunnitelmallisuutta. Vastaavasti 43 prosentissa nimikevalinta oli perustunut pelkäämään teon poikkeukselliseen raakuuteen (myös suunnitelmallisten rikosten joukossa saattoi olla poikkeuksellisen raakoja tekoja). Näyttäisi siten siltä, että suunnitelmallisuus ja raakuus ovat varsin tasasuhteisesti perusteina murhanimikkeen valinnassa esitutkinnassa, suunnitelmallisuus hieman useammin. Raakuuden perusteella murhina tutkitut henkirikokset muodostivat 14 prosenttia ja suunnitelmalliset teot 19 prosenttia ajanjakson kaikista henkirikoksista.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään on kirjattu rikoksia kesästä 2002 alkaen. Sen avulla poikkeuksellisen raakojen murhien osuuden kehitystä kokonaishenkirikollisuudesta voidaan tutkia viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Niiden osuus kaikista henkirikoksista oli vuosina 2003–2007 13 prosenttia, vuosina 2008–2012 14 prosenttia ja vuosina 2013–2015 16 prosenttia. Osuus on siten lisääntynyt seuranta-ajanjaksolla selvästi. Toisaalta myös suunnitelmallisten murhien osuus henkirikoksista on samaan aikaan kasvanut 17 prosentista 20 prosenttiin.

Kuvio 10 Teon raakuuden perusteella ja teon suunnitelmallisuuden perusteella murhina syytettyjen henkirikosten osuudet alle 21-vuotiaiden henkirikoksista 1975–2008 (%). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Vastaavia tietoja hieman pidemmältä ajalta on saatavissa nuorten alle 21-vuotiaiden henkirikollisuudesta. Niiden mukaan niin teon raakuuden kuin suunnitelmallisuudenkin perusteella murhiksi syyteikäytännössä katsottujen rikosten osuuksissa nuorten tekemistä henkirikoksista oli vuosina 1975–2008 huomattavaa vaihtelua vuosikymmenestä toiseen. Muutokset kummasakin teokäytännössä olivat myös varsin samansuuntaiset. Alimmillaan osuudet olivat 1990-luvulla ja korkeimmillaan 1980-luvulla sekä jälleen päättyneellä vuosikymmenellä. Ajanjakson korkeimmat osuudet löytyvät sekä raakojen murhien että suunnitelmallisten murhien osalta vuosilta 2005–2008. Muutosten samankaltaisuus kummankin murhatyyppin kohdalla voi viitata siihen, että taustalla on saattanut olla vaihtelua yleisessä syyteikäytännössä, ei pelkästään rikosten piirteissä. Toisaalta vaihtelujen taustalla lienee ollut myös muutoksia rikosten piirteissä.

Päihteet ja henkirikollisuus

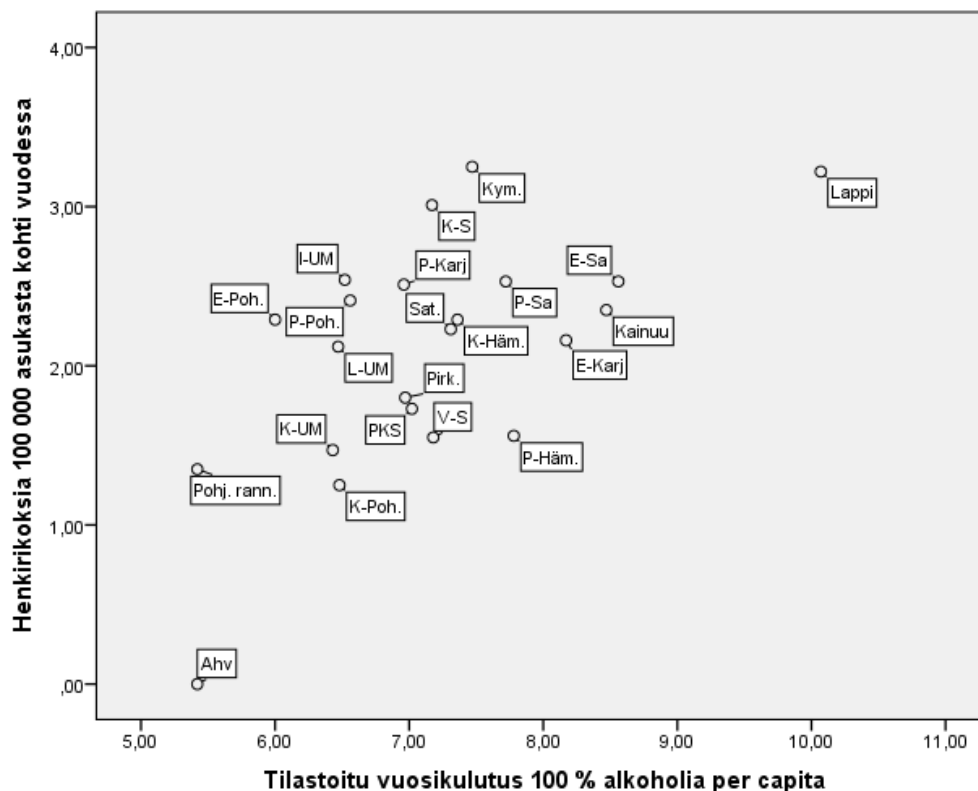
Henkirikollisuus ja alkoholi liittyvät läheisesti toisiinsa. Pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä tekee tekonsa alkoholin vaikutuksen alaisena ja rikokset tehdään usein alkoholin nauttimistilanteissa. Henkirikollisuuden tason ja alkoholin kulutuksen (myynnin) välillä on tällä hetkellä selkeä tilastollinen yhteys myös alueellisesti. Keskimäärin henkirikollisuuden taso on maakunnassa sitä korkeampi, mitä korkeampi on alkoholin kulutus (kuvio 11). Maakuntatasolla havaittava yhteys alkoholin myynnin ja henkirikostason välillä näyttää hieman heikentyneen; myynti ei liity aivan yhtä voimakkaasti henkirikollisuuden maakuntaeroihin kuin aiemmin (vrt. Rikollisuustilanne 2015). Koko maan tasolla alkoholisidonnaisten henkirikos-

ten osuus kaikista henkirikoksista on vähentynyt kuluvalle vuosikymmenellä kolme prosenttiyksikköä vuosituhannen alkuvuosiin verrattuna. Myös muissa väkivaltatyypeissä on havaittu alkoholin vaikutuksen alaisena tehtyjen tekojen osuuden laskua (ks. tämän katsauksen jakso 3.6, ja myös nuorten kokonaisrikollisuutta kuvaavat trenditiedot viittaavat alkoholisidonnaisten tekojen osuuden laskuun väkivallassa (Näsi 2016). Jatkossa tarvittaisiin tarkempaa tutkimusta siitä, onko alkoholin rooli väkivaltarikollisuuden vaihtelun selittäjänä yleisemminkin muuttunut tai muuttumassa.

Alkoholinkulutus Suomessa 2007–2016 (litraa 100 % alkoholia/asukas)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Tilastoitu	8,7	8,5	8,3	8,1	8,2	7,7	7,6	7,3	7,1	7,1
Tilastoimaton	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	2,1	2,0	1,9	2,0
Yhteensä	10,5	10,4	10,2	10,0	10,1	9,6	9,7	9,3	9,0	9,0
Muutos	+2%	-1%	-2%	-2%	+1%	-5%	+1%	-4%	-3%	-0%

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Vuoden 2016 tiedot ennakkotietoja.

Kuvio 11 Henkirikollisuuden taso (/100 000 as. vuodessa) ja alkoholin myynti maakunnittain (litraa 100 % alkoholia/asukas). Lähteet: Tilastokeskus ja THL¹

Pääosa henkirikoksen tekijöistä samoin kuin rikosten aikuisista uhreista on rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Linkki alkoholin käyttöön on erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: vuosien 2010–2015 rikosten miessyylisistä ja aikuisista miesuhreista oli humalassa rikoshetkellä 75

prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Sukupuolesta riippumatta uhrien keskimääräinen humalatila rikoshetkellä oli selvästi syvempi kuin tekijöiden (taulukko 3). Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleista miesepäilyistä (joiden veren alkoholipitoisuus oli mitattu heti teon jälkeen) 45 prosentilla veren alkoholipitoisuus oli ollut vähintään 2,0 promillea ja 69 prosentilla vähintään 1,5 promillea.

Taulukko 3 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2015 (%)

	Kaikki epäillyt (N=533)	Miesepäillyt (N=470)	Naisepäillyt (N=63)
Humalassa	72	73	63
Selvä	21	20	27
Ei tietoa	7	6	10
	100	99	100
Promillea ka.	1,84	1,85	1,80

	Kaikki uhrit (N=536)	Miesuhrit (N=388)	Naisuhrit (N=148)
Humalassa	69	78	46
Selvä	29	20	53
Ei tietoa	2	3	1
	100	101	100
Promillea ka.	2,38	2,32	2,64

Promillea ka. = alkoholia nauttineiden keskimääräinen veren alkoholipitoisuus (promillea)

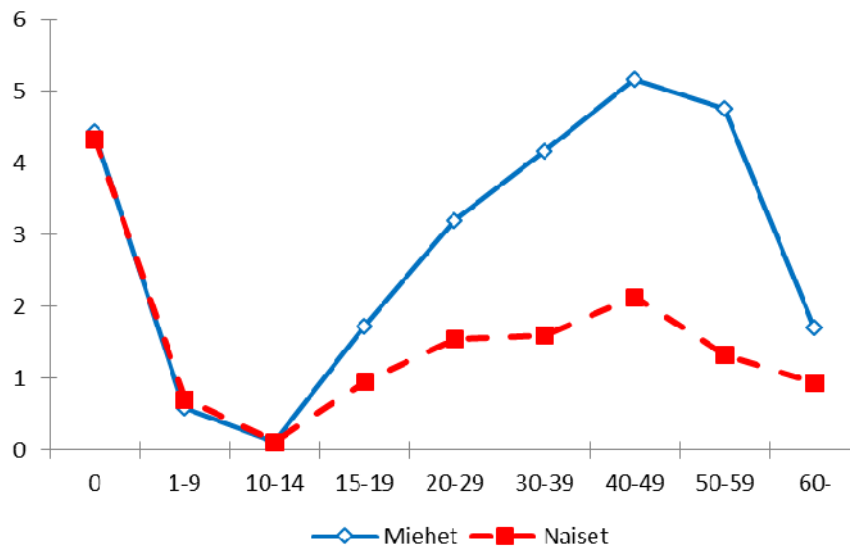
Rikokohtaisesti tarkastellen 67 prosentissa viime vuosina tehdyistä aikuisten välisistä henkirikoksista kaikki osapuolet ovat olleet rikoshetkellä humalassa. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli on ollut selvin päin, on ollut ainoastaan 15 prosenttia kaikista henkirikoksista. Muita päihteitä esiintyy rikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä (ks. tarkemmin Lehti 2017).

Henkirikosten osapuolet

Seuraavassa tarkastellaan henkirikososapuolten ikää, sukupuolta, taustaa ja elämänolosuhteita. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen väestötietokantoihin, Oikeusrekisterikeskuksen rikosrekisteriin, poliisin rikosilmoitusjärjestelmään sekä Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ja Poliisiammattikorkeakoulun henkirikosseurantaan ja koskevat vuosien 2010–2015 rikoksia ellei toisin mainita.

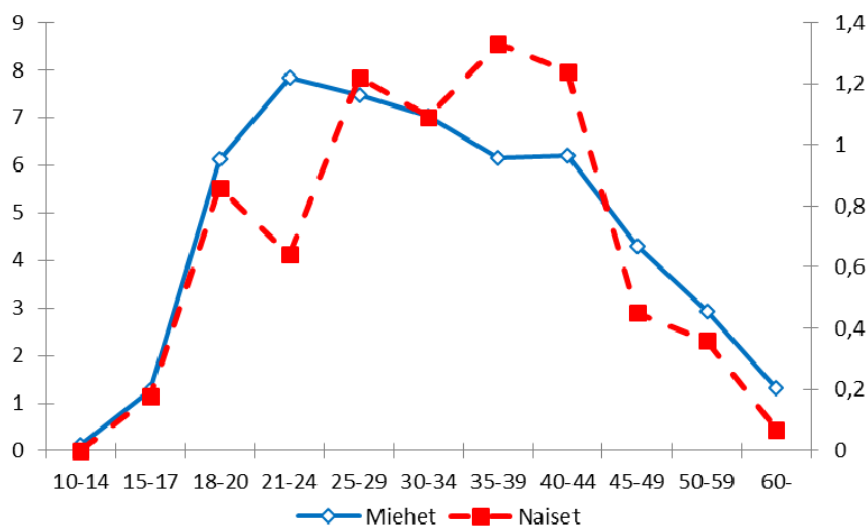
Henkirikosten uhreista oli vuosina 2010–2015 naisia 30 prosenttia. Naisten osuus uhreista on henkirikoksissa pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa (ks. luku 3).

¹ Kulutustiedot ovat vuodelta 2015, rikollisuustasotieto vuosien 2010–2016 keskiarvo.

Kuvio 12 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2003–2015. Lähde: Henkirikosseuranta

Henkirikosten uhrin ovat keskimäärin selvästi vanhempia kuin lievempien väkivaltarikosten (ks. luku 3). Riski kuolla henkirikoksen uhrina on sekä miehillä että naisilla korkea ensimmäisen ikävuoden aikana, erityisesti ensimmäisen elinvuorokauden. Viime vuosina vuotta nuorempina surmatuista lapsista 65 prosenttia on surmattu ensimmäisen elinvuorokautensa kuluessa, yleensä heti synnytyksen yhteydessä. Vuotta vanhemmilla lapsilla riski laskee jyrkästi, mutta alkaa nousta jälleen teini-iässä. Korkeimmillaan riski joutua henkirikoksen uhriksi on aikuisilla miehillä 25 ja 60 ikävuoden välillä ja aikuisilla naisilla 40 ja 50 ikävuoden välillä.

Kuvio 13 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2003–2015. Naiset oikeanpuoleinen asteikko, miehet vasemmanpuoleinen asteikko. Lähde: Henkirikosseuranta

Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 35 ikävuoden välillä ja naisilla 25 ja 45 ikävuoden välillä. Naisten osuus pääsyyllisistä oli vuosina 2010–2015 12 prosenttia.

Valtaosa vuosina 2010–2015 henkirikoksen osapuoleksi joutuneista miehistä ja naisista oli työikäisiä, suhteellisen harva heistä oli kuitenkaan työelämässä. Ansiotyössä aikuisista, yli 15-vuotiaista, miesuhreista oli 19 prosenttia, miessyyllisistä 18 prosenttia. Naissyylisistä (16 %) osuus oli samaa luokkaa, aikuisista naisuhreista (34 %) sen sijaan selvästi suurempi. Vastaavasti työttömien ja varhaiseläkeläisten osuus miessyyllisistä oli 67 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 58 prosenttia, naissyylisistä osuus oli 60 prosenttia ja naisuhreista 37 prosenttia. Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli työttömällä yli kaksikymmenkertainen ja henkirikoskuolleisuus viisitoistakertainen ansiotyössä oleviin verrattuna. Naisten kohdalla tilanne oli käytännössä identtinen: työttömät muodostivat sekä syyllisten että uhrien osalta selvän ongelmaryhmän (ks. tarkemmin Lehti 2017).

Huomattava osa henkirikosten osapuolista on lisäksi *päihteiden ongelmakäyttäjiä*. Esitutinnanjohtajien arvioiden mukaan vuosina 2010–2015 tehtyjen henkirikosten aikuisista miesosapuolista 65 prosenttia ja naisosapuolista 42 prosenttia oli joko alkoholin tai muiden päihteiden ongelmakäyttäjiä.

Kuvaavaa henkirikoksiin syyllistyville ja niiden uhriksi joutuville miehille on myös perhesuhteiden puuttuminen. Perheettömien 15 vuotta täytäneiden miesten henkirikollisuuden keskitaso ja henkirikoskuolleisuus ovat yli viisinkertaiset perheellisiin nähden. Naisilla tilanne on jossain määrin toisenlainen. Aikuisilla naisilla selvästi korkein henkirikoskuolleisuus on avoliitossa elävillä. Myös avoliitossa elävien naisten rikollisuustaso on keskimääräistä korkeampi, mutta samaa luokkaa kuin yksin asuvilla naisilla. Henkirikollisuuden riskiryhmiä ovat näin mitaten yksin asuvat miehet ja avoliitossa elävät naiset (ks. tarkemmin Lehti 2017).

Vuosien 2003–2014 miessyyllisistä 71 prosenttia oli tuomittu rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden kuluessa vähintään kerran tuomioistuimessa rikoslakirikoksesta, 60 prosentilla oli tekohetkellä rikosrekisteri ja 36 prosentilla oli takanaan ainakin yksi suoritettu ehdoton vankeustuomio. Väkivaltarikoksista miessyyllisistä oli aiemmin tuomittu 57 prosenttia, seitsemän prosenttia oli henkirikoksen uusijoita. Naissyylisistä rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana rikoslakirikoksesta tuomittuja oli 55 prosenttia, rikosrekisterin omasi 38 prosenttia ja suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita oli 15 prosentilla. Naissyylisistä 37 prosenttia oli tuomittu väkivaltarikoksista aiemmin ja viisi prosenttia oli henkirikoksen uusijoita (ks. tarkemmin Lehti 2017).

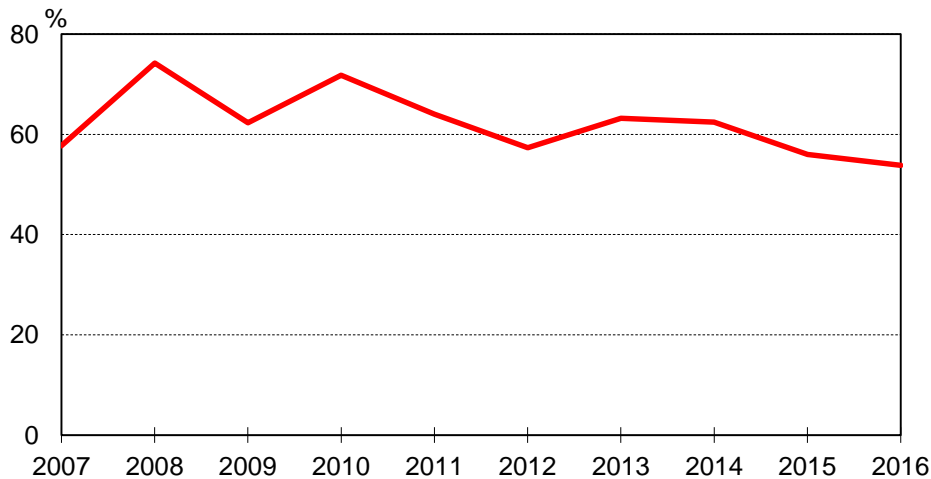
Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämästä syrjäytyneiden, pitkälle alkoholisoituneiden miesten ja naisten keskinäistä rikollisuutta. Tilanne on ollut muuttumaton viimeiset vuosikymmenet.

Henkirikollisuutta voidaan pitää eräänlaisena rikosaktiivisen ja syrjäytyneen elämäntavan äärimmäisenä muotona, mutta kansallisesti edustavan tutkimuksen perusteella tiedetään, että kuolemaan johtavan väkivallan tekijät eivät merkittävästi eroa muista vakavan väkivallan tekijöistä. Suonpään, Kivivuoren ja Aaltosen (2016) tutkimuksessa vertailtiin lievän pahoinpitelyn, pahoinpitelyn, törkeän pahoinpitelyn, henkirikoksen yrityksen ja toteutuneen henkirikoksen tekijöitä toisiinsa. Väkivaltatekoa edeltäneen rikoshistorian osalta henkirikoksen tekijät eivät erottuneet merkittävästi muista vakavan väkivallan (henkirikoksen yritys, törkeä pahoinpitely) tekijöistä vaan vakavan väkivallan tekijät muistuttivat toisiaan ja erosivat selvästi lievän väkivallan (pahoinpitely, lievä pahoinpitely) tekijöistä. Vakavan väkivallan tekijät olivat tehneet selvästi enemmän niin väkivalta-, omaisuus- kuin huumausainerikoksiakin tekoa edeltäneiden viiden vuoden aikana, ja he olivat myös olleet useammin vankilassa kuin lievempien väkivaltarikosten tekijät.

Kun tarkasteltiin eriasteisen väkivallan tekijöiden sosioekonomista asemaa, huomattiin, että toisen asteen koulutuksen puuttuminen oli yleisempää vakavan väkivallan tekijöiden kohdalla, mutta siinäkin henkirikoksen tehneet eivät erottuneet muista vakavan väkivallan tekijöistä. Myös keskimääräiset vuositulot olivat vahvasti yhteydessä väkivaltarikosten vakavuuteen: lievän pahoinpitelyn tehneiden vuositulot olivat keskimäärin 900 euroa suuremmat kuin pahoinpitelyn tehneiden, törkeän pahoinpitelyn tehneiden taas lähes 4 000 euroa pienemmät, ja henkirikoksen yrityksen ja toteutuneen henkirikoksen tekijöiden taas suunnilleen 6 000 euroa pienemmät. Kaiken kaikkiaan henkirikoksen tekijät eivät erottuneet selkeästi omaksi ryhmäkseen vaan muistuttivat muita vakavaan väkivaltaan osallistuneita, vaikka ikä, sukupuoli ja maahanmuuttajatausta vakioitiin analyysissä. (Suonpää, Kivivuori & Aaltonen 2016.)

Henkirikosten selvitysprosentti

Kuviossa 14 selvitysprosentti viittaa siihen, kuinka suuri osa rikoksista selvitetään kirjaamiskalenterivuoden aikana. Lopullinen selvitysaste on huomattavasti korkeampi, koska loppuvuoden rikoksista merkittävä osa selviää vasta seuraavan vuoden puolella. Kuvioista näkyvä selvitysprosentin pitkän aikavälin hienoinen lasku kuvastaa lähinnä selvitysaikojen pidentymistä, ei niinkään lopullisen selvitysasteen muutosta.

Kuvio 14 Tapot, murhat ja surmat: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2007–2016. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapainhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

Toisaalta poliisitilasto näyttää tilastointivuoden aikanakin selvitettyjen rikosten määrän tilastointiteknisistä syistä tosiasiallista alhaisempana. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2010–2015 tehdyistä henkirikoksista 77 prosentissa pääepäillyn henkilöllisyys oli selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta. Epäiltyjen pidättäminen ja vangitseminen kesti jonkin verran pidempään. Viikkoa kauemmin rikoksen selvittäminen oli kestänyt 12 prosentissa rikoksia. Pimeitä (selvittämättömiä) vuosina 2002–2016 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista oli vuoden 2017 alussa 1,4 prosenttia, henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset mukaan lukien osuus oli 1,8 prosenttia. Ilmi tulevista henkirikoksista kyetään selvittämään siten 98 prosenttia.

2.5 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen

Jaksossa esitetään tietoja henkirikollisuudesta erilaisissa kuntatyypeissä, maakunnissa ja kunnissa vuodesta 1990 vuoteen 2016.

Kuntatyypiryhmien¹ väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat vähäiset. Viimeisten viiden vuoden aikana asukaslukuun suhteutettu koko maan henkirikollisuuden (murhat, tapot ja surmat) keskitaso on ollut 17 prosenttia matalampi kuin viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Rikollisuustaso on laskenut eniten maaseutumaisissa kunnissa ja kaupunkimaisissa kunnissa pääkaupunkiseudun ulkopuolella, pääkaupunkiseudulla tason lasku on vas-

¹ Tilastokeskuksen kuntaryhmitys jakaa kunnat taajamaväestön osuuden ja suurimman taajaman väkiluvun perusteella kaupunkimaisiin, taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kuntiin. Ryhmitys perustuu väestönlaskentatietoihin.

tannut maan keskimääräistä. Taajaan asutuissa kunnissa rikollisuustaso on pysynyt ennallaan. Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset heikentävät tason muutosten vertailtavuutta kuntatyypiryhmien sisällä aiempiin jaksoihin nähden huomattavasti. Lähinnä tuloksista voi päätellä, että viime vuosien tason lasku ei ole rajoittunut johonkin tiettyyn kuntatyyppiin, vaan rikollisuus on vähentynyt kaiken tyyppisissä kunnissa.

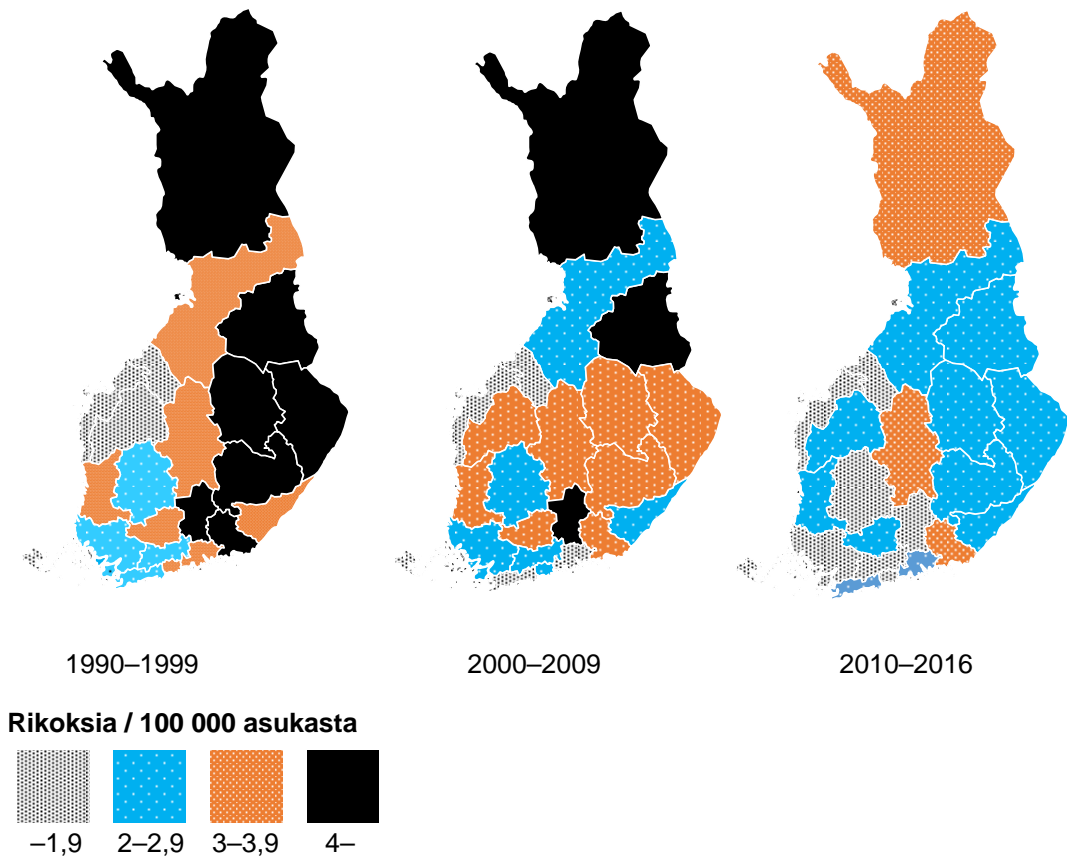
Taulukko 4 Henkirikollisuus kuntatyypeittäin 2000–2004, 2005–2009 ja 2010–2014 (murhat, tapot ja surmat; rikollisuuden keskitaso 100 000 asukasta kohti vuodessa) ja rikollisuustason muutos 2010–2014 vrt. 2005–2009

Kuntatyyppi	2000–2004	2005–2009	2010–2014	Muutos (%)
Pääkaupunkiseutu	2,1	1,9	1,6	-16
Muut kaupunkimaiset kunnat	2,3	2,5*	1,9*	-24
Taajaan asutut kunnat	2,7	2,0*	2,0*	0
Maaseutumaiset kunnat	3,6	2,2*	1,6*	-27
Kaikki kunnat	2,6	2,3	1,9	-17

* Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset ja niiden myötä syntyneet suurkunnat tekevät jakson tiedoista vertailukelvottomia aiempiin jaksoihin nähden. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa perinteisesti olleet merkittävämpiä kuin kuntatyyppien väliset. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Seuraava maakunnallinen tarkastelu pohjautuu poliisitilastoon sisältäen kaikki kuolemaan johtavat väkivaltarikokset. Maakunnallinen ja kunnallinen aluejako perustuvat vuoden 2017 kuntarajoihin.

Kuvio 15 Henkirikollisuuden taso maakunnittain 1990- ja 2000-luvulla poliisitilaston mukaan. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista alitti tason vuosina 2010–2016 kahdeksan.¹ Perinteinen matalan henkirikollisuuden alue on meillä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä ollut Länsi-Suomi, erityisesti historiallinen Etelä-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla rikollisuustason kehitys on ollut kuitenkin kasvava (myös Kauhajoen joukkomurhaa huomioimatta). Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Viime vuosina rikollisuustaso on laskenut kuitenkin selvästi useimmissa Itä-Suomen maakunnissa. Vuosina 2010–2016 henkirikollisuustaso oli matalin Ahvenanmaalla (0,0) ja korkein Kymenlaaksossa (3,3).

¹ Sinänsä kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa rikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropoli-alueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

Maamme suurimmissa kaupungeissa henkirikollisuuden taso on tällä hetkellä suhteellisen matala. Henkirikollisuuden kehitys on niissä ollut viime vuosina vaihtelevaa, pääosassa rikollisuustaso on kuitenkin laskenut (taulukko 5).

Taulukko 5 Henkirikollisuuden taso ja tason muutos suurimmissa kaupungeissa 2005–2009 ja 2010–2014 (murhat, tapot ja surmat; rikollisuuden keskitaso 100 000 asukasta kohti vuodessa)

	2005–09	2010–14	Muutos
	Taso	Taso	%
Espoo	2,27	1,09	–52 %
Helsinki	1,86	1,69	–9 %
Joensuu	1,93	2,70	+40 %
Jyväskylä	3,00	3,30	+10 %
Kouvola	1,80	2,75	+53 %
Kuopio	1,14	2,75	+141 %
Lahti	5,03	0,97	–81 %
Lappeenranta	1,68	1,10	–35 %
Oulu	2,36	2,41	+2 %
Pori	2,84	0,70	–75 %
Rovaniemi	3,06	2,63	–14 %
Tampere	2,40	1,93	–20 %
Turku	1,94	1,77	–9 %
Vaasa	1,91	1,22	–36 %
Vantaa	1,66	2,24	+35 %

2.6 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkistöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikos-tilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat

pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa asuinpaikan omaavien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

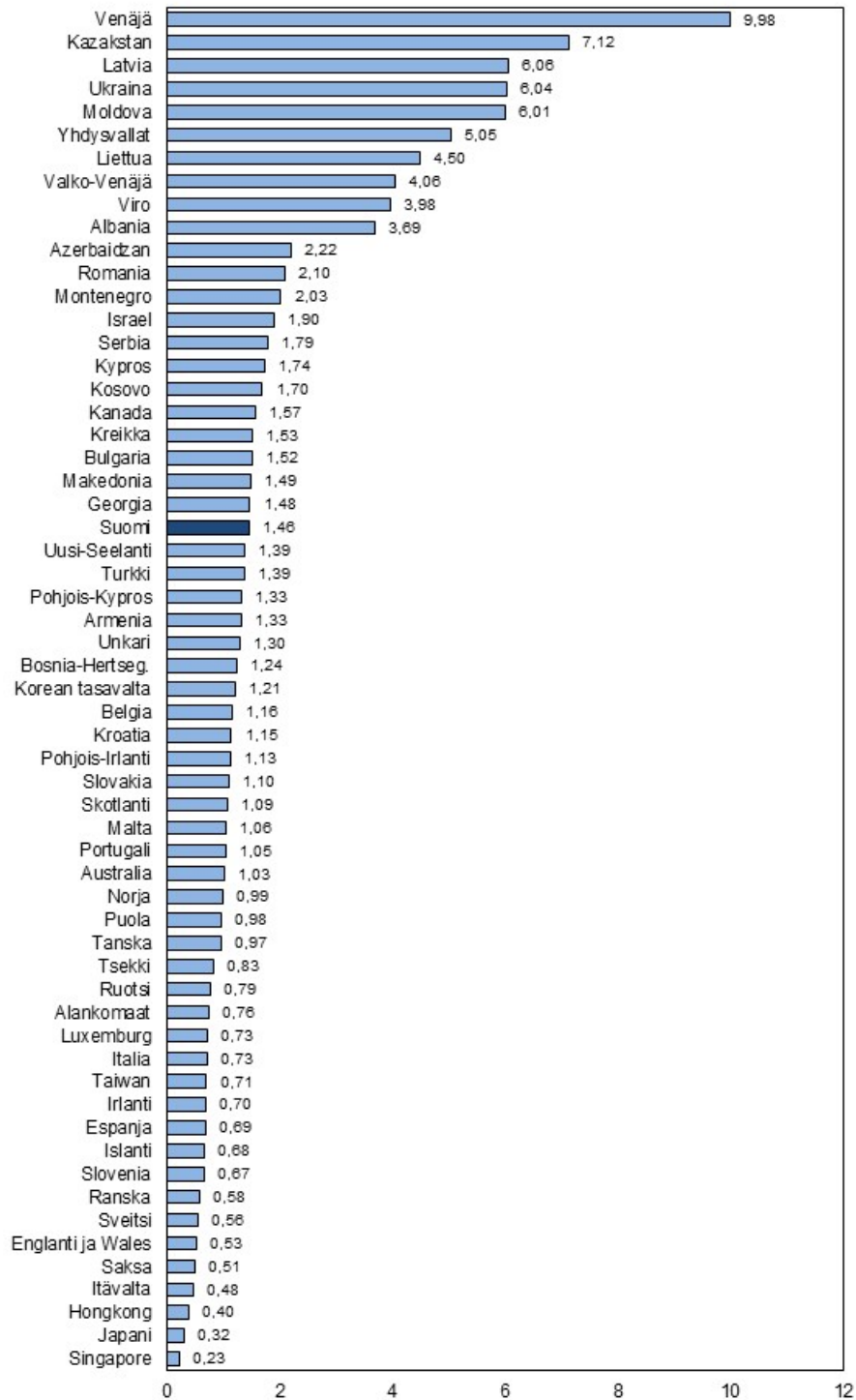
Suomen henkirikollisuuden taso Euroopassa

Seuraavassa Suomen henkirikollisuuden tasoa on vertailtu muihin teollisuusmaihin. Tietolähteenä on käytetty sekä kansallisia että WHO:n kuolemansyytilastoja. Kutakin maata koskeva tieto perustuu viiden viimeisen saatavilla olleen vuoden keskitasoon. Useimpien maiden kohdalla tämä merkitsee vuosia 2011–2015.

Kun vertailukohtana ovat naapurimaat, Suomi asettuu henkirikollisuustasonsa puolesta Skandinavian maiden ja Baltian maiden väliin (kuvio 16). Skandinavian maiden rikollisuustaso on vajaa puolet Suomen tasosta, Baltian maiden kaksi ja puoli kertaa Suomea korkeampi. Täysin omaa luokkaansa rikollisuustaso on Venäjällä, missä väestön riski tulla surmatuksi on lähes kymmenkertainen Suomeen verrattuna.

Euroopan voi jakaa karkeasti kahteen vyöhykkeeseen henkirikollisuuden tason osalta. Läntisessä Euroopassa, johon tässä luetaan Skandinavian maiden lisäksi Sveitsi ja kaikki Euroopan unionin vanhat jäsenmaat Suomea lukuun ottamatta, henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu vuotuinen taso on ollut vuosikymmeniä alle kaksi surmattua 100 000 asukasta kohti. Läntisessä Euroopassa ja Skandinaviassa tilanne on ollut suhteellisen vakaa jo 1800-luvun puolivälistä saakka, joskin viimeisten vuosikymmenten aikana rikollisuustaso on ollut hienoisessa kasvussa. Välimeren maissa henkirikollisuus laski länsieurooppalaiselle tasolle vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Samaan alhaisen henkirikollisuuden vyöhykkeeseen ovat perinteisesti kuuluneet myös itäisen Keski-Euroopan maat (Unkaria lukuun ottamatta) ja Jugoslavian pohjoiset osavaltiot. Tosin 1990-luvun yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen liittyi niissä ja myös Saksan itäisissä osavaltioissa henki- ja väkivaltarikollisuuden voimakas kasvu. Muutos jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja rikollisuustaso on sittemmin palannut aiemmalle tasolle.

Kuvio 16 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten kuolemansytilastojen pohjalta.

Perinteisiä korkean henkirikollisuuden maita (rikollisuustaso viime vuosikymmeninä kahdesta viiteen) Euroopassa ovat olleet Suomi, Unkari, useimmat Balkanin maat, Baltian maat ja Itä-Euroopan maat. Itä-Euroopassa, Baltiassa ja Balkanilla 1990-luvun yhteiskunnalliset muutok-

set aiheuttivat vielä itäisen Keski-Euroopan maitakin rajumman väkivalta-rikollisuuden kasvun. Itäisessä Keski-Euroopassa ja Balkanilla rikollisuustaso on sittemmin palannut 1990-lukua edeltäneelle tasolle ja jopa sitä alhaisemmaksi. 1990-luvun lopulla alkaneen yleiseurooppalaisen henkirikollisuuden laskutrendin myötä myös Suomessa ja Unkarissa rikollisuustaso on laskenut historiallisesti poikkeuksellisen matalaksi, vaikka tasoero läntiseen Eurooppaan onkin säilynyt. Ainoastaan Albaniassa, Romaniassa, Montenegrossa, Baltian maissa ja Itä-Euroopassa viime vuosien henkirikollisuuden keskitaso on enää ylittänyt kaksi surmattua 100 000 asukasta kohhti. Sekä eurooppalaisittain että koko teollisuusmaiden ryhmässä Venäjän tilanne on poikkeuksellinen. Vaikka henkirikollisuuden taso on maassa laskenut 1990-luvun huippuluvuista, on se edelleenkin huomattavasti 1980-luvun lopussa vallinnutta korkeampi ja täysin omaa luokkaansa kehittyneiden maiden joukossa. Venäjän tietoja tarkasteltaessa on huomioitava suuret rikollisuustason erot maan sisällä. Henkirikollisuuden taso Uralin itäpuolisilla alueilla on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet siitä. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikollisuuden taso on viime vuosina ollut noin 20 prosenttia koko maan rikollisuustason alapuolella, Itä-Karjalassa maan keskitasoa (Pridemore 2003). Euroopan ulkopuolista teollisuusmaista henkirikollisuuden taso on korkein Yhdysvalloissa, noin kaksi ja puoli -kertainen Suomeen verrattuna. Kanadassa ja Israelissa henkirikollisuuden taso vastaa nykyisin Suomen tasoa, muissa Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa se on selvästi Suomea matalampi (kuvio 16).

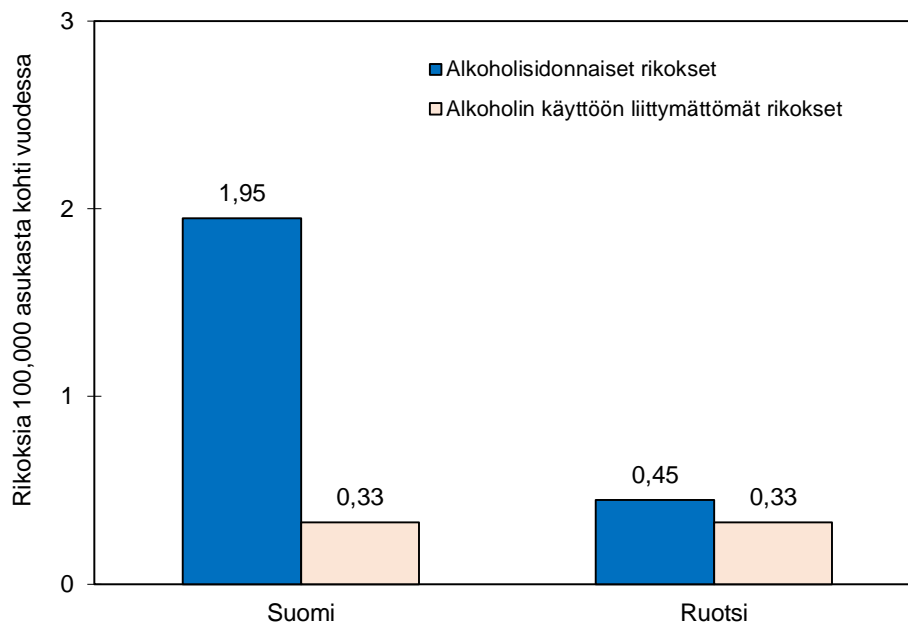
Syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten väkivalta henkirikollisuutemme ytimenä myös kansainvälisesti

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Useissa Länsi-Euroopan maissa ja myös esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta.

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on lisäksi havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen passiiviväestön alkoholisidonnaisista rikoksista.

Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä neljä ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) tason sijaan yhtä korkea. Kokonaishenkirikollisuuden tasoero selittyy siten huomattavalta osin yksin alkoholisidonnaisen ja nimenomaan vahvasti alkoholisidonnaisen (kaikki osapuolet humalassa) rikollisuuden tasoerolla (Granath ym. 2011).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat alkoholin ongelmakäyttäjät, eivät normaalikuluttajat. Suomessa päihteiden ongelmakäyttäjien osuus rikososapuolista, erityisesti syyllisistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2003–2006 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 53 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 63 prosenttia arvioitiin alkoholin väärinkäyttäjiksi. Ruotsissa vastaava osuus oli sekä miessyyllisistä että uhreista 34 prosenttia (Granath ym. 2011).

Kuvio 17 Alkoholisidonnaisten (joku osapuolista humalassa) ja alkoholin käyttöön liittymättömien (kaikki osapuolet selviä) henkirikosten asukaslukuun suhteutettu keskitaso Suomessa ja Ruotsissa vuosina 2003–2006. Lähde: Granath ym. 2011

Työikäisen passiiviväestön (työttömät ja varhaiseläkeläiset) osuus henkirikoksiin syyllistyneistä oli vuosina 2003–2006 Suomessa 68 prosenttia ja Ruotsissa 53 prosenttia. Vastaavasti työikäinen aktiiviväestö (työssä käyvät) muodosti Suomessa syyllisistä 19 prosenttia ja Ruotsissa 28 prosenttia. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että työttömien rikollisuustaso oli Suomes-

sa moninkertainen Ruotsiin verrattuna, aktiiviväestön rikollisuustaso sitä vastoin vain hieman korkeampi kuin Ruotsissa.

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työikäisen passiiviväestön ja päihteiden väärinkäyttäjien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Yhteenveto

Kuolemaan johtavan väkivallan pääpiirteet Suomessa ovat:

- Vuonna 2016 maassamme tehtiin 95 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Rikollisuustaso oli 1,7 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- Henkirikollisuuden taso on ollut laskeva 1990-luvun puolivälistä lähtien. Muutos on tapahtunut pääasiassa miesten alkoholisidonnaisen väkivallan määrässä.
- Vuonna 2016 ei kirjattu yhtäkään alle 18-vuotiaan tekemää henkirikosta.
- Henkirikollisuuttamme hallitsee syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta. Rikokset liittyvät kiinteästi alkoholinkäyttötilanteisiin.
- Maamme henkirikollisuuden asukasluukuun suhteutettu taso on selvästi matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaittemme. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei eroa Suomessa muista Pohjoismaista.

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Juha Kääriäinen & Martti Lehti & Petri Danielsson & Mikko Aaltonen

Edeltävässä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pelkästään rikollisuuskehityksestä kiinnostunut lukija voi siirtyä suoraan jaksoon 3.2. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Uhritutkimukset. Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Siren 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

B. Rekisteritiedot. Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

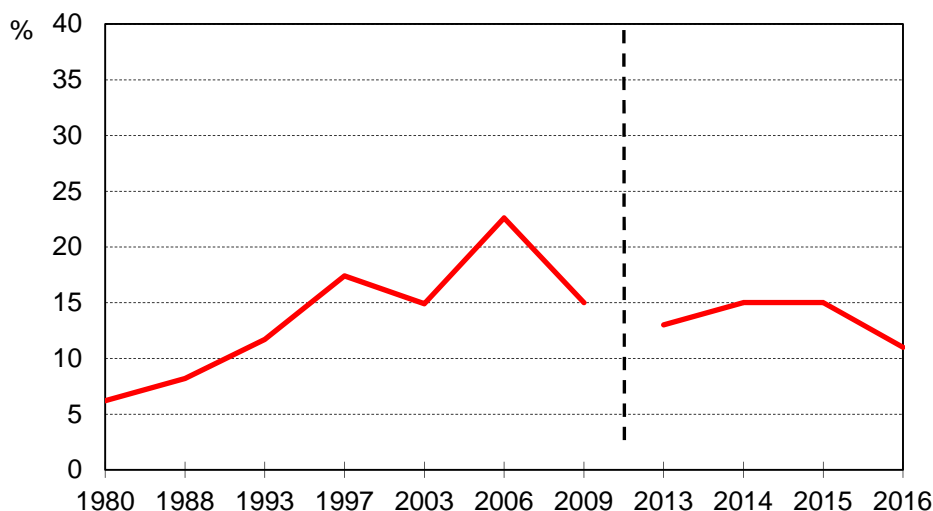
Tietoja väkivallasta sisältyy myös itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjärjestelmiin. Niiden tiedot koskevat pääosin nuoria, ja tietoja esitellään tämän julkaisun nuorten rikollisuutta ja uhrikokemuksia käsittelevässä jaksossa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisi-tilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä. Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot poikkeavat. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisiin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomais-tilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomais-tilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

Vuoden 2016 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 10 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille. Naisista 9 prosenttia ja miehistä 11 prosenttia kertoi tapauksen tulleen poliisin tietoon. (Danielsson & Kääriäinen 2017.) Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa. Koska uhritutkimuksissa ei tavoiteta väkivallan ongelmaryhmää, sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä, on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 1). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään lyönnin sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 12–15 prosentin tuntumaan.

Kuvio 1 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään lyönti. Lähde: Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–16. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen.

Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista ryöstörikoksia koskevia tietoja ei enää ole ollut saatavissa (Lehti 2008).

Ilmoitusalttiuden ohella muita tekojen tilastoitumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat ihmisten suhtautuminen väkivaltaan, poliisin kirjaamisalttiisuus, poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen ja teho sekä lainmuutosten vaikutukset. Tilastoidun rikollisuuden muutokset voivat siten johtua paitsi rikoskäyttäytymisen määrän tai piirteiden muutoksista, myös niistä täysin riippumattomista tekijöistä. Tilastoidun rikollisuuden rinnalla onkin siis syytä tarkastella myös kyselylähteiden antamaa kuvaa ilmiöstä. Kattavin ja luotettavin kuva väkivallan määrästä, piirteistä ja kehityksestä saadaan yhdistämällä eri osoitinjärjestelmien tietoja.

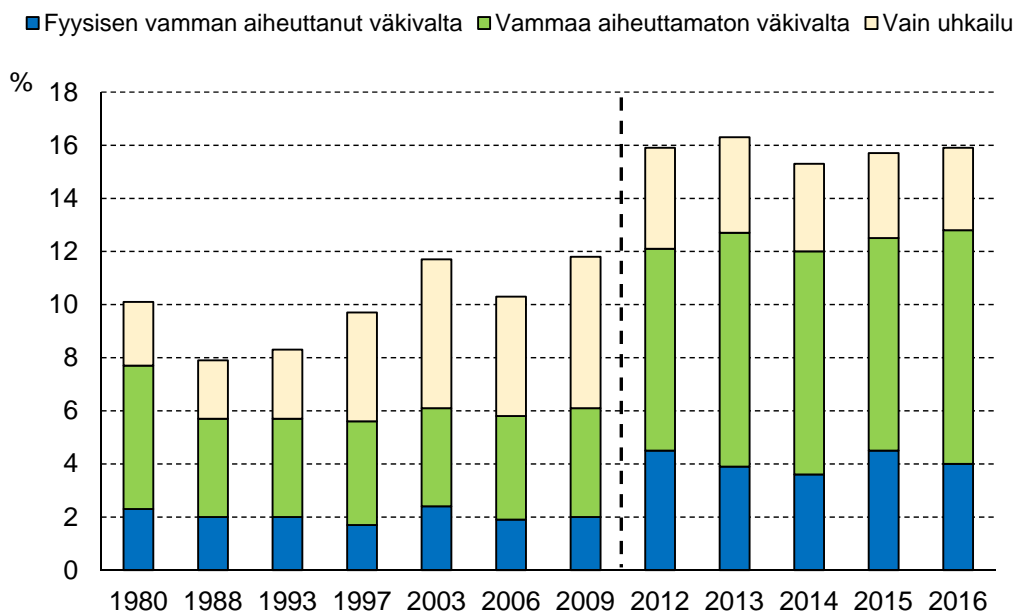
3.2 Väkivallan uhriksi joutumisen yleisyys kyselyiden valossa

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten koke-masta väkivallasta. Vuoden 2016 kyselyn mukaan kuusi prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyyn tai sitä vaka-

vamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut joka kymmenes. Sel- laista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut neljä prosenttia. (Danielsson & Kääriäinen 2017.)

Väkivalta- ja uhkailukokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta (2012–). Fyysistä väkivaltaa kokenei- den osuus pysyi 1988–2009 välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuvio 2). (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005.) Uhkailujen kokeminen sen sijaan lisääntyi jaksolla 1988–2003. Uhkailukokemusten lisääntymistä tulkittaessa on huomioitava, että lisääntyminen voi johtua ainakin kahdesta seikasta: uhkaavan käyttäyty- misen tosiasiallisesta lisääntymisestä tai siitä, että riitaisa käyttäytyminen tul- kitaan aiempaa herkemmin väkivallaksi. Molemmat tekijät voivat vaikuttaa myös samanaikaisesti.

Vuosien 2012–2016 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuk- sesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää antavan selvästi korkeammat prevalenssit muulle väkivallalle kuin pelkälle uhkailulle. Tämä johtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta 2012 edeltäneet uhritutkimukset kerättiin puhelinhaastattelulla ja uusi rikos- uhritutkimus kerätään postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinky- selyjä korkeampia uhriksi joutumisprevalensseja (Heiskanen 1998; Siren 2011).

Kuvio 2 Väkivallan ja uhkailujen kohteeksi vuoden aikana joutuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2016

Siitä, että väkivallan riski valtaväestössä on pysynyt suhteellisen vakaana, ei voi suoraan päätellä, että tilanne olisi samanlainen koko väestössä. Väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden. Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadusta johtuen ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

3.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Seuraavassa kuvataan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2007–2016. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Henkirikoksen yritykset

Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä (311) lisääntyi vuonna 2016 neljä prosenttia edellisvuodesta (taulukko 1). Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet murhan, tapon tai surman yritykset vuosina 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Henkirikoksen yritys	381	363	366	308	306	350	264	327	299	311
<i>Muutos %</i>	+41%	-5%	+1%	-23%	-1%	+14%	-25%	+24%	-9%	+4%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Pahoinpitelyrikokset

Taulukossa 2 näkyvät poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä ja siinä tapahtuneet vuotuiset muutokset vuosina 2007–2016. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä pysyi ennallaan vuonna 2016 edellisvuoteen nähden.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2007–2016.

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lievä pahoinpitely									
9 601	9 619	9 399	9 516	11 356	10 967	9 709	9 324	9 493	9 377
Pahoinpitely									
22 648	22 928	21 390	21 570	26 762	25 390	24 015	21 959	22 818	22 800
Törkeä pahoinpitely									
2 385	2 256	2 105	1 996	2 053	1 874	1 791	1 645	1 563	1 592
Yhteensä									
34 634	34 803	32 894	33 082	40 171	38 231	35 515	32 928	33 874	33 769
<i>Muutos%</i>									
+12 %	0 %	-5 %	+1 %	21 %	-5 %	-7 %	-7 %	+3 %	-0 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Viimeisen kymmen vuoden tarkastelujaksolla merkittävin tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011, jolloin lähisuhteissa tapahtuneen väkivallan syyteoikeus muuttui. Perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Vuoden 2011 ensimmäisten kolmen kuukauden aikana pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi yli viidenneksen edellisvuoden alkukuukausiin nähden ja tason muutos säilyi myös loppuvuoden. Lisäys tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Törkeiden pahoinpitelyjen määrä lisääntyi samanaikaisesti vajaat kolme prosenttia. Kaikissa tekemuodoissa kasvu tapahtui erityisesti yksityisasunnoissa tehdyissä pahoinpitelyissä, ilmeisesti valtaosin perheväkivaltaan liittyneissä rikoksissa. Taustalla näyttäisivät siis olleen ainakin osin lainsäädännössä ja poliisin käytännöissä tapahtuneet muutokset. Tuolloisen tason muutoksen taustalla olleiden tekijöiden vaikutus ilmirikollisuuteen on sittemmin hiipunut tai kokonaisrikollisuudessa on tapahtunut muutoksia, sillä vuonna 2016 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin mitä se oli ennen vuoden 2011 alussa tapahtunutta syyteoikeuden muutosta.

Vammantuottamus

Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikkokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 3 on esitetty vuosilta 2007–2016 pahoinpitelyrikkosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikkoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2016 yhteensä 100.

Taulukko 3 Pahoinpitelyrikkoksen kanssa yksin teoin tehdyt vammantuottamukset vuosina 2007–2016

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pahoinpitely ja vammantuottamus									
161	172	159	174	170	156	116	124	124	100

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Pahoinpitelyrikkosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikkoksista.

Ryöstörikkokset

Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 1 673 ryöstörikosta (RL 31:1–2). Tilastoitujen ryöstörikkosten määrä kasvoi 11 prosenttia edellisvuoteen nähden (taulukko 4), mikä ei kuitenkaan näytä ylittävän tavanomaista vuosittaisen vaihtelun määrää.

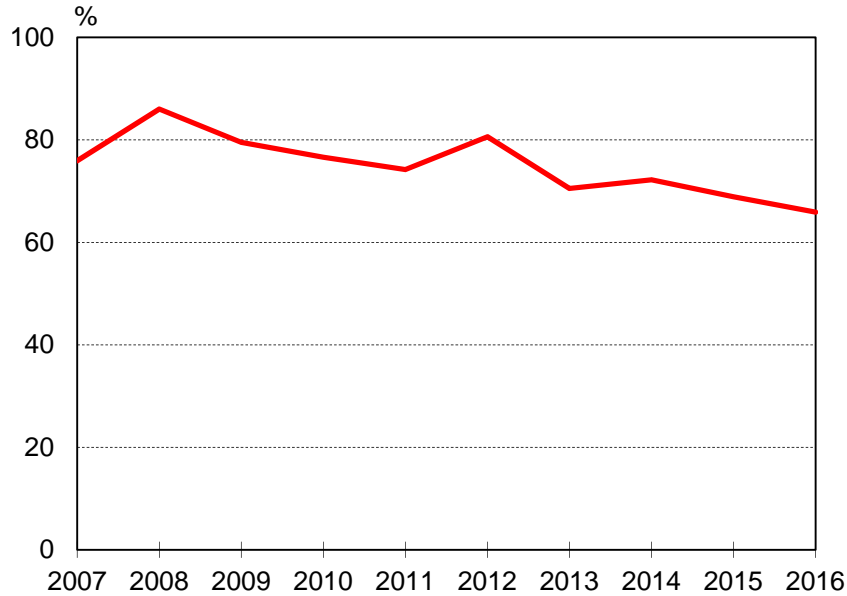
Taulukko 4 Poliisin tietoon tulleet ryöstörikkokset vuosina 2007–2016

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ryöstö									
1 581	1 516	1 428	1 352	1 414	1 398	1 328	1 473	1 284	1 396
Törkeä ryöstö									
203	180	212	156	208	218	196	216	266	277
Ryöstörikkokset yhteensä									
1 784	1 696	1 640	1 508	1 622	1 616	1 524	1 689	1 550	1 673
<i>Muutos%</i>									
+5 %	-5 %	-3 %	-8 %	+8 %	-0 %	-6 %	+11 %	-8 %	+11 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

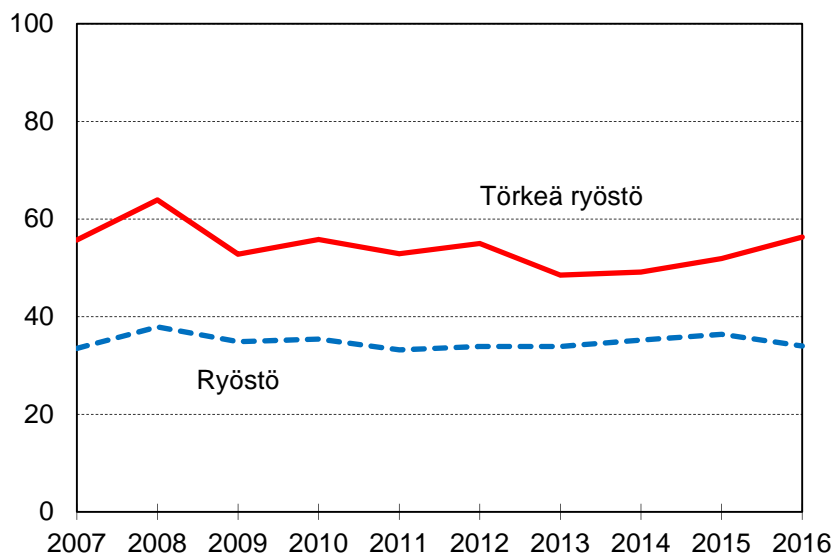
Väkivaltarikosten selvitysaste

Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 65–85 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 3). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

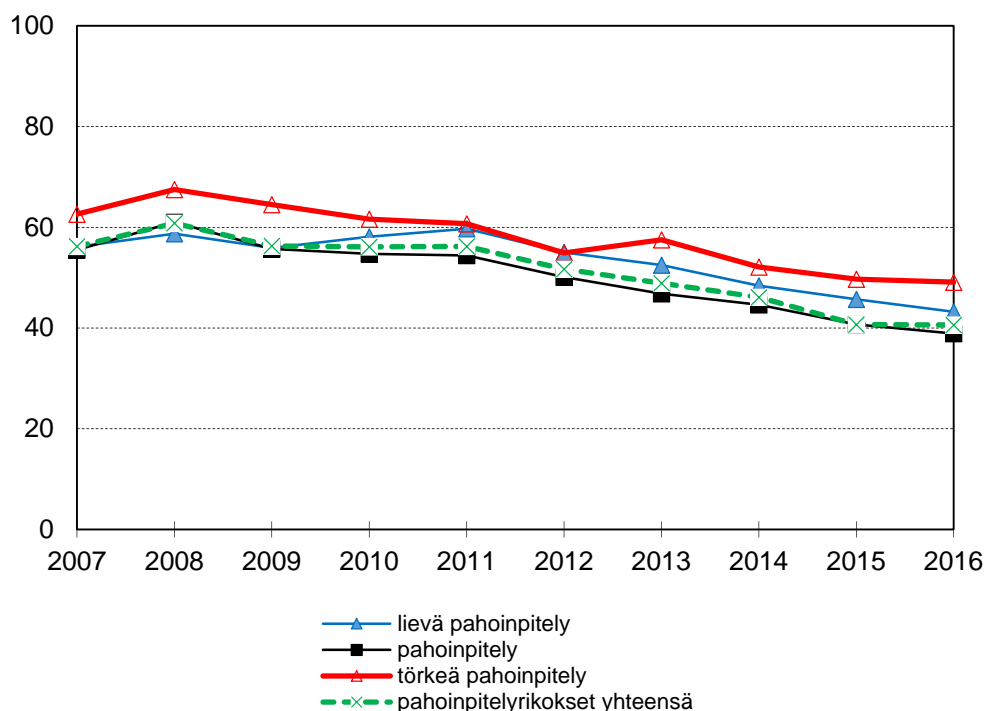
Kuvio 3 Henkirikoksen yritykset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2007–2016.

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt vakaana viimeiset kymmenen vuotta (kuvio 4). Törkeistä ryöstöistä selvitetään vuosittain noin puolet, muista ryöstöistä kolmannes.

Kuvio 4 Ryöstörikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2007–2016.

Pahoinpitelyrikosten selvitysaste pysyi vuonna 2016 edellisvuoden tasolla ol-
len 41 prosenttia (kuvio 5). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi
kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten
osuus kirjatuista rikoksista.

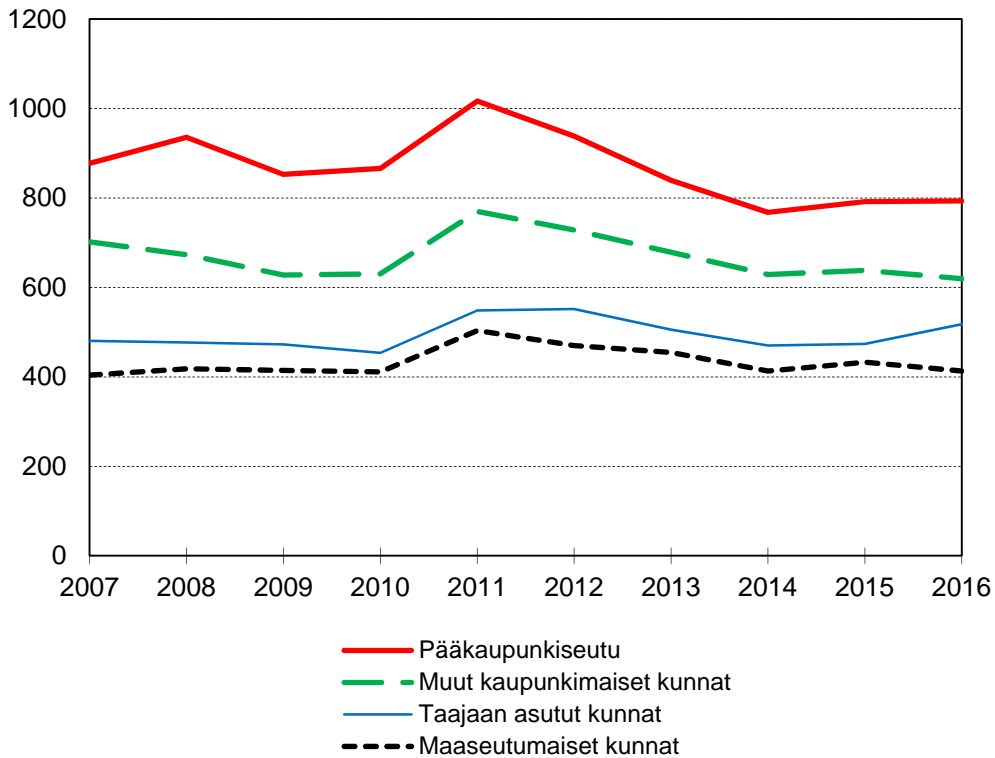

Kuvio 5 Pahoinpitelyrikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2007–2016

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

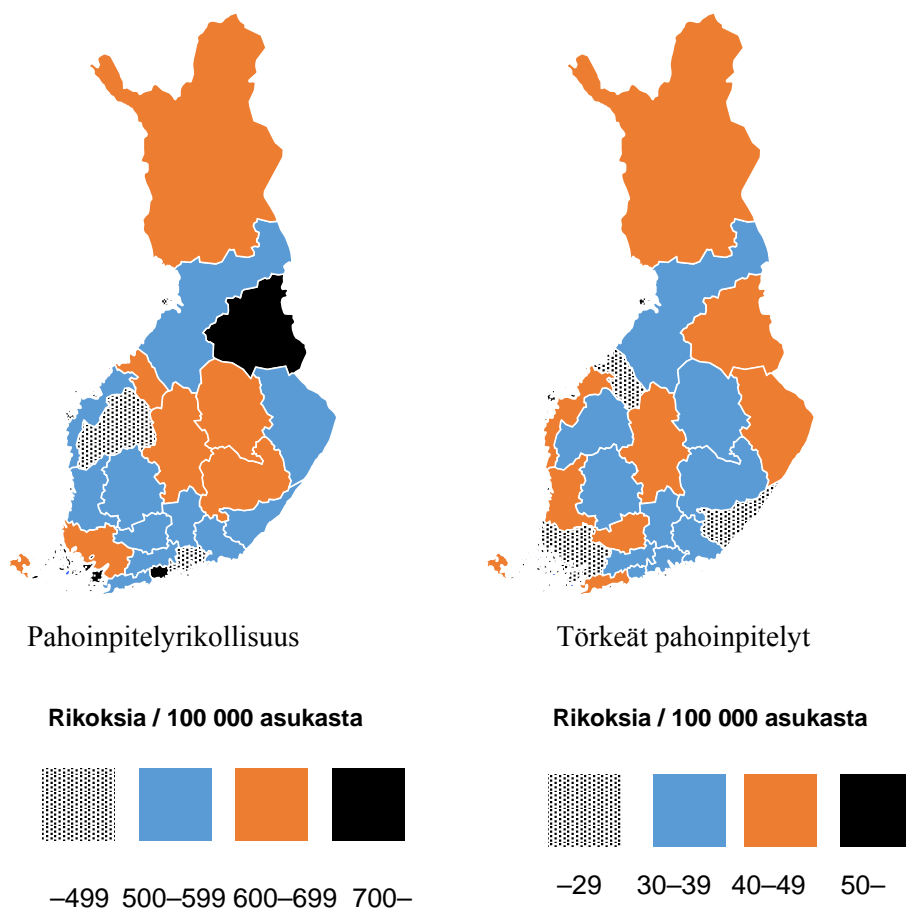
Pahoinpitely- ja ryöstörikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihtelee kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryhmissä (kuvio 6). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaisissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso on laskenut kaikissa kuntatyyppiryhmissä vuoteen 2014 asti, jonka jälkeen rikosten määrä on hiukan noussut pääkaupunkiseudulla ja taajaan asutuissa kunnissa.

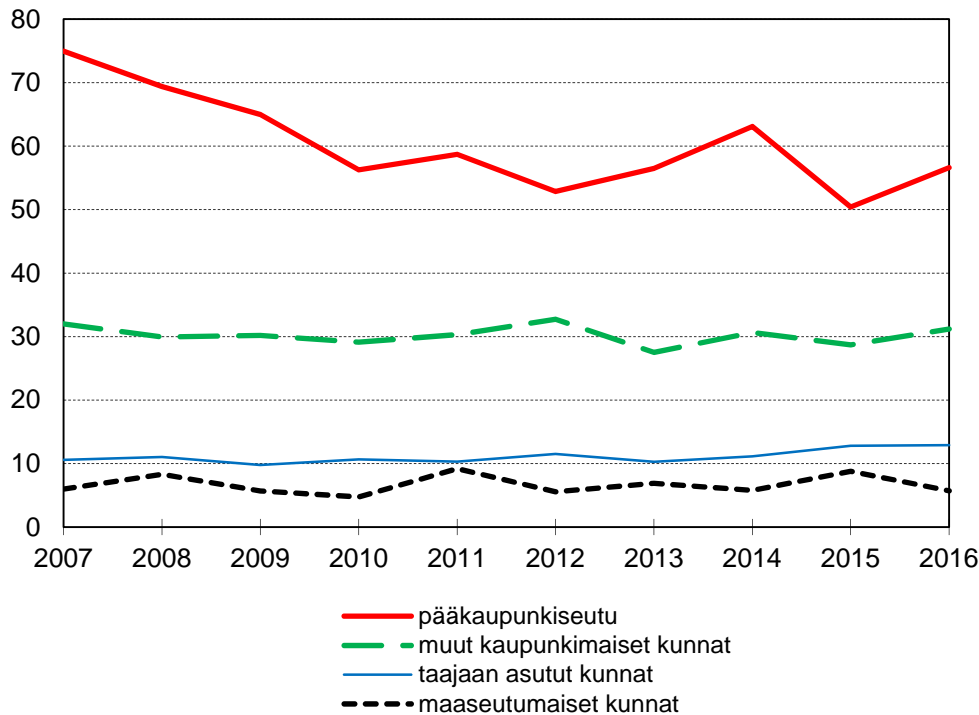
Kuvio 6 Pahoinpitelyrikokset kuntatyyppiryhmittäin väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016.

Maakunnittain tarkastellen pahoinpitelyrikollisuuden alueellinen jakautuminen muistuttaa varsinkin törkeiden pahoinpitelyiden osalta melko paljon henkirikollisuuden jakautumista (kuvio 7). Toisaalta korkean pahoinpitelyrikollisuustason alueisiin kuuluvat myös Ahvenanmaa, pääkaupunkiseutu ja Varsinais-Suomi, missä henkirikollisuus on suhteellisen alhaista. Ahvenanmaan korkea suhdeluku niin törkeissä pahoinpitelyissä kuin pahoinpitelyrikoksissa ylipäätään selittyy huomattavalta osin laivoilla tapahtuneilla rikoksilla ja matkailijoiden keskinäisellä väkivallalla. Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on puolestaan keskittynyt Helsinkiin, mistä vuosina 2007–2016 kirjattiin vuosittain keskimäärin 6 405 pahoinpitelyrikosta. Törkeiden pahoinpitelyiden vuotuinen määrä pääkaupungissa oli samalla ajanjaksolla 177 rikosta. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden määrää selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskelu-liiketoiminnan keskuksena.

Kuvio 7 Pahoinpitelyrikollisuus (RL 21:5–7) ja törkeät pahoinpitelyt maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuosina 2007–2016

Ilmi tuleva ryöstörikollisuus on Suomessa selvästi yleisintä pääkaupunkiseudulla (kuvio 8). Tilanne kuntatyypiryhmien välillä on kuitenkin tasaantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, kun pääkaupunkiseudun rikostaso on laskenut. Tästä huolimatta pääkaupunkiseudun ryöstörikollisuuden taso oli vuonna 2016 muihin kaupunkimaisiin kuntiin verrattuna lähes kaksinkertainen ja muihin kuntatyyppeihin nähden noin seitsenkertainen.

Kuvio 8 Ryöstörikkokset kuntatyypiryhmittäin 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016.

3.5 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuonna 2016 toteutetun nykymuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineisto).

Pahoimpitelyrikosten piirteitä

Väkivallan vakavuus. Suurin osa poliisin kirjaamasta väkivallasta painottuu lievempiin tekemuotoihin (kuvio 9). Vuonna 2016 tilastoiduista väkivaltarikoksista 95 prosenttia oli lieviä tai perusmuotoisia pahoimpitelyitä. Vertailun vuoksi kuviossa ovat myös henkirikokset, joiden osuus oli 0,2 prosenttia teoista.

Kuvio 9 Eri rikosnimikkeiden osuus poliisin tietoon tulleessa väkivaltarikollisuudessa vuonna 2016.

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa valtaosassa tapauksista uhri sai jonkinasteisia vammoja. Noin puolet lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä oli sellaisia, että vammat jäivät enintään naarmujen, kivun tai mustelmien asteelle. Tätä vakavampia vammoja syntyi 20 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä ja kolmessa prosentissa lievistä pahoinpitelyistä. Poliisi kirjasi vakavia vammoja (vähintään murtuma, aivotärähdys, haava) 55 prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ja 74 prosentissa henkirikoksen yrityksistä.

Samana lähteen mukaan poliisin tietoon tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin neljässä viidestä ei ollut käytetty mitään tekovälinettä. Lievissä pahoinpitelyissä yksi prosentti ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä kolme prosenttia teoista oli sellaisia, joissa tekijällä oli ollut jonkinlainen teräase. Ampuma-aseella tehdyt teot olivat hyvin harvinaisia. Törkeissä pahoinpitelyistä 48 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä 68 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt teräasetta. Ampuma-aseet tekovälineinä olivat törkeässäkin väkivallassa varsin harvinaisia; törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa prosentissa ja henkirikoksen yrityksistä kymmenessä prosentissa oli käytetty ampuma-asetta.

Uhritutkimuksissa ilmoitettu väkivalta painottuu lievempiin tekoihin. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT 2016) mukaan tyrkkimistä ja tönmistä kokeneita 15–74-vuotiaita henkilöitä oli yhdeksän prosenttia. Vastavasti nyrkillä lyönnin kokeneita oli kolme prosenttia. Niitä henkilöitä, jotka kertoivat, että heidän kimppuunsa oli käyty jotakin asetta käyttäen, oli alle prosentti. (Danielsson & Kääriäinen 2017). Samassa tutkimuksessa neljä

prosenttia vastaajista kertoi saaneensa väkivallan seurauksena vähintään mustelman tai ruhjeen.

Uhritutkimukset eivät kuvaa luotettavasti kaikkein vakavinta väkivaltaa. Poliisille ilmoitettava väkivalta onkin keskimäärin törkeämpää kuin uhritutkimusten kuvaama: aseellisten tekojen ja vakavia vammoja aiheuttaneiden tekojen osuus on selvästi suurempi (RTST-tietokanta).

Väkivallan tapahtumapaikka. Poliisin kirjaamat pahoinpitelyrikokset ovat aiempina vuosina tapahtuneet useammin yleisillä paikoilla. Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kuitenkin kasvanut tasaisesti koko kuluvan vuosituhatteen. Vuonna 2012–2016 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoita kuin julkisilla paikoilla (taulukko 5). Vuonna 2016 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus oli 38 prosenttia.

Taulukko 5 Pahoinpitelyrikosten tekopaikat 2007–2016

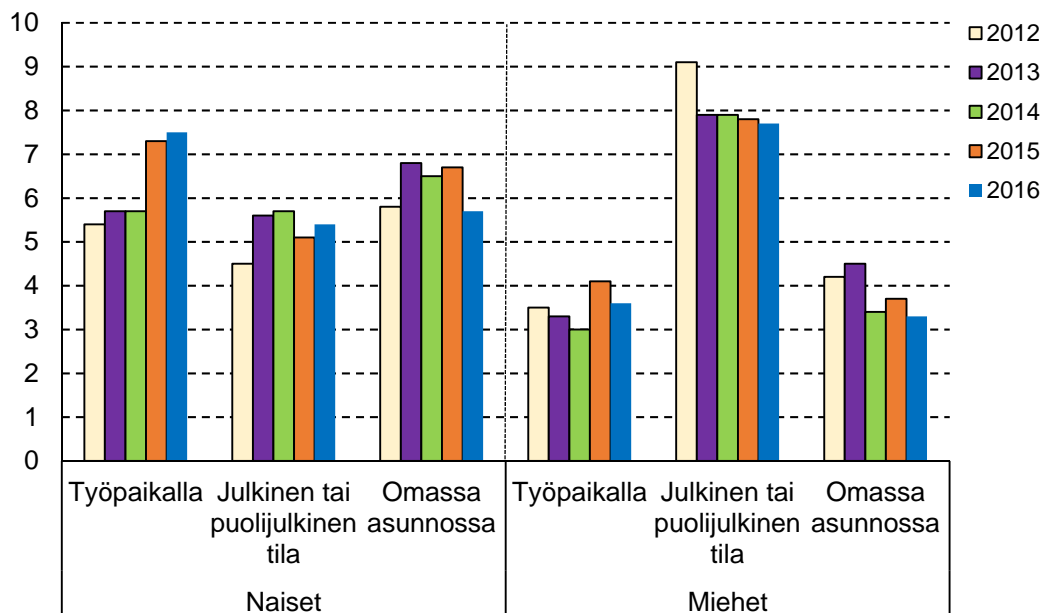
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Yksityisasunto	9833	10299	10271	10258	14158	14424	12900	12505	13140	12895
Muu yksityinen paikka	5293	5332	5270	5623	6075	5961	5881	5314	5540	5975
Yksityiset paikat, %	44	45	47	48	50	53	53	54	55	56
Liikekeskus	1103	989	914	836	838	716	652	607	626	621
Yleinen tilaisuus	181	163	200	179	202	197	161	129	107	131
Ravitsemusliike tms.	4907	4518	4194	4174	4604	4388	3793	3395	3520	3256
Muu yleinen paikka	13314	13500	12044	12011	14289	12545	12126	10974	10933	10905
Yleiset paikat, %	56	55	53	52	50	47	47	46	45	44

Lähde: Tilastokeskus. Pyörityksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on vaihdellut yhden ja viidentoista välillä.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Rikoksia ilmoitetaan poliisille aiempaa yleisemmin ja poliisi on toiminnassaan myös oma-aloitteisesti kiinnittänyt huomiota perheväkivaltaan.

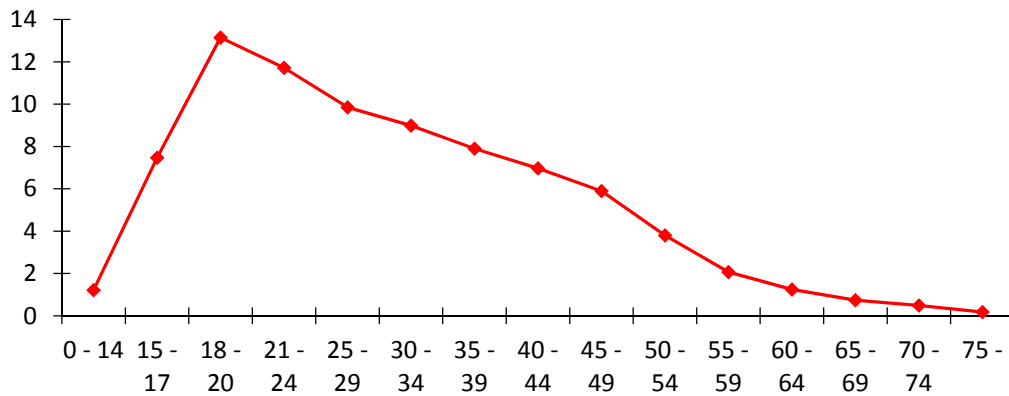
Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuk-
sissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Myös ravitsemusliikkeissä tapahtuneiden tekojen määrä on laskenut viime vuosina ja on nyt kymmenvuotisen tarkastelujakson alhaisimmalla tasolla.

Kuviossa 10 on tarkasteltu uhritutkimusten (KRT 2012–2016) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin omissa asunnossa ja työpaikalla tai työtehtävien yhteydessä. Miehet kohtasivat tyypillisimmin väkivaltaa julkisilla paikoilla ja ravintoloissa.

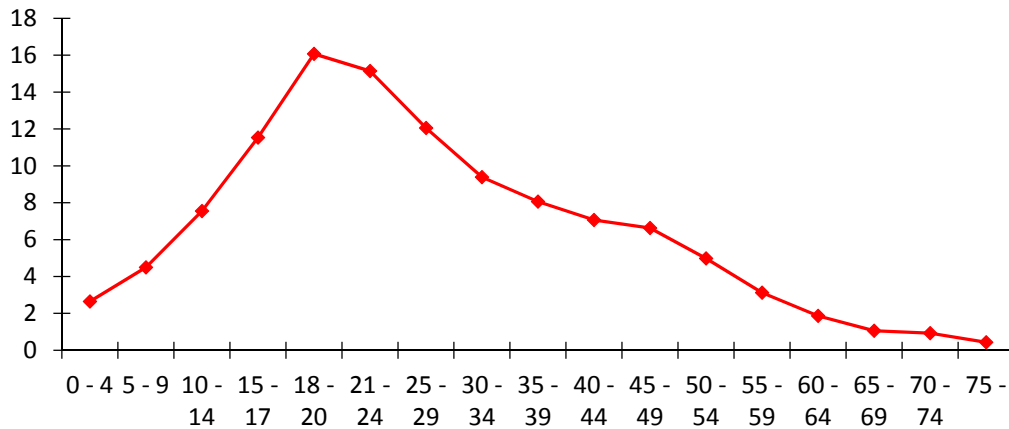
Kuvio 10 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet sukupuolen mukaan vuosina 2012–2016, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2016

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuu nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 11 ja 12 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2016 poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon. Kuvioiden luvut ovat siten suhdelukuja.

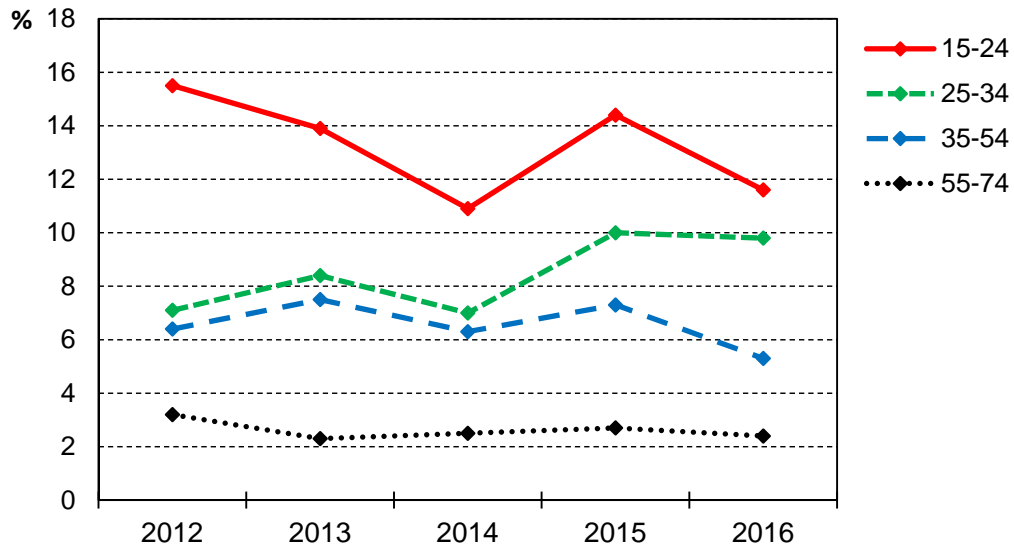
Kuvio 11 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2016 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuvio 11). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuvio 12).

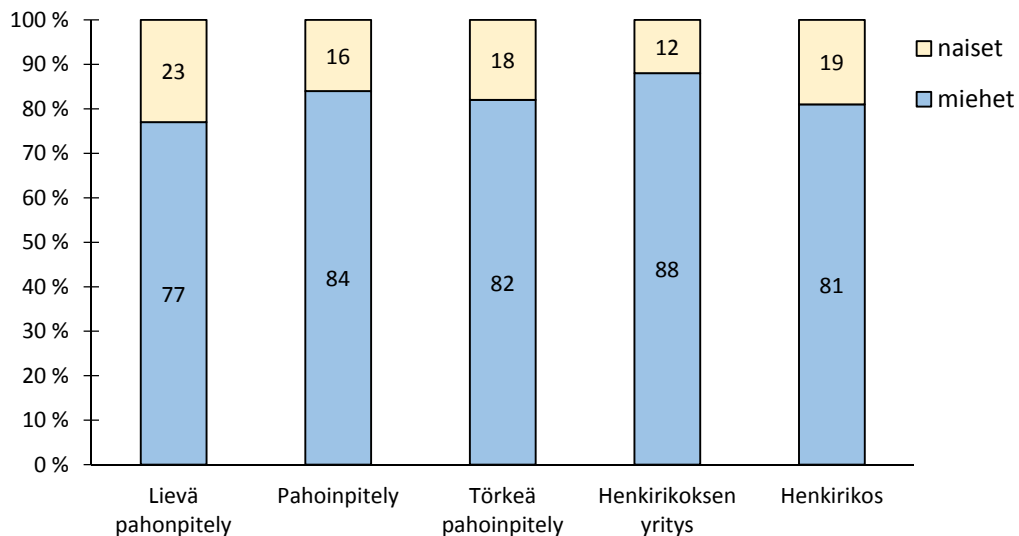
Kuvio 12 Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2016 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuvio 13 ilmenee vuoden aikana vähintään läimäysyn tai sitä vakavampaa väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin vuosina 2012–2016. Mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat.

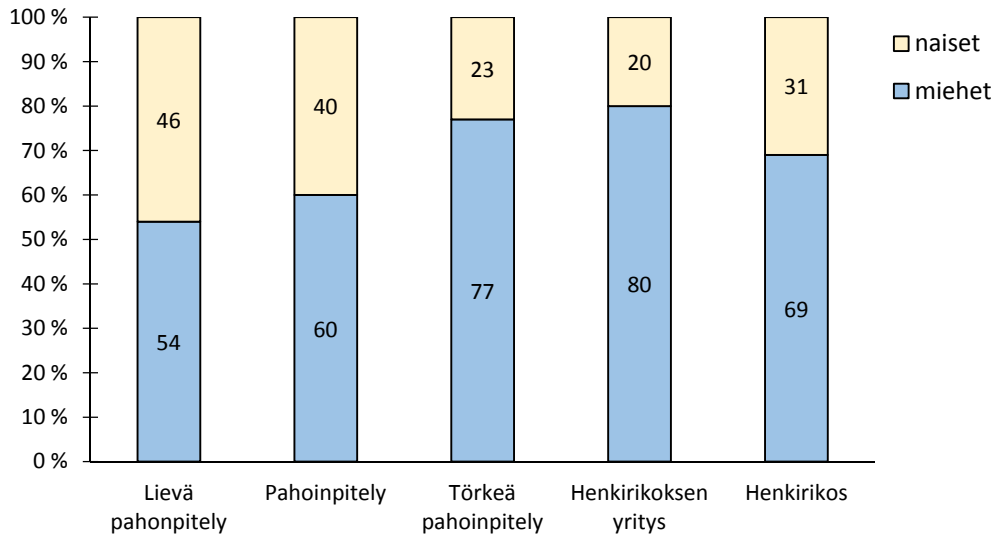
Kuvio 13 Fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet iän mukaan vuonna 2012–2016, %. Lähde: Krime /Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2016

Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä. Kuvio 14 ilmenee naisten ja miesten osuus vuonna 2016 poliisin väkivaltarikoksista syylliseksi epäilemistä.

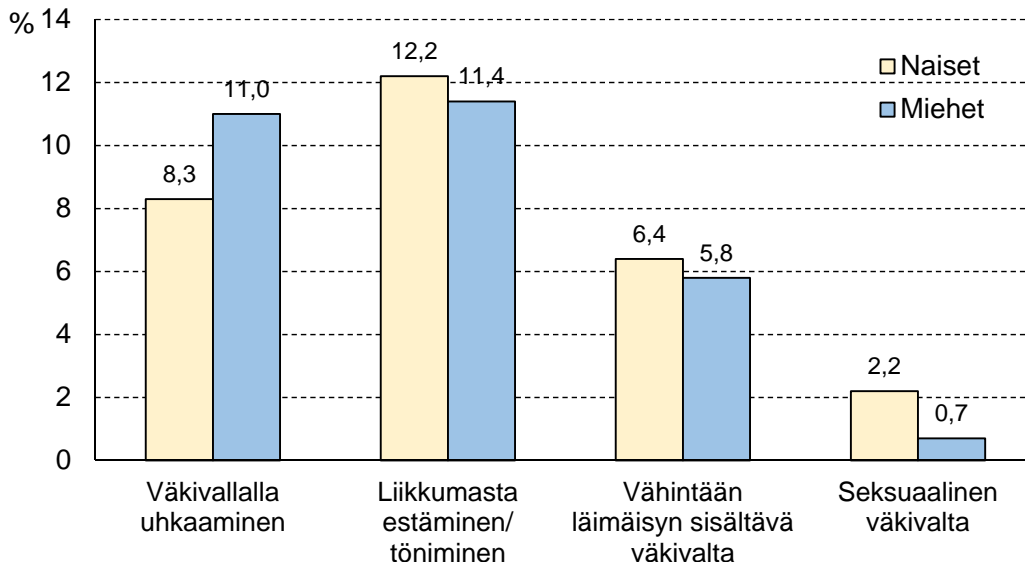
Kuvio 14 Eräiden väkivaltarikosten tekijöiden sukupuolijakauma, poliisin vuonna 2016 näihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Myös poliisin vuonna 2016 tilastoimien väkivaltarikosten uhreista enemmistö on miehiä (kuvio 15). Erityisesti vakavimman väkivallan uhreissa miesten osuus on selvästi naisia suurempi.

Kuvio 15 Eräiden väkivaltarikosten uhrien sukupuolijakauma, poliisin tietoon vuonna 2016 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista/Henkirikosten seurantajärjestelmästä (henkirikokset)

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset ovat lähes yhtä yleisiä miehille ja naisille (kuviot 15 ja 16). Miehet olivat kuitenkin kokeneet naisia jonkin verran enemmän uhkailua, kun taas seksuaalisen väkivallan kokeminen oli naisilla selvästi miehiä yleisempää. (Danielsson & Kääriäinen 2017.) Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyi sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin mitä poliisin tilastoima väkivalta on.

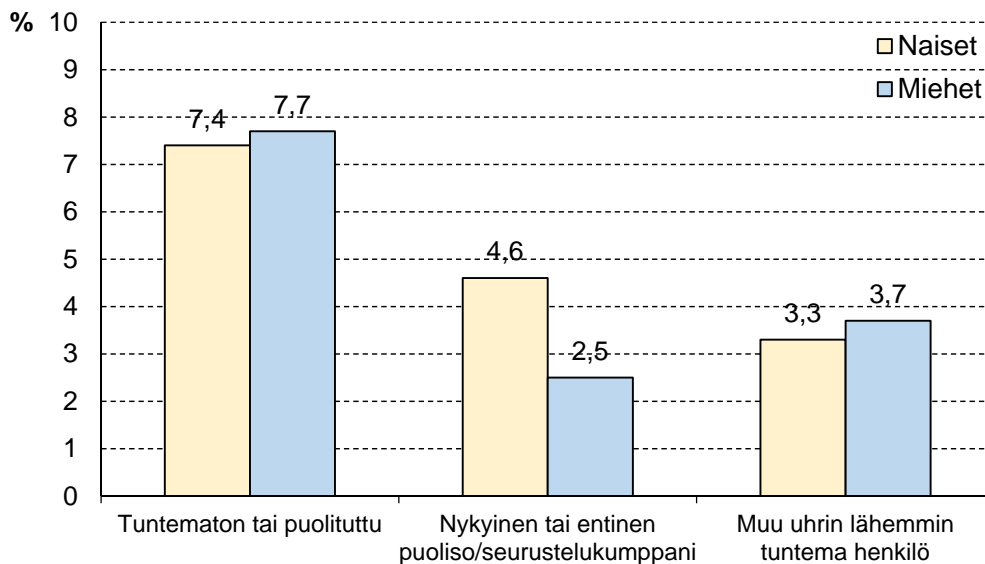

Kuvio 16 Uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet sukupuolen mukaan vuonna 2016, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2016

Uhrin ja tekijän suhde. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä hieman alle kolmannes oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan osuus lievistä pahoinpitelyistä oli 18 prosenttia ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 15 prosenttia. Muuksi lähisuhdeväkivallaksi laskettavia tekoja oli lievissä pahoinpitelyissä 7 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 9 prosenttia.

Törkeissä pahoinpitelyistä 39 prosenttia ja henkirikoksen yrityksistä 46 prosenttia oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta taas muodosti 15 prosenttia törkeistä pahoinpitelyistä ja 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä. Näissä rikosnimikkeissä noin 5 prosenttia oli muuta lähisuhdeväkivaltaa. Mitä vakavammasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Tekijä oli täysin ennalta tuntematon 25 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä kun taas 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä oli ennalta tuntemattoman henkilön tekemiä.

Uhritutkimusten mukaan sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolittu henkilö (kuvio 17). Havainto koskee niin lievempiä tekemuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa (Danielsson & Kääriäinen 2017). Uhritutkimusten mittaama väkivalta painottuu kuitenkin kaiken kaikkiaan lievempiin tekemuotoihin kuin poliisille ilmoitettu väkivalta, joten tämä selittää tietolähteiden välillä olevaa eroa.

Kuvio 17 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2016, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2016

Ryöstörिकosten piirteitä

Tapahtumapaikka ja kohde. Taulukossa 6 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstörिकollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2009–2016. Lähes 80 prosenttia teoista tapahtui yleisillä paikoilla. Vuonna 2016 yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 13 prosenttia kaikista teoista.

Taulukko 6 Ryöstörिकosten tekopaikat 2009–2016

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Yksityisasunto	176	178	176	195	192	195	211	213
Muu yksityinen paikka	167	159	161	187	153	155	189	141
<i>Yksityiset paikat, %</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>21</i>	<i>24</i>	<i>23</i>	<i>21</i>	<i>26</i>	<i>21</i>
Liikekeskus	165	145	154	160	135	150	155	188
Yleinen tilaisuus	1	1	2	-	3	2	1	-
Ravitsemusliike tms.	63	68	68	83	44	51	52	52
Muu yleinen paikka	1068	957	1061	991	996	1133	940	1075
<i>Yleiset paikat, %</i>	<i>79</i>	<i>78</i>	<i>79</i>	<i>76</i>	<i>77</i>	<i>79</i>	<i>74</i>	<i>79</i>

Lähde: Tilastokeskus

Vuoden 2013 RTST-tietokantaan perustuvan teonpiirreanalyysin mukaan ilmi tulevasta ryöstörिकollisuudesta 70 prosenttia kohdistui yksityishenkilöihin, ja 30 prosenttia oli liikeyrityksiin ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia liikeryöstöjä. Toisaalta liikeryöstöissäkin on aina uhreina myös yksityishenkilöitä, henkilökuntaa ja asiakkaita. Liikeyrityksiin kohdistuneista ryöstöistä, törkeistä ryöstöistä ja näiden yrityksistä suurin osa tehtiin pieniin elintarvikeliikkeisiin, grilleihin tai kioskeihin.

Yksityishenkilöihin kohdistuvissa ryöstöissä ja törkeissä ryöstöissä yleisimpänä saalina olivat kännykkä ja käteinen raha. RTST-tietokannan mukaan yksityishenkilöihin kohdistuvia katuryöstöjä oli ryöstöistä kolmannes ja törkeistä ryöstöistä vajaa viidennes. Törkeät ryöstöt kohdistuivat perusmuotoisia ryöstöjä tyypillisemmin kauppaan tai myymälään.

Tekotapa. Lähes kaikki törkeät ryöstöt (96 %) tehtiin jotakin asetta käyttäen, kun taas perusmuotoisista ryöstöistä aseellisia on huomattavasti pienempi osuus (38 %). Noin puolet (56 %) perusmuotoisista ryöstöistä tehtiin väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla ilman varsinaista välinettä. Törkeistä ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehtiin teräasetta käyttäen tai sillä uhkaamalla. Tyypillisin teräase oli puukko. Ampuma-asetta oli käytetty yhdessä sadasta perusmuotoisesta ryöstöstä ja 17 prosentissa törkeistä ryöstöistä.

Ryöstörिकoksiin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. Huomattavassa osassa ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä aiheutuu jollekin uhreista vakavia vammoja. Yleisempiä vakavat vammat ovat törkeissä ryöstöissä (43 %) kuin perusmuotoisissa ryöstöissä (35 %). Tyypillisin vamma törkeissä ryöstöissä olivat viilto- ja muut pintahaavat sekä luunmurtumat. Ryöstöissä vammat

olivat tyypillisesti lievempiä, kuten mustelmia ja ruhjeita tai aivotärähdyksiä. Lääkärin tai sairaalahoitoa tarvitsi törkeiden ryöstöjen uhreista 38 prosenttia ja ryöstöjen uhreista 23 prosenttia. Kuolemaan johtaneet ryöstöt ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.

Tekijät ja uhrin. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa myös poliisin tietoon tullessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrin ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2016 ryöstöistä epäillyt olivat useimmin 15–20-vuotiaita ja uhrin 18–29-vuotiaita. Ryöstöistä 90 prosenttia oli miesten tekemiä. Myös uhreista enemmistö (75 %) oli miehiä.

3.6 Väkivallan riskitekijät ja alkoholi

Tässä jaksossa esitetään tietoja väkivallan yksilötasoisista riskitekijöistä sekä väkivallan yhteydestä alkoholinkäyttöön.

Yksilökohtaiset riskitekijät

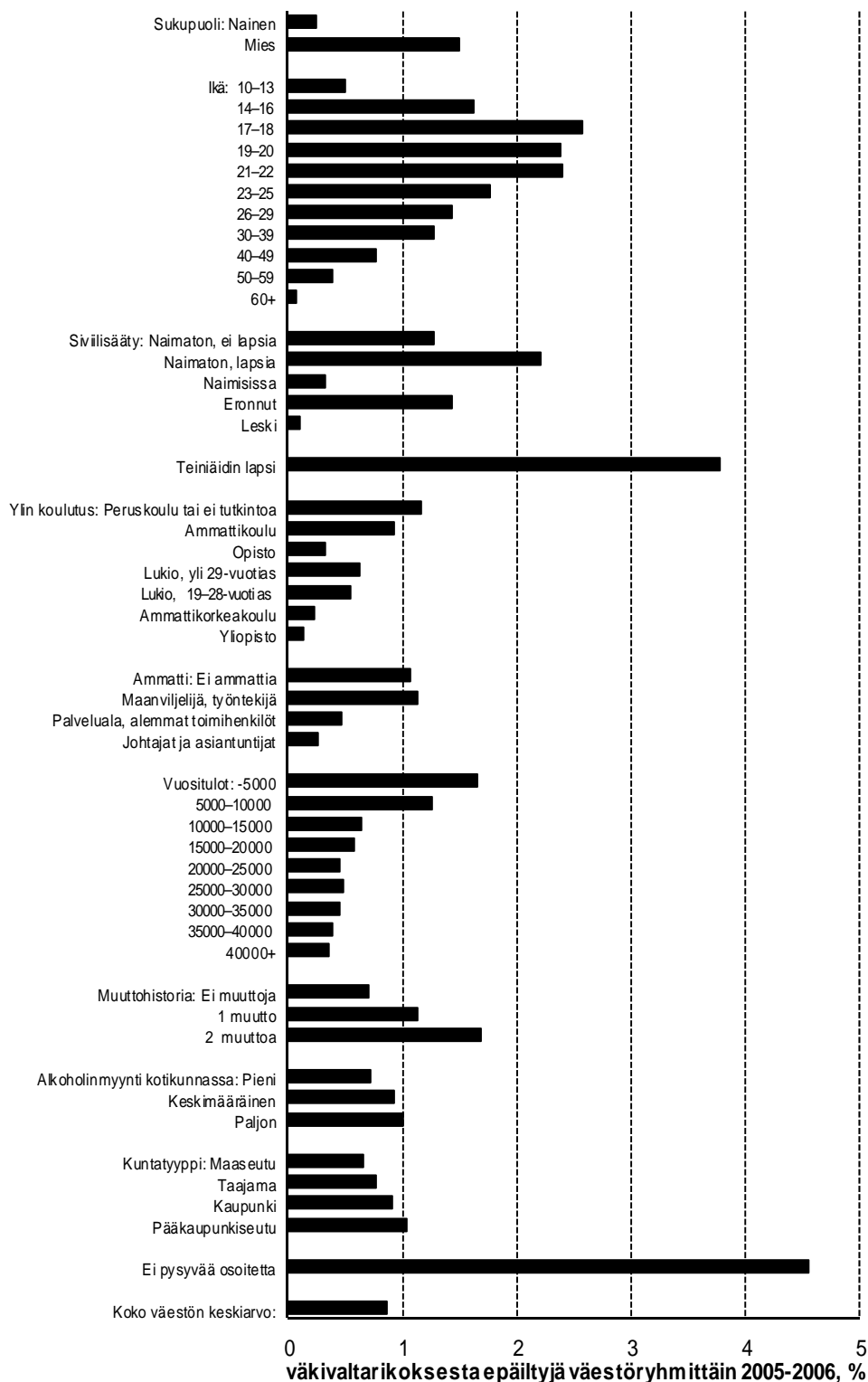
Katsauksen muissa osissa esitettävät tiedot ovat pääasiassa ns. aggregaatti- eli ryhmätasoisia tietoja. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti, mitkä tekijät näyttäisivät selittävän yksilötasoisista vaihtelua väkivaltarikollisuuteen syyllistymisessä. Tiedot perustuvat Krimon Rikokäyttämisen riskitekijät -tutkimushankkeeseen, joka nojautuu rekisteritietoihin rikollisuudesta (Aaltonen ym. 2008).

Vuosina 2005–2006 keskimäärin 0,9 prosenttia väestöstä tuli poliisin tietoon väkivaltarikoksesta epäiltynä. Kuviossa 18 on esitetty väkivaltarikokseen syyllistyneiden osuus eräiden keskeisten taustatekijöiden mukaisesti eriteltynä¹. Miessukupuoli ja nuori ikä ovat selkeästi väkivaltariskiä lisääviä tekijöitä. Mutta henkirikollisuuden tavoin myös muu väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen (Aaltonen 2013). Asunnottomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema ja pienet tulot altistavat väkivaltarikollisuuteen. Syntyminen teini-ikäiselle äidille on yhteydessä kohonneeseen väkivaltarikorisktiin. Siviilisäädyn osalta naimattomuus lisää väkivaltariskiä verrattuna avioliitossa elämiseen.

Myös erällä asuinalueen ominaisuuksilla oli yhteys yksilötason väkivaltarisktiin. Asuminen suuressa kaupungissa tai kunnassa, jossa on korkea alkoholin kulutus, olivat yhteydessä väkivalta-alttiuteen. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisten taustatekijöiden, sukupuolen ja iän ohella ympäristön tarjoama tilaisuusrakenne on väkivalta-alttiuden vaihtelua selittävä tekijä. Tulonjaon epätasaisuus asuinkunnassa ei ollut yhteydessä väkivaltarisktiin.

Koulutustason ja työttömyyden yhteys väkivaltaan riippuu lisäksi väkivallan vakavuudesta. Mitä vakavampi väkivalta on kyseessä, sitä enemmän väkivallan tekijät poikkeavat keskivertoväestöstä (Aaltonen 2010). Erityisesti törkeistä pahoinpitelyistä tai henkirikoksen yrityksistä epäillyt nuoret aikuiset, sekä miehet että naiset, ovat usein ainoastaan peruskoulun käyneitä ja pitkään työttömänä olleita (Aaltonen 2010).

¹ Kuvioon on otettu mukaan vain muuttujat, joiden yhteys väkivaltarikollisuuteen pysyi voimassa monimuuttuja-analyysissä, jossa kaikki tutkimuksen muuttujat olivat samanlaisesti mukana. Analyysissä oli vakioitu myös aiempi rikollisuus (Aaltonen ym. 2008).

Kuvio 18 Väkivaltarikoksesta epäiltyjä eri taustatekijöiden mukaan

Vastaavat yhteydet toteutuvat myös muissa ikäryhmissä. Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2012 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 7 raportoidaan pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen

jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Rikostaso on matalin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 60-vuotiailla eläkeläisillä, ja vastaavasti korkein kategoriassa muut, joka sisältää pitkäaikaistyöttömät. Törkeistä pahoinpitelyistä epäillyt keskittyvät lievistä ja perustunnusmerkistön mukaisista pahoinpitelyistä epäiltyjä voimakkaammin matalan sosioekonomisen aseman ryhmiin.

Taulukko 7 Pahoinpitelyrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2015

<i>Sosioekonominen asema</i>	Lievä pahoinpitely ja pahoinpitely		Törkeä pahoinpitely	
	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1000 henk.</i>	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	2,8	1,3	0,9	0,0
Alemmat toimihenkilöt	8,4	2,3	5,0	0,1
Työntekijät	20,4	7,0	12,3	0,3
Yrittäjät	4,9	4,7	2,5	0,2
Opiskelijat	19,0	5,2	15,3	0,3
Eläkeläiset yli 60 v.	2,2	0,4	1,7	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	5,4	9,1	11,2	1,2
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	35,0	9,6	50,1	0,9
Ei väestötietoja	1,8	-	1,0	-

Poliisin tietoon tulleen väkivallan uhrien taustoja on selvitetty erillistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivallan uhriksi joutumista rekisteriaineistojen perusteella (Aaltonen 2010). Tutkimus osoitti, että väkivallan tekijöiden lisäksi myös väkivallan uhrin ovat keskimäärin muuta samanikäistä väestöä vähemmän koulutettuja sekä useammin työttömiä. Tämä tulos pätee sekä miehiin että naisiin. Kuten väkivallan tekemisessäkin, sosiaalisen syrjäytymisen yhteys uhriksi joutumiseen oli sitä voimakkaampi, mitä vakavammasta tai toistuvammasta väkivallasta oli kyse (Aaltonen 2010).

Tässä esitetyt tiedot väkivallan riskitekijöistä perustuvat tutkimukseen (Aaltonen 2013), jonka aineistona on poliisin tietoon tullut rikollisuus. Kyselyihin perustuva kokonaisrikollisuustutkimus antaa kuitenkin varsin yhteneväisen kuvan väkivallan riskitekijöistä. Sosiaalisen syrjäytymisen syy-yhteys väkivalta-alttiuteen on vahva tutkimustulos (kotimaisesta tutkimuksesta ks. esim. Kivivuori 2009). On tosin syytä huomioda, että syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on kaksisuuntainen. Rikollisuus osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

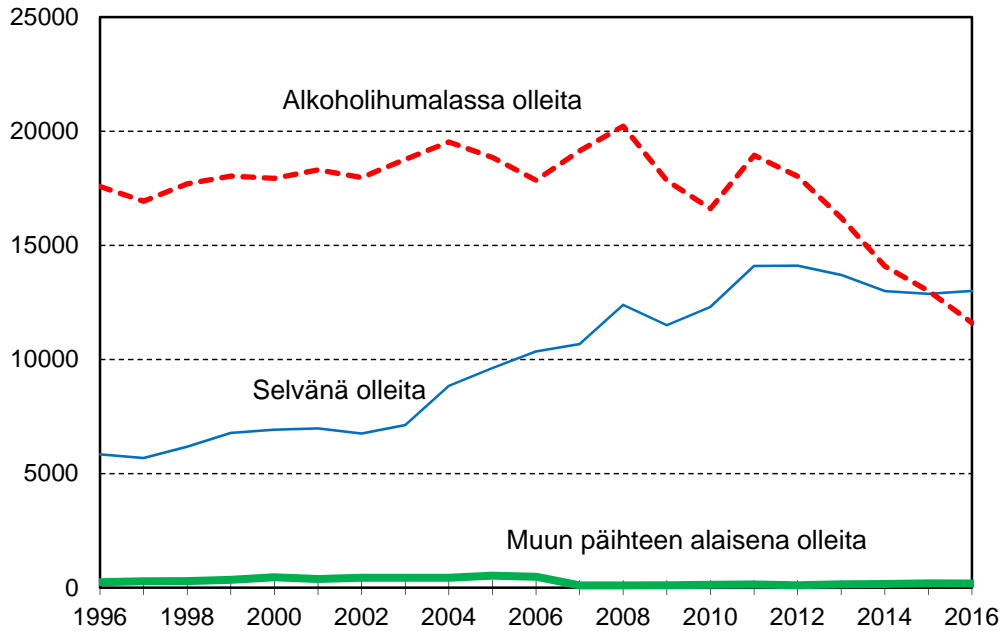
Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varovaisuudella.

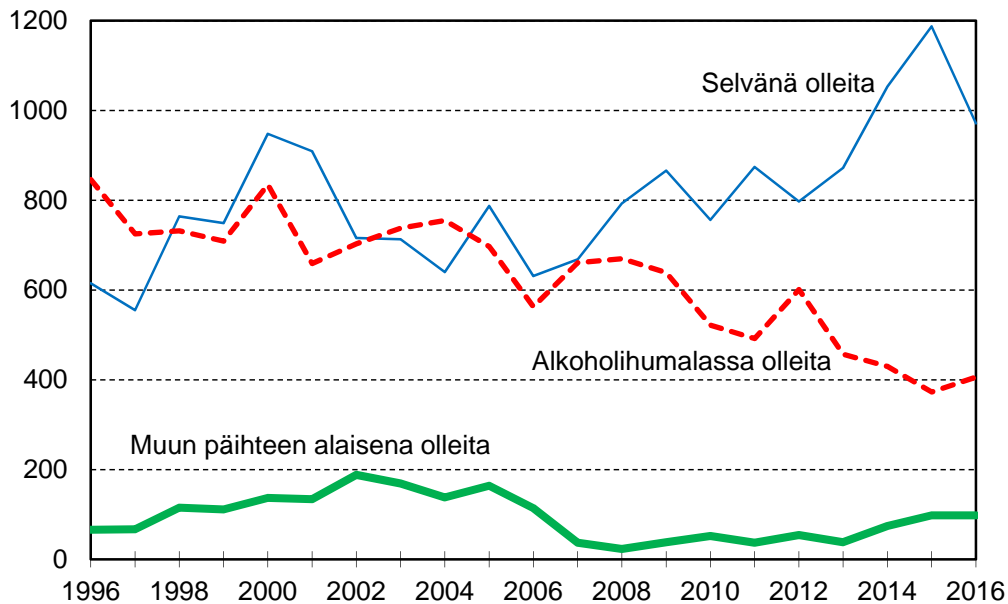
Päihteiden käyttöön liittyvän väkivallan määrällinen kehitys

Pahoinpitelyrikkokset. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikkoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muiden päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden määrä on pysynyt alhaisena (kuvio 19). 2000-luvun alkuvuosien jälkeen alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on tasaisesti laskenut. Kehitys jatkui myös vuonna 2016 alkoholisidonnaisten pahoinpitelyiden määrän jo alittaessa selvänä tehtyjen rikosten määrän.

Kuvio 19 Päihteet pahoinpitelyrikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 1996–2016 (alkoholin ja muun päihteen vaikutuksen alaisena olleet sisällytetty alkoholihumalalaisten ryhmään).

Ryöstörikokset. Alkoholien vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä näyttäisi vähentyneen kahden viime vuosikymmenen aikana (kuvio 20). Selvänä teon tehneiden määrässä näkyy pitkä kasvujakso, joka alkoi viime vuosikymmenen puolivälissä mutta kasvu näyttää taittuneen vuonna 2016.

Kuvio 20 Päihteet ryöstörikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 1996–2016.

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosituhannen alkua edeltäneelle tasolle.

Uhrin ja tekijän päihtymys väkivaltatilanteissa uhritutkimusten valossa

Paitsi, että alkoholihumala näyttää lisäävän väkivaltaisuutta, se näyttää lisäävän myös vaaraa joutua itse väkivallan, ryöstön tai omaisuusrikoksen kohteeksi. Kansallisissa uhritutkimuksissa on selvitetty sitä, miten usein tekijä tai uhri tai kumpikin oli tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Haastattelutulokset valottavat tilastoitua rikollisuutta laajemmin väkivallan alkoholisidonnaisuutta.

Alkoholin ja väkivallan vahva yhteys näkyy myös uhritutkimuksissa (taulukko 9). Ajanjaksolla 1980–2009 tehdyissä haastatteluissa, väkivallan kohteeksi joutuneista miehistä 72–84 prosenttia ja naisista 50–65 prosenttia mainitsi väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön olleen päihtynyt. Vastaavasti miehistä 31–45 prosenttia ja naisista 12–19 prosenttia kertoi itse olleensa tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Myös uhrin päihtymys väkivaltatilanteissa on siis aika yleistä. Naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy kuitenkin harvemmin kuin miesten. Uhritutkimusten mukaan tilanteet, joissa väkivallan tekijä oli päihtynyt, olivat yleisempiä 1980–1990-luvuilla kuin 2000-luvulla. Myöskään miesuhrien päihtymys ei ole sanottavasti yleistynyt viime vuosina ja naisten joutuminen päihtyneenä väkivallan kohteeksi on vähentynyt. Vuonna 2004 toteutettu alkoholin veronalennus ja sitä seurannut alkoholin kulutuksen kasvu ei näytä kyselyaineistojen valossa merkittävästi lisänneen väkivallan alkoholisidonnaisuutta. On kuitenkin syytä muistaa, että alkoholin suurkuluttajien ja muiden valtaväestöstä syrjäytyneiden keskinäistä väkivaltaa ei tavanomaisissa väestökyselyissä tavoiteta.

Taulukko 9 Uhrin ja tekijän päihtymys uhrin vakavimmassa väkivaltatilanteessa (vakavin tapaus vuoden aikana), 15–74-vuotiaat, vuosina 1980–2009 (%)

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina mies</i>							
Tekijä päihtynyt	83	82	84	73*	78	73	72
Uhri päihtynyt	31	36*	37	38	45*	40	41
Molemmat päihtyneitä	29	33*	35	35	42*	37	39
n	575	559	196	471	423	367	365

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina nainen</i>							
Tekijä päihtynyt	65	62	65	55*	50*	53	50
Uhri päihtynyt	12	16*	19	16	15	15	12
Molemmat päihtyneitä	11	15*	18	15	13	13	12
n	398	464	151	414	388	359	404

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot 1980–2009

* =ero edelliseen vuoteen tilastollisesti merkitsevä ($p \leq .05$).

3.7 Väkivallan pelko

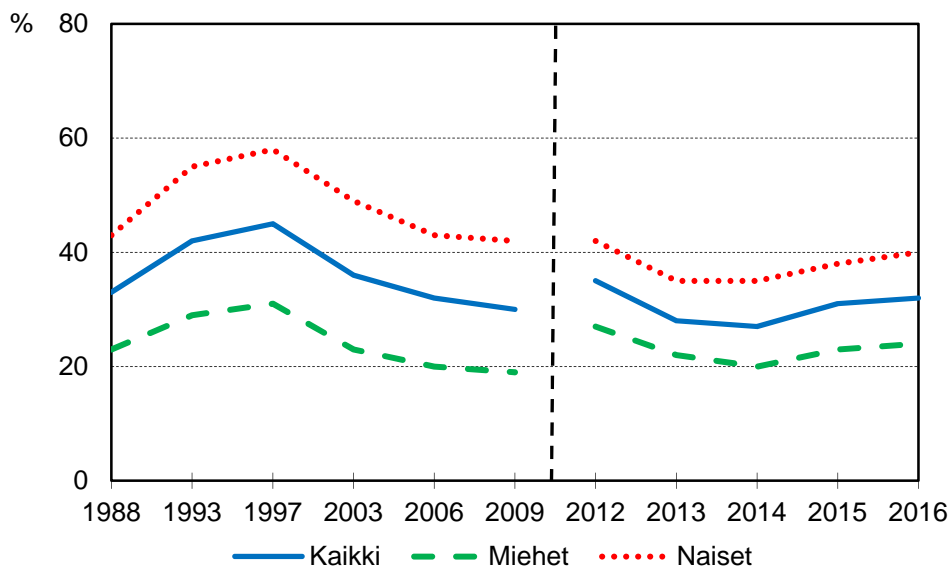
Kansallisissa uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Nykymuotoisessa rikosuhritutkimuksessa on lisäksi kysytty, onko vastaajan kodin lähellä jokin alue, jota hän välttää väkivallan tai sen uhkan vuoksi.

Vuoden 2016 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 16 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokeamaansa aluetta (Danielsson & Kääriäinen 2017). Naisista näin teki selvästi useampi (20 %) kuin miehistä (11 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekemuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 32 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (14 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko, 5 prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä. (Danielsson & Kääriäinen 2017.)

Kuvioista 21–23 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuo-

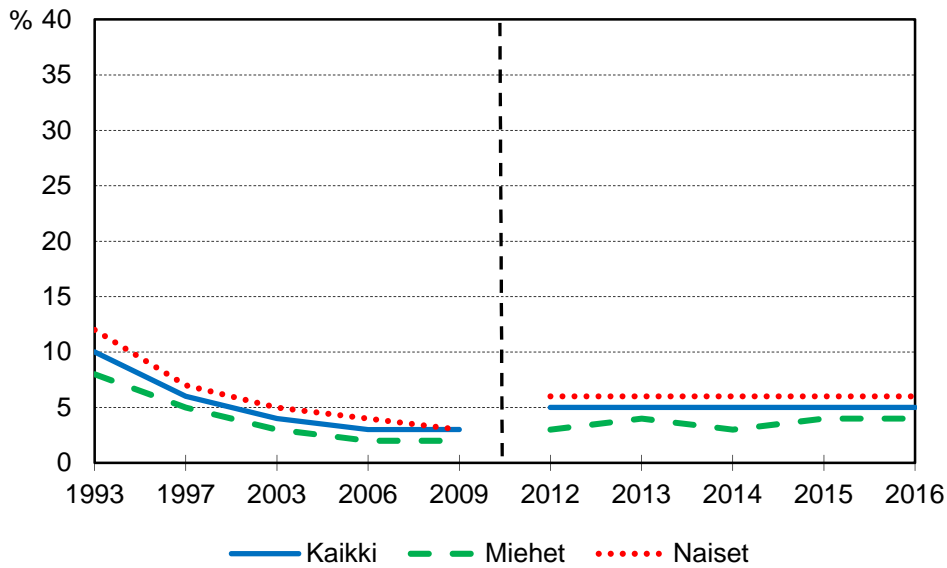
den 2012 mittauksesta alkaen, joka saattaa vaikuttaa mittaustulokseen. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkeessa on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Kehitystä voi kuvata ylösalaisin käänntyneeksi U-kirjaimeksi. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006¹. Tämän jälkeen kehitys näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle, joskin aivan viime vuosina katuväkivaltaa pelänneiden osuus on taas lievästi noussut. Kuvioista nähdään myös, että naiset ovat enemmän huolissaan väkivallasta kuin miehet. Pelon ja huolestuneisuuden kehitystrendit ovat kuitenkin samankaltaiset miehillä ja naisilla.

Kuvio 21 Väkivallan kohteeksi joutumisesta *iltais*in kodin ulkopuolella jokseenkin tai erittäin huolestuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2016

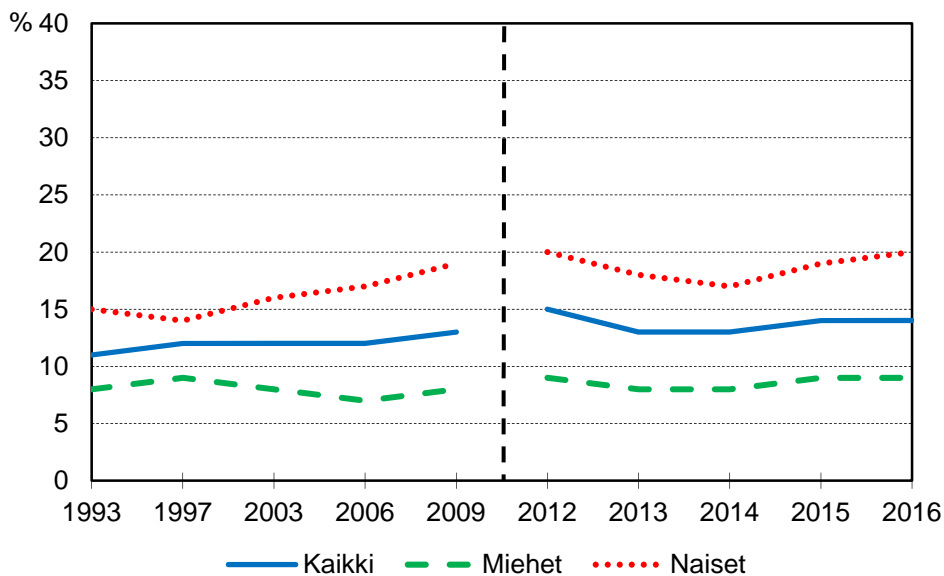
Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi vähenyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle (kuvio 22).

¹ Koska mittauksia ei ole tehty joka vuosi ennen vuotta 2012, on mahdollista, että pelko-taso huipentui jonain muuna vuonna kuin 1997.

Kuvio 22 Perheväkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2016

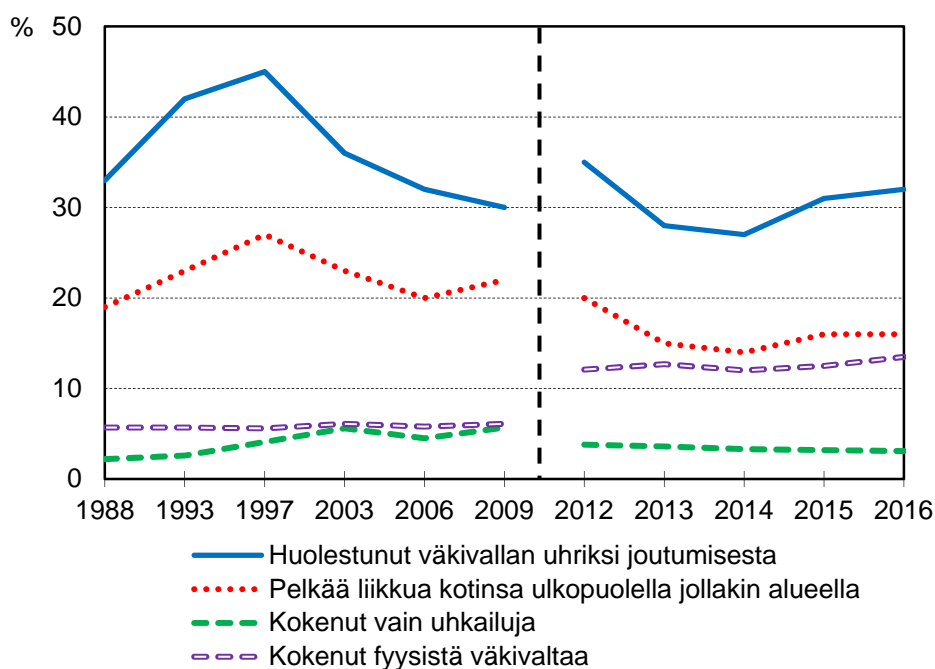
Työpaikkaväkivallan pelon kehitys on ollut erilaista kuin väkivallan yleis-
pelon ja perheväkivallan pelon kehitys. Varsinkin naisten kohdalla työpaik-
kaväkivallan pelko on jossain määrin kasvanut 2010-luvun alkuun asti,
jonka jälkeen kasvu näyttää taittuneen (kuvio 23).

Kuvio 23 Työpaikkaväkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2016

Kuviossa 24 on vertailtu väkivallan kohteeksi joutumisen kehitystä ja väki-
vallan pelon kehitystä. Tässä väkivallan pelko tarkoittaa huolta kohdata vä-
kivaltaa iltaisin kodin ulkopuolella. Päähavainto on se, että nämä kaksi il-
miötä – siis todellisen väkivallan määrä ja toisaalta väkivallan yleinen pelko

– näyttävät kehittyneen eri tavalla. Pelko lisääntyi ja väheni, mutta väkivaltaa kokeneiden osuus on pysynyt verraten vakaana. Muutaman viime vuoden aikana katuväkivallan pelko on taas lisääntynyt, vaikka fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuudessa ei ole tapahtunut olennaista muutosta.

Kuvio 24 Väkivallan pelon ja väkivaltauhrikokemusten esiintyvyys, % 15–74-vuotiaista
Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2016

Useammat tekijät voivat selittää sitä, miksi väkivallan pelon määrä ei näytä heijastavan väkivallan määrän kehitystä. Väkivallan pelon kasvu 1988–1997 ilmentäne useita yhteiskunnallisia tekijöitä. Suuri taloudellinen lama ja korkea työttömyys aiheuttivat yleistä turvattomuutta, joka saattoi ilmetä väkivallan pelkona. Kansallisten uhriaineistojen pohjalta tehdyn tutkimuksen perusteella tiedetään, että työttömyys lisää rikospelkoa, kun omien rikosuhrikokemusten vaikutus on vakioitu (Smolej & Kivivuori 2006). Samoihin aikoihin maassamme tapahtui melko voimakasta maahanmuuton lisääntymistä ja yleistä kansainvälistymistä, jotka saattoivat osaltaan lisätä väkivaltaapeloja. Samat ilmiöt saattavat heijastua myös vuosien 2015–2016 rikospelkojen kasvuna, joka osuu yksiin turvapaikanhakijoiden ja turvapaikanhakijoita koskevan julkisen keskustelun huomattavan lisääntymisen kanssa. Oman lisänsä saattavat tuoda myös viime vuosina muualla Euroopassa tapahtuneet terroriteot, joiden nimenomaisena tarkoituksena on juuri lietsoa pelkoa ja epävarmuutta ja synnyttää vastakkainasettelua eri väestöryhmien kesken.

Yhteenveto

- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivalta-
tapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistami-
nen ja teho sekä lainmuutokset.
- Vuonna 2016 poliisiin tietoon tuli 33 769 pahoinpitelyrikosta ja 311 hen-
kirikoksen yritystä.
- Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten määrä pysyi edellisvuoteen nähden en-
nallaan. Henkirikoksen yritysten määrä lisääntyi neljä prosenttia.
- Vuonna 2016 poliisiin tietoon tuli 1 673 ryöstörikosta. Ryöstörikosten
määrä kasvoi 11 prosenttia edellisvuoteen nähden.
- Vuoden 2016 kansallisen rikosuhrituskimuksen mukaan neljä prosenttia ai-
kuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi.
Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut kuusi prosenttia 15–
74-vuotiaista.
- Väkivallan tekeminen ja kokeminen on yleisintä nuorissa ikäryhmissä.
- Poliisiin tietoon tullessa väkivallassa tekijät ovat useimmiten miehiä.
- Miehet ja naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen yhtä paljon uhritut-
kimuksissa ilmenevää väkivaltaa ja uhkailua. Vakavassa poliisiin tietoon
tullessa väkivallassa uhrin ovat useammin miehiä.

4 Seksuaalirikokset

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikokset olivat aiemmin rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekomuotoon, jotka olivat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva lainkohta kuitenkin kumottiin ja vähemmän vakavat teot rangaistaan nykyisin raiskauksena, kuitenkin raiskauksen perustunusmerkistöä lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1§3.mom.). Samalla törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin niin, että alle 18 vuoden ikäiseen uhrin kohdistuvia tekoja voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi (uusi 2 §). Uudet säännökset tulivat voimaan syyskuun alussa 2014. Lisäksi luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö, 5a §:ssä seksuaalinen ahdistelu (5a § voimaan 1.9.2014), 6 ja 7 §:ssä lapsen (törkeä) seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (8 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8a §) ja (törkeä) paritus (9 § ja 9a §).

Rikoslaisissa on mainittujen tekojen lisäksi rangaistussäännökset myös sukupuoliyhteyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussa pitämisestä, sukupuoliyhteyttä loukkaavasta markkinoinnista, sukupuoliyhteyden julkisesta loukkaamisesta ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:18–22). Järjestyslain mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty.

4.1 Tietolähteet

Seuraavassa kuvataan lyhyesti tietolähteitä, joiden nojalla raiskausrikollisuuden määrää ja kehitystä voidaan kuvata. *Kokonaisrikollisuuden* osalta pisimpään käytössä olleen tietolähteen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Ne ovat 15–74-vuotiaille suunnattuja, suuriin otoksiin perustuvia ja kansallisesti edustavia kyselyjä, joihin vastaavat sekä naiset että miehet (tarkemmin ks. kohta A.3.1). Niiden lisäksi on vuosina 1997 ja 2005 tehty erilliset naisille kohdistetut naisuhritutkimukset, joihin sisältyy kysymyksiä seksuaalisesta väkivallasta. Jaksossa on esitetty myös eräitä EU:n perusoikeusviraston tekemään kyselyyn perustuvia arvioita seksuaalisen väkivallan yleisyydestä. Lapsiin kohdistuvien rikosten osalta merkittävän

kokonaisrikollisuuden tietolähteen muodostavat vuosien 1988, 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimukset.

Toisen tärkeän tietolähteen muodostavat *viranomaisten tietoon tulleita rikoksia kuvaavat tilastot*. Näistä tärkein rikollisuustilanteen kuvaamisen kannalta on poliisitilasto, mutta lisäksi seuraamusjärjestelmän myöhemmät vaiheet (syyttäjä- ja tuomioistuinvaihe) tuottavat toimintaansa perustuvia tilastoja. Myös henkirikollisuuden seurantajärjestelmä nojautuu viranomaisten tietoon tulleisiin tapauksiin, joskin se eroaa muista virallistilastoista, koska se on tutkimusta varten suunniteltu. Kaikista viranomais-tilastoista puuttuvat tapahtumat, jotka eivät tule viranomaisten tietoon. Seuraavassa raiskausrikollisuuden kehitystä kuvataan ensin kokonaisrikollisuuslähteiden, sitten poliisitilaston pohjalta.

4.2 Raiskaus

Kokonaisrikollisuus

Raiskausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi kansallista uhritutkimusta vuonna 1997, joskaan tuloksia ei ole tapausten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi erikseen raportoitu. Vuoden 1997 mittauksen vastanneista naisista 0,23 prosenttia oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut raiskauksen tai – mikä tavallisempaa – raiskausyrityksen kohteeksi. Vuonna 2009 vastaava osuus oli 0,22 prosenttia. Osuus on pysynyt varsin vakaana. Havaittavat vähäiset muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Ne eivät myöskään osoita selvää trendiä.

Vuosina 2013–2015 suoritetuissa kansallisessa uhrikyselyissä saadut luvut ovat selvästi korkeampia, mutta tämä johtuu erilaisesta kysymyksenasettelusta ja tutkimusmenetelmästä, minkä vuoksi luvut eivät ole vertailukelpoisia edellisten vuosien vastaavien tutkimusten kanssa. Vuoden 2015 kyselyssä 1,1 prosenttia (1,0 % vuonna 2014) vastaajista ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen taikka niiden yritysten kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Naisvastaajien osalta vastaava osuus oli 2,0 prosenttia (1,6 % vuonna 2014) vuonna 2015 (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016).

Yleisten uhritutkimusten pohjalta voidaan arvioida rikollisuuden muutoksia ja niiden suuntaa. Niiden käyttökelpoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan (mukaan lukien raiskausrikokset) yleisyyden mittajana on kuitenkin kritisoitu (Piispa ym. 2006). On muun muassa katsottu, ettei tutkimus paljasta läheisten tekemää väkivaltaa, koska uhri haluaa sen usein salata. Toisaalta tiedetään, että kyselyn kehystäminen tavalla, joka

liittää väkivallan yhden sukupuolen uhrikokemuksiin, nostaa väkivallan raportoitavia yleisyyslukuja. Taustalla ovat todennäköisesti kiinnostus- ja valikoitumiseffektit (Kivivuori ym. 2012).

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyritty mittaamaan tarkemmin erilisillä vuosina 1997 ja 2005 toteutetuilla naisuhritutkimuksilla. Haastateltavilta kysyttiin olivatko he elämässään joskus tai viimeisen vuoden aikana joutuneet entisen tai nykyisen avo- tai aviopuolison taholta tapahtuneeseen seksuaaliseen kanssakäymiseen painostamisen, pakottamisen tai pakottamisen yrityksen kohteeksi. Tulokset ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Seksuaaliseen kanssakäymiseen painostaminen, pakottaminen tai pakottamisen yritys parisuhteessa. Naisuhritutkimus (Piispa ym. 2006)

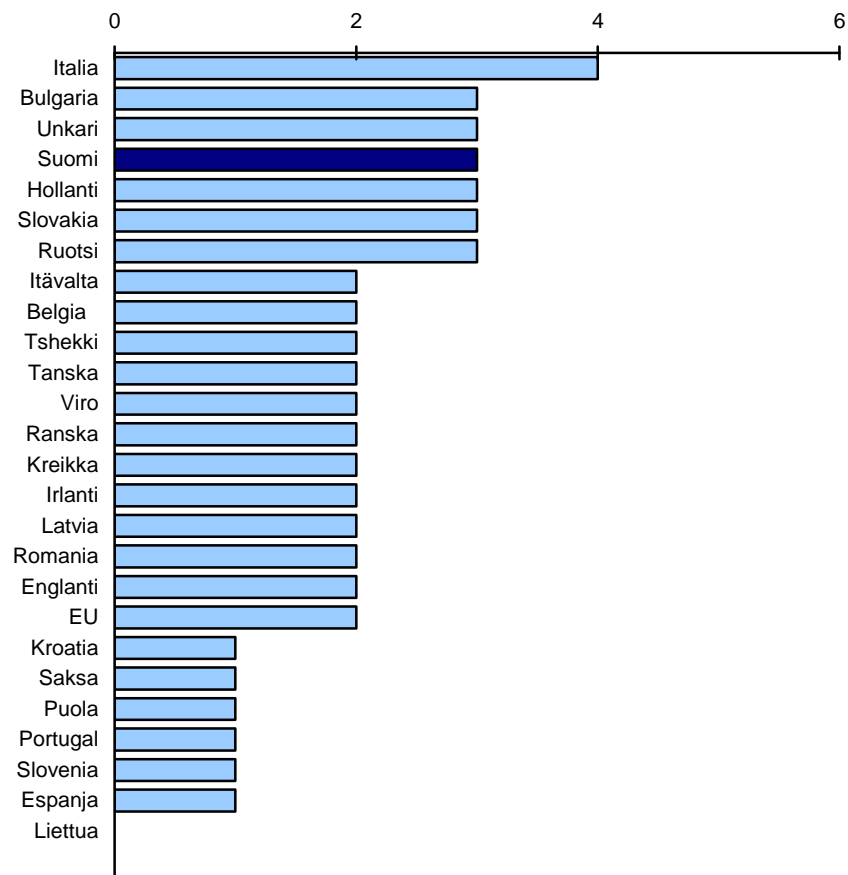
	1997	2005
	%	%
1a. Nykyinen puoliso joskus	5,9	4,3*
1b. Nykyinen puoliso vuoden aikana	2,5	2,0
2. Entinen puoliso joskus	18,7	17,3

* Muutos on tilastollisesti merkitsevä; $p < 0.5$

Luvut viittaavat lievään laskuun. Muutoksista ainoastaan ensimmäinen (1a) on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä. Kansallisen uhritutkimuksen ja naisuhritutkimuksen kuva on samansuuntainen. Seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen uhrikokemukset eivät ole lisääntyneet. Jonkin verran on merkkejä pikemminkin päinvastaisesta trendistä.

Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä tässä ehkä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi eri maiden toisistaan poikkeavat vastausprosentit ja erilaiset tutkimusmenetelmät voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Muutama vuosi sitten tehdyssä EU-tutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden tai 15 vuotta täytettyään seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Suomi sijoittuu tässä vertailussa muiden pohjoismaiden tapaan keskiarvoa ylemmäs (kuvio 1).

Kuvio 1 Seksuaalista väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneet eri EU-maissa (%)

Lähde: European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutui 0–4 prosenttia vastaajista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Suomessa ja Ruotsissa tämä osuus oli kolme prosenttia.

Tässä selvityksessä haastatteluotos poimittiin pohjoismaissa väestökisteristä ja haastatteluun suostuminen varmistettiin puhelimitse, kun taas muualla Euroopassa haastatteluun halukkaita etsittiin kotiovikäynneillä. Toisistaan poikkeavat haastattelumenetelmät ovat voineet vaikuttaa vastaamishalukkuuteen ja sitä kautta saatuihin tuloksiin. Pohjoismaissa vastaamisprosentit olivat keskimääräistä matalammat, minkä vuoksi on mahdollista, että vastaajien joukossa esiintyy suhteellisesti enemmän niitä, joilla oli uhrikokemuksia kuin niitä, joilla uhrikokemuksia ei ollut. On mahdollista, että tulosta selittää myös ns. tiedostamisvaikutus (”awareness effect”, ks. Kangaspunta 2000), jolloin ilmiön tiedostaminen ongelmaksi nostaa myös sitä koskevien havaintojen ja kokemusten määrää. Tämä saattaa selittää senkin, miksi väestön kyselyissä raportoimat väkivallan uhrikokemukset ovat usein korkeampia juuri alhaisen henkirikollisuuden maissa – ja kääntäen.

Tilastoitu raiskausrikollisuus

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2). Pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva kriminalisointi kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lailla. Nykyisin raiskauksen perusmuotoa lievemmat teot rangaistaan raiskauksina (RL20:1 § 3), joista on määrätty raiskauksen perusmuotoa lievempi rangaistusasteikko. Poliisin tietoon tulleissa raiskausrikoksissa on myös lain voimaantulon jälkeen jonkun verran rikoksia, jotka on merkitty sukupuoliyhteyteen pakottamiseksi. Tämä johtuu siitä, että rikokset on tehty vanhan lain aikana.

Tilastoidun raiskausrikollisuuden kehitys. Poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut. Kymmenvuotisjaksolla 2007–2016 tilastoitujen raiskausten määrä on yli puolitoistakertaistanut. Törkeiden raiskausten määrä on kasvanut tuntuvasti vuosina 2015–2016 verrattuna aikaisempiin vuosiin. Törkeiden tapausten osuus oli 11–12 prosenttia kaikista raiskauksista vuosina 2015–2016, kun se oli 3–5 prosenttia vuosina 2010–2014. Lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus vuosina 2015–2016 on puolestaan pudonnut 4–6 prosenttiin vuosina 2011–2013 vallinneesta (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) noin viidenneksen osuudesta. Perusmuotoisen raiskauksen osuus on pysynyt noin 75–85 prosentin tuntumassa. Vielä on ennenaikaista sanoa, kuinka pysyviä nämä muutokset tulevat olemaan ja mitkä kaikki seikat ovat muutosten taustalla. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittyyneen kuitenkin lainmuutokseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita tekoja pidetään törkeinä, jos niitä myös kokonaisuutena arvostellen voidaan pitää törkeinä.

Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Määrä</i>	739	915	660	818	1039	1009	975	1 009	1 052	1 160
<i>Muutos %</i>	+20,6	+23,8	-27,9	+23,9	+27,0	-2,9	-3,4	+3,5	+4,3	+10,3

Yllä olevan asetelman luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus oli 11 % vuonna 2016.

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran ri-

koksen tekijänä törkeimmän rikoksensa¹ mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2007 vuoteen 2016 kasvanut 364 henkilöstä 565 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mitaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Raiskausrikosten määrään vaikuttavat myös poikkeukselliset tapaukset ja rikossarjat. Vuosina 2008–2012 on esiintynyt tapauksia, joissa yksittäinen perheen sisäinen rikossarja on nostanut vuoden rikoslukuja kymmenillä jopa sadoilla rikoksilla. Näitä määriä on sitten voitu jälkeinpäin korjata tilastoinnissa.

Uhrin kuolemaan johtanut seksuaalinen väkivalta. Vuosina 2006–2015 surmatuista naisista seitsemän (2,1 % kaikista naisuhreista) surmattiin raiskauksen yhteydessä. Lisäksi kahden naisen kohdalla miestekijän motiivi oli seksuaalinen, vaikkei raiskausta tapahtunut (0,6 %). Tapausten sijoittuminen eri vuosille ilmenee seuraavasta aikasarjasta:

Naisen kuolemaan johtanut, seksuaalisesti motivoitunut väkivalta 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Raiskaus	0	0	1	1	1	0	1	1	0	2
Muu	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0

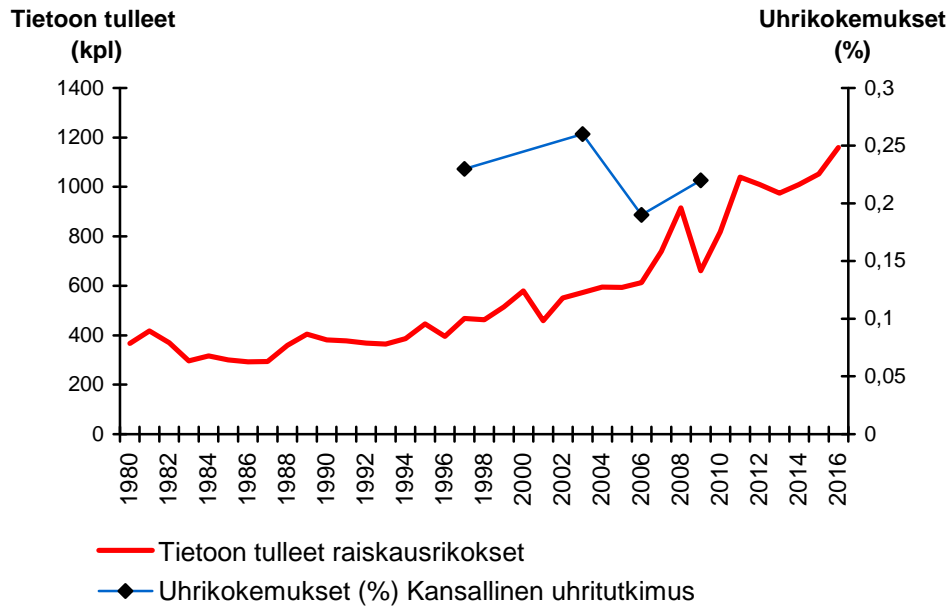
Lähde. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä 1.6.2002–31.12.2015. Vuotta 2016 koskevia tietoja ei ole vielä saatavissa.

Aikasarjan molemmat rivit yhteen laskien voidaan siis todeta, että henkirikosseurannan aikana surmatuista naisista 2,7 prosenttia surmattiin raiskauksen yhteydessä tai muulla tavalla ilmenneen seksuaalisen motiivin² seurauksena.

Tilastoidun ja kokonaisrikollisuuden vertailua. Kuviossa 2 on esitetty rinnakkain poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten kehitys sekä kokonaisrikollisuuslähteeseen perustuva kehitys.

¹ Raiskausrikosten tarkastelussa henkilöpohjainen laskenta antanee melko luotettavan kuvan raiskausrikoksesta epäiltyjen henkilöiden määrästä (lienee tilastollisesti harvinaista, että henkilö on samana vuonna syyllistynyt myös törkeää raiskausta törkeämpään tekoon, jolloin hän ei olisi mukana raiskausrikosten henkilöpohjaisessa tilastoinnissa).

² Huomattakoon, että myös muut kuin raiskauksiin liittyvät naiset kohdistuvat, esimerkiksi parisuhteiden osapuolten väliset henkirikokset voivat liittyä seksuaalisiin motiiveihin, kuten mustasukkaisuuteen.

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset (RL 20:1–3) sekä kansallisen uhritutkimuksen mukaan raiskauksen tai raiskausyrityksen kohteeksi joutuneet
Lähde: Tilastokeskus, kansallinen uhritutkimus

Tilastoitu rikollisuus on kasvanut voimakkaasti samalla kun väestön kokema raiskausrikollisuus on pysynyt vakaana. Vakautta osoittaa paitsi kuviossa 2 näytetty kansallinen uhritutkimus myös vuosien 1997 ja 2005 naisuhritutkimukset. Tilastoidun rikollisuuden kasvu heijastaa pitkälti muita tekijöitä kuin väestön kokemaa seksuaalista väkivaltaa. Tärkeitä tekijöitä lienevät ainakin ilmoitusalttius sekä poliisin tutkintatoiminnan tehostuminen.

Raiskausten piirteitä

Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu kahden lähteen nojalla. Toisaalta on hyödynnetty Tilastokeskuksen virallisena tilastona julkaisemaa vuoden 2016 poliisitilastoa. Toiseksi lähteenä on käytetty selvitystä, joka perustuu tietoihin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolen tuomioistuinratkaisuksista (Lappi-Seppälä ym. 2012)¹. Tiedot perustuvat viralliseen tilastoon ellei lähdettä mainita. Ilmaisun tiiviyden vuoksi tässä käytetään ilmaisua ”tekijä”, vaikka muodollisesti poliisitilasto kuvaa selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäiltyjä.

¹ Selvityksen aineisto on rikoslajikohtaisesti edustava aineisto täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 21:1–3); kyse on siis tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista.

Sukupuoli. Vuonna 2016 poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,2 prosenttia oli miehiä ja vajaa prosentti naisia. Uhrien sukupuoli-jakauma oli käytännössä päinvastainen: 96 prosenttia naisia ja neljä prosenttia miehiä.

Ikä. Vuoden 2016 raiskausrikosten tekijöistä 1,5 prosenttia ja uhreista 9 prosenttia oli alle 15-vuotiaita. Tekijöistä vajaa viidesosa (17 %) ja uhreista runsas kolmasosa (35 %) oli 15–20-vuotiaita. Yli 20-vuotiaita oli tekijöistä 81 prosenttia ja uhreista 55 prosenttia.¹

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2016 poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista 65 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto², 18 prosentissa muu yksityinen tila. Loput (17 %) teoista tapahtui yleisillä paikoilla. Näissä oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”, ravitsemisliike oli tekopaikkana harvinainen (1,5 %).

Alkoholin rooli. Vuonna 2016 selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 42 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin (muissa) väkivaltarikoksissa. Tuomioistuinaineiston perusteella uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Alkoholipäihtymys on siis usein läsnä raiskaustilanteissa.

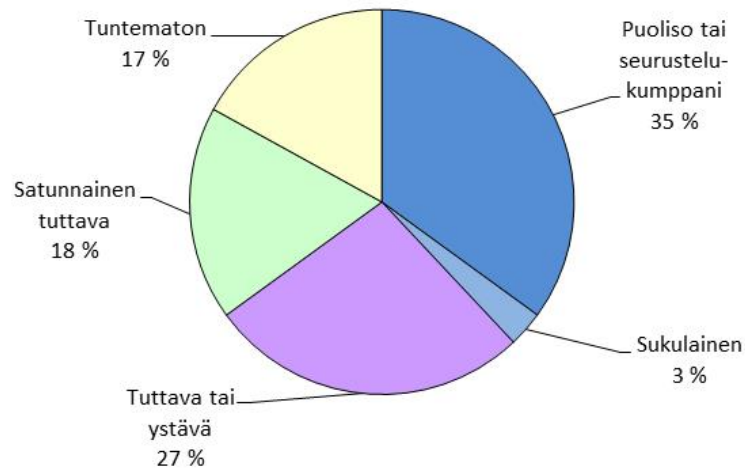
Osapuolten suhde. Noin joka kolmas tuomioistuinkäsittelyyn edennyt raiskaustapaus oli sellainen, että osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään (Lappi-Seppälä ym. 2012). Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavivia tai ystäviä. Vajaassa viidesosassa tapauksista kyse oli satunnaisuttavista, ja reilussa kuudesosassa osapuolet olivat tuntemattomia toisilleen. Huomattakoon, että tässä tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa tarkastelussa tuntemattomat eivät sisällä rikoksia, joiden tekijää ei saada selville. Kaiken kaikkiaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun tilanne muistuttaa melko lailla 1990-luvun lopulla vallinnutta tilannetta (Kainulainen 2004a).

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä vammoja ja/tai psyykkisiä oireita (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljänteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa. Kaikkiin tuomioistuimissa käsiteltyihin raiskausrikoksiin sisältyi jonkinlainen sukupuoliyhteys. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, usein myös hoidon tarvetta.

¹ Tässä on käytetty myös uhrien osalta ns. rikosoikeudellista ikäryhmitystä, koska tekijäpuolen ikätiedot on annettu julkaistussa virallistilastossa vain sen mukaisesti.

² Myös tuomioistuinaineisto (Lappi-Seppälä ym. 2012, 58) antaa yksityisten asuntojen osuudeksi 57 %, mikä on varsin lähellä poliisitilastoon nojaavaa tietoa.

Rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista suuri osa, neljännes, ottaa yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).

Kuvio 3 Osapuolten suhde raiskausrikoksissa 2006–2009. Lähde: Lappi-Seppälä ym. 2012

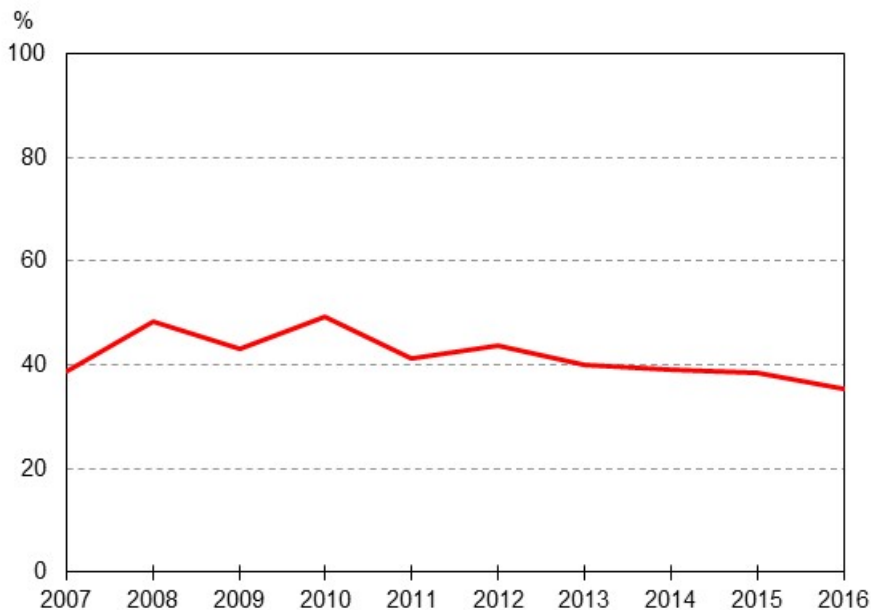
Tekijöiden sosiaalinen asema. Aiemman tutkimustiedon perusteella raiskaukseen syyllistyneet miehet ovat koko miespopulaatioon verrattuna sosiaalisesti marginaalisessa asemassa. Tämä koskee koulutusta, ammatti-asemaa ja tuloja (Honkatukia 2001, 23–24). Tämä pitää paikkansa myös tuoreimpien tilastotietojen pohjalta. Taulukossa 2 on esitetty vuoden 2015 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi painottuen voimakkaasti työntekijäryhmään. Rikostaso on alhaisin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 60-vuotiailla eläkeläisillä.

Taulukko 2 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan, 2015

Sosioekonominen asema	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,6	0,1
Alemmat toimihenkilöt	11,8	0,1
Työntekijät	17,6	0,2
Yrittäjät	5,2	0,2
Opiskelijat	18,1	0,2
Eläkeläiset yli 60 v.	2,6	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	5,7	0,3
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	31,1	0,3
Ei väestötietoja	4,3	-

Tekijän kansalaisuus. Poliisin tietoon tulleissa raiskauksissa ulkomaan kansalainen oli epäiltynä 29 prosentissa selvitetystä rikoksista vuonna 2016 (24 % vuonna 2015). Tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa selvityksessä ei ollut suoraa tietoa tekijöiden kansallisuudesta. Nimien pohjalta selvityksessä arvioitiin, että noin joka neljäs (24 %) tekijöistä oli ulkomaalaistaustaisia. Osuus oli sitä suurempi, mitä törkeämmästä rikoslajista oli kyse (Lappi-Seppälä ym. 2012, 57). Honkatukian tutkimuksessa, joka kuvasi vuoden 1998 raiskausrikoksia, muiden kuin syntyperäisten suomalaisten osuus poliisin tunnistamista tekijöistä oli sama (Honkatukia 2001, 24). Honkatukian tutkimuksen mukaan tutustumistilanteissa raiskauksiin syylistyneet ulkomaalaiset miehet tulivat usein Pohjois-Afrikan tai Etelä-Euroopan maista – seikka, jonka tekijä liitti lähtöalueiden kulttuuriin piirteisiin (Honkatukia 2001, 31). Maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen selvityksen (Lehti ym. 2014a) mukaan maahanmuuttajien väestöön suhteutettu rikollisuustaso oli lähes kahdeksankertainen kantaväestön rikollisuustasoon verrattuna vuosina 2010–2011.

Selvitysprosentti. Raiskausrikosten selvitysprosentti on pysytellyt 40–50 prosentin välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Kuvio 4 Raiskausrikokset (RL 20:1–3): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2007–2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Rikosten viranomaiskäsitely. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen aikaisemmissa julkaisuissa on julkaistu tarkempia tietoja raiskausrikosten viranomaiskäsitelystä eri portaissa, sekä vuoden 1999 lainuudistuksen tähän tuomia muutoksia (ks. Kainulainen 2004a; 2009 sekä Lappi-Seppälä ym. 2012, 50–51). Päivitetyt tulokset on tiivistetty oheiseen taulukkoon.

Taulukko 3 Raiskausten käsitteleminen rikosprosessissa

	1994–1998	2006–2010	2011–2015
Poliisi			
a) Poliisille ilmoitetut rikokset (N)	432	749	1 017
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	235	494	712
- selvitysprosentti	54,5	66,0	70,0
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	167	466	686
- % selvitetystä rikoksista	71,1	94,4	96,3
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	17	86	100
- % poliisille ilmoitetuista rikoksista	4,0	11,5	9,8
Syyttäjä			
e) Päätös syyttämättä jättämisestä (N)	55*	167	206**
- % poliisin syyttäjälle ilmoittamista rikoksista	32,9*	35,8	30,9
Käräjäoikeus			
f) Päärikoksena nostetut syytteet (N)	55	133	211
g) Päärikoksena hylätyt syytteet (N)	4	27	50
h) Päärikoksena hylätyt syytteet (%)	7,2	20,3	23,7
i) Päärikoksena syyksi lukevat tuomiot (N)	51	104	158
j) Kaikki syyksi lukevat tuomiot (N)	57	132	216
Rikosprosessi			
k) Päärikoksena syytetyt % poliisin tietoon tulleista	12,8	17,8	20,7
l) Päärikoksena tuomitut % poliisin tietoon tulleista	11,8	13,9	15,5
m) Kaikki tuomitut % poliisin tietoon tulleista	13,2	17,6	21,2

Luvut kuvaavat jaksojen vuotuisia keskiarvoja

* tiedot vain vuosilta 1996–1998

**tiedot vain vuosilta 2011–2013

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Ennen vuonna 1999 voimaan tullutta seksuaalirikosuudistusta lähes kolmasosa selvitetystä raiskauksista jätettiin ilmoittamatta syyttäjälle. Vuosina 2006–2015 tapausten osuus jäi alle kuuden prosentin (c). Toisaalta poliisin ei-rikoksiksi arvioimien raiskausten määrä on lisääntynyt. Näiden osuus ilmoitetuista rikoksista kasvoi neljästä noin 10 %:iin (d).

Nostettujen syytteiden määrä on noin nelinkertaistunut (f), mutta syyttämättä jättämiskäytösten lukumäärä on kasvanut suunnilleen samassa määrin (e). Vuosina 2011–2015 syytemäärät ovat kasvaneet edelleen selvästi edeltävistä vuosista (59 % vuosista 2006–2010). Tähän kasvuun on vaikuttanut vuonna 2011 voimaan tullut lainmuutos, joka koski puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvien tekojen muuttumista pääsääntöisesti raiskausrikokseksi (RL 20.1.2). Noin joka kolmannessa syyttäjälle tulleessa rikoksessa tehdään syyttämättä jättämispäätös. Niiden osuus on vähentynyt viime vuosina (e). Myös hylätyjen syytteiden määrä ja osuus syyteistä on jatkuvasti kasvanut (g–h). Rikosten kokonaismäärän kasvu (a) näkyy myös syyksi lukevien tuomioiden määrän selvänä lisääntymisenä. Eräänlaisena nettotuloksena muutoksesta on, että rikoksista syytettyjen ja tuomitujen tapausten määrä on kasvanut absoluuttisesti kolmin–nelinkertaiseksi (f, i ja

j). Tapausmääriä koskevat muutokset ovat olleet osittain seurauksia sekä vuoden 1999 seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta että vuonna 2011 voimaan tulleesta lainmuutoksesta. Myös syytettyjen ja tuomittujen tapaus-ten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista on kasvanut (k–m). Tämä kaikki indikoi rikosprosessin tehostumista.

4.3 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteydessä oleminen ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7). Lisäksi eräissä erityissuhteissa (vanhempilapsi-suhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu.

Kokonaisrikollisuus

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaa-jia on myös pyydetty muistelemaan nuorena kohtaamiaan hyväksikäyttäjiä. Tutkimuksissa seksuaalinen hyväksikäyttö on pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin laissa kriminalisoiduiksi määriteltyjä tekoja, mutta kysymyksiä voidaan asettaa myös niin, että niiden avulla kartoitetaan laajemmin nuorten omaa ja heihin kohdistuvaa seksuaalikäyt-täytymistä.

Vuosina 2008 ja 2013 toteutetuissa lapsiuhritutkimuksissa (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kartoitettiin myös lasten ja nuorten seksuaaliko-keumuksia. Tutkimus kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksän-nen luokkatason oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuh-ritutkimuksen tuloksia on voitu verrata 25 vuotta aiemmin tehtyyn vastaa-vanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin samoja kysymyksiä (Sa-riola 1990).

Nuorten seksuaaliko-keemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhemman eli tavallisesti aikuisen¹ kanssa ovat vähentyneet niin tytöillä kuin pojilla-kin. Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen joh-taneissa teoissa. (Ellonen & Sariola 2008a; Fagerlund ym. 2014.)

¹ Useimmiten seksuaaliko-keumuksen toinen osapuoli oli nuoren poika-/tyttöystävä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

Tutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi¹ luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (vuonna 1988) 4 prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana 5 prosentista yhteen prosenttiin.

Uhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008a; Fagerlund ym. 2014) mukaan valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö oli tutkimuksessa erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 %. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus oli noin 90 % (Hinkkanen 2009).

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen harjoittamaa seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 1997 kyselyssä 14 prosenttia muisti joutuneensa seksuaalisesti uhkaavan käyttäytymisen kohteeksi alle 15-vuotiaana. Vastaava osuus oli vuoden 2005 tutkimuksessa 18 prosenttia (mts. 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja kolme prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Hyväksikäyttömahdollisuudet ovat lisääntyneet internetin käytön laajetessa. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtääviä kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä netin keskustelupalstojen yms. avulla suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrin. Internetissä ja sen kautta tapahtuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä kartoittaneiden tutkimusten mukaan varsinaiseen fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia on suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu on monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä. (Esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008e.)

Tyttöjen seksuaalinen häirintä internetissä on lapsiuhritutkimuksen mukaan vähentynyt 23 prosentista 16 prosenttiin ja pojilla 14 prosentista 7 prosenttiin vuonna 2013 vuodesta 2008 (Fagerlund ym. 2014). Saman tutkimuksen mukaan internet-tutun tapaaminen ja seksiin ryhtyminen tämän suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena on ollut sekä vuonna 2008 että 2013 harvinaista. Ruotsissa tehdyssä koululaiskyselyssä 30 prosenttia vastaajista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta

¹ Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli ollut vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori (eikä nuoren tyttö- tai poikaystävä) ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liittyi pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimuksessa on luettu mukaan myös ne tapaukset, jotka ilmoitettiin ystävän kanssa tapahtuneiksi.

seksuaalisia kontaktirytyksiä netissä (Brå 2007). Tällaisia kokemuksia oli tytöistä noin joka toisella ja pojista viidenneksellä.

Rikosten uhrien valikoitumisesta kertoo se, että ruotsalaisen selvityksen mukaan tällaisten seksuaalirikosten kohteeksi joutuneilla oli vakavia taustaongelmia kuten kouluvaikeuksia, koulukiusaamista, päihde- ja mielenterveysongelmia sekä lastensuojelutoimien kohteeksi joutumisia (Brå 2007). Lapsiuhritutkimuksen tulokset osoittavat, että niin ikään niille suomalaisille nuorille, jotka olivat joutuneet internetissä alun perin tapaamansa henkilön seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi, oli kasaantunut huomattava määrä myös muita uhrikokemuksia sekä näille todennäköisesti altistavia riskitekijöitä (Salmi 2008e).

Tilastoitu rikollisuus

Alla olevassa asetelmassa on esitetty poliisin tietoon tulleiden alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten lukumäärä ja sen muutos (%) edellisestä vuodesta vuosina 2007–2016.

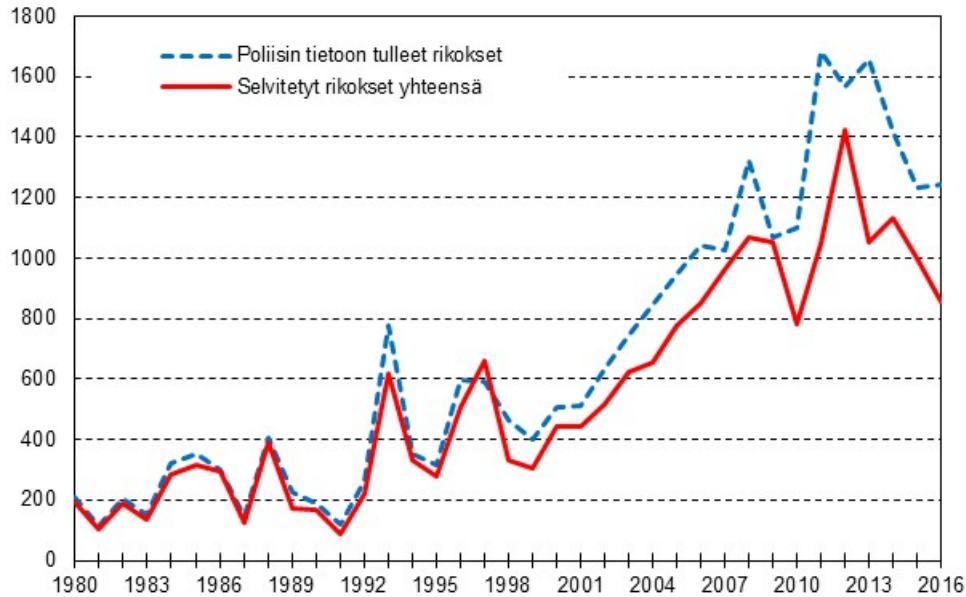
Poliisin tietoon tulleet lasten seksuaaliset hyväksikäytöt (RL 20:6–7) vuosina 2007–2016

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1 025	1 321	1 068	1 102	1 682	1 567	1 657	1 416	1 230	1 242
-2%	+29%	-19%	+3%	+53%	-7%	+6%	-15%	-13%	+1%

Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi peräti 53 prosenttia vuonna 2011 edellisestä vuodesta ja on pysynyt sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 rikosten määrä kuitenkin kääntyi laskuun ja lasku jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen sitten jälleen vuonna 2016. Kasvusta ainakin osa johtuu siitä, että poliisille ilmoitettiin erityisesti Pohjois-Pohjanmaalla mutta myös muualla Suomessa perheensisäisiä hyväksikäyttötapaauksia, jotka ovat tapahtuneet jo monia vuosia sitten. Vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia. Erot luvuissa johtuvat siitä, että vuotuiset rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain ja niiden osatekojen kirjaamiskäytännöt ovat epäyhteneväisiä. Eroja kuitenkin tasoittaa se, että rikosten selvitysaste on ollut vuosina 2010–2013 aikaisempaa matalampi. Vastaavasti rikosten määrän lasku viime vuosina kertoo päivävästisestä kehityksestä eli rikossarjojen vähentymisestä.

Kun lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tarkastellaan pitemmällä aikavälillä, voidaan havaita, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on kuusi–kahdeksankertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 5). Tilastoitujen rikosten kehitys ei kuitenkaan merkitse, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi

välttämättä ilmiönä lisääntynyt, vaan tapausmäärien muutosten taustalla on viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin.

Kuvio 5 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1980–2016, poliisin tietoon tulleet rikokset ja selvitetty rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) (Hinkkanen 2009,11)
Lähde: Tilastokeskus

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille taikka muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan ja hekään eivät suojellakseen lasta julkisuudelta aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Silloin kun hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko se muuten esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai terveyspalvelujen yhteydessä ilmi.

Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007). Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Samoin sosiaali- ja terveysviranomaisten sekä päiväkotien ja koulujen herkkyys tunnistaa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää oirehdintaa on voinut lisääntyä. Viranomaisia on myös ohjeistettu tunnistamaan tällaisia tapauksia ja ilmoittamaan niistä poliisille.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon. Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun uhri on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, esimerkiksi jopa

300 rikoksena. Vuonna 2016 poliisin tietoon tulleita rikoksia oli 1 242 (1 230 vuonna 2015). Rikoksista epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 894 (1 031 vuonna 2015; bruttoluku), joka koostui 479 (533 vuonna 2015) eri henkilöstä. Tästä voi päätellä, että rikokseen syyllistyminen yhtä useamman kerran vuoden aikana on verraten yleistä, mutta tilanne on vuosittain vaihdella paljonkin.¹

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), missä kriminalisoitiin lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Säännös tuli voimaan 1.6.2011. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 92 vuonna 2016 (83 vuonna 2015).

Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä vuosina 1996–2000 tuomituista lähes kaikki hyväksikäyttäjät olivat Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn erilliselvityksen (Majamaa 2003) mukaan miehiä (98 %). Vastaavanlainen tulos (98 % miehiä vuonna 2006) saatiin myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa selvityksessä (Hinkkanen 2009). Tuomitut olivat tyypillisesti iältään 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäyttäjistä noin 85 % oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Hinkkanen 2009). Yleisimpiin (alle 10 %) tyyppitapauksiin kuului isän alle 7-vuotiaaseen tyttärensä kohdistunut hyväksikäyttö, joka jatkui usean vuoden ajan (Majamaa 2003). Toiseen edellisen kanssa yhtä yleiseen tapausryhmään kuuluivat hyväksikäytöt, joissa tekijänä oli alle 30-vuotias mies ja uhrina 12–15-vuotias tyttö, ja hyväksikäyttö tapahtui yhteisymmärryksessä uhrin kanssa.

Rikoksentekeijöistä 14 prosentilla ei ollut Majamaan selvityksen mukaan poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä aikavälillä 1992–2001 muita rikosmerkintöjä. Viidesosalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituilla oli yli 50 rikosepäilyä. Lähes kolmannes rikosepäilyistä koski liikenne rikosepäilyjä ja viidennes omaisuusrikoksia. Siveellisyysrikoksista epäiltyjä oli hieman reilu kymmenesosa. Perheen sisällä hyväksikäyttöön syyllistyneillä oli selvästi vähemmän rikosepäilyjä kuin muilla (Majamaa 2003).

¹ Ks. lasten hyväksikäyttötapauksia koskevasta tilastoinnista ja sen ongelmista tarkemmin Majamaa 2003 sekä Rikollisuustilanne 2007, 90–91.

Seksuaalirikoksen uusimisriski on melko vähäinen. Kolmen vuoden kuluessa uuden tuomion sai kaksi prosenttia tekijöistä ja 9 vuoden seurantaajak-solla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista tyttöjä oli selvä enemmistö (92 %; Hinkkanen 2009). Saman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista kaksi kolmasosaa oli 12–15-vuotiaita. Yleisesti voitiin havaita, että mitä vanhempi rikoksentekijä oli, sitä nuorempi oli uhri (Majamaa 2003).

Hyväksikäyttökertojen lukumäärä jäi runsaassa 40 prosentissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttökertoja oli ollut 11–100 kertaa ja 10 prosentissa yli 100 kertaa. Hieman alle puolessa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt alle kuukauden ja lähes kaikissa näistä hyväksikäyttö oli jäänyt yhteen kertaan. Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt yhtä vuotta pitempään (Majamaa 2003). Hinkkasen tekemän selvityksen mukaan vuotta pitempään kestäneitä tapauksia oli hieman alle viidennes (Hinkkanen 2009). Nämä tuomioistuimessa langettavaan tuomioon päätyneet hyväksikäytöt olivat luonteeltaan varsin törkeitä.

Joka viides rikoksentekijä oli uhrin isä ja perheensisäisiä tapauksia oli yhteensä noin neljännes (Majamaa 2003) ja tuoreemman selvityksen mukaan viidennes (Hinkkanen 2009). Muita sukulaisia, naapureita sekä muita uhrille tuttuja tekijöistä oli noin puolet (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Täysin tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli neljännes. Sosiaali- ja terveystieteiden tietoon tulleissa hyväksikäyttöepäilyissä on selvästi useammin (60 %) tekijänä lapsen isä. Voidaan siis olettaa, että perheensisäiset hyväksikäytöt eivät johda kovin helposti oikeusprosessiin ja langettavaan tuomioon.

Noin puolet perusmuotoisen rikoksen tekotavoista käsittää sukupuolilyhteyden. Törkeissä tapauksissa tällaisia tekoja oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Toinen tyypillinen tekotapa oli uhrin koskettelu. Pakottamistapaukset olivat harvinaisia, mikä johtuu siitä, että väkivaltaiset teot tuomitaan raiskauksina ja ne eivät sisällyneet selvitykseen.¹

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema vastasi väestön keskimääräistä sosioekonomista asemaa selvästi enemmän kuin raiskausrikoksissa. Silti työntekijäväestöön kuuluvat syyllistyivät tähänkin rikostyyppiin suhteellisesti useimmin ja vastaavasti ylemmät toimihenkilöt ja yli 60-vuotiaat eläkeläiset kaikkein harvimmin.

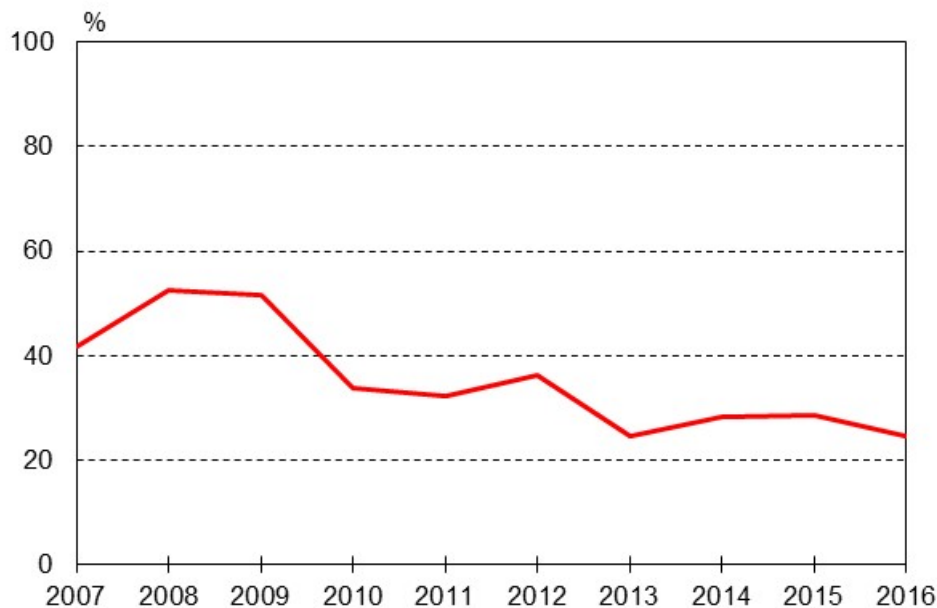
¹ Poliisin tietoon tulleen lapsiin kohdistuneen seksuaalisen rikollisuuden piirteistä ks. myös Humppi 2008 ja 2009.

Taulukko 4 Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan, 2015

Sosioekonominen asema	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,9	0,1
Alemmat toimihenkilöt	9,9	0,1
Työntekijät	24,7	0,4
Yrittäjät	3,8	0,2
Opiskelijat	21,2	0,2
Eläkeläiset yli 60 v.	5,7	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	7,8	0,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	21,1	0,2
Ei väestötietoja	1,8	-

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Lapseen kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut noin 30 ja 55 prosentin välillä (ks. kuviot 5 ja 6). Vuosina 2010–2016 selvitettyjen rikosten osuus laski selvästi edeltävistä vuosista. Rikossarjojen kirjaamiskäytäntö ja selviäminen vaikuttavat kuitenkin niin, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

Kuvio 6 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2007–2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

4.4 Muut seksuaalirikokset Hannu Niemi

Insesti, sukurutsa

Sukurutsaisista suhteista on eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde, joka on koettu lapsen seksuaaliseksi riistoksi. Edellä kerrotut tutkimustulokset lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä myös tukevat tätä tilannekuva. Poliisin tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa isä oli rikoksentehtäjänä 8 kertaa useammin kuin äiti (Majamaa 2003).

Lähisukulaisten (vanhempien lapseen kohdistamat ja sisarusten väliset) sukurutsaiset suhteet ovat rangaistavia RL 17:22 perusteella. Lapsiin kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukurutsana. Silloin kun kyse ei ole sukulaisten sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.3). Rangaistavaan tekoon voi syyllistyä vanhempi tai samassa taloudessa lapsen kanssa elävä muu vanhempaan rinnastettavassa suhteessa oleva henkilö. Kun alle 16-vuotias lapsi on uhrina, rangaistavaan tekoon (RL 20:6) voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Insestiä on toisinaan pidetty sukurutsaa laajempänä ilmiönä. Tällöin sillä tarkoitetaan ennen muuta vanhemman lapseensa tai tämän jälkeläiseen kohdistamaa minkä tahansa tyyppistä seksuaalista hyväksikäyttöä. Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä voi tietenkin esiintyä myös muissa sukulaisuussuhteissa sekä esimerkiksi isäpuolen harjoittamana. Insestiä on esiintynyt sosiaalisesti eristyneissä oloissa ja isän osalta liittyen tämän alkoholismiin, mielisairauteen tai luonnehäiriöihin. Lisäksi on tullut ilmi uskonnollisiin yhteisöihin kuuluneiden miesten tekemiä lastensa hyväksikäyttöjä. Epätietoisuus ilmiön luonteesta ja laajuudesta voi johtaa moraaliseen paniikkiin, jonka seurauksena tavanomaisetkin lapsen ja aikuisen käyttäytymismuodot tulkitaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärää on vaihdellut yhden ja 156 rikoksen välillä vuosina 1996–2016 (16 vuonna 2016). Vaihtelu johtuu rikossarjojen osatekojen vuotuisista määristä ja niiden kirjaamiskäytännöistä. Vuosina 2006–2015 tällaisista syyksi luetuista rikoksista on kuitenkin tuomittu rangaistus ns. päär rikoksena 5 henkilölle. Syyksi luettuja rikoksia oli yhteensä 3 sekä vuonna 2010 että vuonna 2011, 7 vuonna 2012, 3 sekä vuonna 2013 että vuonna 2014 ja 2 vuonna 2015. Tuomiotietoluvut kertovat, että kyse on suhteellisen harvoin oikeusprosessiin asti tulevasta rikostyyppistä.

Vuonna 1988 tehdyn kyselytutkimuksen (Sariola 1990) mukaan isä–tytär- taikka isäpuoli–tytär-insestiä kokeneita oli 0,5 % 15-vuotiaista tytöistä. Vastaava luku vuonna 2008 oli 0,3 % (Ellonen & Sariola 2008a) ja 0,1 %

vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014). Isäpuolten teot olivat suhteellisesti yleisempiä kuin biologisten isien tekemät teot. Vuonna 2008 samoin kuin vuonna 2013 yhteensä kahdeksan tyttöä kertoi inestikokemuksesta. Näistä vain muutama tapaus johti sukupuoliyhdyntään. Sekä vuonna 1988 että 2008 ja 2013 tutkimuksissa kerrottiin lisäksi kaikissa kolmesta inestikokemuksesta isovanhemman kanssa. Näistä mikään ei edennyt yhdyntään vuosina 2008 ja 2013.

Veli–sisar-inesti vähintään 4–5 vuotta vanhemman sisaruksen kanssa ilmoitettiin yhdeksäsluokkalaisten osalta kaksi tapausta vuonna 2008 ja yksi kuudesluokkalaisten tapaus vuonna 2013 (kuusi tapausta vuonna 1988). Vuonna 2008 toinen oli tytön ilmoittama tapaus veljen kanssa ja toinen pojan ilmoittama siskon kanssa. Toinen tapauksista eteni yhdyntään. Vuoden 2013 tapaus ei johtanut yhdyntään.

Muut rikokset

Poliisitilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisiin tietoon 925 tapausta vuonna 2016 (690 vuonna 2015). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet paljon (esim. 477 vuonna 2009; 1 072 vuonna 2006). Joidenkin vuosien suuremmat määrät johtuvat ainakin osittain siitä, että Helsingin poliisilaitokselle perustettiin ryhmä, joka pyrki selvittämään erityyppisiä internetin keskustelupalstojen kautta alkaneita hyväksikäyttö- ym. tapauksia saaden selvitettyksi lukuisan määrän rikoksia. Seksuaalipalvelujen ostamisista nuorilta oli esimerkiksi vuosina 2006–2007 kaksi kertaa enemmän kuin viime vuosina ja eräänä vuonna kirjautui suuri määrä rikoksia, jotka koskivat seksikaupan kohteena olleen henkilön hyväksikäyttöä. Vuosina 2015–2016 kasvanut rikosten määrä johtuu ensisijassa seksuaalista ahdistelua koskevasta uudesta kriminalisoinnista (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Näistä rikoksista yleisimmät ovat seksuaalinen hyväksikäyttö (107 rikosta vuonna 2015 ja 105 vuonna 2016) ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon (117 rikosta vuonna 2015 ja 146 vuonna 2016) sekä seksuaalinen ahdistelu (283 rikosta vuonna 2015 ja 535 vuonna 2016). Seksuaalipalvelujen ostamisista nuorilta kirjattiin 32 (76 vuonna 2015) tapausta ja lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin 92 (83 vuonna 2015) tapausta vuonna 2016.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin ollut rangaistavaa hyväksikäyttöä (RL 20:8) vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina näitä rikoksia ei tullut juuri lainkaan poliisiin tietoon (14 rikosta vuosina 2010–2012) mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita

hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja 2016 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään ja vuonna 2015 kuusi tapausta.

Järjestyslaissa on puolestaan kielletty seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla 1.10.2006 voimaantulleella lainmuutoksella ja tällaisesta järjestysrikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Parituksesta on säädetty (RL 20:9) enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä.

Poliisin tietoon tulleet paritukset (RL 20:9 ja 20:9a)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
4	13	18	2	19	52	23	22	18	15

Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 76 rikosta vuonna 2015 ja 32 rikosta vuonna 2016. Poliisin tietoon tulleiden rikosten vuotuiset määrät ovat vaihdelleet 10 ja noin 150 rikoksen välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin raiskaukseen rangaistetaan lievemmän asteikon mukaan kuin raiskaus (RL 21:4). Näiden rikosten määrä kasvoi selvästi vuosina 2012–2014 (keskimäärin 164 rikosta vuodessa) edeltävistä vuosista, mutta palautui vuonna 2015 samalle tasolle kuin vuosikymmenen alussa (109 rikosta vuonna 2015). Rikosten määrä nousi 142 tapaukseen vuonna 2016.

Poliisi kirjasi 105 seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 21:5) tai sen yritystä vuonna 2016 (107 vuonna 2015). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistetaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa tekijään laissa mainitussa riippuvuussuhteessa olevan henkilön sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon taikka saa alistumaan tällaisen teon kohteeksi. Puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvat tahdonvastaiset sukupuoliyhteydet rangaistetaan nykyisin raiskauksena, mikä on osaltaan vähentynyt seksuaalisten hyväksikäyttörikosten määriä.

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistetaan 1.9.2014 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen seksuaalisena ahdisteluna. Näitä rikoksia poliisi kirjasi 283 vuonna 2015. Rikosten määrä lähes kaksinkertaistui (532 rikosta) edellisestä vuodesta vuonna 2016.

Sukupuolisiveellisuuden julkisia loukkaamisia (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 208 rikosta (238 vuonna 2015) vuonna 2016. Säännöstä on sovellettu muun muassa itsensä paljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa. Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Vuonna 2004 tulivat voimaan myös uudet säännökset törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon rikoksia tuli yhteensä 299 vuonna 2016 (325 vuonna 2015).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitteiden lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti varhemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi vaikea, jopa mahdoton kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Uutena kriminalisointina lakiin on otettu sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän esityksen seuraamisen rangaistavuus (RL 20:8c). Laissa pyritään yleensäkin entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä.

Yhteenveto

- Valtaosa seksuaalirikoksista on piilorikollisuutta. Kokonaisrikollisuutta mittaavien haastattelututkimusten perusteella raiskausrikosten määrä on pysynyt vakaana, mutta viimeaikaisesta kehityksestä ei ole olemassa tutkimustietoa.
- Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2016 poliisiin tietoon tuli 1 160 raiskausta. Määrä on puolitoistakertaistunut 10 vuodessa. Tilastoitujen raiskausten vuosittaisten määrien vaihtelua selittävät paljolti yksittäisten pitkien, usein perheen sisäisten rikossarjojen ilmitulo.
- Tuomioistuinkäsittelyyn edenneissä raiskauksissa tekijä ja uhri tuntevat yleensä toisensa, vain reilussa kuudesosassa tekijä oli entuudestaan tuntematon. Joka kolmannessa tapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään.
- Lähes kaikki poliisiin tietoon tulleiden raiskausten uhrin ovat naisia. He ovat yleensä nuoria. Sekä tekijöistä että uhreista hieman alle puolet oli teon aikana alkoholin vaikutuksen alaisena. Rungas neljännes rikokseen syyllistyneistä oli ulkomaan kansalainen.
- Raiskauksista epäillyt eivät edusta satunnaisesti eri väestöryhmiä, heidän sosiaalinen asemansa on keskimääräistä selvästi alhaisempi.
- Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen 10 vuoden aikana. Vuosina 2011–2013 rikosten määrä nousi huomattavasti edellisistä vuosista, mutta nousun taustalla ovat ainakin osittain vuosia sitten tapahtuneista perheensisäisistä tai muista hyväksikäyttösarjoista tehdyt ilmoitukset. Vuosina 2014–2016 näiden rikosten määrä väheni selvästi edellisestä vuodesta.
- Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän kasvu johtuneen muutoinkin ilmoitusaltiuden kasvusta ja viranomaisseurannan tehostumisesta.
- Internet on lisännyt rikosentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalisessa hyväksikäytössä.
- Lasten seksuaalisen hyväksikäytön määrä on koululaiskyselyjen perusteella viimeisen noin 25–30 vuoden aikana kokonaisuudessaan vähentynyt.
- Neljännes poliisiin tietoon tulleista ja viidennes tuomitsemiseen johtaneista hyväksikäytöistä oli perheensisäisiä. Uhrin isän tekemiä hyväksikäyttöjä oli kaikkiaan viidennes. Sosiaaliviranomaisten tietoon tulleissa tapauksissa uhrin isä oli taas yli puolessa tapauksista hyväksikäyttäjänä.
- Insestitapaukset ovat koululaiskyselyjen perusteella harvinaisia. Tytöistä 0,1 prosenttia vuonna 2013 ja 0,3 prosenttia vuonna 2008 kertoi perheensisäisestä insestistä.
- Uutena kriminalisointina lakiin tuli seksuaalinen ahdistelu 1.9.2014. Poliisi kirjasi 535 seksuaalista ahdistelua vuonna 2016.

5 Omaisuusrikokset

Mikko Aaltonen & Petri Danielsson & Karoliina Suonpää

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä jaksossa esitellään kuitenkin vähittäiskauppaan ja teollisuuteen kohdistuneita omaisuusrikoksia ns. yritysuhritutkimuksen valossa.

5.1 Tietolähteet

Tärkeimmät omaisuusrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Uhritutkimukset.* Yksityisten henkilöiden ja kotitalouksien kokemia rikoksia on selvitetty vuosina 1980–2009 toteutetuissa kansallisissa uhritutkimuksissa sekä vuosina 2012–2016 toteutetuissa Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa. Uhritutkimusten tiedot koskevat 15 vuotta täyttäneiden suomalaisten kokemaa väkivaltaa, uhkailua sekä omaisuusrikoksia. Kuvioita ja aikasarjoja tulkitessa on huomioitava, että uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen tiedot eivät menetelmällisistä syistä ole täysin vertailukelpoisia ennen vuotta 2012 tehtyihin kyselyihin. Katkos on merkitty sellaisiin kuvioihin ja taulukoihin, joissa esitetään sekä vanhan että uuden indikaattorijärjestelmän tietoja.

Vuonna 2010 tehtiin ensimmäinen valtakunnallisesti kattava yrityksiin kohdistuneita rikoksia käsittelevä kyselytutkimus, joka kohdentui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin. Suomi on osallistunut vuodesta 1989 lähtien myös kansainvälisiin väestöhaastatteluihin perustuvaan ICVS rikosuhritutkimukseen. Näiden lähteiden lisäksi omaisuusrikoksiin osallistumisesta saadaan tietoja ns. itse ilmoitettua rikollisuutta koskevista kyselyistä. Tämän tyyppinen kyselytutkimus Suomessa on nuorisorikollisuuskysely (NRK), jonka vastaajina ovat peruskoulun 9. luokkalaiset.

B. *Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastointijärjestelmät.* Poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Se pohjautuu poliisin rikosilmoitusjärjestelmään, ylläpitäjänä on Tilastokeskus. Tilastossa esitetään poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä. Lisäksi tilastossa esitetään joitakin tietoja selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä sekä eräiden rikosten uhreista. Tilastosta on saatavissa rikosten määrä kunnittain. Poliisitilasto sisältää vain Suomen viranomaisten tietoon tulleet rikokset. Pääasiassa on siis kyse Suomessa tehdyistä rikoksista. Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo puolestaan rikoksista vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä sisältää tietoja tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen keräämiin tietoihin.

Tilastolähteiden tietojen vertailussa on otettava huomioon niissä käytetyt yksiköt. Kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden henkilöiden, kotitalouksien tai yhteisöjen ja yritysten määrää (uhriksi joutumisen yleisyyttä). Poliisitilaston yksikkönä on puolestaan rikosten eli tekojen määrä. Kaikkia rikoksia, jotka kyselyissä tulevat ilmi, ei ole ilmoitettu poliisille. Vastaavasti osa poliisin tietoon tulleista rikoksista ei tule esiin väestökyselyissä. Karkealla tasolla tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

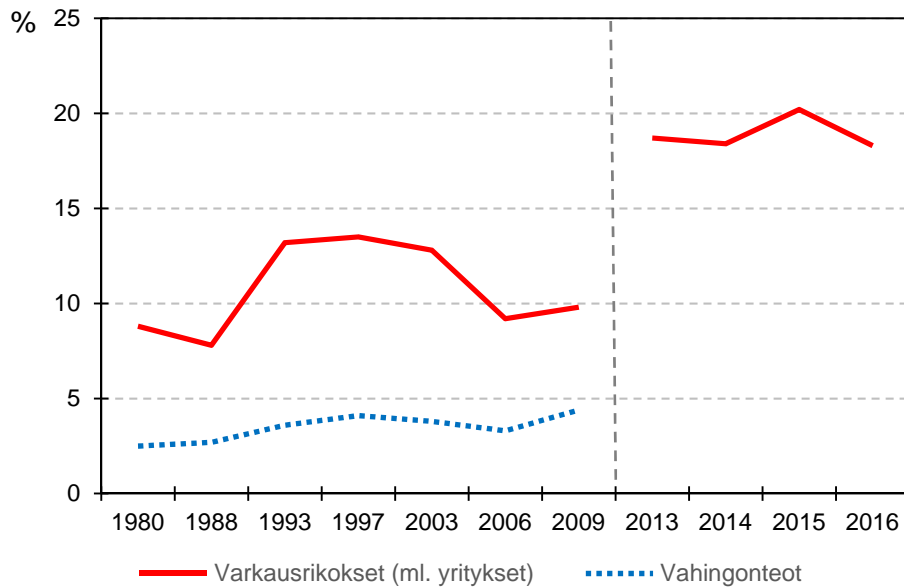
5.2 Kokonaisrikollisuus

Kansalliset uhritutkimukset

Vain pieni osa omaisuusrikoksista tulee poliisin tietoon. Erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä poliisin tilastoista ilmenee. Vuoden 2016 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa yleisin omaisuusrikos oli polkupyörävarkaus, josta ilmoitti joka kahdeksas polkupyörän omistanut kotitalous. Osuus oli matalampi kuin vuonna 2015, mutta samalla tasolla kuin vuonna 2014¹. Seuraavaksi yleisimpiä omaisuuteen kohdistuvia tekoja olivat vapaa-ajan asunnosta varastaminen (5 % kotitalouksista, joilla vapaa-ajan asunto käytössään), varastotilasta varastaminen (5 %), autosta varastaminen (4 % kotitalouksista, joilla auto käytössään) sekä muu kodin ulkopuolella tapahtunut irtaimen henkilökohtaisen omaisuuden, kuten lompakon tai matkapuhelimen varastaminen (3 % vastaajista). (Danielsson & Kääriäinen 2017.)

Kuviossa 1 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2016.

¹ Vuoden 2016 polkupyörävarkauksien lasku vastaa poliisin ja vakuutuslaitosten tietoon tulleiden polkupyörävarkauksien kehitystä, ks. Finanssialan keskusliitto 2017.

Kuvio 1 Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%).
Lähde: Sirén 2008, vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2016 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen varkaudet vähentyivät vuoteen 2009 asti. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka myös kääntyi laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2016 ollut noin 18–20 prosenttia. Tasomuutos voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysytyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten määrä on välillä 2009–2013 pysynyt vakaana (ks. kuvio 3), mikä puoltaa kyselymenetelmään perustuvaa selitystä. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että kyselyn yleisin omaisuusrikos, polkupyörävarkaus, on lisääntynyt sekä vakuutusyhtiöiden että poliisilähteiden mukaan (ks. jäljempänä). Näin ollen kyselyssä havaittu nousu voi (ainakin osin) johtua myös kysytyjen omaisuusrikosten määrän lisääntymisestä.

Taulukossa 1 esitetään eräiden varkaustyyppien ja vahingontekojen kohteeksi joutumisen yleisyyttä kuvaavat prosenttiluvut (prevalenssit). Tiedot perustuvat vuosien 1980–2009 osalta kansallisiin uhritutkimuksiin ja kansainvälisen ICVS-tutkimuksen Suomea koskeviin tuloksiin, vuosien 2014–2016 osalta puolestaan Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin.

Taulukko 1 Varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi vuoden aikana joutuneita vuosien 1992–2009 kansallisissa tutkimuksissa (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) ja vuosien 2014–2016 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa (prosentteina kotitalouksista tai 15–74-vuotiaista)*

	1992	1996	2000	2003	2006	2009	2014	2015	2016
Auton vahingoittaminen**	5,6	4,2	3,7	4,2	4,3	5,0	8,6	8,9	8,9
Polkupyörävarkaus	5,0	5,4	4,9	4,2	3,5	4,1	11,9	14,3	12,6
Varkaus autosta**	2,9	2,9	2,8	2,8	1,3	1,5	3,8	4,5	3,8
Asuntomurto†	0,6	0,6	0,3	0,5	0,5	0,5	1,7	1,7	1,3
Asuntomurron yritys	0,5	0,7	0,9	0,5	0,3	0,4
Varkaus henkilöltä	3,4	3,3	3,7	2,8	2,3	2,3	2,9	2,7	2,7
Autovarkaus**	0,7	0,5	0,4	0,8	0,4	0,4	0,9	1,2	1,2
Moottoripyörävarkaus***	0,3	0,2	0,1	0,1	0,5	0,9	4,0	3,6	4,3

* Tiedot vuosilta 2014–2016 perustuvat Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin, vuosilta 2003, 2006 ja 2009 kansallisiin uhritutkimuksiin ja tätä aikaisemmilta vuosilta kansainvälisiin uhritutkimuksiin. Laskentatavan muutoksesta johtuen vuosien 2014 ja 2015 lukuja on päivitetty vastaamaan vuoden 2016 tietoja. Lähteet: Aromaa & Heiskanen 2000a; Heiskanen ym. 2004; Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen perusaineisto; Danielsson & Kääriäinen 2017.

** koskee vain vastaajia joiden kotitaloudessa on auto

*** varastettu mopo, skootteri tai moottoripyörä; vuodesta 2014 alkaen laskettu vain joukossa, joiden kotitaloudessa moottoripyörä

† vuodesta 2014 alkaen sisältää yritykset

Rikosuhritutkimusten mukaan polkupyörä on yleisin varastettu esine. 2000-luvulla pyörävarkaudet olivat kolmanneksen kaikista kotitalouksiin kohdistuneista varkauksista, kun taas 2010-luvulla osuus on ollut jopa puolet. Vuosina 1989–2009 toteutettujen uhritutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä pysyi 90- ja 2000-luvuilla vakaana, ollen korkeimmillaan 90-luvulla. Vuosien 2014–2016 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden osuus on kuitenkin ollut jopa kaksin- tai kolminkertainen aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Kasvu voi johtua kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta ja osin polkupyörävarkauksien tosiasiallisesta lisääntymisestä. Myös muut tietolähteet osoittavat polkupyörävarkauksien lisääntyneen: sekä poliisille että vakuutusyhtiöille ilmoitettujen polkupyörävarkauksien määrä kasvoi vuosina 2009–2015 olennaisesti, mutta laski hieman vuonna 2016 (Finanssialan keskusliitto 2017). Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan.

Vuosien 1989–2009 kyselyissä keskimäärin nelisen prosenttia suomalaisista kertoi autonsa tahalliseksi vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2009 auton vahingoittamiset muodostivat 80 prosenttia kaikista kotitalouksien kokemista vahingonteoista. Noin joka kymmenennessä vahingonteossa kohteena oli polkupyörä tai kulku- ja kuljetusvälineiden osat.

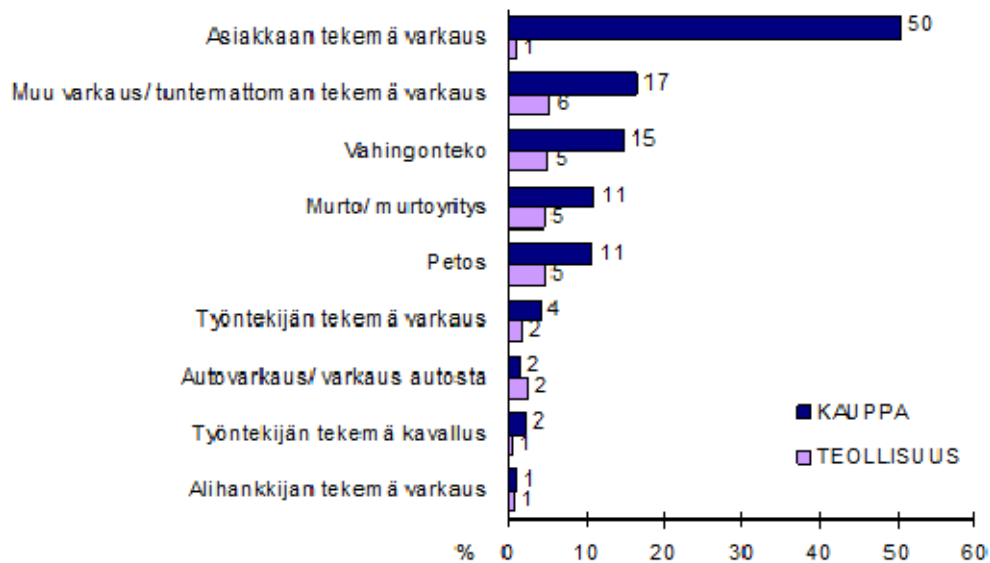
Vuosien 2014–2016 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut noin kahdeksan prosenttia auton omistavista kotitalouksista.

Yritysuhritutkimus

Uhritutkimuksissa on pääasiassa selvitetty yksityisten henkilöiden tai kotitalouksien kokemia rikoksia. Ensimmäinen kansallisesti kattava yritysten kokemaa rikollisuutta kartoittava tutkimus tehtiin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nykyinen Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) toimesta vuonna 2010. Tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille. Tutkimuksessa kartoitettiin toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvakoilua sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia. Tulosten mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana. (Salmi 2010; Salmi ym. 2011.)

Kuviossa 2 on esitetty, kuinka suuri osa vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikoista oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut tutkimuksessa tarkasteltujen omaisuusrikosten kohteeksi vähintään kerran. Varkaudet muodostivat suurimman osan kaikista kauppoihin kohdistuvasta rikollisuudesta. Teoista selvästi yleisin oli asiakkaan tekemä varkaus, jonka oli vuoden aikana kokenut puolet kaupan toimipaikoista. Määrällisesti pelkästään asiakkaan tekemät varkaudet muodostivat 67 prosenttia kaikista kauppoihin kohdistuneista rikoksista.

Myös teollisuustoimipaikoissa suuren tekoryhmän muodostivat erilaiset varkaudet. Yleisin yksittäinen tekomuoto teollisuustoimipaikoissa oli kuitenkin tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys, joka ei varsinaisesti lukeudu omaisuusrikoksiin. Näiden lisäksi yleisimpiä teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneita tekoja olivat petokset, vahingonteot ja murrot.

Kuvio 2 Omaisuusrikosten kohteeksi 12 kuukauden aikana joutuneiden kaupan ja teollisuuden toimipaikkojen osuus, %. Lähde: Salmi 2010

Rikosvahingot

Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Jos laskentaperusteena käytetään vahinkojen mediaaniarvoa, niin vuoden 2009 Kansallisen uhritutkimuksen mukaan kotitalouksille aiheutui varkauksista noin 49 miljoonan euron ja vahingonteoista noin 34 miljoonan euron kokonaisvahinko¹. Luvut ovat vain suuntaa antavia, koska ne perustuvat vastaajien omaan, usein epätarkkaan arvioon. Lisäksi rikosten lukumäärässä on otannasta johtuvaa vaihtelua.

Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen perusteella voitiin arvioida, että kaikkien kyselyssä tarkasteltujen rikollisuuden muotojen aiheuttamat kustannukset olivat kaupan alan toimipaikoissa noin 140 miljoonaa euroa vuoden aikana ja teollisuustoimipaikoissa noin 30 miljoonaa euroa. Kaikki rikokset eivät kuitenkaan tule toimipaikkojen tietoon eivätkä kyseiset arviot sisällä havaitsematta jääneistä rikoksista koituvia kustannuksia. On arvioitu, että havaitsematta jääneiden rikosten kustannukset voivat olla jopa huomattavasti suurempia.

¹ Kokonaisvahinko = anastetun omaisuuden arvo + vahingoitetun omaisuuden arvo – takaisin saadun omaisuuden arvo. Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen 2009 perusaineisto.

tavasti suuremmat kuin toimipaikkojen havaitsemasta rikollisuudesta aiheutuvat kustannukset. Eniten rikoskustannuksia kaupan alalla aiheuttivat asiakkaiden tekemät myymälävarkaudet. Teollisuudessa taas suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat petoksista.

Toimipaikkatasolla arvioituna rikoksilta suojautumiseen käytettiin kaupan toimipaikoissa noin 63 miljoonaa euroa vuoden aikana. Vastaavasti teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin 106 miljoonaa euroa. Luvut eivät kuitenkaan kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia. (Salmi ym. 2011.)

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2016 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 31 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä. Edellisen kymmenen vuoden aikana korvaustapaukset ovat tosin jälleen hieman lisääntyneet. (Finanssialan Keskusliitto 2016.)

Autovakuutuksen perusteella vuonna 2016 vakuutusyhtiöt korvasivat 7 000 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys. Korvauksina maksettiin 8,7 miljoonaa euroa, joka oli vajaan miljoonan vähemmän kuin vuotta aikaisemmin (9,5 miljoonaa). Korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo on vähentynyt pitkällä aikavälillä. Enimmillään korvaussumma oli noin nelinkertainen, eli 38,8 miljoonaa euroa (231 miljoonaa markkaa) vuonna 1992 (Finanssialan Keskusliitto 2016).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Vakuutusyhtiöihin verrattuna pankkien rikosvahingot ovat varsin pieniä. Eniten tappioita aiheutuu maksukorttirikoksista eli maksuvälinepetoksista. Pankkien luotonantoon kohdistuu myös petosrikoksia, mutta niiden määrä ja vahinkotaso on pysynyt melko pienenä. Finanssialan keskusliiton kokoamien tietojen mukaan pankkeihin kohdistuneet rikokset ovat viime vuosina aiheuttaneet kaiken kaikkiaan 3,5–9 miljoonan euron vuosittaiset vahingot (Karhunen 2012). Kansainvälisesti vertaillen pankkeihin kohdistuva rikollisuus on Suomessa erittäin vähäistä. Tehostunut luotonvalvonta, maksukorttien käytön seuranta ja sirukorttien käyttöönotto on osaltaan parantanut tilannetta merkittävästi 90-luvun puolivälin jälkeen. (Suomen pankkiyhdistys 2005a; 2005b.)

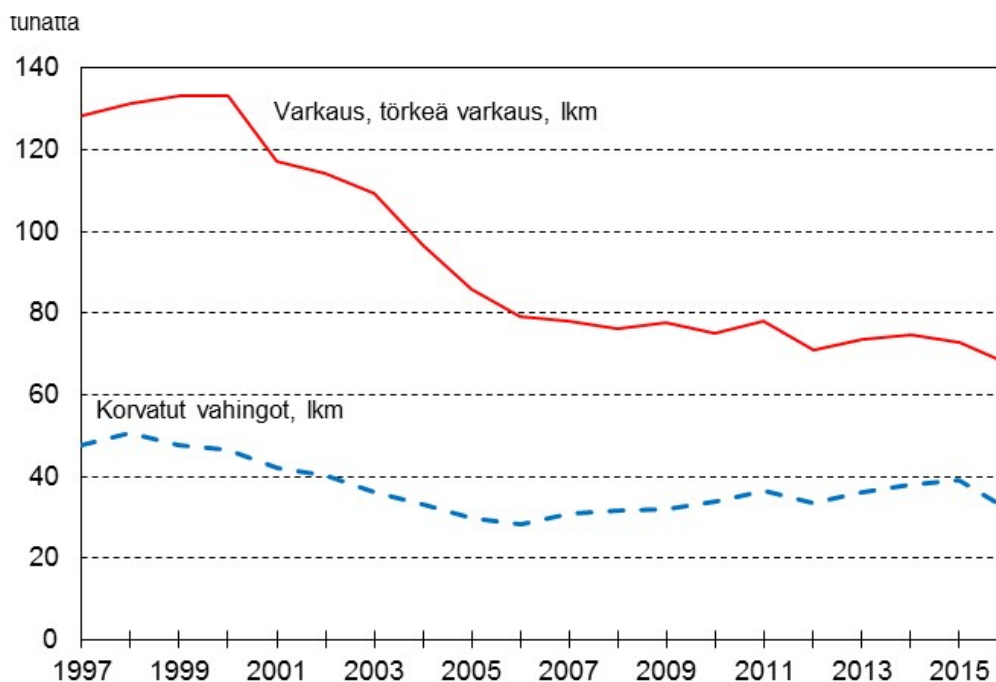
Omaisuusrikosten ilmitulo ja piiloon jäävä rikollisuus

Kyselytutkimuksista ilmenee, että omaisuusrikokset ovat viime vuosikymmeninä tulleet enenevästi poliisin tietoon. Vuonna 1980 vain joka kolmas kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistunut varkausrikos ilmoitettiin poliisille, mutta vuoden 2003 tutkimuksen mukaan yli puolet (53 %). Varkausrikosten ilmituloasteen nousu näyttää tosin pysähtyneen. Vuonna 2009 poliisille ilmoitettiin varkauksista 43 prosenttia eli harvemmin kuin vuonna 2003 tai 2006. Vahingonteosta ilmoitettiin joka kolmas (35 %) ja muista omaisuusrikoksista joka neljäs (27 %) (Sirén ym. 2010).

Ilmituloasteen nousun vuoksi haastattelututkimusten ja poliisitilaston välittämä kuva rikoskehityksestä on erilainen. Todennäköisesti varkausrikollisuus ei tosiasiaassa kasvanut 1980- ja 1990-luvulla niin jyrkästi kuin tilastoitu rikollisuus näyttää.

Siihen, ilmoitetaanko rikoksesta poliisille, vaikuttaa anastetun omaisuuden arvo, se onko omaisuus vakuutettu ja ilmoittamisen helppous. Ilmoittamisen tärkeimpänä syynä on uhritutkimuksissa yleensä mainittu mahdollisuus saada vakuutuskorvaus menetetyistä tai vahingoitetusta omaisuudesta. Vakuutuksen korvaamien murto- ja varkausvahinkojen määrä onkin seurannut tilastoitua rikollisuutta, tosin viime vuosina muutos on ollut pientä (kuvio 3).

Yritysuhritutkimuksessa tutkittiin piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Ilmoitusalttius vaihteli tekokohtaisesti hyvin paljon, myös omaisuusrikosten osalta. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitettiin lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Omaisuusrikoksista työntekijöiden ja alihankkijoiden varkaudet sekä työntekijöiden kavallukset taas olivat niitä, joissa teko jäi useammin ilmoittamatta poliisille. Syynä tähän mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin usein sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tällöin tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa. (Salmi ym. 2011.)

Kuvio 3 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1997–2016 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot)

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmitulevia rikoksia.

Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta. Vuoden 2009 väestökyselyn mukaan joka kuudes rikos ilmoitettiin poliisille tällä tavoin.

5.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Varkausrikokset

Varkausrikokset muodostavat suuren osan poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien liikennerikkomukset) on varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia (2016: 28 %).

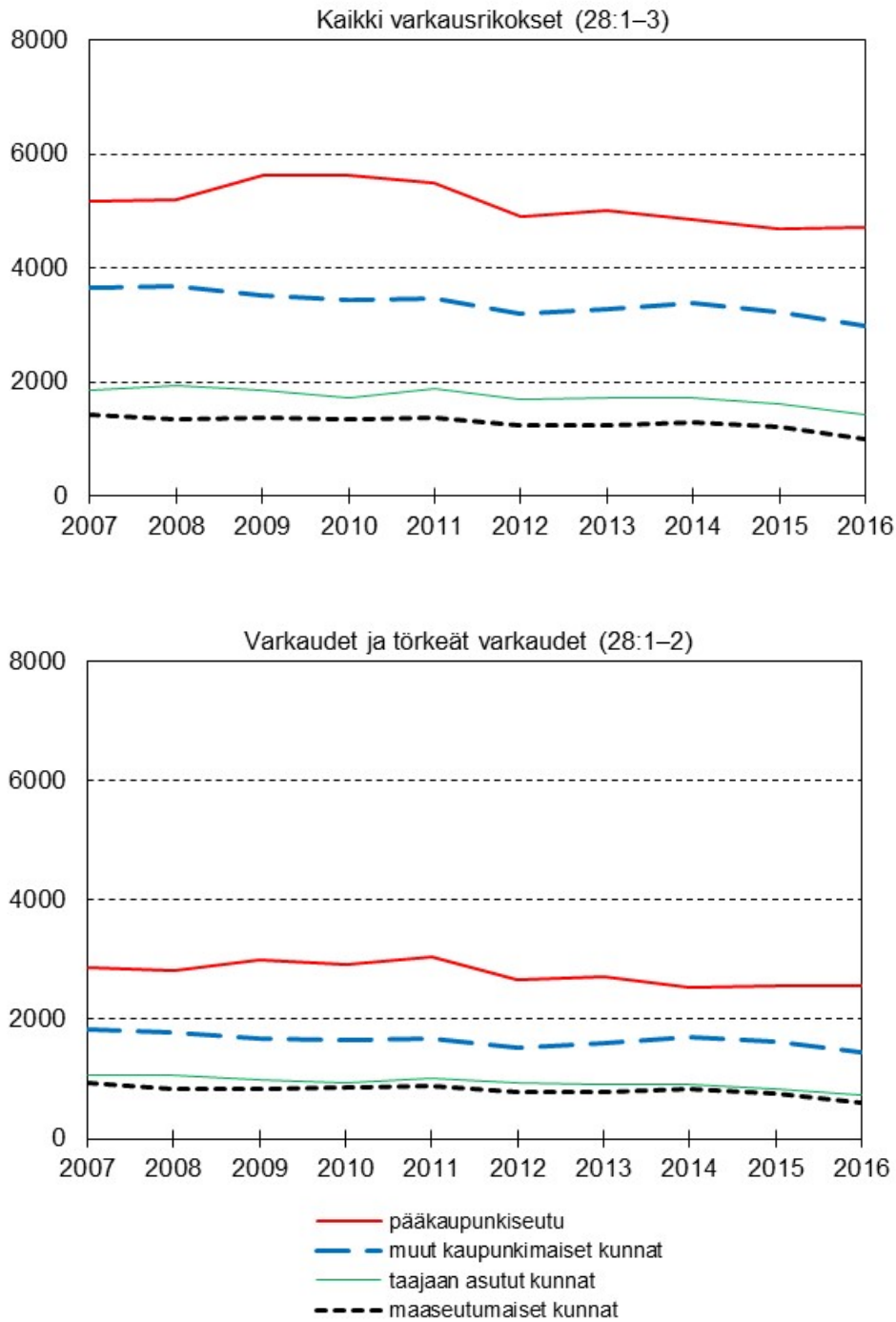
	2007	2008	2009	2010	2011
Varkaus (RL 28:1)	75 751	74 103	75 072	72 052	75 055
Törkeä varkaus (RL 28:2)	2 346	2 211	2 790	3 043	3 102
Näpistys (RL 28:3)	66 935	70 179	73 816	73 118	73 086
Yhteensä	145 032	146 493	151 678	148 213	151 243
<i>Muutos %</i>	-0%	+1%	+3%	-2%	+2%
	2012	2013	2014	2015	2016
Varkaus (RL 28:1)	67 809	70 390	70 822	69 087	64 071
Törkeä varkaus (RL 28:2)	3 248	3 054	3 682	3 541	3 367
Näpistys (RL 28:3)	67 693	67 951	68 637	65 667	63 994
Yhteensä	138 750	141 395	143 141	138 295	131 432
<i>Muutos %</i>	-8%	+2%	+1%	-3%	-3%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 131 000 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä. Varkausrikosten kokonaismäärä laski kolme prosenttia edellisvuodesta. Törkeiden varkauksien määrä on ollut kasvussa edellisen kymmenen vuoden aikana, mutta vuosina 2015 ja 2016 on laskenut, ja rikosten määrä oli vuonna 2016 noin 3 prosenttia edellisvuotta pienempi. Varkausrikollisuuden pitemmän aikavälin kehitys ilmenee jakson A.1 kuviosta 2.

Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun alkupuolelle saakka, mutta pysähtyi kansainvälisen taloudellisen laman yhteydessä 1990-luvun puolivälissä. Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (BRÅ 2008; von Hofer ym. 2012). 2000-luvulla varkausrikosten määrä kääntyi Suomessa pysyvämpään laskuun. Viime vuosina määrä on vakiintunut. Kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2016 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 13 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia, ja törkeissä varkauksissa noin kolmannes (31%).

Varkausrikokset kuuluvat niihin rikoksiin, joiden taso (rikoksien määrä suhteessa väestöön) vaihtelee huomattavasti paikkakuntatyypistä riippuen. Tällaisia alue-eroja ja varkausrikollisuuden alueellista kehitystä valaistaan kuviossa 4.

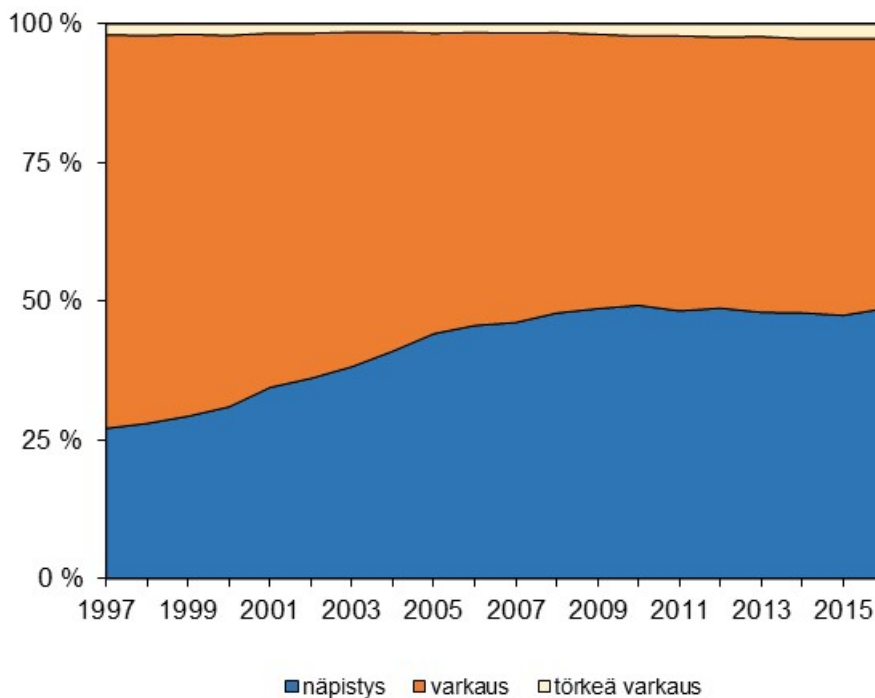

Kuvio 4 Varkausrikokset (pl. moottoriajoneuvon anastaminen) 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukasta kohden varkauksia ja törkeitä varkauksia on pääkaupunkiseudulla lähes nelinkertainen määrä taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kuntiin verrattuna. Varkausrikosten määrä on ollut suhteellisen vakaa kaikissa aluetyypeissä viime vuosina.

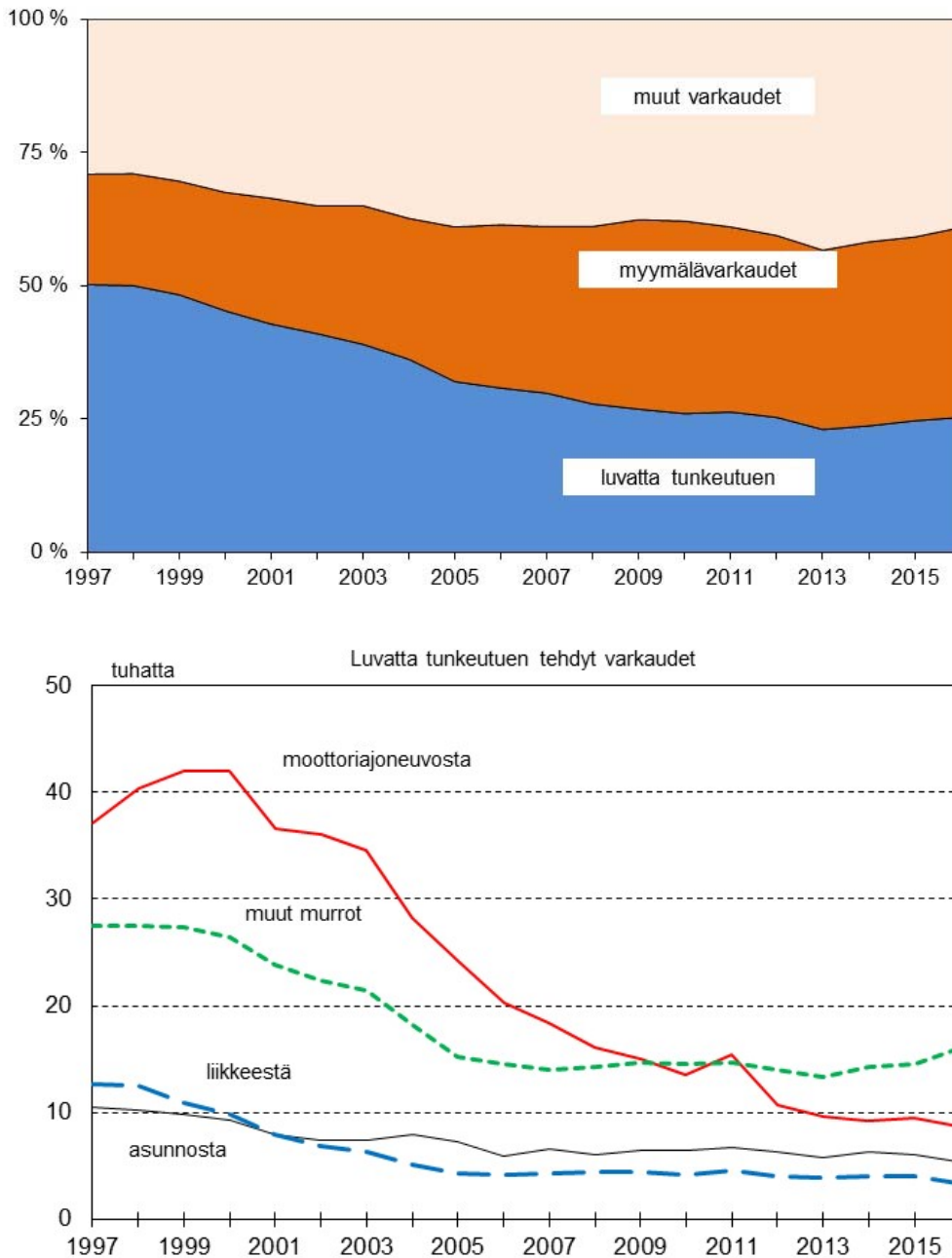
Varkausrikollisuuden rakenteesta

Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut huomattava muutos (kuvio 5). Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70 %) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut ja nykyisin varkausrikoksista kirjataan näpistyksiksi miltei puolet (2016: 48 %). Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain kolme prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu muun muassa anastetun omaisuuden arvoon sekä siihen, onko teossa murtauduttu asuttuun asuntoon.

Kuvio 5 Varkausrikosten jakautuminen törkeisiin varkauksiin, varkauksiin ja näpistykseen vuosina 1997–2016

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 6).

Kuvio 6 Varkausrikokset tekotavan ja kohteen mukaan vuosina 1997–2016

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (lyh. murtojen) määrä oli enimmäkseen 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Sen jälkeen murtojen määrä on kääntynyt laskuun. Vuonna 2016 niitä oli enää 25 prosenttia kaikista varkausrikoksista, eli suunnilleen sama kuin 1980-luvun puolivälissä.

Murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmillään niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut seitsemäsosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapah-

tunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet yhteen viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla noin 40 prosenttia. Noin 23 prosenttia asuntomurroista kohdistui vapaa-ajan asuntoihin vuonna 2016. Kaikkien murtorikosten määrä laski kolme prosenttia edellisvuodesta.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavaran markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi. Toisaalta kotimaisten rikosentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta.

Muista varkauslajeista poiketen poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien ja -näpistysten määrä kasvoi tasaisesti 90-luvulta alkaen, mutta vuodesta 2009 alkaen myymälävarkauksien ja -näpistysten määrän on ollut pääosin laskusuuntainen. Vuonna 2016 rikoksia tuli poliisin tietoon kaksi prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna ja 13 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2009. Vuonna 2016 joka kolmas poliisin tietoon tullut varkausrikos oli liikkeestä aukioloaikana tehty varkaus tai näpistys (36 %).

Varkausrikosten selvittäminen

Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan. Kaikista vuonna 2016 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä hieman yli joka neljäs (28 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana yksi kymmenestä (9 %). Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvittävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkauudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2016 ilmoitelluista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna joka kuudes (16 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös var-

kaustyyppin mukaan. Vuonna 2016 liikemurtojen selvitysaste oli 20 ja asunto-
murtojen 12 prosenttia. Automurroista selvisi vain yhdeksän prosenttia. Myy-
määlävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 64 prosenttia vuonna
2016. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -nä-
pistys tulee ilmi vain jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voi-
daan myös kirjata selvitettyksi.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt

	2007	2008	2009	2010	2011
Moottoriajoneuvon anastus (RL 28:1–3)	1 588	1 645	1 574	1 438	1 574
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9), käyttövarkaus, lievä käyttövarkaus (RL 28:9a,c)	13 199	12 103	10 568	9 673	10 388
Törkeä luvaton käyttö (RL 28:8), törkeä käyt- tövarkaus (RL 28:9b)	40	56	46	39	21
Yhteensä	14 827	13 804	12 188	11 150	11 983
<i>Muutos %</i>	-3%	-7%	-12%	-9%	+7%
	2012	2013	2014	2015	2016
Moottoriajoneuvon anastus (RL 28:1–3)	1 146	1 090	1 050	838	737
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9), käyttövarkaus, lievä käyttövarkaus (RL 28:9a,c)	7 648	6 850	6 693	6 586	5 935
Törkeä luvaton käyttö (RL 28), törkeä käyttö- varkaus (RL 28:9b)	21	23	30	30	28
Yhteensä	8 815	7 963	7 773	7 454	6 700
<i>Muutos %</i>	-26%	-10%	-2%	-4%	-7%

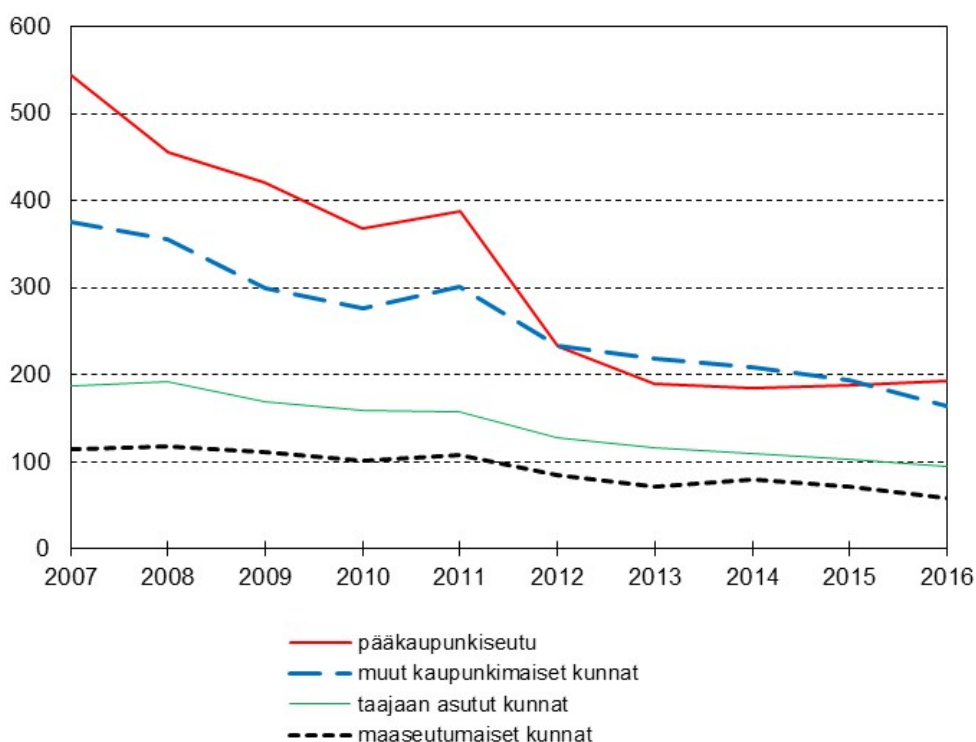
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Rikoslaissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja
luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan tarkoi-
tuksena esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Ri-
koksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla
pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia
rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo vie-
dään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajellaan lyhyen aikaa ja se hylätään
käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla
anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen te-
kemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti, esimerkiksi vuokrattuna käyttöön
saadun auton palauttamatta jättäminen, ei yleensä ole käyttövarkaus vaan lu-
vaton käyttö.

Moottorikulkuneuvon käyttövarkautta koskevat säännökset lisättiin ri-
koslakiin vuonna 2002. Toiselle kuuluvan irtaimen omaisuuden, kiinteän ko-

neen tai laitteen luvatonta käyttöä koskevat säädökset ovat rikoslain 28 luvun pykälissä 7–9 ja ne koskevat myös moottorikulkuneuvoja. Nykyisin käyttövarkaus onkin tämän rikosryhmän tyypirikos. Vuonna 2016 rikoksista 78 prosenttia oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekemuoto), 11 prosenttia anastuksia ja 11 prosenttia luvattomia käyttäjiä (ml. törkeä tekemuoto).

Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 6 700 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä, joka oli seitsemän prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Rikosten suunta on edelleen laskeva ja poliisin kirjaamien rikosten määrä on laskenut alle puoleen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Rikokset ovat vähentyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana erityisesti kaupungeissa (kuvio 7).

Kuvio 7 Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016

Tilastoitujen rikosten väheneminen näkyy samansuuntaisesti myös poliisin etsintärekisterissä. Siihen merkittiin vuoden 2016 aikana noin 2 200 rikoksella vietyä autoa, noin 600 moottoripyörää ja 900 mopoa (KRP 2017)¹. Varastettujen mopojen määrä vähentyi noin 150 kappaleella. Rikoksella vietyjä autoja oli seitsemäsosa siitä mitä enimmillään, eli vuonna 1999 (15 000).

Vuoden 2016 aikana viedyistä autoista joka kuudes oli edelleen kauteissa vuoden vaihteessa. Tämä on karkea mitta sille, kuinka moni anastettu

¹ Etsintärekisterin luvut sisältävät varkauden, käyttövarkauden ja luvattoman käytön lisäksi myös muut rikokset (esim. petos), joissa ajoneuvo on viety omistajaltaan.

auto jää pysyvästi kateisiin. Moottoripyöristä ja mopoista jää kateisiin paljon useampi, eli noin puolet (KRP 2017).

Merkittävänä syynä rikosten vähenemiseen on erilaisten rikoksentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden yleistyminen autokannassa. Sähköinen käynnistyksenestolaite tuli pakolliseksi kaikissa uusissa henkilöautoissa lokakuusta 1998 lähtien. Käyttövarkaudet kohdistuvatkin selvästi eniten vanhempiin vuosimalleihin (Tiainen 2006). Myös lähialueiden viranomaisten yhteistyö on omiaan ehkäisemään rikoksia ja rajat ylittävien rikollisryhmien toimintaa (Tiainen 2013).

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Tilanne on muuttunut. Vuonna 2016 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä oli enää kolme prosenttia alle 15-vuotiaita ja 14 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaiseen käyttöönoton sijaan on tullut suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Moottoriajoneuvojen käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vaarantavat myös liikenneturvallisuutta. Nopeusrajoituksista piittaamattomuus on yleistä ja autonanastajat ovat usein päihtyneitä. Vuonna 2016 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä noin joka kolmas (31 %) oli tekoajankohtana alkoholin ja/tai jonkin muun päihteen vaikutuksen alaisena.

Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2016 kirjatuista moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty alle joka kymmenes, käyttövarkauksista joka viides ja luvattomista käytöistä noin kaksi viidestä.

Muun omaisuuden luvaton käyttö

	2007	2008	2009	2010	2011
Muun omaisuuden luvattomat käytöt (RL 28:7-9)	4 068	3 813	3 813	2 601	2 493
<i>Muutos %</i>	+0%	-6%	-6%	-16%	-4%
	2012	2013	2014	2015	2016
Muun omaisuuden luvattomat käytöt (RL 28:7-9)	2 987	1 973	1 374	1 150	812
<i>Muutos %</i>	+20%	-34%	-31%	-16%	-29%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Poliisille ilmoitetut muun omaisuuden kuin moottoriajoneuvon luvattonta käyttöä koskevat rikokset ovat 2000-luvulla vähentyneet huomattavasti. Rikosten määrä on painunut viidesosaan kymmenen vuoden takaisesta. Vuonna 2016 näitä rikoksia tuli poliisin tietoon 800, noin kolmanneksen edellisvuotta vähemmän. Tyypillisesti rikoksissa on kysymys vuokratun laitteen tai tavaran kuten DVD-tallenteen palauttamatta jättämisestä. Luvattomien käyttöjen selvitysaste on melko alhainen. Vuonna 2016 tietoon tulleista rikoksista selvitetiin samana vuonna joka kymmenes.

Kavallusrikokset

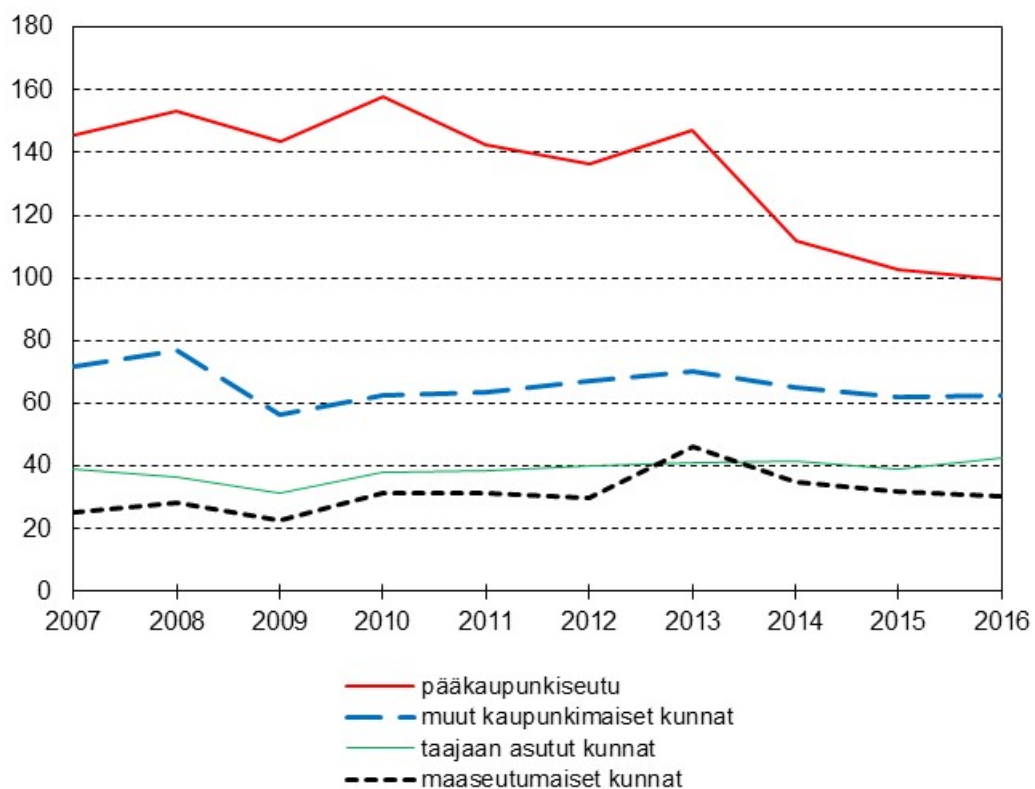
Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin taroituksiinsa.

	2007	2008	2009	2010	2011
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4 ja 6)	2 998	3 176	2 912	2 972	2 938
Törkeä kavallus (RL 28:5)	215	260	270	331	291
Yhteensä	3 213	3 436	3 182	3 303	3 229
<i>Muutos %</i>	+3%	+7%	-7%	+4%	-2%
	2012	2013	2014	2015	2016
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4 ja 6)	2 898	3 216	2 703	2 550	2 529
Törkeä kavallus (RL 28:5)	374	358	372	362	395
Yhteensä	3 272	3 574	3 075	2 912	2 924
<i>Muutos %</i>	+1%	+9%	-14%	-5%	+0%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, noin kolmessa tuhatta tapauksessa vuosittain. Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 2 900 kavallusrikosta, vastaten edellisvuoden määrää. Kavallusrikosten määrä oli siten kuluneen kymmenvuotisjakson matalin. Törkeiden kavallusten määrä tosin kasvoi noin yhdeksän prosenttia.

Kavallusrikokset ovat asukaslukuun suhteutettuna paljon yleisempiä kaupungeissa kuin maaseudulla (kuvio 8). Kaupungistumisasteen mukaan alueet ovat rikostasoltaan samassa järjestyksessä kuin esimerkiksi varkausrikoksissa. Pääkaupunkiseudulla kavallusrikoksia on asukasta kohden muihin kaupunkeihin verrattuna enemmän, mutta tuo ero on kaventunut jonkin verran viime vuosina.

Kuvio 8 Kavallusrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016

Kavallusrikosten selvitysprosentti on jonkin verran laskenut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2016 poliisi selvitti vuoden loppuun mennessä noin joka viidennen saman vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista. Kavalluksista selviää lopulta paljon useampi, mutta rikosten tutkinta-aika on monessa tapauksessa pitkä.

Petosrikokset

Tässä jaksossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä petostyyppiä käsitellään talousrikoksia käsittelevässä jaksossa A.6. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (L514/2003).

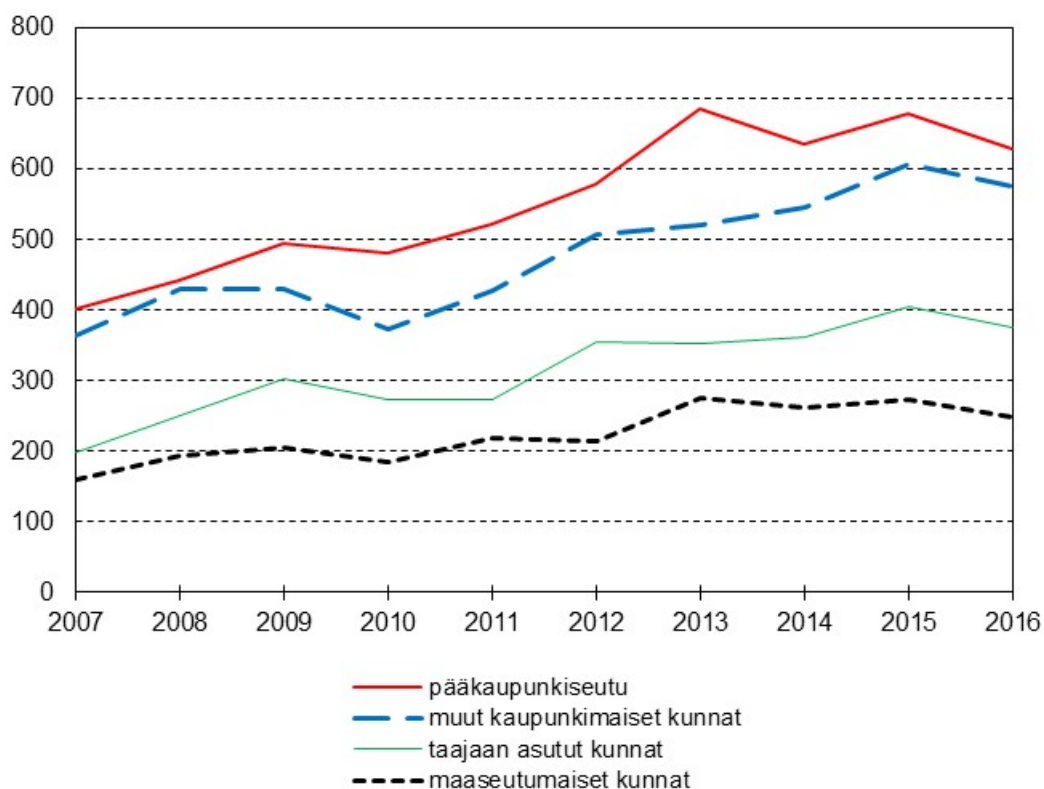
Petokset RL 36:1–3. Petosrikokset ovat lisääntyneet selvästi 2000-luvulla. Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 25 100 petosrikosta, joka oli neljä prosenttia edellisvuotta vähemmän. Petosrikokset vähenivät siten pitkästä ajasta. Rikokset vähenivät kaikissa aluetyypeissä (kuvio 9). Petosten määrä tosin vaihtelee joskus huomattavasti vuodesta toiseen johtuen siitä, että joillakin paikkakunnilla tulee ilmi laajoja, useita osatekoja käsittäviä petossarjoja. Toisaalta voi olla, että petosten siirtyminen internetiin vähentää ylipäättään maantieteellisen sijainnin merkitystä.

	2007	2008	2009	2010	2011
Petos, lievä petos (RL 36:1 ja 3)	12 929	15 099	16 429	14 903	16 645
Törkeä petos (RL 36:2)	703	953	985	957	1 149
Yhteensä	13 632	16 052	17 414	15 860	17 794
<i>Muutos %</i>	+8%	+18%	+8%	-9%	+12%
	2012	2013	2014	2015	2016
Petos, lievä petos (RL 36:1 ja 3)	19 894	21 735	22 164	24 633	23 643
Törkeä petos (RL 36:2)	1 052	1 100	1 351	1 458	1 422
Yhteensä	20 946	22 835	23 515	26 091	25 065
<i>Muutos %</i>	+18%	+9%	+3%	+11%	-4%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellessaan maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (phishing) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Kysymyksessä ovat usein ulkomailta toimivat rikolliset.

Erityisenä petoslajina voidaan myös mainita vakuutusvilppi. Vakuutus-
tutkijat selvittävät vuosittain pari tuhatta epäselvää vahinkotapausta. Määrä
vastaa 0,2 prosenttia kaikista vakuutusyhtiöille ilmoitetuista vahingoista
(Lohiniva & Muttilainen 2009). Suuri osa vakuutusvilpeistä jää kuitenkin
piiloon. Vakuutusvilpin yleisyyttä käsittelevässä haastattelututkimuksessa
joka neljäs vastaaja tunsi jonkun, joka oli tällaiseen vilppiin syyllistynyt
(Laitinen & Virta 1998). Petosten ehkäisemiseksi vahinkovakuutusyhtiöt
ovat perustaneet seurantaa varten yhteisrekisterin, johon kirjataan kaikki yk-
sityishenkilöiden vakuuttajille ilmoittamat vahingot, joihin haetaan kor-
vausta.

Kuvio 9 Petosrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016

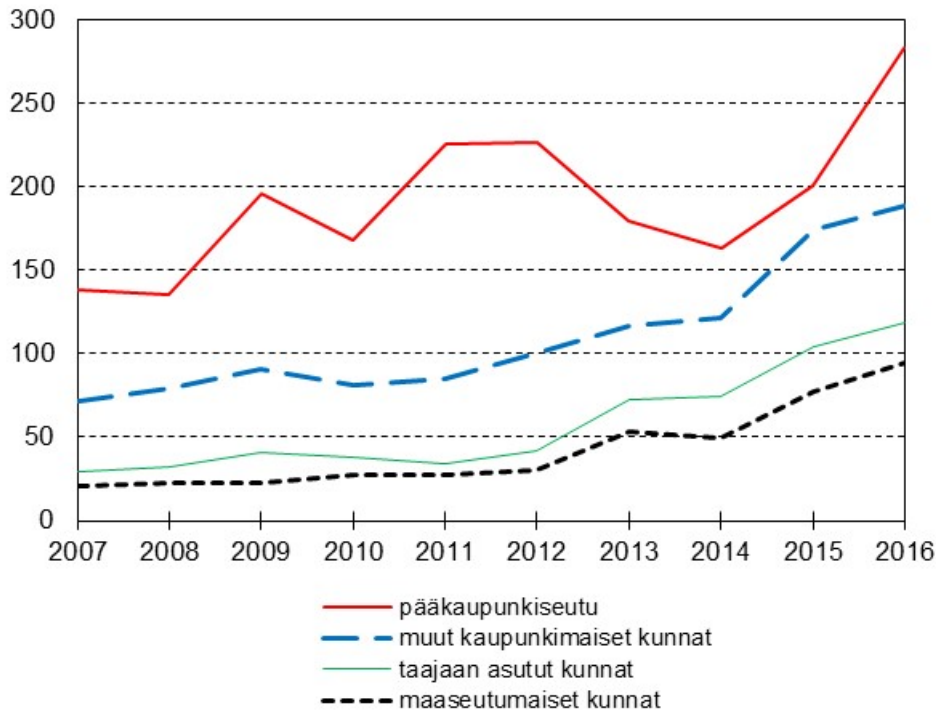
Maksuvälinepetokset RL 37:8–11. Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekä tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan myös yritys nostaa rahaa varastetulla pankkikortilla on maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäislukkorajan ylittäminen.

	2007	2008	2009	2010	2011
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu (RL 37:8,10,11)	3 287	3 433	4 756	4 334	5 506
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	88	129	184	124	149
Yhteensä	3 375	3 562	4 940	4 458	5 655
<i>Muutos %</i>	+8%	+6%	+28%	-10%	+27%
	2012	2013	2014	2015	2016
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu (RL 37:8,10,11)	6 104	7 484	7 648	10 720	14 963
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	127	123	123	193	161
Yhteensä	6 231	7 607	7 771	10 913	15 124
<i>Muutos %</i>	+10%	+22%	+2%	+40%	+39%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Maksuvälinepetosten määrä on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Vuonna 2016 poliisiin tietoon tuli 15 100 rikosta, joka oli 39 prosenttia edellisvuotta enemmän. Tarkastelujaksolla määrä on yli nelinkertaistunut. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2016 (17 915) 38 prosenttia enemmän kuin vuonna 2015 (12 985). Pitkällä aikavälillä väärinkäyttökertojen määrä rikosta kohden on kuitenkin pienentynyt. Valvontajärjestelmien kehittyminen estää pitkiä rikossarjoja.

Maksuvälinepetoksista suuri osa tapahtuu asutuskeskuksissa, joissa vähittäiskaupan, palvelujen sekä liike- ja pankkitoiminnan laajuuden vuoksi on paljon rikostilaisuuksia (kuvio 10). Perinteisesti näiden rikosten määrä on ollut korkein pääkaupunkiseudulla, mutta viime vuosina aluetyypittaiset erot ovat pienentyneet selvästi. Kuten muissakin petosrikoksissa, tähän vaikuttaa luultavasti verkkoasioinnin lisääntyminen kautta maan. Vuonna 2016 maksuvälinepetosten määrä lisääntyi tosin voimakkaimmin pääkaupunkiseudulla.

Kuvio 10 Maksuvälinepetokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 2007–2016

Petosrikosten ilmitulo ja selvittäminen. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt tekevät poliisille ilmoituksen vain noin joka kymmenennestä epäilystä vakuutusvilpistä (Lohiniva & Muttilainen 2009).

Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut viime vuosina jonkin verran. Petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin tietoontulovuonna (2016) hieman yli kolmannes (38 %) ja törkeistä petoksista hieman alle kolmannes (29 %). Maksuvälinepetoksista selvitettiin sen sijaan tietoontulovuonna vain neljä prosenttia.

Petosrikosten teonpiirteitä 2007, 2010 ja 2013. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin RTST-tietokannan tietojen perusteella tehty petosrikosten tarkempi luokittelu osoittaa verkossa tehtyjen rikosten lisääntyneen merkittävästi viime vuosina. Kuudensadan petosrikoksen otokseen perustuvan tarkastelun mukaan vuonna 2007 noin 17 prosenttia lievistä petoksista ja petoksista tapahtui erilaisissa verkkokaupoissa ja osto- ja myyntisivustoilla. Tällaisten tapausten osuudet vuosina 2010 ja 2013 olivat 23 ja 31 prosenttia. Törkeissä petoksissa trendi oli samansuuntainen, mutta osuudet olivat pienempiä. Osittain samaa kehitystä kuvastaa havainto, että yksityishenkilöihin

kohdistuneiden petosten osuus lisääntyi 51 prosentista (2007) 73 prosenttiin (2013). Toisen henkilön henkilötietoja käyttämällä tehdyt petokset (esimerkiksi pikalainojen nostaminen ja tuotteiden tilaaminen verkkokaupasta) yleistyivät myös, ja vuoden 2013 lievästä petoksista ja petoksista noin joka neljäs oli tätä tyyppiä (vuoden 2007 osuus 14 prosenttia). Verrattain yleisiä olivat myös tilanteet, joissa asiakas kieltäytyi maksamasta saamastaan palvelusta (esimerkiksi taksimatka, hotellimajoitus tai ravintolalasku).

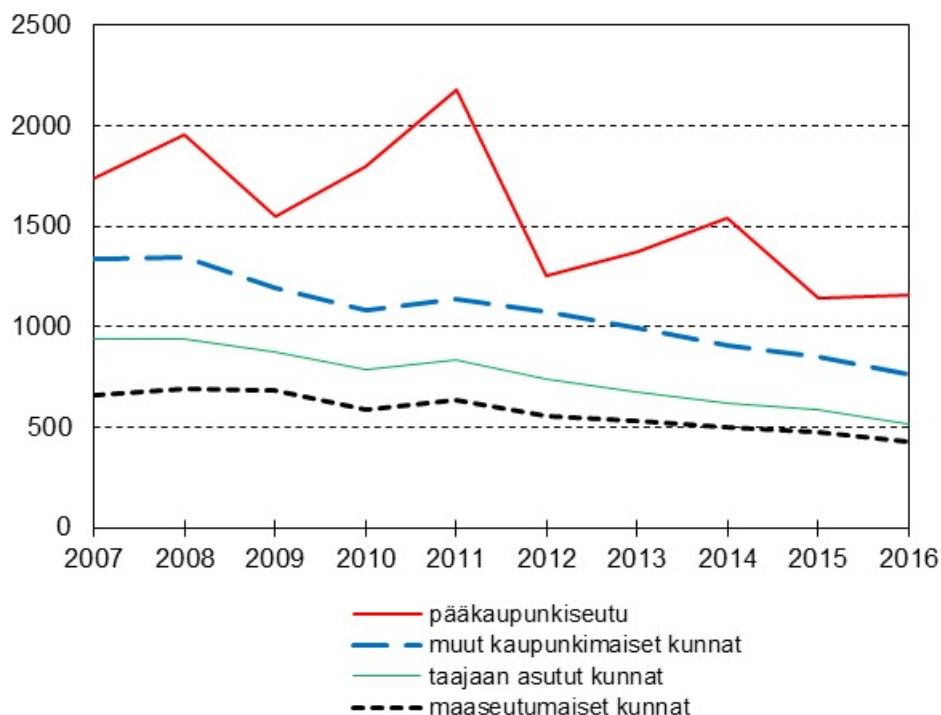
Vahingontekorikokset

	2007	2008	2009	2010	2011
Vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1,3)	53 657	56 313	50 496	48 917	54 743
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	218	253	212	243	227
Yhteensä	53 875	56 566	50 708	49 160	54 970
<i>Muutos %</i>	+11%	+5%	-10%	-3%	+12%
	2012	2013	2014	2015	2016
Vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1,3)	44 178	43 109	42 263	37 365	34 870
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	239	266	253	254	300
Yhteensä	44 417	43 375	42 516	37 619	35 170
<i>Muutos %</i>	-19%	-2%	-2%	-12%	-7%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vahingontekorikosten määrä on ollut viime vuosina laskussa. Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 35 000 vahingontekoa, joka oli vähemmän kuin koskaan edellisen kymmenen vuoden aikana. Törkeät vahingonteot ovat harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista.

Samoin kuin muut omaisuusrikokset, myös vahingonteot ovat väkilukuun suhteutettuna yleisempiä suurissa kaupungeissa kuin pienemmillä paikkakunnilla tai maaseudulla. Erityisesti pääkaupunkiseudulla vahingontekojen määrä vaihtelee voimakkaasti vuodesta toiseen (kuvio 11).

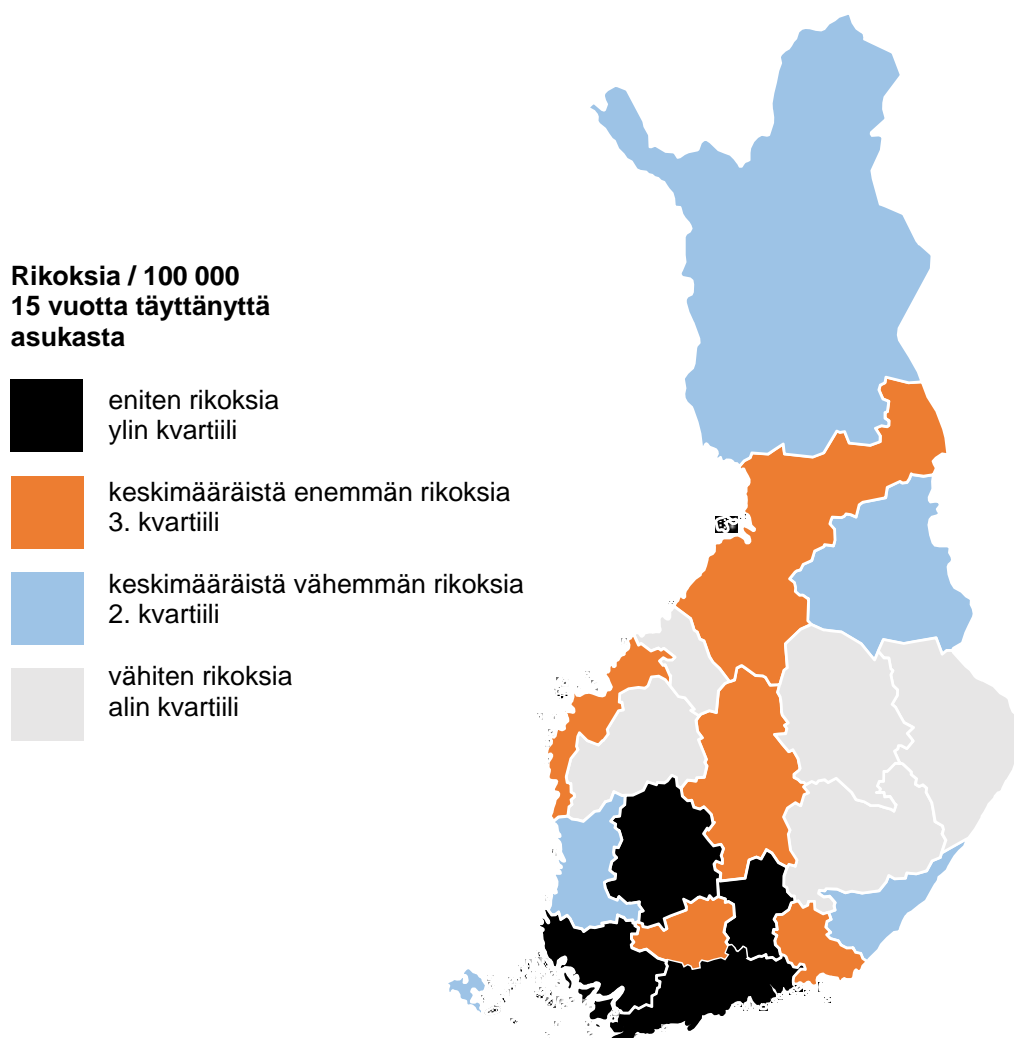
Kuvio 11 Vahingontekorikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016

Vahingonteot voivat kohdistua kotitalouksiin, yrityksiin ja yhteisöihin. Vakuutusyhtiöiden korvaamien tapausten perusteella (vuonna 2002) vahingonteista kohdistui 40 prosenttia kotitalouksiin ja 60 prosenttia yrityksiin ja yhteisöihin. Rahamääräisesti korvaukset jakautuivat tuolloin, 2000-luvun alkupuolella, puoliksi kotitalouksien ja toisaalta yritysten ja yhteisöjen kesken (Suomen vakuutusyhtiöiden keskusliitto 2003). Vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista tapauksista 41 prosenttia tapahtui yksityisellä paikalla, 59 julkisella paikalla, joten nämä tiedot vastaavat varsin hyvin vanhempia vakuutusyhtiöiltä saatuja tietoja.

Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2016 poliisi selvitti 13 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista. Törkeiden vahingontekojen selvitysprosentti oli korkeampi. Niistä selvitettiin noin joka kolmas (34 %).

5.4 Omaisuusrikosten alueellinen jakautuminen

Edellä on esitetty, miten varkaus-, kavallus-, petos- ja vahingontekorikokset vaihtelevat aluetyypeittäin, tilastollisen kuntaryhmittelyn mukaan. Tarkasteltuihin rikoksiin pätee poikkeuksetta, että ne ovat asukaslukuun suhteutettuna yleisimpiä pääkaupunkiseudulla, toiseksi yleisimpiä muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja kolmanneksi taajaan asutuissa kunnissa. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Seuraavassa tarkastellaan omaisuusrikollisuuden, tässä tapauksessa varkausrikosten maantieteellistä jakautumista poliisitilaston tietojen pohjalta.

Kuvio 12 Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuonna 2015

Karttakuvio 12 näyttää varkausrikosten määrän asukaslukuun suhteutettuna maakunnittain vuonna 2015 (rikoksia 100 000 15 vuotta täyttäneeltä asukasta kohden). Maakunnat on luokiteltu kartassa varkausrikosten yleisyyden mukaan neljään ryhmään.

Varkausrikollisuudessa voidaan havaita alueellisia eroja. Korkean varkausrisin alueina erottuvat maakunnat, joissa on suuria kaupunkeja. Kartasta havaitaan myös suuren varkausrisin alueeksi Lounais-Suomesta pääkaupunkiseudun kautta Kaakkois-Suomeen kulkeva vyöhyke, jossa on runsaasti muun muassa vapaa-ajan asutusta. Myös Pirkanmaa ja Päijät-Häme ovat korkean varkausrikostason maakuntia. Väestöön suhteutettu varkausrikollisuus on muita maakuntia vähäisempää Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa sekä Pohjois- ja Etelä-Savossa.

5.5 Epäiltyjen sosioekonominen tausta

Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2013 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 2 raportoidaan varkausrikoksista ja vahinkotekorikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden.

Taulukko 2 Varkausrikoksista ja vahinkotekorikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2015

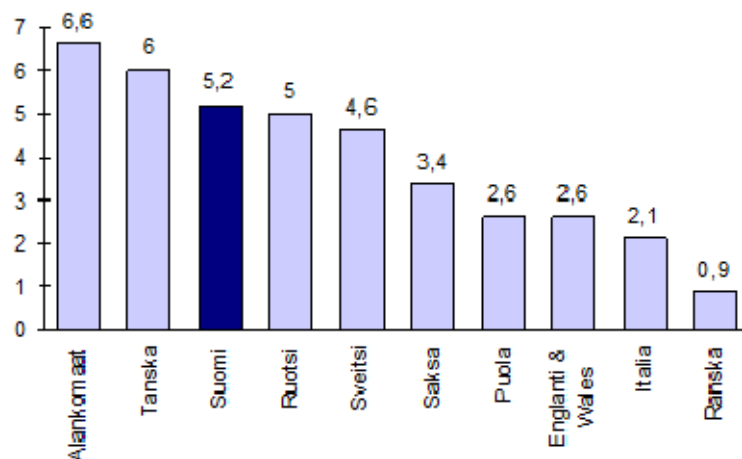
Sosioekonominen asema	Varkausrikokset		Vahingonteot	
	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	0,9	1,0	2,3	0,5
Alemmat toimihenkilöt	3,6	2,3	5,1	0,6
Työntekijät	5,4	4,2	11,0	1,6
Yrittäjät	1,0	2,1	2,3	1,0
Opiskelijat	19,2	12,0	32,9	3,9
Eläkeläiset yli 60 v.	2,7	1,2	2,3	0,2
Eläkeläiset alle 60 v.	8,9	34,0	6,3	4,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	51,0	31,9	36,4	4,3
Ei väestötietoja	7,4	-	1,4	-

Sekä varkausrikokset että vahingonteot ovat huomattavasti yleisempiä ryhmissä, joiden sosioekonominen asema on joko matala tai tuntematon. Varkausrikosten määrä on suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, opiskelijoiden ja pitkäaikaistyöttömien joukossa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Vahingonteoissa suhteelliset erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta silti huomattavia.

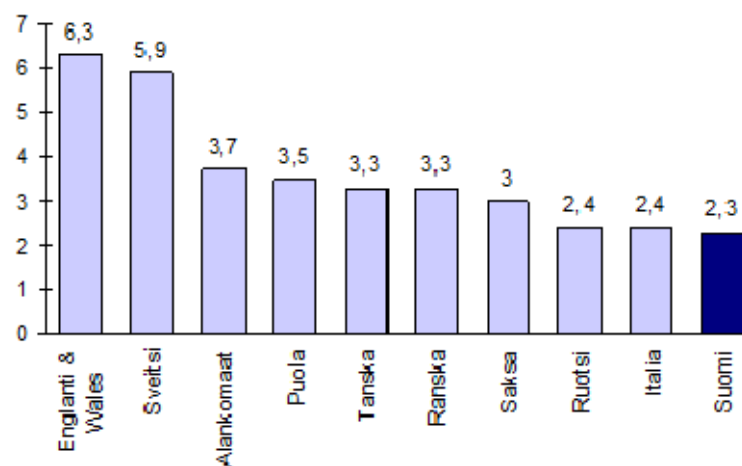
5.6 Kansainvälistä vertailua

Omaisuusrikollisuuden kansainvälinen vertailu on vaikeaa, koska lainsäädäntö, rikostunnusmerkistöt ja rikosten tilastointiperusteet poikkeavat eri maissa. Parhaimman pohjan rikollisuuden vertailuille antaa samalla tavoin eri maissa toteutettu kansainvälisten rikosuhritutkimus ICVS. Sarjan ensimmäinen väestökysely tehtiin vuonna 1989 ja tutkimus on sen jälkeen toistettu neljä kertaa. Suomi on osallistunut tutkimukseen joka kierrokselle.

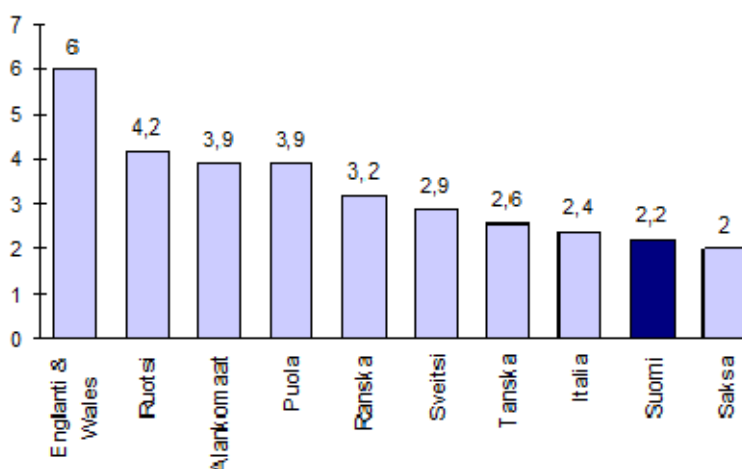
Yleisesti ottaen Suomi kuuluu ICVS kyselyn perusteella Länsi-Euroopassa vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin. Poikkeus tästä ovat polkupyörävarkaudet, jotka ovat Suomessa keskimääräistä yleisempiä (ICVS 2003/2004) (kuvio 13). Polkupyörävarkauksien määrä on kuitenkin vahvasti yhteydessä polkupyörien eli potentiaalisten rikoskohteiden määrään ja tässä suhteessa Suomi on tutkimukseen osallistuneiden maiden kärjessä Alankomaiden, Ruotsin ja Tanskan rinnalla (van Dijk ym. 2007). Sen sijaan muun henkilökohtaisen varkauden tai ns. avovarkauden kokoneita on Suomessa selvästi vähemmän kuin monessa muussa Euroopan maassa (kuvio 14). Myös esimerkiksi asuntomurrot tai autoista tehdyt varkaudet ovat Suomessa harvinaisempia kuin yleensä Länsi-Euroopassa. Muihin Pohjoismaihin verrattuna omaisuusrikoksia kokeneiden osuus on sama tai alempi kuin muissa Pohjoismaissa (kuviot 15 ja 16).

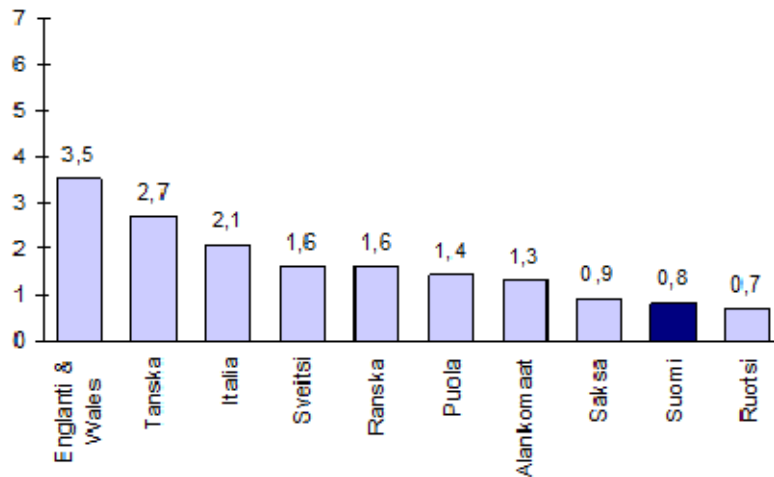
Kuvio 13 Niiden osuus väestöstä, joilta varastettu polkupyörä viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kuvio 14 Niiden osuus väestöstä, joilta on varastettu henkilökohtaista omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kuvio 15 Niiden osuus väestöstä, joiden kotitalouden autosta on varastettu omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kuvio 16 Niiden osuus väestöstä, joiden asuntoon murtauduttu viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kansainvälisen mittapuun mukaan myös varsin harvoilla suomalaisilla on kokemuksia joutumisesta kuluttajana petoksen kohteeksi. Tällaisesta ilmoitti vuoden 2003–2004 ICVS-kyselyssä 5 prosenttia suomalaisvastaajista, mikä oli tutkimuksen toiseksi alhaisin maaprevalenssi (van Dijk ym 2007).

Tilastoituun rikollisuuteen perustuviin vertailuihin on suhtauduttava erittäin suurin varauksin. Pohjoismainen rikostilastointiryhmä on julkaissut uuden Suomea, Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa koskevan yhteenvedon poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta (von Hofer ym. 2012). Vuodet 1950–2010 kattavan tarkastelun perusteella maat jakautuvat poliisin kirjaamassa varkausrikollisuudessa selvästi kahteen ryhmään. Ruotsissa ja Tanskassa tilastoitujen varkausrikosten määrä on väkilukuun nähden paljon korkeampi kuin Norjassa ja Suomessa. Vuonna 2010 Ruotsissa tilastoitiin 5 500 rikosta väestön 100 000 kohden ja Tanskassa 7 000. Suomen ja Norjan vastaavat rikosluvut ovat 1950-luvulta lähtien olleet keskenään samaa tasoa. Vuonna 2010 Suomen suhdeluku oli 3 000 ja Norjan 2 800. Kaikissa Pohjoismaissa pitkän aikavälin kehitys on ollut samankaltainen: varkausrikokset lisääntyivät 1990-luvun lopulle saakka ja vähentyivät jälleen 2000-luvulla.

Petosrikoksia tilastoidaan Ruotsissa väkilukuun suhteutettuna Pohjoismaista selvästi eniten (vuonna 2010: 1 200 väestön 100 000 kohden) ja Tanskassa vähiten (190 väestön 100 000 kohden). Suomen ja Norjan rikostasot sijoittuvat Ruotsin ja Tanskan lukujen väliin (Suomi: 360, Norja: 300) (von Hofer ym. 2012).

Yhteenveto

- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppe. Vakuutusyhtiöille ja poliisille ilmoitetut tapaukset osoittavat polkupyörävarkauksien lisääntyneen viime vuosina. Vuonna 2016 polkupyörävarkaudet kuitenkin vähentyivät niin kyselylähteiden kuin vakuutusyhtiöiden ja poliisin tietojen mukaan.
- Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Teollisuustoimipaikoissa yleisimmät omaisuusrikokset olivat varkauksia, petoksia, vahingontekoja ja murtoja. Kaupan toimipaikkoihin kohdistui huomattavasti enemmän omaisuusrikoksia kuin teollisuustoimipaikkoihin.
- Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 131 000 varkausrikosta. Tilastoidun varkausrikollisuuden kasvu pysähtyi 1990-luvulla ja rikosten määrä on kääntynyt selvään laskuun.
- Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Kaikkien murtojen, mutta etenkin automurtojen määrä on vähentynyt selvästi 2000-luvun alusta.
- Poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien ja -näpistysten määrä kasvoi tasaisesti 1990- ja 2000-luvulla, mutta viime vuosina kasvu on laantunut. Myymälävarkauksien määrä laski kaksi prosenttia vuonna 2016. Ne muodostavat kolmanneksen kaikista varkausrikoksista.
- Poliisi tilastoi vuonna 2016 6 700 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä. Ajoneuvovarkauksien määrä on laskenut selvästi viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- Kavallusrikosten määrä on viimeisten kymmenen vuotta pysynyt samalla tasolla. Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 2 900 kavallusrikosta.
- Vuonna 2016 tilastoitiin 15 100 maksuvälinepetosta ja 25 100 muuta petosrikosta. Petosrikosten määrä on lisääntynyt 2000-luvulla voimakkaasti. Erityisesti maksuvälinepetosten määrä on viime vuosina kasvanut merkittävästi.
- Vuonna 2016 poliisille ilmoitettiin 35 200 vahingontekoa, joka oli vähemmän kuin kertaakaan viimeisten kymmenen vuoden aikana.
- Kavallusrikokset ja petosrikokset ovat tyypillisesti kaupunkimaisten paikkakuntien rikoksia. Pääkaupunkiseudulla maksuvälinepetoksia tehdään väkilukuun nähden kaksinkertainen määrä muihin kaupunkikuntiin verrattuna.
- Kansainvälisesti Suomi kuuluu Länsi-Euroopassa vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin.

6 Talousrikokset Petri Danielsson

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Pääpaino on yritystoimintaan ja julkishallinnon korruptioon liittyvissä talousrikoksissa.¹ Muita talousrikoksia ovat muun muassa virka- ja luottamusasemarikokset sekä osa petosrikollisuudesta, julkisiin avustuksiin kohdistuvat rikokset, arvopaperimarkkinarikokset, rahanpesu, yritysturvallisuutta vaarantavat rikokset sekä julkisen rekisterin tai tiedon luotettavuutta vastaan tehdyt rikokset. Lisäksi eräiden yksittäisten laajojen omaisuusrikosten tutkintaan käytetään talousrikostorjuntaresursseja. Talousrikollisuutta sivuava käsite on harmaa talous. Harmaaksi taloudeksi määritellään laillinen liike- ja yritystoiminta, josta ei suoriteta lakisääteisiä maksuja ja veroja.

Aiemmista vuosista poiketen tässä luvussa ei käsitellä ympäristö- eikä työrikoksia. Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2016). Työturvallisuusrikosten piirteitä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin Rikollisuustilanne 2012 -julkaisussa.

6.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoja lähinnä viranomaistilastoista. Poliisi- ja oikeustilaston ohella tärkeitä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon, tullilaitoksen, Finanssivalvonnan ja Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja vuosikertomukset. Keskusrikospoliisin vuosittain julkaisema Talousrikollisuuden tilannekatsaus sisältää tietoja muun muassa poliisin ja tullin tutkimien juttujen

¹ Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.”

määristä, läpivirtauksesta sekä rikosvahingoista ja takaisin saadusta rikoshyödystä.

Merkittävä talousrikollisuutta ja sen kehityskulkuja koskeva tietolähde on myös Verohallintoon vuoden 2011 alussa perustettu Harmaan talouden selvitysyksikkö. Selvitysyksikkö julkaisee säännöllisesti tilastoja harmaan talouden valvonnasta, joka antaa yleiskuvan talousrikollisuuden kehityksestä viranomaistilastojen pohjalta. Lisäksi yksikkö julkaisee yhteenvetoja talousrikollisuutta koskevista tutkimuksista.

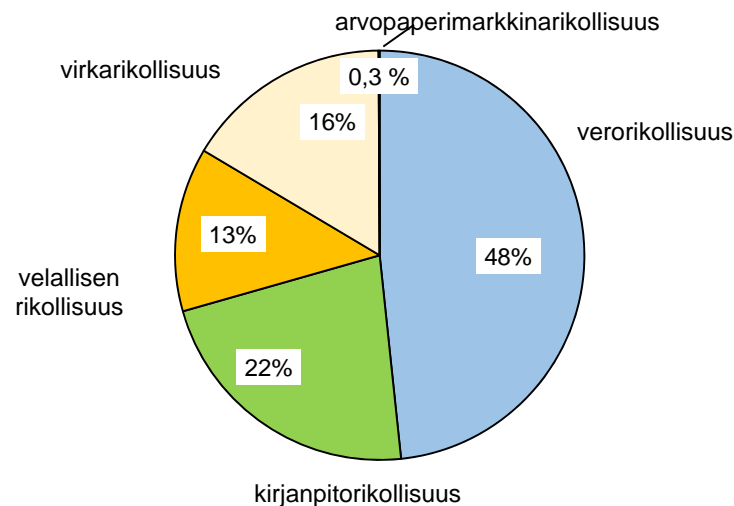
Kaikki mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Ensimmäinen kansallinen yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta koskeva kyselytutkimus toteutettiin vuonna 2010 ja se antoi uutta tietoa myös yrityksiin kohdistuvasta talousrikollisuudesta. Kyselyn painopiste ei kuitenkaan ollut talousrikollisuudessa. Sekä palansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Poliisiammattikorkeakoulussa hieman yli kymmenen vuotta sitten tehdyn tutkimuksen mukaan yritykset ilmoittavat poliisille keskimäärin vain 10 prosenttia havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista – tosin ilmoitusalttius vaihtelee suuresti rikostyyppistä ja kärsityistä vahingoista riippuen (Jokinen ym. 2002; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että yritykset havaitsevat vain osan niihin kohdistuvista rikoksista. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yrityksiin kohdistuvat talousrikokset havaitaan usein sattumalta ja jopa 90 prosenttia rikoksista saattaa jäädä paljastumatta (Jokinen ym. 2002, 60). Koska rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, poliisiin tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. Toistaiseksi viranomaistilastot ovat kuitenkin lähes ainoa talousrikollisuutta koskevan tiedon lähde. Tässä luvussa pääasiallisina lähteinä on käytetty Tilastokeskuksen, keskusrikospoliisin ja Harmaan talouden selvitysyksikön julkaisemia tietoja.

6.2 Talousrikokset

Vuonna 2016 poliisiin tietoon tuli yhteensä 3 536 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperimarkkina- ja velallisen rikosta. Luvusta puuttuvat talousrikollisuuden muodot, joita on käsitelty tämän katsauksen muissa luvuissa (petosrikollisuudesta ks. jakso A.5.2). Mainitulla tavalla laskien ilmi tulleiden talousrikosten määrä nousi seitsemän prosenttia edellisvuodesta.

Kuvio 1 Poliisiin tietoon vuonna 2016 tulleet talousrikokset rikosmuodoittain. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Poliisiin tietoon tulevan talousrikollisuuden tason vaihtelu johtuu niin kokonaisrikollisuuden tasosta kuin ilmi- ja piilorikollisuuden suhteen vaihtelusta. Piilorikollisuuden laajuuteen taas vaikuttaa ensisijaisesti viranomaiskontrollin tehokkuus ja kohdentuminen, toissijaisesti rikosten kohteiksi joutuneiden ilmoitushalukkuus. Merkittävin kokonaisrikollisuuden tasoon vaikuttava tekijä ovat historiallisesti olleet taloudelliset suhdanteet. Viime vuosina talousrikosten torjuntaan on ollut käytössä aiempaa enemmän henkilöresursseja, joka on saattanut vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään. Myös Verohallinnossa suoritettujen tarkastusten lukumäärä on viime vuosina ollut aiempaa korkeampi.

Verorikokset (RL 29:1–4)

Poliisin tilastoimien verorikosten kokonaismäärä nousi 26 prosenttia vuonna 2016. Nousu johtui lähes yksinomaan törkeiden veropetosten lisääntymisestä, sillä törkeiden veropetosten määrä nousi peräti 70 prosenttia. Kaikkiaan verorikosten määrä on viime vuosina kasvanut melko voimakkaasti. Verohallin-

non tulkinnan mukaan ilmi tulleiden verorikosten voimakas kasvu viime vuosina selittyy niin verotarkastusten määrän kuin laadunkin parantumisella (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2017).

Poliisin, Tullin ja rajavartioston tietoon tulleet verorikokset 2009–2016.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Veropetos, myös lievä	871	696	616	583	640	851	907	978
Törkeä veropetos	416	280	364	432	362	399	422	719
Verorikkomus	70	38	49	35	36	21	24	12
Yhteensä	1 357	1 014	1 029	1 050	1 038	1 271	1 353	1 709
<i>Muutos %</i>	..	-25%	+1%	+2%	-1%	+22%	+6%	+26%
Törkeiden veropetosten osuus (%)	31%	28%	35%	41%	35%	31%	31%	42%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Vuodesta 2009 alkaen tilasto sisältää poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset.

Verorikollisuuden muodot vaihtelevat taloudellisten suhdanteiden myötä. Noususuhdanteessa yritykset tuottavat tulosta, jonka synnyttämästä yhtiöverovelvollisuudesta yritetään toisinaan välttyä laittomin keinoin. Laskusuhdanteessa tulosta tekeviä yrityksiä on vähemmän ja yhtiöverovelvollisuuteen kohdistuvat rikokset vähenevät. Viime vuosina uudeksi ja kotimaan suhdanteista riippumattomaksi verorikosten ryhmäksi on muodostunut idänkauppaan liittyvä verorikollisuus. Suomesta ja erityisesti Suomen kautta Venäjälle suuntautuvassa viennissä sovellettava kaksoislaskutus on etupäässä venäläisten yritysten ja henkilöiden (suomalaisten yhteistyökumppaniensa avustuksella) harjoittamaa ja kohdistuu Venäjän verojärjestelmään. Venäjän ja Suomen väliseen kauppaan liittyvät niin ikään Suomen valtiolta haettuihin arvonlisäveron palautuksiin liittyvät veropetokset.

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että myös viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Poliisin tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä pääosa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa niin ikään Tullin ja rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä. Viime vuosina havaittu verorikosten kasvu selittyy pitkälti veroviranomaisen aiempaa aktiivisemmalla tarkastustoiminnalla sekä tarkastuskohteiden valinnalla. Vuosina 2014–2016 tehtiin selvästi enemmän verotarkastuksia kuin aiempina vuosina, keskimäärin 4 500 vuosittain, kun vastaava luku vuosina 2010–2013 on vaihdellut 3 200 ja 3 600 tarkastuksen välillä. Vuonna 2015–2016 on tehty myös poikkeuksellisen paljon harmaan talouden tarkastuksia, noin 1 050 vuosittain, kun taso aikaisempina vuosina on ollut noin 700 tarkastusta vuodessa.

Tarkastuksissa paljastetun talouden määrä on viime vuosina pysynyt tasaisena vuotta 2015 lukuun ottamatta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2017.)

Verohallinnossa tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rikosilmoitukset	666	548	588	393	418	470	527	520	550	769
Lainkohdat	1163	966	1011	671	710	789	852	931	957	1175
<i>Muutos %</i>	+1%	-17%	+6%	-33%	+6%	+12%	+10%	+5%	+4%	+29%

Lähde: Harmaan talouden selvitysyksikkö.

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä on kasvanut vuodesta 2010 sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien. Veropetoksista tehdyt rikosilmoitukset ovat lisääntyneet vuodesta 2012 noin 80 prosenttia ja nimenomaisesti törkeistä veropetoksista tehdyt rikosilmoitukset lähes 90 prosenttia. Kaikkiaan Verohallinnon ilmoittamista veropetoksista noin 80 prosenttia on viime vuosina ollut tekemuodoltaan törkeitä. Havaittu kehitys alleviivaakin tarkastustoiminnan painottumista vakavan talousrikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. (Emt.)

Kirjanpitorikokset (RL 30:9–10)

Poliisin tietoon tulleiden kirjanpitorikosten määrä väheni vuonna 2016 kolme prosenttia. Kaikkiaan ilmi tulleiden kirjanpitorikosten määrä on viime vuosina pysynyt verraten vakaana, noin 800 rikosepäilyssä vuosittain. Näistä keskimäärin 60 prosenttia on ollut tekemuodoltaan törkeitä.

Poliisin tietoon tulleet kirjanpitorikokset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kirjanpitorikos	766	703	777	715	684	768	785	889	815	787
<i>Muutos %</i>	+16%	-8%	+11%	-8%	-4%	+12%	+2%	+13%	-8%	-3%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Kuten verorikollisuus, myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin yhteydessä kontrollin tasoon, sillä kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä verotai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa. Verohallinnon tekemistä rikosilmoituksista noin viidennes on viime vuosina koskenut kirjanpitorikoksia. (Emt.)

Velallisen rikokset (RL 39:1–6)

Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä on pyritty suojaamaan velkojien asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Laissa

on säädetty rangaistavaksi muun muassa se, että taloudellisiin vaikeuksiin ajautunut velallinen pyrkii salaamaan omaisuuttaan tai siirtää sitä velkojien ulottumattomiin. Myös osan velkojista suosiminen toisten kustannuksella on rangaistavaa.

Poliisin tietoon tulleet velallisen rikokset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Velallisen epärehellisyys ja velallisen petos (myös törkeä)	394	390	474	415	435	413	442	488	489	436
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta	13	14	16	15	18	12	16	18	15	22
Yhteensä	407	404	490	430	453	425	458	506	504	458
Muutos %	-1%	-1%	+21%	-12%	+5%	-6%	+8%	+10%	-0%	-9%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Velallisen rikoksia tuli vuonna 2016 poliisin tietoon 458. Määrä oli 9 prosenttia pienempi kuin edellisenä vuonna, mutta samalla tasolla kuin viime vuosina keskimäärin. Kuten useissa muissakin talousrikoksissa, myös velallisen rikoksissa törkeiden tekemuotojen suhteellinen osuus on viime vuosina noussut, noin 50 prosentista yli 60 prosenttiin. Vuonna 2016 törkeiden tekemuotojen osuus oli 66 prosenttia kaikista velallisen rikoksista. Tilastoitujen lievien velallisen rikosten (RL 39:4–6) vuotuinen määrä on ollut erittäin alhainen jo useiden vuosien ajan.

Vireille pannut konkurssit 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Konkurssit	2 254	2 612	3 275	2 864	2 947	2 961	3 131	2 986	2 574	2 408
Muutos %	-1%	+16%	+25%	-13%	+3%	+0%	+6%	-5%	-14%	-6%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien määrälliseen vaihteluun, mutta aivan viime vuosina tuo kytkös näyttäisi löyhentyneen. Vuonna 2016 sekä vireille pantujen konkurssien että velallisen rikosten määrä kuitenkin laski, mikä viittaa tämän yhteyden olevan edelleen keskeinen mekanismi rikosten ilmitulon taustalla.

Virkarikokset (RL 40 luku)

Rikoslain 40 luku sisältää säädökset virkasalaisuuden ja virkavelvollisuuden rikkomisesta, virka-aseman väärinkäyttämisestä, lahjuksen ottamisesta virkamiehenä ja kansanedustajana sekä sotilasvirkarikoksista. Virkarikosten määrä vaihtelee vuosittain voimakkaasti. Vuonna 2014 poliisin tietoon tuli kaikkiaan 1 136 virkarikosta, joka oli tarkastelujakson korkein taso, mutta vuonna 2016 vain 579 (-6 % vuoteen 2015 nähden), mikä oli pienin määrä sitten vuoden

2009. Lasku paikantuu lähes yksinomaan virkavelvollisuuden rikkomisiin, joiden määrä on puolittunut vuodesta 2014. Huomionarvoista on, että virkarikoksista lähes 80 prosenttia on viime vuosina ollut juuri virkavelvollisuuden rikkomisia.

Poliisin tietoon tulleet virkarikokset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Virkarikokset	441	430	469	613	596	693	877	1 136	614	579
Muutos %	-6%	-2%	+9%	+30%	-3%	+16%	+27%	+30%	-46%	-6%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Lyhyen aikavälin laskusta huolimatta on huomattava, että pitkällä aikavälillä virkarikosten määrä on kasvanut: poliisin tietoon tuli 1990-luvun jälkipuoliskolla keskimäärin 280 virkarikosta vuodessa, kun vastaava määrä vuosina 2011–2016 oli keskimäärin 749. Kaikkiaan virkarikosten määrän vuotuinen vaihtelu selittyy, paitsi valvonnan kohdentumisella talousrikollisuuden eri muotoihin, myös yksittäisissä tapauksissa epäiltynä olleiden henkilöiden määrällä ja yhteiskunnallisen keskustelun vaikutuksella epäiltyjen virkarikosten ilmoitusherkkyyteen.

Arvopaperimarkkinarikokset

Finanssivalvonnan tutkimien arvopaperimarkkinoihin kohdistuvien rikosten määrä on viime vuosina hieman lisääntynyt. Vuosina 2007–2016 Finanssivalvonta tutki kaikkiaan hieman yli 800 väärinkäytösepäilyä, joista rikosilmoitukseen johti 33 tapausta. Rikemaksu määrättiin 63 tapauksessa. Pääosa viime vuosina tutkituista rikosepäilyistä on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja yhä kasvavassa määrin kurssimanipulaatioepäilyjä. Vuonna 2016 määrättiin kolme seuraamusmaksua tiedonantovelvollisuuden laiminlyönneistä. (Finanssivalvonta 2017; Finanssivalvonta 2016a; Finanssivalvonta 2016b.)

Finanssivalvonnan tutkimat arvopaperimarkkinoiden väärinkäyttötapaukset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	45	27	37	27	34	23	47	36	57	47
Kurssimanipulaatio	5	11	17	11	23	35	28	23	40	31
Tiedottamisrikos	12	12	16	25	16	23	17	18	24	24
Muu	3	12	4	7	7	4	8	6	6	5
Yhteensä	65	62	74	70	80	85	100	83	127	107
Tutkintapyyntö poliisille	2	5	0	3	4	5	4	3	5	2
Julkinen huomautus	1	1	5	3	3	3	0	0	2	0
Julkinen varoitus	0	1	0	0	0	3	2	2	0	2
Rikemaksu	0	14	0	1	5	14	6	2	19	2
Seuraamusmaksu	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3

Lähde: Finanssivalvonta.

Rahanpesurikokset (RL 32:6)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laiton alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritykset ovat rangaistavia. Vuonna 2013 tuli voimaan laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013), jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on tehtävä laissa mainituissa tapauksissa ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Rikoslain ohella rahanpesua koskevia säännöksiä sisältyy rahanpesulakiin ja rahanpesuasetukseen.

Poliisin tietoon on viime vuosina tullut keskimäärin hieman alle 200 rahanpesurikosta vuosittain. Määrä on jonkin verran lisääntynyt vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen, jolloin tekotavaksi lisättiin omaisuuden (lyhytaikainenkin) hallussapito. Vuoden 2014 oikeuskäytännössä yleisimpiä rahanpesurikosten esirikoksia olivat varkaudet, petokset sekä huumausainerikokset; esirikoksina oli niin ikään muita talousrikoksia, kuten velallisen rikoksia sekä verorikoksia. Huomattava osa ilmi tulleesta rahanpesurikollisuudesta liittyykin niin kutsuttuun perinteiseen omaisuusrikollisuuteen, ja vain pieni osa muuhun talousrikollisuuteen; esimerkiksi varkausrikosten osalta kyse voi olla pyrkimyksestä muuntaa varkaudella saavutettu irtain omaisuus rahalliseen muotoon. (Keskusrikospoliisi 2016.)

Epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset ja tapahtumien määrä (tuhatta) 2012–2016.

	2012	2013*	2014	2015	2016
Ilmoitukset (tuhatta)	18,7	28,2	23,1	37,7	31,2
Tapahtumien määrä (tuhatta)	53,2	486,5	558,7	880,4	992,2

* Tilastointitavan muutos. Lähde: Keskusrikospoliisi: Rahanpesun selvittelykeskus.

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2016 yhteensä 37 703 (2015: 31 194) ilmoitusta rahanpesuepäilystä. Ilmoituksia tuli eniten yleistä maksujen välitystä tarjoavilta tahoilta (49 %), sisältäen valuutanvaihtoyhtiöt, sekä rahapelitoiminnasta (39 %). Näiden jälkeen eniten ilmoituksia tekivät pankit sekä muut luotto- ja rahoituslaitokset. Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2016 aikana 56 uutta esitutkintaa ja luovutettiin tietoja 320 jo käynnissä olleeseen esitutkintaan. Viime vuosina sekä ilmoitusten että tapahtumien määrässä on ollut voimakasta vaihtelua, jonka pääasiallinen syy on ollut tilastointitavan muutoksessa (2012 ja 2013) ja muuttuneissa ilmoituskäytännöissä. (Keskusrikospoliisi 2013; Keskusrikospoliisi 2014; Keskusrikospoliisi 2015; Keskusrikospoliisi 2017a.)

Talousrikoksilla aiheutettu vahinko

Talousrikoksilla aiheutetun vahingon määrä on poliisin ja Tullin tutkimissa jutuissa vaihdellut viime vuosina 100 ja 200 miljoonan euron välillä. Vuonna 2014 päätettyjen juttujen ilmoitetun vahingon määrä oli poikkeuksellisen suuri, yhteensä 376 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2016 taso oli noin 153 miljoonaa euroa. Tästä poliisin kirjaamia vahinkoja oli 139 miljoonaa ja Tullin kirjaamia 14 miljoonaa. Vuoden aikana tutkinnassa olleista talousrikosjutuista saatiin viranomaisten haltuun rikoshyötyä 17 miljoonan euron edestä, joka on noin 11 prosenttia rikosvahingosta. (Keskusrikospoliisi 2017b.)

Taulukko 2 Rikosvahingon määrä vuoden aikana päätetyissä jutuissa ja takaisin saadun rikoshyödyn kokonaismäärä poliisin ja Tullin tutkimissa talousrikoksissa (miljoonaa euroa) vuosittain 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aiheutettu vahinko	142	110	181	117	147	188	180	376	176	153
Haltuun saatu rikoshyöty	40	63	45	28	34	38	44	50	30	17

Lähde: Keskusrikospoliisi.

Haltuun saadun rikoshyödyn määrä aiheutettuun vahinkoon nähden on viime vuosina ollut lievästi laskusuuntainen ja oli vuonna 2016 matalin koko tarkastelujaksolla. Kuvatulle kehitykselle ei ole yksiselitteistä tulkintaa, mutta syiksi on esitetty ainakin rahavirtojen kansainvälistymistä, pakkokeinojen käytön rajoitteita sekä muun muassa Verohallinnon oman tarkastus- ja perintätoiminnan tehostumista (Emt.). Kaikkiaan talousrikoksilla aiheutettujen tilastoitujen vahinkojen vuotuinen vaihtelu johtuu pitkälti sattumanvaraisista tekijöistä. Rikosvahingon määrä vaihtelee yksittäisissä jutuissa suuresti ja

yksi ainoa juttuvyyhti saattaa aiheuttaa vuotuisten kokonaisvahinkojen määrässä satojen miljoonien eurojen eron. Myös tutkinnassa tiettynä ajankohtana painottuvilla rikostyypeillä on merkitystä rikosvahingon määrään. Myös valvontaan kohdistettujen resurssien määrällä on oletettavasti yhteys rikosvahinkojen ja haltuun saadun rikoshyödyn määrään.

Harmaa talous

Talousrikollisuutta sivuava käsite on harmaa talous. Harmaaksi taloudeksi määritellään laillinen liike- ja yritystoiminta, josta ei suoriteta lakisääteisiä maksuja ja veroja. Arviot harmaan talouden osuudesta Suomen bruttokansantuotteesta vaihtelevat vajaasta miljardista eurosta jopa 14 miljardiin euroon. Vastaavasti arviot rikollisuuden yhteiskunnalle aiheuttamista vuotuisista menetyksistä saamatta jäävien verojen ja veronluonteisten maksujen osalta vaihtelevat suuresti: muutamasta sadasta miljoonasta eurosta viiteen miljardiin euroon. Verotulojen menetyksen ohella harmaa talous aiheuttaa merkittäviä vahinkoja laillisesti toimiville yrittäjille heikentäessään heidän kilpailuedellytyksiään. Se tarjoaa myös kotimaiselle ja ulkomaiselle järjestäytyneelle rikollisuudelle väylän levittäytyä talouselämään ja yhteiskunnan muihin rakenteisiin. Ongelmallisia toimialoja ovat erityisesti rakennustoiminta ja ravintola-ala, mutta harmaata taloutta esiintyy laajemmin myös kuljetus- ja siivoustoiminnassa, telakkateollisuudessa samoin kuin idänkaupassa yleisemmin. (Hirvonen ym. 2010; Keskusrikospoliisi 2013; Kauppalehti 11.4.2013.)

Yhteenveto

- Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 3 536 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperimarkkina- tai velallisen rikosta. Mainitulla tavalla laskien ilmi tulleiden talousrikosten määrä nousi 7 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna.
- Yleisin talousrikos oli verorikos, joiden osuus edellä mainituista talousrikoksista oli 48 prosenttia vuonna 2016. Verorikosten määrä nousi 26 prosenttia edellisvuodesta
- Taloudelliset suhdanteet ovat perinteisesti vaikuttaneet kokonaistalousrikollisuuden tasoon ja rikollisuuden muotoihin. Ilmi tulleiden talousrikosten määrä näyttäisi viime vuosina olleen yhteydessä erityisesti talousrikosten tutkintaan käytettyihin resursseihin.
- Törkeiden tekemuotojen osuus eräissä talousrikoksissa on kasvanut jo useiden vuosien ajan. Kehitys liittyy todennäköisesti valvontatoiminnan keskittymiseen entistä vakavampaan rikollisuuteen.

7 Kyberrikollisuus Matti Näsi & Maiju Tanskanen

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoi-keudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuudeksi mielletävien tekojen kirjo on laaja (ks. esim. Yar 2013). Kappaleessa 1.2 käymme muutamain esimerkein tarkemmin läpi kyberrikollisuuden eri muotoja. Peukalosääntönä voidaan kuitenkin todeta, että lähtökohtaisesti kyberrikollisuuden eri muodot tapahtuvat tai tehdään sähköisessä tietojärjestelmäympäristössä. Kyberrikollisuuden piirteet ja kehitys liittyvät tietotekniikan kehitykseen ja sen luomiin tilaisuuksiin.

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonyymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samantaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonyymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppisiä, kuten datavahinkorikos sekä identiteettivarkaus.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppisiin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olemaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

Jaksossa 1.1. käymme lyhyesti läpi katsauksen pohjana käytettävät tietolähteet. Jaksossa 1.2 tarkastelemme kyberrikollisuutta kokonaisrikollisuustutkimusten tuottamien tietolähteiden avulla. Jaksossa 1.3 esitettävät pidemmän ajan tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeseen tilastoituu- tietto- ja viestintärikollisuuteen.

1.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Kokonaisrikollisuustutkimus*. Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) tekemä valtakunnallinen nuorisoriikollisuuskysely vuodelta 2016 tarjoaa tietoa yhdeksäsluokkalaisten kokemasta sähköisestä kiusaamisesta. Tämän lisäksi Krimon vuonna 2010 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneista sähköisistä rikoksista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamisesta ja häirintää. Turun yliopiston ja Tampereen yliopiston Hate Communities -yhteishankkeessa puolestaan tarkasteltiin viharikoksia ja häirintää verkossa neljän eri maan 15–30 vuotiaiden osalta. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttämisen osalta toistaiseksi vähän.

B. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekemuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1-2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2007–2016 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Lisäksi rikoslain osalta on muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppisiä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a.), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

1.2 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2016). Jatkossa käytämme näistä termejä *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat läh-

tökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2016). Teon oikeudellisena nimikkeenä voi niissä olla esimerkiksi petos, seksuaalinen häirintä tai kunnianloukkaus. Sama jako on huomioitavissa myös viranomaisten tilastoissa, sillä tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset on tilastoitu erikseen omana rikostyyppinä. Tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan tilastoidaan ilman erillistä tilastollista erittelyä sen pohjalta, tapahtuiko rikos verkossa vai vaikkapa kadulla. Näin ollen tietokoneavusteisesta ns. perinteisestä rikollisuudesta ei ole saatavissa valmiita virallistilastoja.

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Esimerkiksi Näsin ym. (2015) tutkimuksessa käy ilmi, että neljän maan vertailussa 6–7 % Suomen, Iso-Britannian, Saksan ja Yhdysvaltojen nuorista aikuisista oli joutunut kyberrikoksen uhriksi. Ilmiön yleisyys oli siis jopa yllättävän samankaltainen näissä neljässä kehittyneessä maassa. Tyypillisimpiä rikostyyppisiä tutkimuksen mukaan olivat kunnianloukkaus, väkivallalla uhkaaminen, petos ja identiteettivarkaus (Näsi ym. 2015).

Kuten monen muunkin rikostyyppin osalta, myös verkossa kyberrikosten osalta ainoastaan pieni osa tulee koskaan viranomaisten tietoon. Keskeinen elementti kyberrikollisuuden osalta on se, että rikokset tapahtuvat lähtökohtaisesti kasvottomina, tietoteknisten laitteiden tai ohjelmien kautta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset

Tietotekniikkaan kohdistuvista rikoksista on hyvin niukasti kokonaisrikollisuuslähteisiin perustuvaa tietoa. Teot kohdistuvat infrastruktuuriin sekä sähköisiin järjestelmiin tai ohjelmiin. Näin ollen ne kohdistuvat yleisesti ottaen joko yksityisiin yrityksiin ja/tai valtiohallintoon. Toisaalta, erilaisten haittaohjelmien lähettäminen, useimmiten roskapostin kautta, kohdistuu monesti myös yksityisiin henkilöihin. Näiden tavoitteena on saastuttaa vastaanottajan kone tietokoneviruksen avulla. Merkittävänä erona infrastruktuuriin ja yksittäisiin henkilöihin kohdistuvien tekojen osalta on se, että infrastruktuuriin kohdistuvat teot tehdään yleensä niin kutsuttujen krakkereiden toimesta (usein käytetty termi hakkeri viittaa enemmänkin aktiiviseen tietotekniikan harrastajaan, kun taas krakkereilla tarkoitetaan tietomurtoihin syyllistyviä tekijöitä).

Yksityisiin henkilöihin kohdistuvat teot, kuten roskapostien kautta levitetävät virukset liittyvät enemmänkin antisosiaaliseen käytökseen. Englanninkielinen termi ”Black Hat” viittaa juuri tämän tyyppiseen toimintaan (Moore 2005). Krakkereiden tavoitteet, tai motiivit ovat taas huomattavasti monisyisemmät. Toki osan motiivina on rahallisen edun tavoittelu, mutta monen kohdalla kyseessä on joko jonkinlainen protesti, omien taitojen testaaminen, haaste tai kaikkea näistä. Toisaalta krakkerit ovat ottaneet kasvavissa määrin osaa myös yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseen, jopa viranomaisten avustamiseen. Tästä esimerkkinä Anonymous-haktivistiryhmän Operaatio ISIS, jonka tarkoituksena oli paljastaa ISIS toimijoiden Twitter-tilejä (Borchers 2015). Näin ollen krakkereiden toiminta ei välttämättä vertaudu perinteisimpiin rikollisuuden motiiveihin. Tietomurrot ja verkkourkinta valtiovaltasalla sen sijaan liittyvät monesti valtioiden väliseen vakoilutoimintaan.

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäätään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (silloinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) vuonna 2010 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Tutkimuksen mukaan tietojärjestelmiin kohdistuneiden hyökkäysten ilmoittaminen poliisille on yritysmaailmassa harvinaista: kaupan toimipisteissä 8 % ja teollisuuden toimipisteissä 2 % tapauksista ilmoitettiin poliisille. Kuitenkin tällaiset uhrikokemukset olivat jokseenkin yleisiä, sillä kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vertailun vuoksi voidaan mainita tuoreempi kansainvälinen arvio, jonka mukaan 33 prosenttia pohjoismaisista yrityksistä on joutunut kyberrikoksen uhriksi. Suomen osalta vastaava luku oli 21 prosenttia (PwC 2016).

Tietokoneavusteiset rikokset

Tietokoneavusteisten rikosten osalta rikosmuotojen kirjo on huomattavasti kattavampi kuin tietoteknisten rikosten osalta. Käymme läpi muutamia esimerkkejä tietokoneavusteisen kyberrikollisuuden muotoja. Kuten jo todettua, moni tietokoneavusteisista rikoksista vertautuu suoraan perinteisiin rikoksiin, sillä erotuksella että itse rikos on tehty tietokoneavusteisesti. Huomionarvoista on, että verkkoympäristö mahdollistaa varsin laajaa rikoskäyttäytymistä pelkästään yhden tekijän toimesta, jos sitä verrataan moniin muihin perinteisten rikosten tekotapoihin.

Tietokoneavusteiset rikokset ovat synnyttäneet kokonaan uudentyyppisiä rikoksia vanhojen rikostyyppien pohjalle. Yhtenä esimerkkinä tästä ovat roskapostit, joita voidaan käyttää erilaisten tietokonevirusten levittämiseen. On olemassa myös muun tyyppisiä roskaposteja, joiden avulla yritetään saavuttaa rahallista hyötyä petoksen kautta. Roskapostien tarkoituksena joko myydä ja markkinoita erilaisia tuotteita, mutta ne perustuvat automatisoituihin järjestelmiin ja juurikin automatisoitu suoramarkkinointi ilman kohteen lupaa on laissa kielletty (Tietoyhteiskuntakaari 272 §). Lisäksi niiden kautta yritetään suorittaa verkkourkintaa, tai tietojenkalastelua, jonka avulla yritetään saada käyttöön esimerkiksi salasanoja, pankkitunnuksia tai vaikkapa luottokorttien tietoja (esim. Goodman ym. 2007). Roskapostien lähettäminen toteutetaan useimmiten massiivisina automatisoituneina joukkoviesteinä, jolloin samanaikaisia vastaanottajia saattaa olla jopa useita miljoonia henkilöitä ympäri maailman. Joidenkin arvioiden mukaan päivittäin lähetetään yli 14 miljardia roskapostiviestiä, mikä on miltei puolet päivittäisestä sähköpostiliikenteestä (Spamlaws 2016).

Häirintä ja kiusaaminen

Moni perinteinen rikollisuuden tai häiriökäyttäytymisen muoto on saanut sähköisessä ympäristössä uudenlaisia piirteitä. Kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä ovat yksi yleisimpiä häiriökäyttäytymisen muotoja. Kiusaaminen on erityisen yleistä nuorten joukossa, toki sitä tapahtuu kattavissa määrin myös aikuisten keskuudessa, tästä kertoo esimerkiksi tilastot työpaikkakiusaamisen osalta (Vartia-Väänänen 2012). Kiusaaminen on yleisesti kategorisoitu joko henkiseksi tai fyysiseksi kiusaamiseksi, toisin sanoen (karri-

koidusti) haukkumiseksi tai lyömiseksi. Uuden teknologian myötä kiusaaminen on kuitenkin siirtynyt kasvavissa määrin verkon puolelle. Tämä on muuttanut kiusaamista myös isommassa kuvassa, sillä ennen kiusaaminen rajoittui vahvasti kouluun ja koulumatkoihin (tai vastaavasti työpaikalle), kun taas sähköisen kiusaamisen osalta samoja fyysisiä rajoitteita ei ole.

Tilastojen osalta vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyssä 15 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Näsi, 2016). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study, ISRD*) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyyttä oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänesä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensiin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen. (Salmi 2007.) Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyivät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppejä oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä. (Fagerlund ym. 2014.) Vertailun vuoksi 6 % amerikkalaisista netinkäyttäjistä oli kokenut verkossa seksuaalista häirintää vuonna 2014. Yleisintä tämä oli 18–24-vuotiailla naisilla, joista seksuaalista häirintää oli kokenut 25 %. (Pew Research Center 2014.)

Internet on lisännyt rikosentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalisessa hyväksikäytössä (Lappi-Seppälä & Niemi 2015). Toisaalta esimerkiksi vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksen mukaan monien tekotyyppejen osalta uhrikokemukset olivat kuitenkin vähentyneet vuoteen 2008 verrattuna (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laiton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisoriikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (katso myös Aaltonen ja Salmi 2013). Uusimmassa, vuoden 2016 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää 25 % nuorista. Keskeisin syy niin isolle pudotukselle on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistymisen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

Petokset ja identiteettivarkaudet

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämän vuoden 2014 kansallisen rikosuuhritutkimuksen mukaan 1,5 % vastaajista ilmoitti joutuneensa maksuvälinepetoksen uhriksi ja 1,5 % vastaajista ilmoitti joutuneensa henkilötietojen urkinnan ja väärinkäytön uhriksi (Danielsson & Salmi 2015). Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksessa puolestaan 5 % kaupan alan toimipisteistä ilmoitti joutuneensa vuoden aikana maksuvälinepetoksen uhriksi, ja 2 % kaupan ja 3 % teollisuuden toimipisteistä ilmoitti joutuneensa urkinnan uhriksi (Salmi ym. 2011). Vaikka nämä rikoslajit eivät välttämättä ole aina sähköisiä, etenkin muutokset niissä voivat olla vahvasti yhteydessä sähköisen rikollisuuden lisääntymiseen: esimerkiksi vuoden 2014 Rikollisuustilanne-katsauksen mukaan petosrikosten määrän kaksinkertaistuminen kymmenen vuoden aikana selittyy osaltaan verkkopalvelujen käytön yleistyksellä (Aaltonen ym 2015). Yleisellä tasolla voidaan todeta, että ”sähköistymisen” myötä myös rikosenteko mahdollisuudet ovat koko ajan kasvamassa.

Vertailun vuoksi esimerkiksi vuonna 2013 toteutetun amerikkalaistutkimuksen mukaan internetin käyttäjistä 21 %:n sähköpostitilille tai sosiaali-

sen median tilille on murtauduttu, 11 %:lta on varastettu internetin kautta tärkeää tietoa, kuten henkilöturvavainnusta tai luottokortin numero, ja 6 % internetin käyttäjistä on menettänyt rahaa nettihuijauksen seurauksena (Pew Research Center 2013).

Yhteenvetona voidaankin todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

1.3 Poliisin tietoon tullut kyberrikollisuus

Edellä tarkastelimme kyberrikollisuutta sellaisten lähteiden valossa, jotka eivät nojaudu tekojen tulemiseen viranomaisten tietoon. Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2007–2016 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuoden 2015 osalta on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet. Tarkastelemme vuoden 2016 osalta myös muiden, hieman harvinaisempien kyberrikosten yleisyyttä. Näitä ovat vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle, tietoverkkorikosvälineen hallussapito, tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen, sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus.

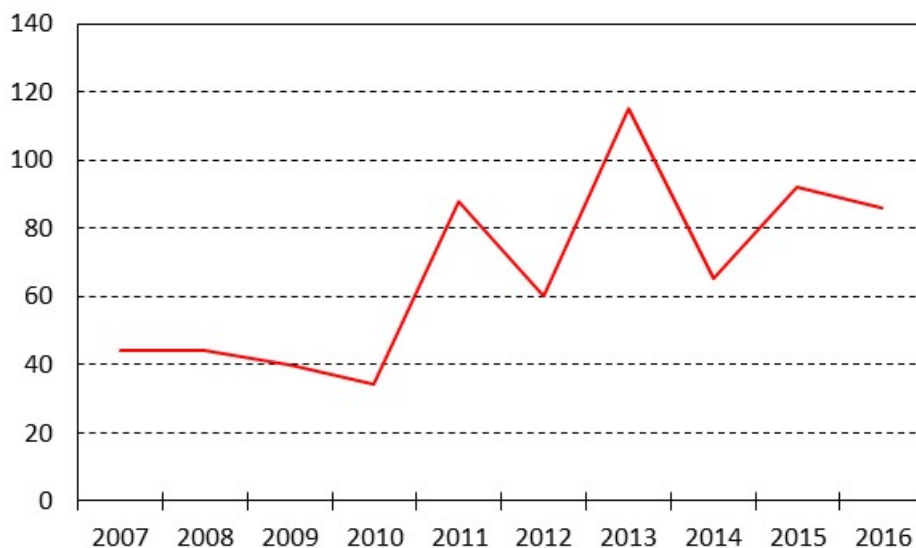
Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spamhaus 2016). Moni näistä teosta kohdistuukin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen

kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoiisiin koneisiin ja järjestelmiin (Poliisi 2016). Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tietojenviestintäjärjestelmien toimintaa.

Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2007–2016 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2007–2016
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

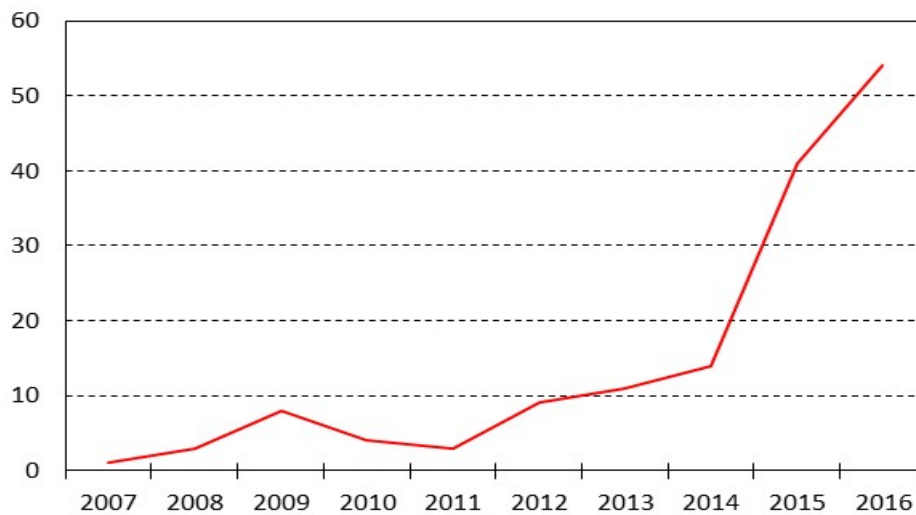
Tilastojen perusteella selvästi yleisin epäilyn kohde on pelkkä tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 67 kappaletta vuonna 2016. Vuoteen 2010 saakka tietoliikenteen häirinnän alaisten tekojen määrä pysyi suhteellisen stabiilina, jonka jälkeen vuotuiset erot ovat selvemmät.

Taulukko 1 Tietoliikenteen häirintään syylliseksi epäilty 2010–2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Epäiltyjen määrä (kpl)	11	48	35	58	31	44	20
<i>Muutos%</i>		336	-27	66	-47	42	-55

Taulukossa 1 sen sijaan esitetään selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrä tietoliikenteen häirinnän osalta. Sen osalta on mahdollista tarkastella ainoastaan vuosien 2010–2016 välistä aikaa. Vuonna 2016 selvitettyjen rikosten syylliseksi epäiltyjä oli 20, mikä on yli puolet vähemmän edellisestä vuoteen verrattuna.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2007–2016 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on pelkkä tietojärjestelmän häirintä, joiden epäiltyjä oli 38 kappaletta vuonna 2016.

Kuvio 2 Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2007–2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

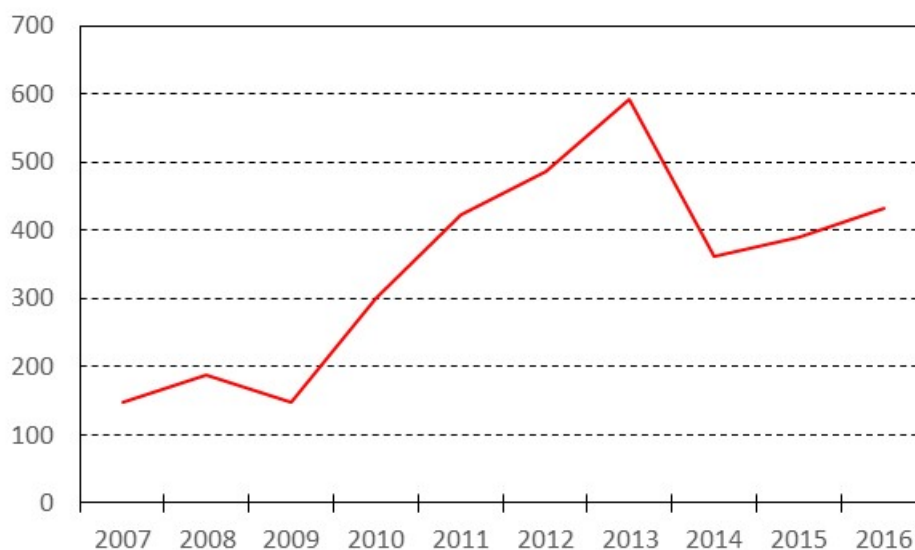
Vuoteen 2013 asti tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvien tekojen määrä oli suhteellisen stabiili, mutta viimeisen parin vuoden aikana havaitaan selkeä kasvusuuntainen kehitys.

Taulukossa 2 esitetään selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrä tietojärjestelmän häirinnän osalta. Sen osalta on mahdollista tarkastella ainoastaan vuosien 2010–2016 välistä aikaa. Taulukosta voidaan havaita, että myös selvitettyjen rikosten osalta määrä on lähtenyt vuoden 2016 osalta selkeämmin kasvuun.

Taulukko 2 Tietojärjestelmän häirintään syylliseksi epäillyt 2010–2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Epäiltyjen määrä (kpl)	2	1	0	1	3	4	10
Muutos%		-50	-100		200	33	150

Kuviossa 3 esitetään yhdistettynä kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot (tietomurto, tietomurron yritys, törkeä tietomurto, törkeän tietomurron yritys ja suojauksen purkujärjestelmärikos), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2007–2016 välisenä aikana.

Kuvio 3 Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2007–2016
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Tilastojen valossa selvästi yleisin epäilyn kohde oli pelkkä tietomurto, joiden epäilyjä oli 410 kappaletta vuonna 2016. Vuosien 2009 ja 2013 nähtiin selvä nousukausi, joka on käynnistymässä jossain määrin uudelleen 2015 eteenpäin.

Taulukko 3 Tietomurtoihin syälliseksi epäillyt 2010–2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Epäiltyjen määrä (kpl)	63	138	216	157	81	42	88
<i>Muutos%</i>		119	57	-27	-48	-48	110

Taulukossa 3 esitetään selvitettyihin rikoksiin syälliseksi epäiltyjen määrä tietomurtojen osalta. Sen osalta on mahdollista tarkastella ainoastaan vuosien 2010–2016 välistä aikaa. Selvitettyjen rikosten määrä on vaihdellut eri vuosien välillä, mutta vuonna 2016 selvitettyjen rikosten kappalemäärä tuplaantui edelliseen vuoteen verrattuna.

Muita poliisin tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Vuonna 2016 vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle tapauksia oli tilastojen mukaan ainoastaan neljä kappaletta. Tietoverkkorikosvälineen hallussapito tapauksia oli kolme. Sähköisen viestinnän tietosuojarikkomusten osalta tapauksia oli kaksi, ja tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvattoman levittämisen osalta tapauksia ei ollut ainuttakaan.

Vanhojen tilastojen lisäksi vuodesta 2015 lähtien on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppejä kyberrikollisuuden muotoja. Vuonna 2016 datavahingontekoja, lievät datavahingonteot mukaan luettuna, oli yhteensä 18 kappaletta. Lisäksi identiteettivarkaus tilastoidaan nykyään omana rikoksestaan ja heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Vuoden 2016 osalta identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut, sillä viime vuonna 2016 tilastoitiin 3 308 tapausta. Näin ollen identiteettivarkaudet ovat selvästi yleisin kyberrikollisuuden muoto poliisin tietoon tulleiden rikosten osalta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

Yhteenveto

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.
- Tietotekniikkaan kohdistuvat teot ovat yleisimmin sähköiseen infrastruktuuriin ja yrityksiin kohdistuvia. Esimerkiksi vuonna 2010 kuusi prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kahdeksan prosenttia teollisuuden toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.
- Tietokoneavusteisissa rikoksissa on kyse siitä, että tavanomaisia rikoksia suoritetaan verkossa. Näitä tekoja ovat esimerkiksi nettihäirintä ja kiusaaminen, petokset, laitton nettilataaminen, verkkourkinta. Tilastotietoja häiriöistä on varsin vähän, sillä ne tilastoidaan osana perinteisiä rikoksia. Esimerkiksi vuoden 2016 nuorisorikollisuuskyselyssä 15 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana
- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, tietomurrot, sekä kaikkein yleisimpänä identiteettivarkaudet.
- Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat tilaisuusraakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttämisen kehitystä on vaikea arvioida.

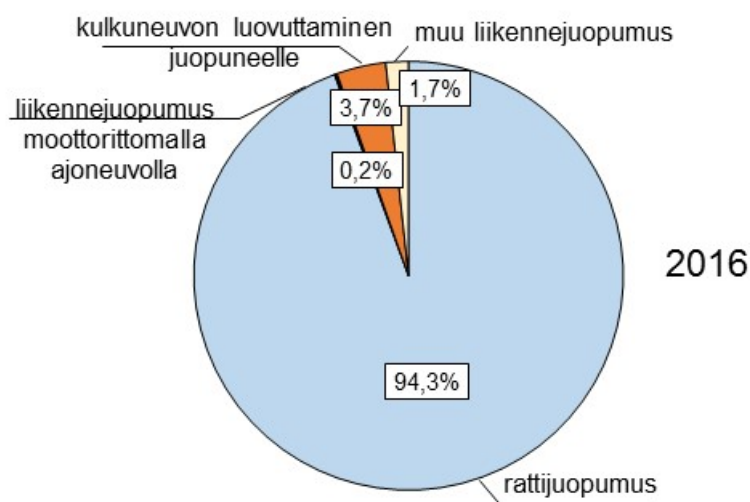
8 Liikenne rikokset Hannu Niemi

8.1 Liikennejuopumus

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Laissa on määräykset rattijuopumuksesta, huumaantuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta.

Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon pääosin veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mukaan. 1.2.2003 voimaan astuneella lainmuutoksella otettiin käyttöön ns. huumausaineiden nollaraja. Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle.

Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia. Törkeän rattijuopumuksen rangaistavuutta laajennettiin 1.9.1994 voimaan tullella lailla. Rikoksen tunnusmerkistössä veren alkoholipitoisuuden raja laskettiin 1,5 promillesta 1,2 promilleen. Tieliikenteessä tapahtuva rattijuopumus on liikennemääristä johtuen selvästi yleisin liikennejuopumuksen muoto. Seuraavassa esityksessä keskitytäänkin yksinomaan tähän liikennejuopumuksen lajiin.

Todellisen rattijuopumuksen määrää ja luonnetta selvitetään tienvarsitutkimuksista (ratsiatutkimukset) vuodesta 1979 saatujen tulosten valossa. Tilastoitua rattijuopumusrikollisuutta tarkastellaan selvittelemällä rikosten määrän ja vakavuusasteen muutoksia. Lopuksi tarkastellaan rattijuopumuksen valvonnan yhteyttä ilmi tulleen rikollisuuden kehitykseen.

Ratsiatutkimukset – todellisen rikollisuuden mittari

Uudellamaalla vuodesta 1979 lähtien tehdyissä vuosittaisissa ratsiatutkimuksissa (ks. Pikkarainen & Penttilä 1989) alkoholia nauttineiden ja myös vähintään 0,5 promillen humalassa ajaneiden osuus vähentyi 1980-luvun puoliväliin asti, jonka jälkeen kehitys on ollut epäyhtenäisempi. Muutokset ovat olleet kuitenkin melko vähäisiä ja rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus tutkituista on pysytellyt jokseenkin samana jo parinkymmenen vuoden ajan. Tutkimusten mukaan viimeisinä tutkimusvuosina noin kuudella kuljettajalla tuhannesta oli ajosuorituksen aikana alkoholia veressään. Heistä keskimäärin kaksi tai kolme syyllistyi rattijuopumukseen. Kaikkiaan tutkittuja on ollut 1990–2000-luvuilla vuosittain 26 000–35 000 ajoneuvon kuljettajaa. Vuosina 2007–2012 tarkastettuja ajoneuvon kuljettajia oli kuitenkin tavanomaista vähemmän, noin 17 000–21 000. Uudenmaan ratsiatutkimusta ei suoritettu vuosina 2013–2016.

Uudenmaan ratsiatutkimuksissa törkeään, 1,20 (ennen 1.9.1994 1,5 promillea) tai sitä suuremman promillemäärän rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus rattijuopumukseen syyllistyneistä on vuosittain vaihdellut vajaan 10 ja 35 prosentin välillä. Vuonna 2008 törkeään rattijuopumukseen syyllistyi tutkimuksen mukaan 18 prosenttia (36 % vuonna 2007; vuosilta 2009–2012 ei tietoa) rattijuopumukseen ylipäänsä syyllistyneistä. Koko tutkimusaikana keskimäärin joka viides rattijuoppo syyllistyi törkeään rattijuopumukseen.

Taulukko 1 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet Uudenmaan ratsiatutkimuksissa tutkituista kuljettajista vuosina 1979–2012

Vuosi	Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus (kaikki) %	Törkeään rattijuopumuk- seen syyllistyneiden osuus %	Alle 0,5 promillea ”alkoholia maistelleiden” osuus %
1979	0,50	0,04	1,16
1980	0,44	0,08	0,91
1981	0,38	0,04	0,60
1982	0,35	0,05	0,76
1983	0,25	0,09	0,46
1984	0,20	0,03	0,48
1985	0,20	0,04	0,40
1986	0,23	0,07	0,34
1987	0,22	0,04	0,34
1988	0,25	0,05	0,37
1989 ¹
1990	0,31	0,06	0,50
1991	0,19	0,03	0,39
1992	0,28	0,02	0,35
1993	0,22	0,02	0,43
1994	0,22	0,04 ²	0,38
1995	0,24	0,04 ²	0,44
1996	0,25	0,05 ²	0,45
1997	0,25	0,06 ²	0,34
1998	0,25	0,06 ²	0,34
1999	0,19	0,05 ²	0,36
2000	0,21	0,06 ²	0,57
2001	0,20	0,07 ²	0,55
2002	0,27	0,05 ²	0,78
2003	0,28	0,08 ²	1,01
2004	0,20	0,01 ²	0,97
2005	0,19	0,07 ²	1,11
2006 ³	0,15	..	0,78
2007	0,21	0,08 ²	0,72
2008	0,22	0,04 ²	0,58
2009 ⁴	0,26	..	0,63
2010	0,20	..	0,78
2011	0,23	..	0,66
2012 ⁵	0,20	..	0,64

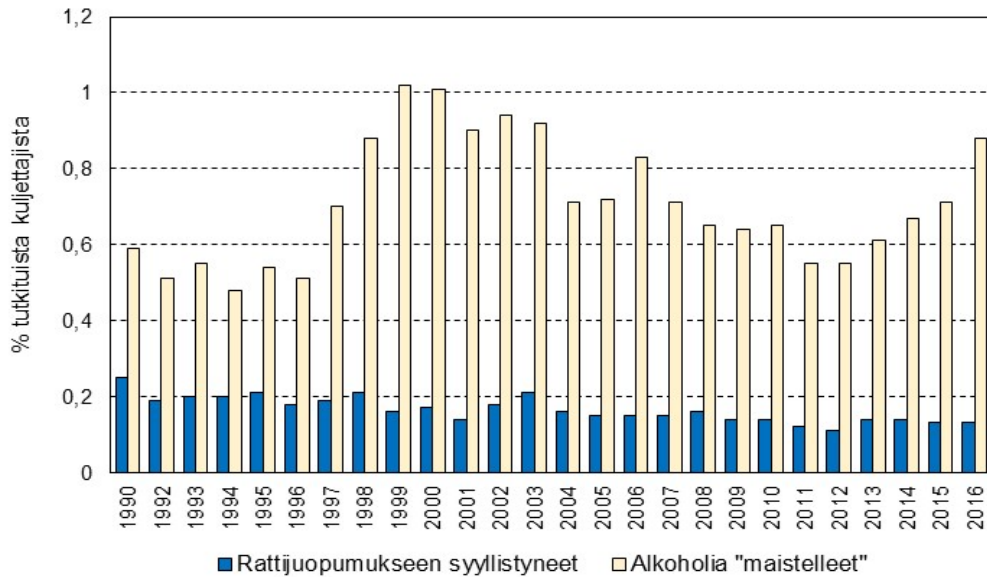
¹ Vuonna 1989 Uudenmaan ratsiatutkimus tehtiin eri viikonpäivinä kuin sitä edeltäneet selvitykset, joten kokonaismäärien osalta ei ole käytettävissä vertailukelpoista tietoa.

² Törkeää rattijuopumusta koskeva verenalkoholipitoisuuden raja muuttui 1,5 promillesta 1,2 promilleen 1.9.1994.

³ Ratsiatutkimus tehtiin poikkeuksellisesti vain keväällä. Keväälle tehdyt luvut eivät kuitenkaan poikkea edellisinä vuosina olennaisesti koko vuoden eli kevään ja syksyn tutkimusten yhteisluvuista.

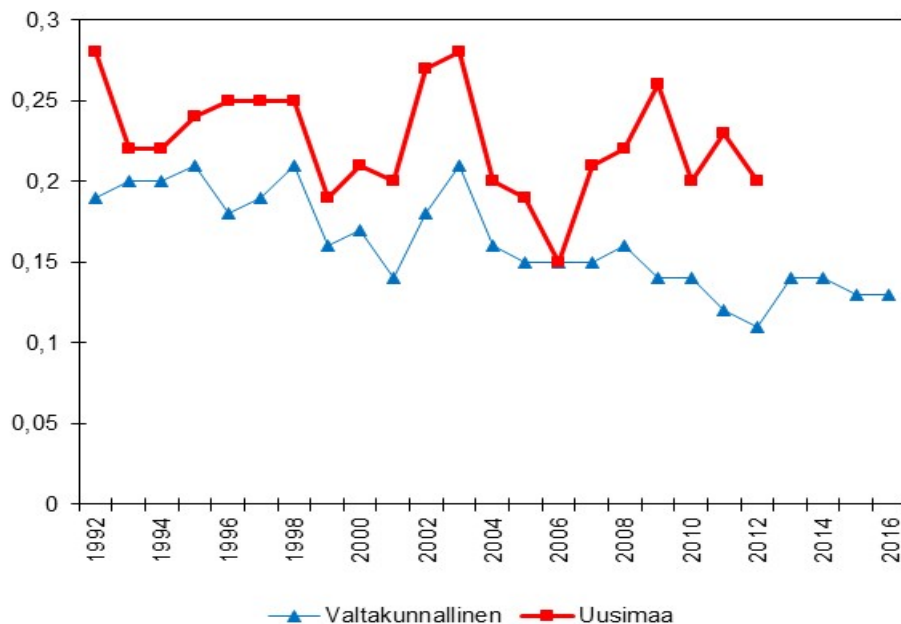
⁴ Ratsiatutkimus tehtiin vain syksyllä. Luvut eivät poikkea tilastollisesti merkitsevällä tavalla edellisten vuosien 2007–2008 syksyä koskevista ratsiatutkimusten tuloksista.

⁵ Uudenmaan ratsiatutkimusta ei ole tehty vuoden 2012 jälkeen.

Kuvio 1 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1990–2016 (vuoden 1991 tieto puuttuu)

Vuonna 2016 tehdyssä koko maan kattavassa ratsiatutkimuksessa (kevät- ja syysratsiat) rattijuoppoja oli 0,13 prosenttia 124 451 tarkastetusta ajoneuvon kuljettajasta (eli yksi 770 kuljettajasta). Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus on laskenut vuodesta 2004 alkaen. Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumukseen syyllistyneiden kuljettajien osuudet ovat olleet hieman alhaisemmat kuin Uudenmaan ratsiatutkimuksissa.

Kuvio 2 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet (%) valtakunnallisissa ja Uudenmaan ratsiatutkimuksissa vuosina 1992–2016. (Uudenmaan ratsiatutkimusta ei suoritettu vuosina 2013–2016.)

Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa ns. maistelleiden eli alle 0,5 promillen kuljettajien määrä lähti vuodesta 1997 lähtien huomattavaan kasvuun. Vuosina 2004–2014 maistelleiden osuus kuitenkin väheni vuoden 1997 tasolle. Vuonna 2016 maistelleita kuljettajia oli 0,88 % tutkituista (noin 1/120 kuljettajasta). Maistelleiden osuus on kääntynyt viime vuosina nousuun.

Maistelleiden osuuden nousu Uudellamaalla vuodesta 2003 lähtien saattaa johtua alkoholinkäyttötottumusten muutoksista. Alkoholien kulutuksen kasvu ja lisääntynyt alkoholin tuonti Virosta ovat mahdollisesti vaikuttaneet kontrolloidumman ja aikaan ja paikkaan sidotumman ravintolajuomisen vähenemiseen ja vastaavasti yksityisissä tiloissa tapahtuvan juomisen lisääntymiseen. Maistelleiden kasvu paikantui voimakkaasti kaikkein vähiten maistelleisiin (0,01–0,19 ‰), vanhempiin ikäluokkiin (vähintään 55 vuotta täyttäneet), naisiin ja avioliiton ulkopuolella eläneisiin (Portman ym. 2012).

Euroopan eri valtioissa taikka niiden pääkaupungeissa on järjestetty yhteisiä ratsiatutkimuksia vuodesta 1998 lähtien lähes vuosittain. Osallistuvien maiden määrä on vähitellen laajentunut käsittämään 29 Euroopan valtiota. Suomi on osallistunut aktiivisesti vuosittain näihin ratsioihin.

Joulukuussa 2012 toteutetussa yhteisessä rattijuopumusvalvontaiskussa jäi kiinni 1,1 prosenttia (1,8 % kesäkuussa) puhalletuista kuljettajista alkoholien ja 0,2 prosenttia (0,3 % kesäkuussa) huumeiden vaikutuksen alaisena ajamisesta. Suomessa puhalletuista 0,18 prosenttia syyllistyi rattijuopumukseen ja 0,01 prosenttia huumaantuneena ajamiseen tässä tutkimuksessa joulukuussa vuonna 2012. Vuoden 2012 jälkeen suoritetuista ratsioista ei ole saatavissa maakohtaisia tietoja.

Huumaantuneena ajamisen osalta eri maiden testausmenetelmät, testauksen luotettavuus ja siten kiinnijäämisriski saattavat vaihdella, minkä vuoksi vertailukelpoisen tiedon saaminen voi olla epävarmaa. Vuoden 2012 tutkimuksissa eniten huumeiden vaikutuksen alaisia kuljettajia löydettiin Saksassa (0,9 %) ja Sveitsissä (0,6 %). Myös Ruotsissa (0,2 %) huumaantuneena ajaminen on tämän selvityksen perusteella noin 10–20 kertaa yleisempää kuin Suomessa (0,01 %).

Monissa muissa maissa rattijuopumus on näiden tutkimusten perusteella selvästi yleisempää kuin Suomessa. Suomessa ja Norjassa on saatu vuosittain kaikkein alhaisimmat rattijuopumusosuudet. Vastaavasti Englannissa (UK), Tanskassa, Kreikassa, Ranskassa ja Italiassa rattijuopumukseen syyllistyneiden osuudet liikennevirrassa ovat olleet moninkertaiset Suomeen, Norjaan ja Ruotsiin verrattuna. Kun otetaan huomioon myös huumaantuneena ajaminen, erot Suomen hyväksi moneen muuhun maahan verrattuna vain kasvavat.

Taulukko 2 Rattijuopumuksen (alkoholitapaukset) yleisyys liikennevirrassa eräissä Euroopan maissa vuosina 2007–2012

	2007 joulu %	2008 kesä %	2008 joulu %	2009 kesä %	2009 joulu %	2010 kesä %	2010 joulu %	2011 kesä %	2011 joulu %	2012** joulu %
Englanti(UK)	4,1	6,0	3,6	6,1	..	5,3	2,7	5,5	3,8	3,3
Tanska	0,5	0,8	2,1	3,1	4,3	2,9	0,5	0,9	0,7	0,8
Kreikka	2,5	3,6	2,0	2,6	2,1	2,4	1,7	2,5	2,2	1,3
Ranska	2,0	2,2	1,9	2,2	2,2	..	2,3	2,4	2,2	2,2
Unkari	1,3	1,3	2,0	2,2	2,2	..	2,1	2,6	1,2	2,0
Italia	3,3	2,0	2,1	2,1	1,4	1,3	1,8	1,2	1,5	1,2
Puola	2,2	..	2,1	2,5	..	2,2	0,9	1,4	0,8	0,5
Portugal	2,2	..	1,7	3,2	3,6	1,3
Romania	1,7	1,6	1,9	1,7	1,6	2,4	1,4	1,4	1,6	0,9
Saksa	2,0	1,2	0,6	1,2	1,3	2,9	1,2	1,4	0,9	1,4
Hollanti	1,2	1,5	1,3	1,3	1,2	1,4	1,9	1,3	1,0	1,0
Espanja	1,1	1,1	1,2	..	1,2	..	1,1	2,1	1,2	1,2
Viro	1,7	1,0	1,4	1,5	1,1	1,2
Ruotsi	0,3	0,6	0,3	0,4	0,3	..	0,3	0,4	0,3	0,3
Suomi	0,4	0,6	0,3	0,4	..	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2
Norja	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3

Lähde: Tispol – European Traffic Police Network

* Tilastotiedot saattavat sisältää virheitä, koska osuudet ovat poikkeuksellisen suuria.

** Kesäkuun 2012 ja vuosien 2013–2016 maakohtaiset tiedot puuttuvat.

Vertailu Euroopan maiden kesken on vaikeaa, koska promillerajat vaihtelevat EU:n alueelle 0,2 promillesta 0,8 promilleen ja kuljettajien puhalluttamismahdollisuuksissa on lainsäädännöllisiä eroja. Varsinkin Englannin korkeita osuuksia selittää se, ettei kuljettajien satunnainen puhalluttaminen ole siellä lain mukaan mahdollista. Englannissa rangaistava promilleraja on myös korkeampi (0,8 ‰) kuin muissa maissa. Lisäksi ratsiatutkimukset tehdään vuosittain eri aikoina (kesä- ja joulukuussa) ja mahdollisesti keskenään vertailukelvottomissa tieolosuhteissa.

Kaiken kaikkiaan Suomen rattijuopumustaso ei ole tienvarsiselvitysten perusteella pohjoismaisessa ja eurooppalaisessa vertailussa mitenkään erityisen korkea. Päinvastoin Suomessa oli viimeisimmässä vuoden 2012 tutkimuksessa kaikkein vähien rattijuoppoja liikennevirrassa. Luvut ovat kuitenkin edellä mainittujen vertailuongelmien vuoksi vain suuntaa-antavia. On myös huomattava, ettei tutkimuksista selviä se, miten vahvasti humaltuneena eri maissa keskimäärin ajetaan.

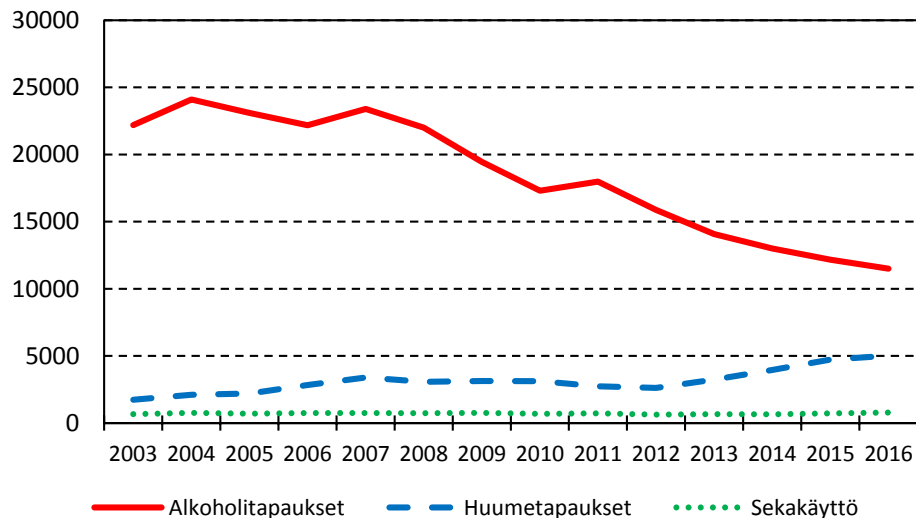
Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Poliisin tietoon tulleiden rattijuopumusrikosten (RL 23:3–4) lukumäärä ja sen muutos edellisestä vuodesta (%) vuosina 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011
Rattijuopumus (RL 23:3)	12 519	12 036	10 943	9 888	10 050
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4)	15 025	13 783	12 260	11 242	11 409
Yhteensä	27 544	25 819	23 202	21 130	21 459
<i>Muutos %</i>	+7%	-6%	-10%	-9%	+2%
	2012	2013	2014	2015	2016
Rattijuopumus (RL 23:3)	8 801	8 993	9 304	9 822	10 023
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4)	10 333	9 001	8 304	7 816	7 285
Yhteensä	19 134	17 994	17 608	17 638	17 308
<i>Muutos %</i>	-11%	-6%	-2%	+0%	-2%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vuonna 2016 rattijuopumusrikoksia tuli ilmi 17 308 tapausta, mikä on hie-
man vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vuoden 2017 ensimmäisellä nel-
jänneksellä rikosten määrä on lisääntynyt jonkun verran (+5 % kasvua) edel-
lisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna.

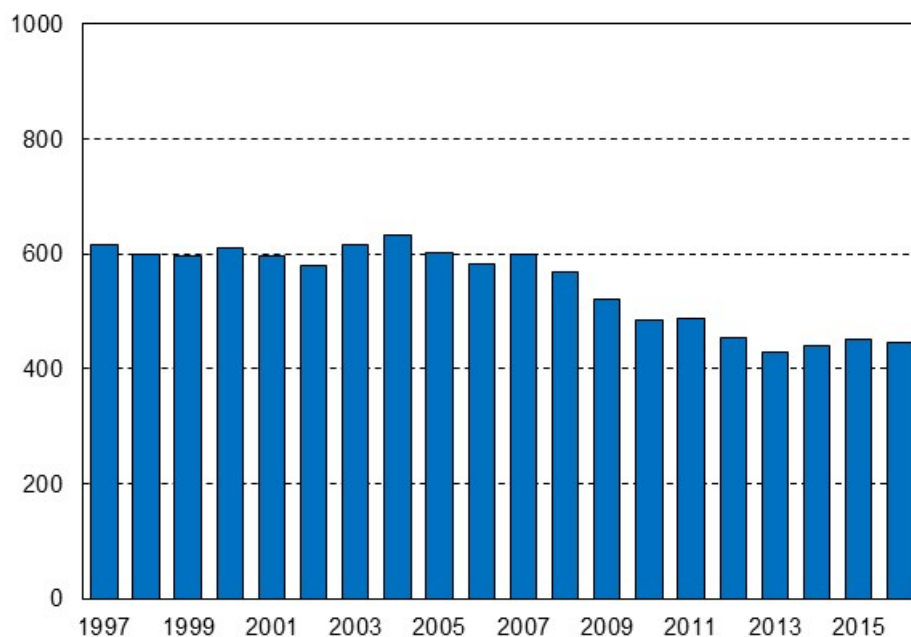
Kuvio 3 Tilastoitujen rattijuopumusrikosten alkoholi-, huume- ja sekakäyttötapaukset vuosina 2003–2016

Huumetapausten määrä on lähes kolminkertaistunut vuonna 2016 vuodesta 2003, kun alkoholitapaukset ovat samalla aikavälillä vähentyneet 48 prosenttia eli melkein puolittuneet. Sekakäyttötapaukset ovat lisääntyneet 17 prosenttia vuodesta 2003, mutta niiden määrä on vuosittain vaihdellut niin, ettei kasvutrendi ole ollut suoraviivaista. Alkoholitapausten osuus poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista on silti edelleen selvästi suurin (66 % vuonna 2016 ja 90 % vuonna 2003), vaikka huumetapausten määrä ja osuus on li-

sääntynyt viimeisen noin 15 vuoden aikana. Huumetapausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun lakiin otettiin huumeiden ns. nollaraja.

Poliisin tietoon tulleita rattijuopumus tapauksia on edelleen yli kolmanneksen (40 %) vähemmän kuin vuonna 1990, jolloin poliisin tietoon tullut rattijuopumusrikollisuus oli huipussaan (lähes 30 000 rattijuopumusrikosta). Vuodesta 1995 alkaen rattijuopumuksen kokonaismäärä on pääsääntöisesti vuosittain hiukan lisääntynyt tai pysynyt edellisen vuoden tasolla, mutta laskenut taas verraten selvästi vuodesta 2008 lähtien.

Yksi tapa mitata rikollisuuden määrää on suhteuttaa se keskeisiin rikosten määrään vaikuttaviin tekijöihin, kuten autokantaan ja liikennesuoritteeseen. Liitetaulukossa 4a ja 4b on näitä kuvaavia aikasarjoja. Tilastoidun rattijuopumusrikollisuuden ja alkoholinkulutuksen yhteys ilmenee kuviosta 4.

Kuvio 4 Tilastoitujen rattijuopumusrikosten määrä miljoonaa absoluuttialkoholilitraa kohti vuosina 1997–2016
Lähde: THL ja Tilastokeskus

Rattijuopumus on vähentynyt 1990-luvun alkuvuosina alkoholin nautintakulutuksen vähentymistä nopeammin. Vuodesta 1994 alkaen rattijuopumuksen ja alkoholin kokonaiskulutuksen nousu ovat seuranneet varsin tarkasti toisiaan. Vuodesta 2008 alkaen rattijuopumus on kuitenkin alkanut vähentyä nopeammin kuin alkoholin nautintakulutus. Vähentyminen olisi vieläkin selkeämpää, jos mukaan otettaisiin vain rattijuopumuksen alkoholitapaukset.

Poliisin tietoon tulleista rattijuopuksista oli 42 prosenttia (44 % vuonna 2015) syyllistynyt törkeään (1.9.1994 alkaen 1,2 ‰) rattijuopumukseen vuonna 2016. Törkeiden tapausten määrä (noin 7 300 rikosta vuonna 2016) on vähentynyt peräti 52 prosenttia viimeisen 10 vuoden aikana ja törkeiden tapausten osuus kaikista rattijuopumuksista on koko ajan vähentynyt noin 59

prosentista (vuonna 2000) 40–50 prosenttiin. Tämä kehitys on yhteydessä rattijuopumuksen huumetapausten määrän ja osuuden kasvuun. Törkeiden rattijuopumusten ja alkoholiperusteisen rattijuopumuksen määrät olivat siten yli kaksinkertaiset 10 vuotta sitten vuoteen 2016 verrattuna.

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Huumetapauksia oli 29 prosenttia (27 % vuonna 2015) ja sekakäyttötapauksia 4,5 prosenttia (4,2 % vuonna 2015) kaikista rattijuopumusrikoksista vuonna 2016 eli yhteensä joka kolmannessa (33 %: 31 % vuonna 2015) rattijuopumustapauksessa kuljettajaa epäiltiin huumaantuneena ajamisesta. Pääosa huumetapauksista luokiteltiin tavalliseksi rattijuopumukseksi, mutta sekakäyttötapaukset jakaantuivat suunnilleen samassa suhteessa kuin mikä on tavallisen ja törkeän rattijuopumuksen määrien suhde yleensäkin. Tavallisen rattijuopumuksen (RL 23:3) osalta huume- ja sekakäyttötapauksia oli kaikkiaan 52 prosenttia (50 % vuonna 2015) tavallisista rattijuopumustapauksista, kun vastaava osuus törkeissä rattijuopumuksissa oli ainoastaan 7,5 prosenttia (7 % vuonna 2015) vuonna 2016. Huumetapausten määrä ja osuus on selvästi kasvanut viimeisen 10 vuoden kuluessa. Tämä näkyy myös törkeiden rattijuopumusten osuuden laskuna, koska suurin osa huumetapauksista käsitellään rattijuopumuksen perusmuotona.

Verenalkoholi

Vuonna 2016 tehtiin keskusrikospoliisilta ja poliisiammattikorkeakoululta saatujen tietojen mukaan kuljettajan veren alkoholipitoisuuden määrittämiseksi 6 514 laboratoriokoetta ja otettiin 7 717 hengitysilmanäytettä. Lisäksi 1 425 tapauksessa tutkittiin ns. jälkinauttiminen. Yhteensä tutkimuksia tehtiin 15 656 henkilölle (16 338 vuonna 2015). Tarkkuusalkometrien käyttöönoton jälkeen vuonna 1998 tilastointikäytäntö on uudistunut. Törkeään (alkoholia 1,2 promillea veressä, 0,53 mg/l uloshengitysilmassa) rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus kaikista tutkituista oli 53 prosenttia vuonna 2016. Rangaistavan rajan alittaneita veri- ja hengitysilmanäytteitä oli 12 prosenttia vuonna 2016. Uloshengitysilmanäytteiden rangaistavia raja-arvoja muutettiin 1.2.2003 lähtien tiukemmiksi.

Taulukko 3 Verenalkoholipitoisuudet liikennejuopumuksesta epäillyille suoritetuissa verikokeissa ja hengitysilmanäytteissä vuosina 2007–2016¹

Veren ja uloshengitys- silman alkoholi- pitoisuus, ‰ tai mg/l	2007 ²	2009 ^{2,3}	2011 ^{2,3}	2012 ^{2,3}	2013 ^{2,3}	2014 ^{2,3}	2015 ^{2,3}	2016 ^{2,3}
0,0–0,49 tai 0,0–0,21	10,1	10,6	9,3	9,1	11,2	11,1	11,6	12,1
0,5–1,19 tai 0,22–0,52	35,4	34,4	34,8	33,2	33,8	33,7	34,2	34,5
1,2– tai 0,53–	54,5	55,1	55,8	57,7	55,0	55,3	54,2	53,4

¹ Vuoteen 2009 saakka tutkimuksista on huolehtinut Kansanterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuodesta 2009 alkaen tutkimusten verinäytteiden suorittaminen on siirtynyt keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon. Hengitysilmanäytteiden tulokset on saatu poliisin tietojärjestelmästä (PolStat).

² Uloshengitysilman osalta rangaistavuuden raja on 1.2.2003 alkaen alkoholia 0,22 mg/l (aiemmin 0,25 mg/l) ja törkeän rattijuopumuksen raja alkoholia 0,53 mg/l (aiemmin 0,60 mg/l) uloshengitysilmassa.

³ Vuosien 2009–2016 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia edellisten vuosien kanssa.

Huumaantuneena ajamisesta epäiltiin keskusrikospoliisin rikosteknisestä laboratoriosta saadun tiedon mukaan 6 531 henkilöä vuonna 2016 (6 086 tutkittua liikennetapausta vuonna 2015). Tällaisten huume-epäilytapauksien määrä nousi 58 prosenttia vuonna 2003 edellisestä vuodesta. Nousu selittyi huumeiden nollarajan voimaan tulemisella vuoden 2003 helmikuun alusta. Muutos on motivoinut ja opettanut myös poliisia puuttumaan tehokkaammin tapauksiin, joissa epäillä kuljettajaa huumaantuneena ajosta. Testausmenetelmillä ja niiden kehittymisellä on niin ikään vaikutusta ilmitulosten tapauksien määrään. Huumetapausten määrä kasvoi 7 prosenttia vuonna 2016 edellisestä vuodesta. Huumetapausten osuus on kasvanut noin 15 prosentista noin 33 prosenttiin kaikista rattijuopumustapauksista viimeisen 10 vuoden aikana.

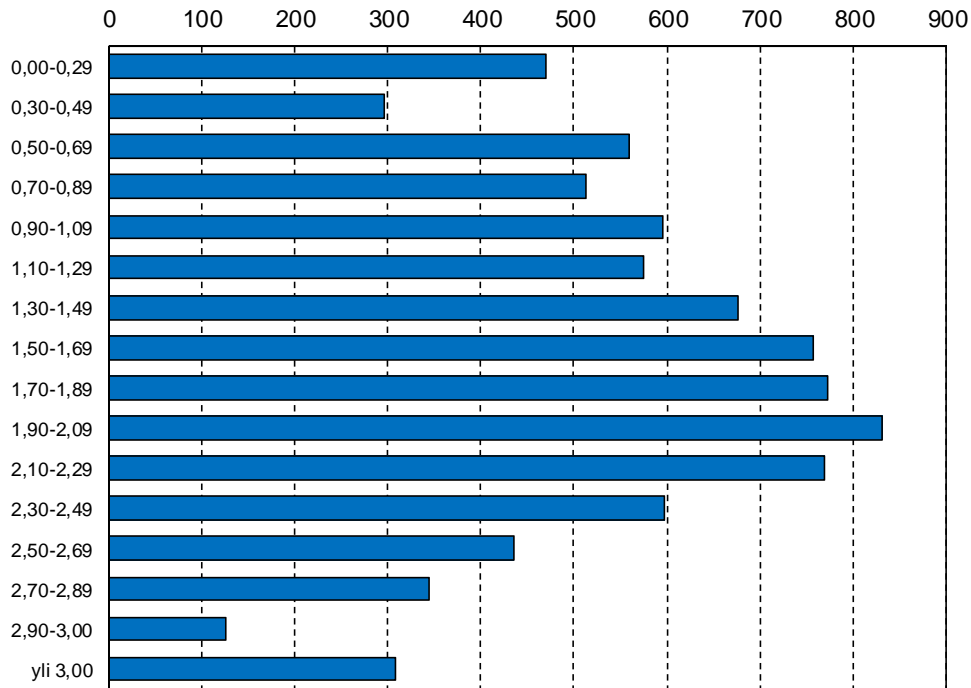
Taulukko 4 Lääke- ja huumetapaukset 2007–2016

	Läkkeet ja huumeet liikennejuopumustapauksissa								
	2007 ²	2009 ²	2010 ²	2011 ²	2012 ²	2013 ²	2014 ²	2015 ²	2016 ²
määrä (N)	4276	4158 ³	4083 ³	3791 ³	3496 ³	4050 ³	4866 ³	5709 ³	6093 ³
muutos ed. vuosi (%)	+18,6	+6,6	-1,8	-7,2	-7,8	+15,8	+20,1	+17,3	+7,1
osuus rattijuopumuksista (%)	15,5	17,9	18,4	16,8	17,3	21,2	26,1	27,9	32,7

¹ Vuoteen 2009 saakka tutkimuksista on huolehtinut Kansanterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuodesta 2009 alkaen tutkimusten suorittaminen on siirtynyt keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon.

² Huumeiden ns. nollaraja tuli voimaan 1.2.2003 lähtien.

³ Täsmällistä vertailutietoa ei ollut saatavilla. Arvio perustuu tietoon, jonka mukaan 91 % vuonna 2009; 90 % vuonna 2010; 91 % vuonna 2011; 90,5 % vuonna 2012; 90 % vuonna 2013, 93 % vuonna 2014, 94 % vuonna 2015 ja 93 % vuonna 2016 tutkituista huumetapauksista osoittautui positiivisiksi.

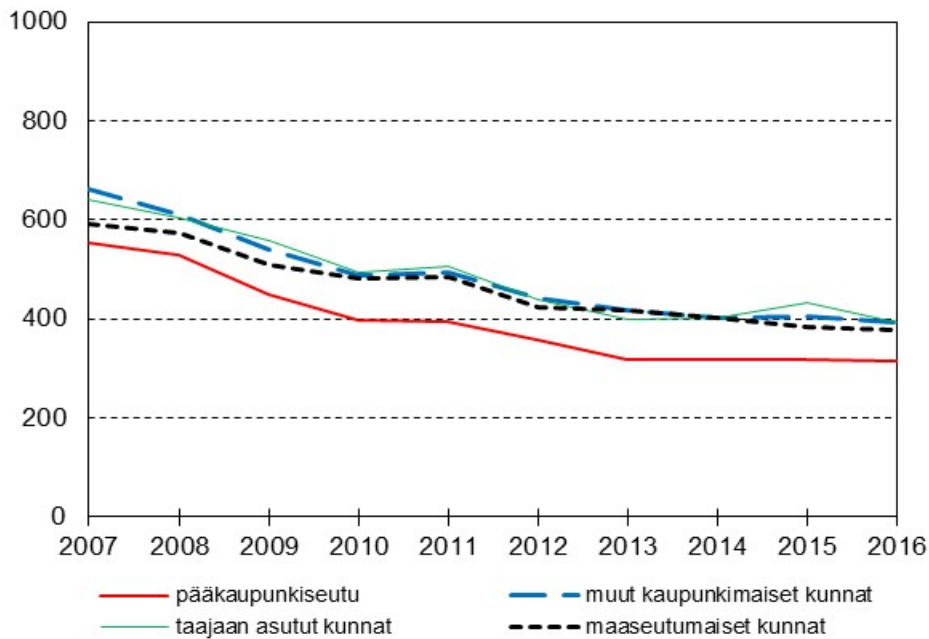
Kuvio 5 Kuljettajan verenalkoholipitoisuuden jakauma Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa vuonna 2008 (vuosilta 2009–2016 vastaavia jakaumia ei ole saatavissa)

Valtakunnallisten ratsiatutkimusten mukaiset vastaavat jakaumat alkoholia nauttineista kuljettajista poikkesivat Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen ja keskusrikospoliisin luvuista. Valtaosa ratsiatutkimuksissa esiin tulleista tapauksista (vaihdellen 66–85 % välillä vuosina 1996–2016) oli alle 0,5 verenalkoholipromillen tapauksia. Langettavan rajan (vähintään 0,5 ‰) ylittäneistä eri vuosina noin 15–35 % oli vähintään 1,2 promillen humalassa. Rattijuopumusepäilyn perusteella tutkituista pieni vähemmistö oli alle 0,5 promillen humalassa, kun taas langettavan 0,5 promillen (hengitysilmassa 22mg/l) rajan ylittäneistä 61 % oli vähintään 1,2 promillen (hengitysilmassa 0,53 mg/l) humalassa veri- ja hengitysilmanäyteaineistojen perusteella vuonna 2016. Ratsiatutkimuksen tulokset vastaavat paremmin todellista jakaumaa, sillä ilmeisesti suurin osa rankaisemattomista alle 0,5 promillen tapauksista ei tule poliisin tutkittavaksi.

Tapahtumapaikka ja -aika

Aluetyypeittäin tarkasteltuna rattijuopumusrikollisuus on ollut viimeisten vuosien aikana yhtä yleistä kaikissa muissa aluetyypeissä paitsi pääkaupunkiseudulla, missä väestömäärään suhteutettu rattijuopumusrikollisuus on muuta maata vähäisempää.

Kuolemaan johtaneista rattijuopumusonnettomuuksista 55 % (63 % vuonna 2014) sattui vuonna 2015 kesäpuoliskolla huhti–syyskuussa, 64 prosenttia (79 % vuonna 2014) viikonloppuina (perjantai–sunnuntai) (Liikennevakuutuskeskus 2015 ja 2016). Kaikista poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista epäiltyjä oli eniten kesä- ja heinäkuussa, viikonloppuoina ja muutenkin ilta- ja yöaikaan sekä kansallisina juhlapäivinä vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2008). Rattijuopumusrikollisuus on ajallisesti melko voimakkaasti keskittynyt. Tällä on yhteys varsinkin nuorten henkilöiden vapaa-ajanviettopauihin.

Kuvio 6 Rattijuopumusrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2007–2016

Rattijuopumukseen syylliseksi epäilty

Valtaosa rattijuopumukseen syylliseksi epäillyistä on miehiä (88 % vuonna 2016). Vuosina 1989–2007 miehiä on ollut 91 prosenttia epäillyistä (Impinen ym. 2008). Vuonna 2016 rattijuopumukseen (RL 23:3) syylliseksi epäillyistä 11 prosenttia (12 % vuonna 2015) ja törkeään rattijuopumukseen (RL 23:4) syylliseksi epäillyistä 8 prosenttia (8 % vuonna 2015) oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotiaita. Epäiltyjen keski-ikä on ollut 36 vuotta vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2008). Nuorten rikosentekijöiden osuus on viime vuosina hieman vähentynyt. Rattijuopumukseen syyllistyneistä 89 prosenttia oli Suomen kansalaisia vuonna 2016.

Rattijuopumuksesta epäiltyjen sosioekonominen asema oli jossain määrin matalampi kuin keskimääräisväestön jakauma. Työntekijöiden ja alle 60-vuotiaiden eläkeläisten suhteellinen osuus oli suurin ja yli 60-vuotiaiden elä-

keläisten suhteellinen osuus pienin. Tämä painotus näkyi vielä selkeämmin korkeissa rattijuopumuksissa verrattuna tavalliseen rattijuopumukseen.

Taulukko 5 Rattijuopumuksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan, 2015

Sosioekonominen asema	Rattijuopumus		Törkeä rattijuopumus	
	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	2,9	0,6	2,9	0,4
Alemmat toimihenkilöt	7,0	0,8	7,4	0,7
Työntekijät	17,1	2,3	20,2	2,2
Yrittäjät	4,2	1,6	5,5	1,7
Opiskelijat	13,9	1,5	10,0	0,9
Eläkeläiset yli 60 v.	3,9	0,3	7,4	0,5
Eläkeläiset alle 60 v.	5,5	3,6	5,6	3,0
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	43,6	4,7	37,7	3,4
Ei väestötietoja	1,9	-	2,3	-

Liikennevirrassa tyypillinen keskiverto rattijuoppo on rattijuopon profiilia käsitelleen ratsiatutkimusaineistoon perustuvan selvityksen (Portman ym. 2011) mukaan 40–49 vuoden ikäinen mies, joka on ajaessaan yhden promillen humalassa. Hän ajaa omaa autoaan 20 000–50 000 km vuosittain, hänellä on voimassa oleva ajokortti, hänellä on vakituinen työ ja perhe. Selvitys tuki myös käsitystä humalassa ajavien päihderiippuvuudesta. Tyypillinen ”maistissa” (alle 0,5 ‰) ajava henkilö on puolestaan 35–49-vuotias mies, joka ajaa aamukrapulassa veressään noin 0,2 promillea alkoholia (Portman ym. 2012).

Liikennevahinkojen tutkijalautakuntien (Liikennevakuutuskeskus 2004–2016) kuolemaan johtaneista rattijuopumusvahingoista tehtyjen selvitysten mukaan 42 prosenttia (40 % vuonna 2015) rattijuopoista oli saanut aikaisemmin yhden tai useamman tuomion rattijuopumuksesta vuonna 2016. Ajokortittomia kuljettajia oli 32 % vuonna 2003 (tuoreempia tietoja ei ole saatavilla). Saman lähteen mukaan 37 prosenttia rattijuopumukseen syyllistyneistä käytti alkoholia useammin kuin kerran viikossa vuonna 2003. Eri tietojen perusteella on arvioitu, että alkoholiongelmista kärsivien kuljettajien osuus rattijuopoista olisi noin puolet (Rajalin 2004).

Erään selvityksen (Impinen ym. 2009) mukaan joka kolmas vuosina 1993–2007 rattijuopumuksesta kiinni jäänyt uusi tekonsa tuona aikana. Pitemmällä 15 vuoden ajanjaksolla noin joka toinen ehtii uusia tekonsa. Uusimisriski oli tutkimuksen mukaan erityisen suuri huumeita käyttäneillä, miehillä, nuorilla sekä niillä, joiden veren alkoholipitoisuus oli kiinni jäädessä keskimääräistä korkeampi. Sellaisilla kuljettajilla, jotka jäivät kiinni

arkipäivisin ja päiväsaikaan uusimisiriski oli myös suurempi kuin muilla. Tiedot viittaavat odotusten mukaisesti siihen, että uusimisiriski on ylipäättään suurin päihderiippuvaisilla kuljettajilla.

Alkoholiongelmaisten kuljettajien ohella toinen rattijuopumukseen usein syyllistyvä ryhmä koostuu ns. ongelmakuljettajista. Ongelmakuljettajia voidaan luonnehtia henkilöiksi, joille on ominaista omaan sisäiseen kontrolliin luottaminen, riskialtis elämäntyyli, runsas alkoholinkäyttö sekä välinpitämättömyys toisten turvallisuutta ja yhteiskunnan asettamia normeja kohtaan (ks. Heinonen & Lehto 1991; Mikkonen 1991). Kuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa olleiden alkoholikuljettajien elämää kuvaavat monet ongelmat, jotka ovat yhteydessä runsaaseen alkoholin ja osin myös huumausaineiden käyttöön. Ihmissuhdeongelmat ja työttömyys olivat yleisiä ongelmia (Katila ym. 2011).

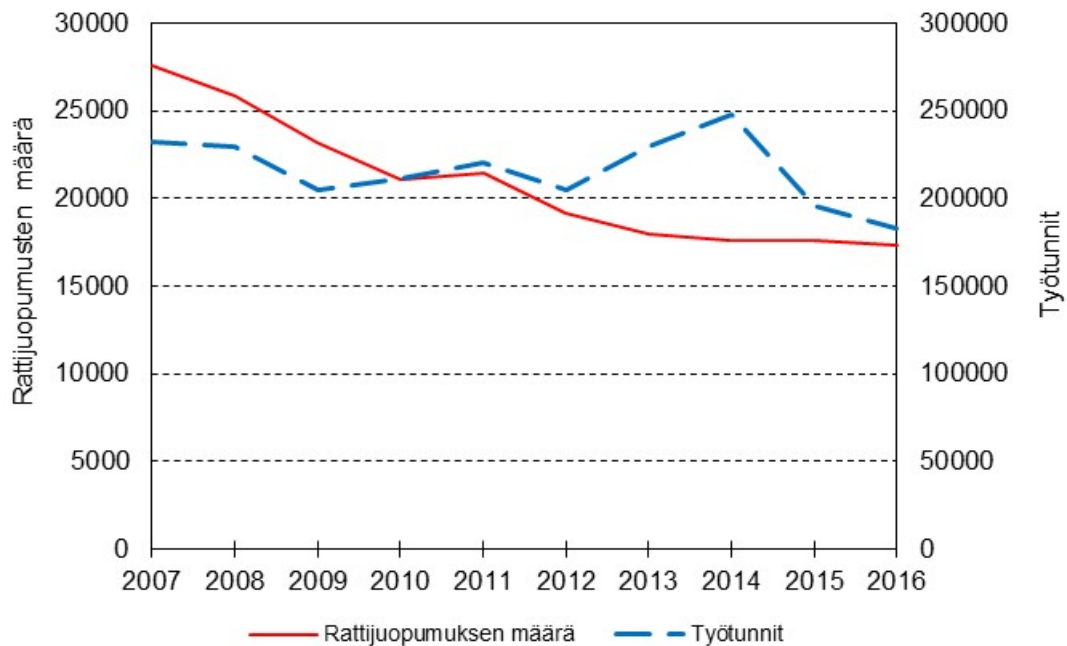
Voidaan arvioida, että kiinnijoutumisriskin lisääntyminen on vähentänyt nimenomaan ns. alkoholin kohtuukäyttäjien osuutta rattijuopumukseen syyllistyneistä. Tällaisten henkilöiden humalassa ajoon on ollut monesti vaikuttamassa jokin satunnainen, tiettyyn tilanteeseen liittyvä tekijä, esimerkiksi ravintolaillan jälkeinen kotiin kuljetuksen järjestäminen. Tässä suhteessa rikoksentekeä mahdollisuudet näyttävät selvästi lisääntyneen, kun esimerkiksi urheilukilpailuissa, messuilla ym. joukkotilaisuuksissa, joihin tyypillisesti saavutaan omalla autolla, on alettu tarjoilla alkoholijuomia. Tämä näkyy erityisesti siinä, että ns. maistelleiden kuljettajien määrät ovat lisääntyneet. Tämä voi liittyä myös yleisemmin siihen, että osa kuljettajista arvioi väärin alkoholin poistumisen nopeuden elimistöstä. Vuodesta 2003 lähtien huumausaineiden vaikutuksen alaisena olleiden kuljettajien määrä on kasvanut lähes kolminkertaiseksi vuonna 2016.

Rattijuopumuksen valvonta

Poliisi puhalluttaa oman arvionsa mukaan vuosittain 1,5–2,0 miljoonaa autoilijaa. Puhalletuista ja huumetestatuista henkilöistä oli poliisiratsiassa vuonna 2016 jäänyt kiinni runsas viidennes (22 %). Muita yleisiä kiinnijäämistilanteita olivat ilmianto (20 %), poikkeava ajotapa (10 %) ja liikennevahinko (10 %). Ylinopeuden, muun liikenne rikoksen tai muun rikoksen yhteydessä jäi kiinni runsas kymmenesosa (14 %). Muu syy kiinnijäämiselle kirjattiin 24 prosentissa tapauksista. Muun syyn kirjaaminen oli yleisintä erityisesti huume- ja lääketapauksissa (38 %). Kiinnijäämisriskin on arvioitu olevan 30 km pituisella ajomatalla 1:227 (Portman ym. 2011).

Kuljettajan veren alkoholipitoisuuden lisääntyessä kiinnijoutumisriski kasvaa. Huomattava osa rattijuopoista jää edelleen kiinni ajotapavirheiden, liikennevahinkojen ja liikenne rikkomusten yhteydessä.

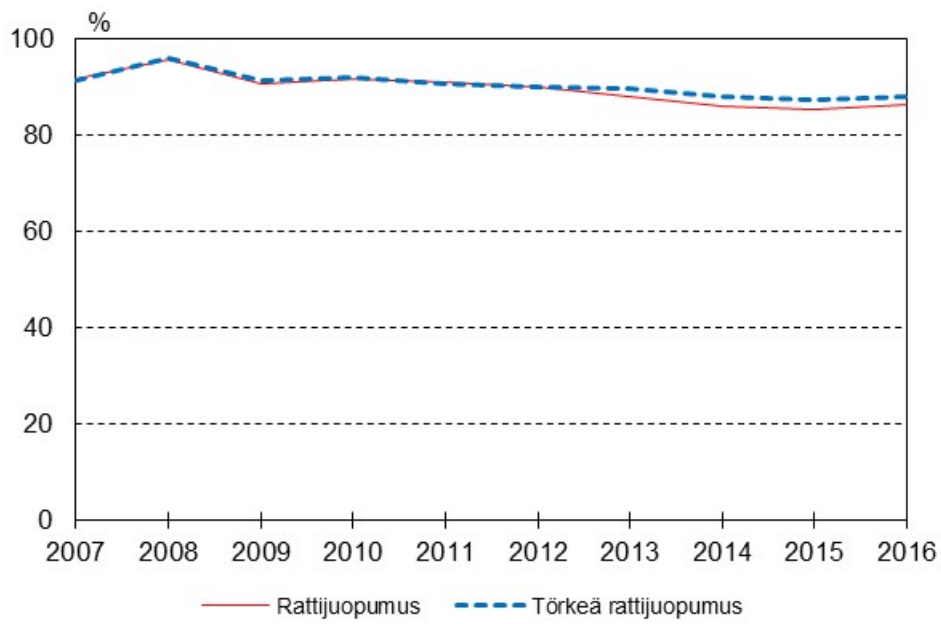
Kuviosta 6 voidaan odotetusti havaita, että poliisin rattijuopumusvalvontaan käyttämä tuntimäärä vaikuttaa ilmitulleiden rattijuopumusrikosten määriin.

Kuvio 7 Poliisin rattijuopumusvalvontaan käyttämä työaika ja poliisin tietoon tullut rattijuopumus 2007–2016

Rattijuopumusrikosten selvitysprosentti

Poliisi selvittää suurimman osan sen tietoon tulleista rattijuopumusrikoksista (selvitettyjä rikoksia 87 % tilastovuonna 2016 ilmoitetuista). Selvitettyjen rikosten osuus on pysynyt vuodesta 1997 suunnilleen samana. Sitä ennen selvitysprosentti oli hieman korkeampi.

Kuvio 8 Rattijuopumusrikokset (RL 23:3–4): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisiin tietoon tulleista rikoksista 2007–2016

8.2 Muut liikenne rikokset

Tässä jaksossa muita kuin moottorikäyttöisellä ajoneuvolla liikennejuopumukseen liittyviä liikenne rikoksia ovat:

- liikenneturvallisuuden vaarantaminen (myös törkeä; RL 23:1–2)
- liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9)
- kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta (RL 23:10)
- liikennepako tieliikenteessä (RL:23:11)
- liikenteen häirintä (RL 23:11a)
- liikenne rikkomus (TLL 103 §)
- tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105§)

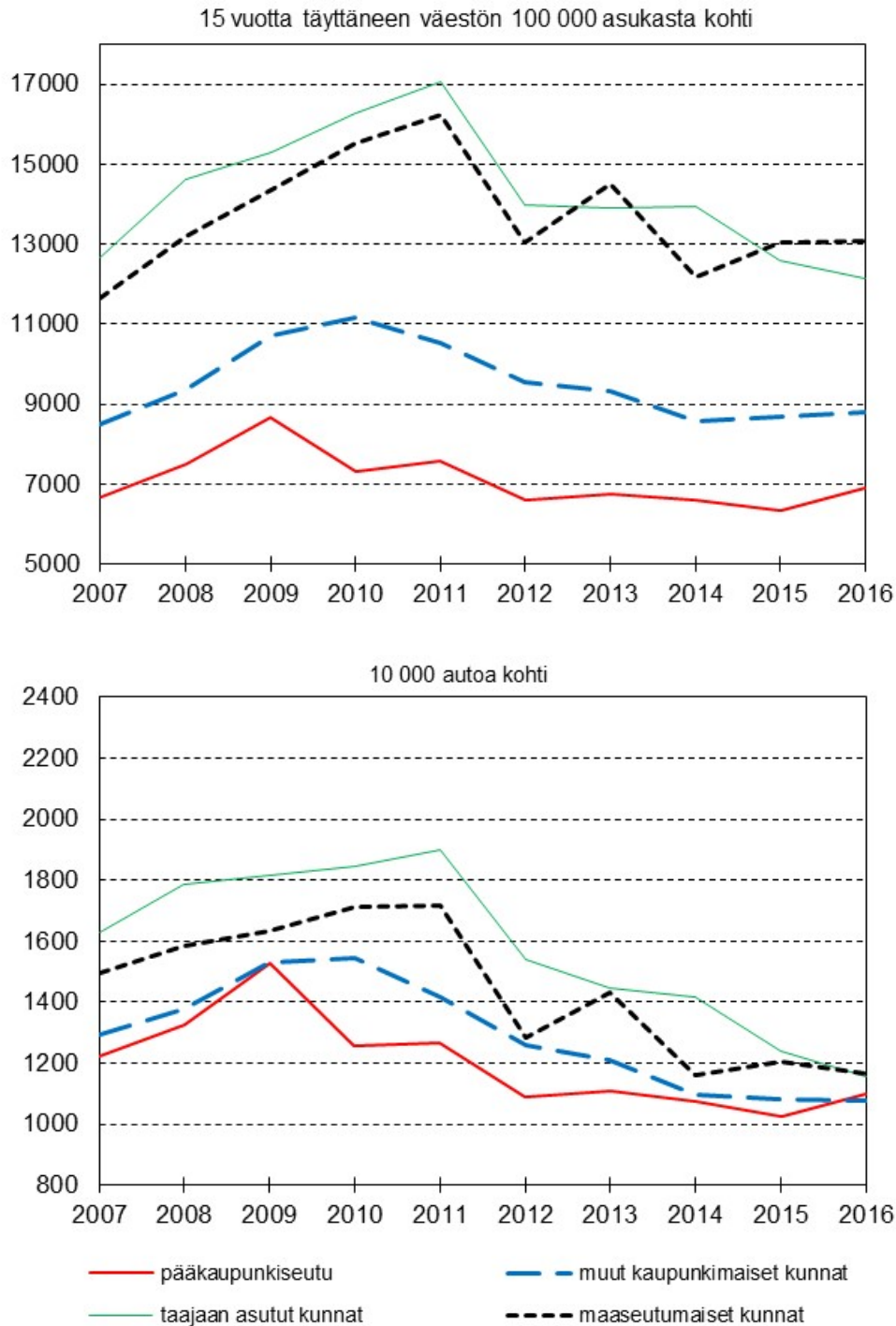
Poliisin tietoon tulleiden liikenne rikosten määrä ja sen muutos (%) edellisestä vuodesta vuosina 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011
N	414 170	468 716	518 806	534 464	535 341
<i>Muutos %</i>	+9%	+13%	+11%	+3%	+0%
	2012	2013	2014	2015	2016
N	462 680	470 475	437 246	432 151	438 182
<i>Muutos %</i>	-14%	+2%	-7%	-1%	+1%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Liikenne rikokset (pl. liikennejuopumus) ovat viime vuosina muodostaneet yli puolet (53 % vuonna 2016) kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista. Tilastoidun liikenne rikollisuuden määrään vaikuttavat ratkaisevasti poliisin liikennevalvonnan tehokkuus ja painottaminen. Liikennemääräysten tiukentaminen ja etenkin suurinta sallittua ajonopeutta koskevat rajoitukset ovat parantaneet liikenneturvallisuutta, mutta samalla lisänneet mahdollisuuksia syyllistyä liikenne rikokseen. Nopeusrajoitusten automaattinen kameravalvonta on lisännyt ilmi tulleiden rikosten määrää.

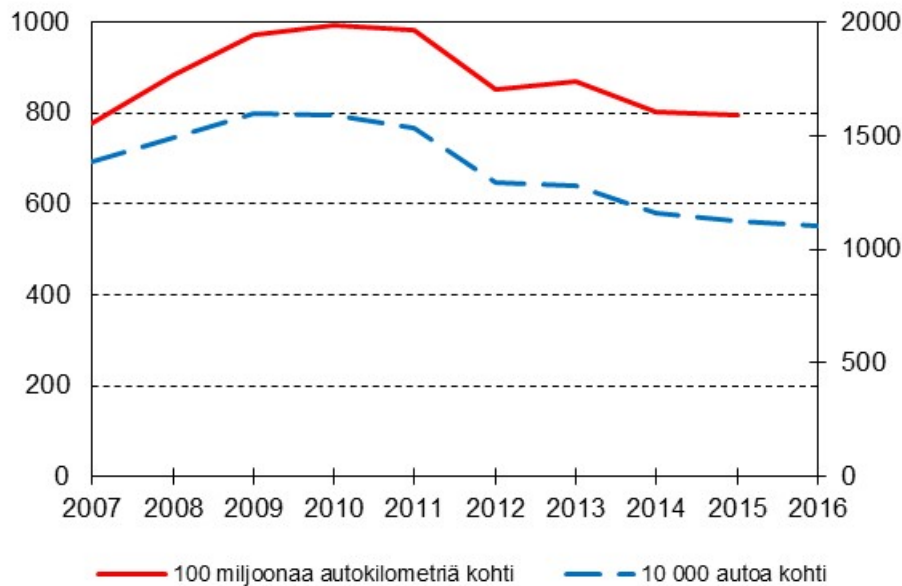
Kuviossa 8 on tarkasteltu liikenne rikosten väestöön ja autokantaan suhteutetun määrän kehitystä aluetyypeittäin vuosina 2007–2016. Liikenne rikoksia tulee eniten ilmi suurten asutuskeskusten ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että liikennevalvonnan eräs painopiste on maantieliikenteen nopeusrajoitusten valvonnassa.

Kuvio 9 Liikennerekokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) vuosina 2007–2016

Kuviossa 9 esitetään liikennerekollisuuden kehitys vuosina 2007–2016 autokantaan ja tieliikennevirasto Trafín otantatutkimuksista laskettuun liikennesuoritteeseen suhteutettuna. Liikennerekosten määrä on alkanut viime vuosina kasvaa nopeammin kuin autokanta ja liikennesuorite. Tämä johtuu ennen muuta automaattisen liikennevalvonnan lisääntymisestä. Esimerkiksi

vuonna 2008 kameravalvonnan perusteella määrättyjen seuraamusten määrä kaksinkertaistui edellisestä vuodesta.

Kuvio 10 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 10 000 autoa ja 100 miljoonaa autokilometriä kohti vuosina 2007–2016 (Vuoden 2016 liikennesuoritetiedot puuttuvat.)

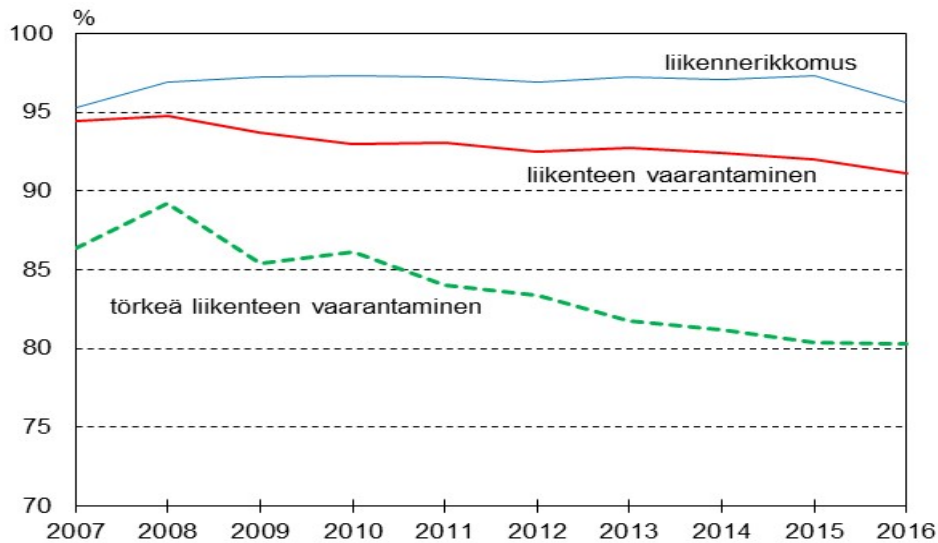
Kaksi kolmasosaa (68 %) liikennerikoksista oli nopeusrajoitusten rikkomisia vuonna 2016 (65 % vuonna 2015). Kolme neljäsosaa (77 %) liikennerikoksesta tilastoitiin liikennerikkomukseksi ja 17 prosenttia oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia tai liikennepakoja vuonna 2016. Törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli 3 879 (0,9 %) vuonna 2016 (3 911 vuonna 2015). Liikennerikkomusten osuus on noussut viime vuosina jyrkästi, mikä on myös seurausta automaattisen liikennevalvonnan kasvusta. Samalla törkeiden liikenneturvallisuuden rikkomistapausten määrä on viime vuosina selvästi vähentynyt.

Vuonna 2016 poliisi tilastoi 88 (95 vuonna 2015) liikennerikoksiin liittyntä kuolemantuottamusta ja 867 (874 vuonna 2015) vammantuottamusta. Myös näiden määrä on ollut viime vuosina laskussa.

Liikennerikosten selvitysprosentti

Liikennerikosten selvitysprosentti on rikosten luonteen takia erittäin korkea: käytännössä ne ovat miltei aina jo poliisin tietoon tullessaan asiallisesti selvitettyjä silloin, kun teko on syyllinen saadaan heti kiinni. Vuonna 2016 selvitettiin 96 prosenttia (96 % vuonna 2015) kaikista tilastovuonna ilmi tulleista liikennerikoksista.

Liikennerikosten selvitysprosentti laski vuoteen 1999 saakka, minkä jälkeen liikenteen vaarantamisrikosten selvitysasteet ovat olleet nousussa.

Kuvio 11 Liikenneturvallisuuden (törkeä) vaarantaminen (RL 23:1–2) ja liikennerikkomus (TLL 103 §): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuonna poliisin tietoon tulleista rikoksista 2007–2016

8.3 Liikennerikosten aiheuttamat vahingot

Rattijuopumusvahingot

Taulukko 7 Rattijuopumusonnettomuuksissa¹ kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 2007–2016

<i>Rattijuopumusonnettomuuksissa</i>		2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016
- kuolleet	N	91	68	74	43	57	41	57	61
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
näistä: rattijuoppo itse	N	66	36	54	32	40	29	38	47
	%	73	53	73	74	70	71	67	77
rattijuopon matkustaja	N	16	26	12	3	17	7	12	12
	%	18	38	16	7	30	17	21	20
sivullinen	N	9	6	8	8	-	5	7	2
	%	10	9	11	19	-	12	12	3
- loukkaantuneet	N	1070	965	735	611	676	576	569	572
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
näistä: rattijuoppo itse	N	615	529	438	360	370	365	337	334
	%	57	55	60	59	55	63	59	58
rattijuopon matkustaja	N	305	295	196	179	188	130	135	140
	%	29	31	27	29	28	23	24	24
sivullinen	N	149	141	101	72	118	81	97	98
	%	14	15	14	12	17	14	17	17

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

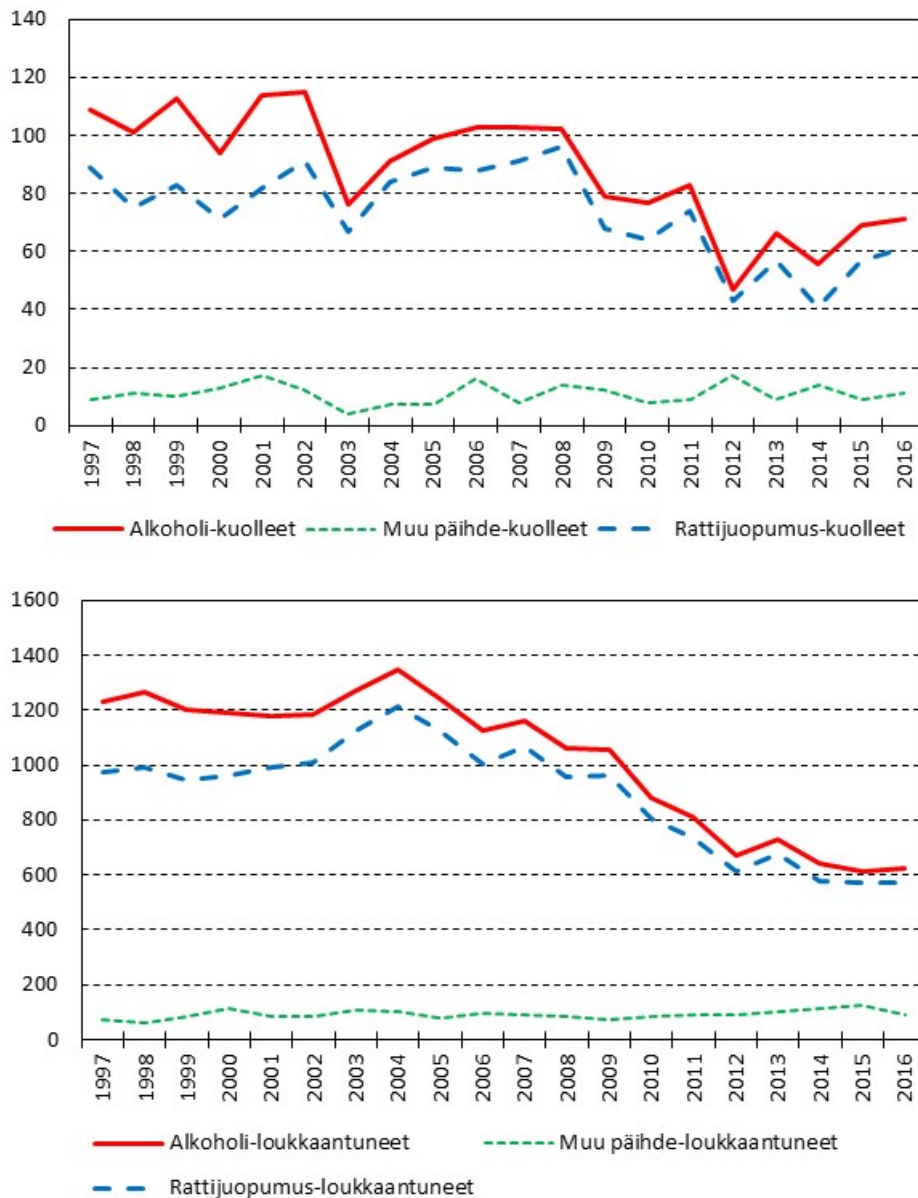
¹ Moottoriajoneuvon kuljettaja oli alkoholin vaikutuksen alainen.

Vuosina 2009–2016 rattijuopumusonnettomuuksissa on kuollut noin 20–40 ihmistä vähemmän vuodessa kuin edeltävinä vuosina. Vuonna 2016 rattijuopumusonnettomuuksissa kuoli 61 henkilöä. Loukkaantuneiden määrä on laskenut vähitellen vuodesta 2004 lähtien ja oli lähes puolta (47 %) pienempi vuonna 2016 verrattuna vuoteen 2007. Loukkaantuneiden tilastollisen määrän kasvuun ovat aiempina vuosina vaikuttaneet tilastoinnissa suoritettut tarkennukset (Tieliikenneonnettomuudet 2003).

Rattijuopumustapauksissa kuoli vuosittain yli sata ihmistä vuosina 1989–1994. Yhtä huono tilanne oli vuosina 1971–1977. Myös rattijuopumustapauksissa loukkaantuneiden määrät olivat näinä vuosina suuremmat kuin muulloin. 1970-luvun tilanteessa voidaan nähdä yhteys keskioluen vapautumiseen ja alkoholin kulutuksen selvään kasvuun. 1980-luvun lopulle puolestaan ajoittuvat alkoholilainsäädännön erilaiset lievennykset.

Onnettomuuksissa, joissa joku osallinen oli lääkkeiden tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena, kuoli 11 (9 vuonna 2015) ja loukkaantui 90 (124 vuonna 2015) ihmistä vuonna 2016.

Huume- ja lääketapauksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden määrissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 20 viimeisen vuoden aikana, kun taas alkoholitapauksissa (joku osallinen alkoholin vaikutuksen alaisena) ja rattijuopumuksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden määrät ovat suurin piirtein puolittuneet samalla aikavälillä (ks. kuvio 12), mikä vastaa alkoholipohjaisen rattijuopumuksen määrän vähentymistä. Poliisin tietoon tulleiden huumetapauksien raju lisääntyminen vuodesta 2003 alkaen ei siten näy vastaavana kasvuna muissa päihdetapauksissa (huume- ja lääketapaukset) kuolleiden ja loukkaantuneiden määrissä. Alkoholirattijuopumuksissa kuoli ja loukkaantui 2–3 kertaa enemmän ihmisiä kuin huume- ja lääketapauksissa vuonna 2016, kun määrät suhteutetaan poliisin tietoon tulleisiin rattijuopumusrikosten määriin. Esimerkiksi alkoholitapauksissa kiinnijääneistä joka 20. onnettomuus aiheutti jonkun osallisen loukkaantumisen, kun huumetapauksissa vastaava loukkaantuminen sattui joka 50–60 tapauksessa. Nämä tiedot saattavat tarkoittaa sitä, että osin poliisin tehostuneen valvonnan vuoksi ja huumeiden nollarajan vuoksi kiinni jääneissä on suhteellisen paljon lieviä huumetapauksia, joissa onnettomuusriski on alkoholitapauksia pienempi. Huumetapauksistahan valtaosa myös tilastoidaan ns. tavallisena rattijuopumuksena, kun taas alkoholitapauksista suurempi osa on kirjattu törkeäksi rattijuopumukseksi.

Kuvio 12 Tieliikenteen alkoholi-, rattijuopumus- ja muissa päihdetapauksissa kuolleet ja loukkaantuneet, 1997–2016. Lähde: Tilastokeskus

Sivulliset vahingoittuvat rattijuopumusonnettomuuksissa selvästi harvemmin kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa. Vuosittain noin joka kymmenes rattijuopumusonnettomuuksissa kuollut ja joka kuudes loukkaantunut on joku muu kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa.

Vuonna 2016 rattijuopumusonnettomuuksissa kuolleiden osuus oli 21 prosenttia (19 % vuonna 2015) ja loukkaantuneiden osuus 10 prosenttia (9 % vuonna 2015) kaikista samana vuonna tieliikenneonnettomuuksissa kuolleista ja loukkaantuneista.

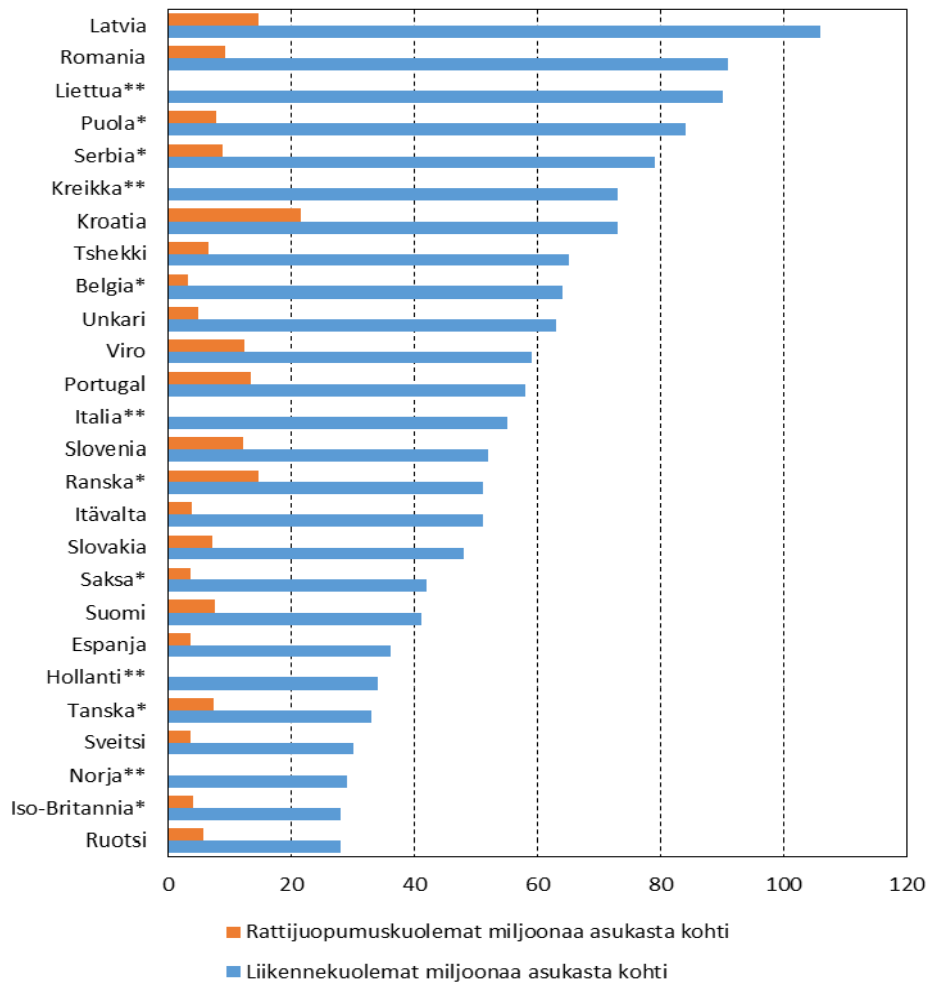
Euroopan alueelta kerättyjen tietojen (ETSC 2007–2015) mukaan kuolemaan johtaneiden rattijuopumusonnettomuuksien määrä on useissa maissa vähentynyt nopeammin kuin muiden kuolemaan johtaneiden tieliiken-

neonnettomuuksien määrä 2000-luvun kuluessa. Suomi on kuitenkin ollut eräiden Itä-Euroopan maiden (mm. Kroatia, Serbia, Tshekki, Slovakia, Romania) ohella poikkeus tästä yleisestä kehityksestä. Meillä rattijuopumusonnettomuuksien osuus liikennekuolemista on pikemminkin pääasiallisesti kasvanut, vaikka se vuonna 2009 kääntyi laskuun.

Alkoholin osuus kuoleman aiheuttaneissa onnettomuuksissa vaihtelee suuresti eri maissa. Se oli suurin Kroatiassa (29 %) ja Ranskassa (28 %) vuonna 2014. Suomessa osuus oli 18 prosenttia, kun taas Belgiassa, Itävallassa ja Unkarissa tämä osuus oli pienin (5–8 %). Vertailua vaikeuttavat kuitenkin eri maiden toisistaan poikkeavat lainsäädäntö, promilleraja, rattijuopumusonnettomuuksien määrittely ja tilastointi. ETSC:n¹ suorittama vertailu perustuu eri maiden kansallisiin tietoihin. Kaikista näistä syistä vertailun tuloksiin on syytä suhtautua varauksellisesti, mutta ne lienevät silti suuntaa antavia.

Nämä tulokset ovat näennäisessä ristiriidassa vastaavissa maissa tehtyjen ratsiatutkimusten tulosten kanssa. Onkin todennäköistä, että kuljettajien veren alkoholipitoisuudet ovat mainituissa maissa huomattavasti pienempiä kuin esimerkiksi Suomessa, minkä vuoksi kuolemaan johtaneita onnettomuuksia tapahtuu vähemmän, vaikka alkoholin osuus liikenteessä on Suomea yleisempää.

¹ European Transport Safety Council, www.etsc.eu.

Kuvio 13 Rattijuopumusonnettomuuksissa ja kaikissa liikenneonnettomuuksissa kuoleiden määrä 1 000 000 asukasta kohti eräissä Euroopan maissa 2014

Lähde: European Transport Safety Council

* Rattijuopumuskuolemia koskeva luku on vuodelta 2013.

** Rattijuopumuskuolemien lukua ei ole saatavilla.

Kuolemaan johtaneissa rattijuopumusvahingoissa rattijuopot ovat pääosin yli 1,2 promillen humalatilassa (liikennevahinkojen tutkijalautakuntien selvitysten mukaan 83 % vuonna 2015 ja 70 % vuonna 2014). Useiden tutkimusten (ks. Mäki 1983; Peltoniemi 1991) perusteella näyttää siltä, että kuljettajan onnettomuuteen joutumisen todennäköisyys kasvaa jyrkästi veren alkoholipitoisuuden ylitettyä 0,8 promillen rajan.

Erilliselvityksen (Salusjärvi 2004) mukaan maistelleille (veren alkoholipitoisuus alle 0,5 promillea) sattui 51 kuolemaan johtanutta onnettomuutta vuosina 1990–2002. Tällaisiin kuolonkolareihin joutuivat suhteellisesti eniten alle 20-vuotiaat. Selvityksen tekijän mielestä tulokset puoltavat erityisesti nuorten kuljettajien promillerajan laskemista 0,2 promilleen.

Liikenteen eri vaaratekijöiden vertailussa Salusjärvi (1991) arvioi, että yhden promillen humalatila ja 20 km/h ylinopeus nostavat onnettomuusriskiä yhtä paljon, kymmenkertaiseksi. Ratsiatutkimusten perusteella taas tiedetään,

että vahvassa humalatilassa ajaminen on paljon harvinaisempaa kuin lievästi päihtyneenä ajaminen. Hurjastelu ja tolkuton riskinotto yhdessä juopumuksen kanssa johtavatkin kaikkein pahimpiin seurauksiin (Rajalin 2004).

Muut liikennevahingot

Kaikkien liikennekuolemien (ml. liikennejuopumusonnettomuudet) määrä (250 henkilöä vuonna 2016) on 7 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna (270 kuollutta vuonna 2015). Liikennekuolemantapausten määrä on vähentynyt jo selvästi alemmalle tasolle kuin 1980-luvulla keskimäärin (594 tapausta vuodessa; vuosina 1965–1973 noin 1 000 kuollutta vuosittain). Tieliikenteessä loukkaantuneiden määrä (5 886 vuonna 2016) oli puolestaan 8 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Loukkaantuneiden määrä on alhaisempi kuin loukkaantuneiden määrän vuosittainen keskiarvo edellisinä kolmena vuosikymmenenä (esim. 1980-luvulla keskimäärin 9 962 tapausta vuosittain). Yhtä vähän tieliikenteessä kuolleita ja loukkaantuneita oli viimeksi 1950-luvulla. Vakavasti loukkaantuneiden määrä (477 henkilöä vuonna 2015) väheni 8 prosenttia edellisestä vuodesta (vuoden 2016 tietoa ei saatavissa).

Vuonna 2016 liikennekuoleman uhreista (20 %) ja loukkaantuneista noin viidennes (19 %) oli jalankulkijoita ja polkupyöräilijöitä. Vuoden 2016 kuolonuhreista (59 %) ja loukkaantuneista yli puolet (54 %) oli henkilöauton kuljettaja tai matkustaja. Runsas neljännes (26 %) vuonna 2016 liikenteessä surmansa saaneista oli täyttänyt 65 vuotta. Loukkaantuneista oli noin neljännes 15–20-vuotiaita vuonna 2016.

Taulukko 8 Liikenneonnettomuuksissa kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 2007–2016¹

	2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liikennekuolemantapaukset (absoluuttiluvut)	380	279	292	255	258	223	260 ²	250 ²
Liikenteessä loukkaantuneet ³ (absoluuttiluvut)	8 446	8 507	7 931	7 088	6 681	6 669 ²	6 381 ²	5 886 ²
Kuolemantuottamus (RL 21:8–9) liikennerikoksen yhteydessä ⁴	158	119	119	95	97	75	95	88
Vammantuottamus (RL 21:10–11) liikennerikoksen yhteydessä ⁴	1 137	1 105	1 090	981	944	871	874	867

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

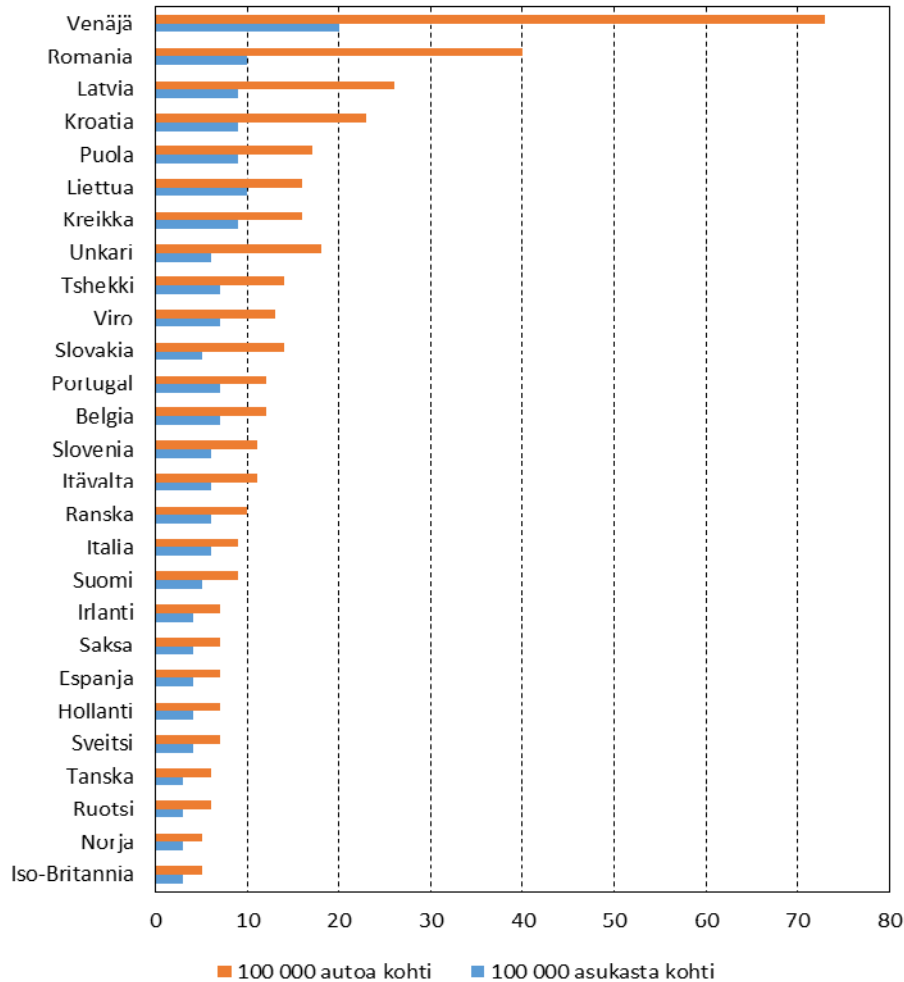
¹ Tilastosarjan parilliset vuodet 2008 ja 2010 on esitetty Rikollisuustilanne 2015 vuosikirjassa.

² Tilastointitavan muutoksesta johtuen luku ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin verrattuna.

³ Sisältää myös liikennejuopumusonnettomuudet.

⁴ Ei sisällä liikennejuopumusrikoksia.

Verrattaessa Euroopan maiden liikennekuolemantapausten määriä Suomi sijoittuu hieman keskitason paremmalle puolelle. Selvästi huonoin tilanne on monissa itäisen Euroopan maassa sekä Kreikassa. Kuolemantapausten määrällä mitattuna turvallisimpia maita ovat Iso-Britannia, Ruotsi, Norja, Tanska ja Sveitsi.

Kuvio 12 Asukaslukuun ja autokantaan suhteutettu liikennekuolemantapausten määrä eräissä Euroopan maissa 2012. Lähde: Tilastokeskus

1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun tasosta liikenneturvallisuus on parantunut 1980-luvun alkuun tultaessa huomattavasti. Kuolemantapaukset ja loukkaantumiset liikenteessä putosivat tuossa ajassa noin puoleen. 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla liikenneturvallisuustilanne on pysynyt suhteellisen muuttumattomana. Sen jälkeen polttoaineen voimakas hinnanlasku yhdessä autokannan nopean kasvun kanssa ovat nopeasti lisänneet liikennemääriä. Tämä näkyy liikennekuolemien ja -loukkaantumisten sekä liikennerikosten lisäyksenä vuoteen 1990 saakka, jonka jälkeen onnettomuudet ovat vähentyneet.

Liikenneturvallisuus on kokonaisuutena tarkastellen parantunut 1980-luvulla ja varsinkin 1990-luvun alkuvuosina 1970-lukuun verrattuna. Suotuisan kehityksen voidaan arvella johtuvan paitsi tehostuneesta liikenteen valvonnasta myös muun muassa nopeusrajoituskokeiluista ja niitä seuranneista pysyvistä rajoituksista, turvavyöpakosta, ajovalojen käyttöpakosta, autojen rakenteen ja turvatason kehittymisestä sekä teiden ja niiden kunnossapidon parantumisesta.

Ajoneuvojen liian suuret nopeudet aiheuttavat usein vaaratilanteita liikenteessä ja ne ovat liikennevahinkojen tutkijalautakuntien mukaan olleetkin liikennevahinkojen merkittävin yksittäinen syy. Suuret nopeudet johtavat onnettomuusalttiuden kasvun lisäksi vakavimpien onnettomuuksien suhteellisen osuuden lisääntymiseen.

Yhteenveto

- Yli puolet poliisin tietoon tulleista rikoksista on liikenne rikoksia. Vuonna 2016 liikenne rikoksia oli noin 438 000 (liikennejuopumukset eivät ole tässä luvussa mukana).
- Liikenne rikosten määrä on lisääntynyt kymmenen viimeisen vuoden aikana enimmillään 29 prosenttia (vuonna 2011), mutta vähentynyt taas sen jälkeen selvästi. Liikenne rikosten määrän kasvu johtuu pääosin automaattisen nopeusvalvonnan lisääntymisestä.
- Kaksi kolmasosaa (68 %) liikenne rikoksista on nopeusrajoitusten rikkomisia.
- Liikenteessä kuoli 250 ihmistä vuonna 2016. Yhtä vähän liikenteessä kuolleita oli viimeksi 1940-luvulla. Liikennekuolemista noin viidennes on rattijuopumustapauksia.
- Rattijuopumuksia tuli poliisin tietoon noin 17 300 tapausta vuonna 2016.
- Rattijuopumuksen kasvu pysähtyi vuoden 2004 puolella välissä ja on vähentynyt senkin jälkeen.
- Rattijuopumuksen määrä on edelleen kolmasosan pienempi kuin 1990-luvun alussa.
- Poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista 42 % oli törkeitä ja 33 % huume- ja sekakäyttötapauksia. Huume tapauksien määrä ja osuus rattijuopumuksista on kasvanut viimeisen 15 vuoden aikana selvästi. Huume tapauksista aiheutuneiden kuolemantapausten ja loukkaantumisten määrät eivät kuitenkaan ole lisääntyneet merkittävästi vastaavalla ajanjaksolla.
- Vuosittain suoritetuissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumuksen määrä on pysynyt suunnilleen samalla tasolla jo 20–25 vuoden ajan.
- Ns. maistelleiden kuljettajien osuus kasvoi vuodesta 1997 alkaen, mutta on taas vuodesta 2004 lähtien pääosin vähentynyt. Vuodesta 2013 lähtien maistelleiden osuus on jälleen kasvanut.
- Alkoholi ongelmaiset ja riskialtista elämäntapaa viettävät, säännöistä piittaamattomat kuljettajat ovat suurin ongelmaryhmä, joka syyllistyy toistuvasti rattijuopumusrikoksiin.

9 Huumausaine-, alkoholi- ja dopingrikokset

Hannu Niemi & Miialila Virtanen

9.1 Tietolähteet

Huumausaine-, alkoholi- ja dopingrikoksissa ei ole uhria, joka tekisi rikosilmoituksen häneen kohdistuneesta rikoksesta poliisille. Nämä rikokset tulevatkin ilmi ennen muuta lainvalvontaviranomaisten oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä tilastoidun rikollisuuden määrä ja rakenne vaihtelevat paljolti kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti.

Eri viranomaiset laativat vaihtelevalla tarkkuudella tilastoja käsittelemistään rikoksista, mutta niiden hyödyntämiseen liittyy reunaehtoja. Tietojen yhdistäminen tai vertailukelpoisuus eri vuosien välillä ei välttämättä onnistu. Oikeusviranomaisten tuottamia tietoja käytettäessä ei myöskään pysty välttämään sitä, että ne kattavat vain pienen osan laittomien markkinoiden tapahtumista. Esimerkiksi huumeiden myyjät ja kauppiaat pyrkivät pysyttelemään kontrollikoneistolta piilossa.

Huumeiden käytön yleisyyttä arvioitaessa on mahdollista käyttää useita eri lähteitä, joita selostetaan jaksossa 9.2. Toisin kuin huumeiden käyttö alkoholin tai dopingaineiden käyttämistä ei ole säädetty rangaistavaksi rikoslaissa. Arvio alkoholin kokonaiskulutuksesta esitetään jaksossa 9.4. Dopingaineiden käytön yleisyydestä väestötasolla saatiin ensimmäistä kertaa tutkimustietoa syksyllä 2011, kun Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) julkisti Nuorisotutkimusverkoston kanssa tekemänsä kyselytutkimuksen. Sen mukaan yksi prosentti vastanneista oli joskus elämänsä aikana käyttänyt dopingainetta. (Hakkarainen ym. 2011a, 406.) Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2008 tekemän Nuorisorikollisuuskyselyn mukaan vain hyvin harva nuorista raportoi dopingkäytöstä. Koko elämänsä aikana käyttäneitä oli vain yksi prosentti vastaajista. (Ks. Kainulainen 2011, 1, 81–83.)

9.2 Huumeiden käytön yleisyys

Huumeiden käytön yleisyyttä voidaan arvioida kyselytutkimusten sekä sosiaali- ja terveystieteiden toimenpidetilastojen avulla. Kyselyjä on tehty niin varusmiehille, koululaisille kuin koko väestöllekin. Tällaisissa tutkimuksissa ei kuitenkaan pystytä tavoittamaan kaikkia käyttäjäryhmiä, sillä esimerkiksi huumeiden ongelmakäyttäjät saattavat jäädä kyselyiden ulkopuolelle.

Vuosina 1995, 1999, 2003, 2007, 2011 ja 2015 tehtiin Suomessa kansainvälisesti vertailukelpoinen ESPAD-kysely 15–16-vuotiaille koululaisille. Kannabista elinaikanaan kokeilleiden nuorten osuus lisääntyi vuodesta 2007, mutta se kääntyi laskuun vuonna 2011 ja on jatkanut laskuaan vuoteen 2015 asti. Vuonna 2015 pojista 10 prosenttia ja tytöistä 7 prosenttia kertoi joskus käyttäneensä kannabista. (Raitasalo ym. 2015.)

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tehnyt vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012 ja 2016 Nuorisoriikollisuuskyselyn 15–16-vuotiaille koululaisille, joissa on kysytty huumeiden käytöstä. Vuoteen 2001 asti huumeita kokeilleita nuoria oli aina edellistä mittausta enemmän, mutta vuosina 2004 ja 2008 osuus laski. Vuonna 2012 yhdeksän prosenttia koululaisista ilmoitti kokeilleensa tai käyttäneensä marihuanaa tai hasista ainakin kerran kuluneen vuoden aikana, kun vuoden 2008 mittauksessa heitä oli kuusi prosenttia. Vuonna 2016 osuus laski takaisin kuuteen prosenttiin. Tämä tulos on linjassa tuoreimpien kouluterveyskyselyiden kanssa, joissa nuorten kannabiskokeilut lisääntyivät vuosina 2010–2013 (www.thl.fi/kouluterveyskysely).

Aikuisväestön (18–74-vuotiaiden) huumeiden käyttöä on tutkittu vuosina 1992, 1996, 1998, 2002, 2006, 2010 ja 2014 suoritetuilla kyselyillä. Huumeiden käyttö lisääntyi selvästi vuoden 1992 jälkeen. Vuoden 2014 kyselyssä 20 prosenttia vastaajista ilmoitti joskus elämänsä aikana tekemistään huumeekokeiluista. Kuusi prosenttia vastaajista oli käyttänyt jotakin laitonta huumetta viimeksi kuluneen vuoden aikana ja kaksi prosenttia viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Cannabis oli laittomista aineista suosituin. Valtaosalla huumeita kokeilleista tai käyttäneistä käyttö rajoittui yhteen tai vain muutama kertaan. (Hakkarainen ym. 2015.)

Suomessa huumeongelma on aivan viime vuosiin saakka ollut pienempi kuin useimmissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. Esimerkiksi ruiskuhuumeetartuntojen osuus todetuista HIV-tartunnoista on ollut maailman pienimpiä. Tilanne vakavoitui selvästi 1990-luvun lopulla, jolloin tartunnat levisivät piikkihuumeiden käyttäjien keskuudessa. Tilanteeseen pystyttiin kuitenkin vaikuttamaan tekemällä huumeiden käyttäjien keskuudessa ehkäisytyötä, avaamalla matalan kynnyksen neuvontapisteitä ja lisäämällä neulojen vaihto-ohjelmia (Tanhua ym. 2011, 88–90).

Huumeiden ongelmakäyttöä arvioidaan vuodesta 1987 lähtien toteutettujen sosiaali- ja terveystalveluiden päihdetapauslaskentojen avulla. Vuoden 2007 laskennassa kannabiksen ja amfetamiinin käytöstä raportoitiin vähemmän kuin edellisessä vuoden 2003 laskennassa. Opioidien käyttö oli sen sijaan hieman lisääntynyt, mikä näkyi buprenorfiinin kohdalla. (Nuorvala ym. 2008.)

Päihdehoitoon hakeutuneissa huumeasiakkaissa opioidien osuus on kasvanut koko 2000-luvun samalla kun stimulanttien ryhmään kuuluvan amfetamiinin käyttäjien osuus on laskenut. Vuoden 2015 mittauksessa opioidit

ovat yleisin hoitoon hakeutumisen taustalta löytyvä ensisijainen päihde (49 %). Stimulantit ovat ensisijainen hoitoon hakeutumisen taustalta löytyvä päihde 15 prosentille, uni- ja rauhoittavat lääkkeet 7 prosentille, kannabis 16 prosentille ja alkoholi 11 prosentille. Sekakäyttö on varsin yleistä, sillä asiakkaista 50 prosenttia mainitsi käyttäneensä ainakin kolmea ongelmapäihdettä. Päihdehuollon huumeasiakkaat olivat yleensä miehiä (67 %), iältään nuoria aikuisia (keski-ikä 31,5 vuotta), perhesuhteiltaan yksin eläviä, heidän koulutustasonsa oli matala ja työttömyys oli yleistä. Lähes joka kymmenes oli asunnoton. Asiakkaat olivat yleensä syrjäytymisriskin alla tai jo syrjäytyneitä. Hoitoon hakeuduttiin usein jonkun viranomaisen ohjaamana. Neljäsosa (25 %) hakeutui oma-aloitteisesti. Poliisin mainittiin vastanneen hoitoonohjauksesta viidessä prosentissa tapauksista. (Forsell ym. 2016.)

Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2012 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta asemasta (taulukko 1). Myös nämä tiedot osoittavat huumausainerikoksista epäiltyjen heikon aseman: noin puolet rikoksista epäillyistä kuuluvat ryhmiin, joiden sosioekonominen asema on joko muu (sisältää pitkäaikaistyöttömät) tai kokonaan tuntematon (ks. myös Kinnunen 2001 huumausainerikoksista tuomittujen sosioekonomisesta taustasta). Opiskelijoita epäillyistä oli noin viidennes. Väestöryhmän kokoon suhteutettuna rikollisuuden taso oli korkein ryhmässä, joiden sosioekonominen asema on ryhmässä muut ja tuntematon.

Taulukko 1 Huumausainerikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2015

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä/1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	1,1	0,5
Alemmat toimihenkilöt	5,2	1,3
Työntekijät	11,5	3,6
Yrittäjät	2,1	1,8
Opiskelijat	20,7	5,1
Eläkeläiset yli 60 v.	0,2	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	5,0	7,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	51,9	12,9
Ei väestötietoja	2,4	-

Eri viranomaisrekistereitä yhdistämällä tehdyn tutkimuksen perusteella on arvioitu, että vuonna 2005 pääkaupunkiseudulla oli 5 100–8 200 amfetamiinin tai opiaattien ongelmakäyttäjää. Valtakunnallisella tasolla kovien huumeiden käyttäjiä arvioitiin olevan 14 500–19 000, joista amfetamiinien käyttäjiä oli 75–80 %. (Partanen ym. 2007.)

Piikkihuumeiden käyttäjien keskuudessa tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että heidän elämäntilanteensa on monella tapaa ongelmallinen. Monet elävät sosiaalisesti syrjäytyneinä tai ainakin sen vaarassa ja kärsivät heikosta koulutuksesta, työttömyydestä, asunnottomuudesta ja useista sairauksista. Huumeiden sekakäyttö on myös yleistä. (Partanen ym. 2004; Törmä 2009; Tammi ym. 2011; Perälä 2012.)

Huumausainekuolemia voidaan tarkastella usealla tavalla: ainelöydösten, kuolemansyiden ja tapaturmaisten myrkytysten perusteella. Vaikka ruumiinavauksessa tehtäisiin positiivinen huumausainelöydös, se ei välttämättä tarkoita, että huumausaine olisi aiheuttanut kuoleman. Vuosina 2006–2010 huumausainelöydöksiä on ollut keskimäärin 250 tapauksessa. Vuonna 2012 löydöksiä oli 309. Tarkasteltaessa huumausaineita kuolinsyynä löytyy tapauksia vähemmän. Huumekuolemien määrä on kuitenkin ollut viime vuosina nousussa. Oikeuskemialliset löydökset ovat osoittaneet, että sekakäyttö on ollut varsin yleistä. (Ks. Vuori ym. 2012; Varjonen 2015; Salasuo ym. 2009.)

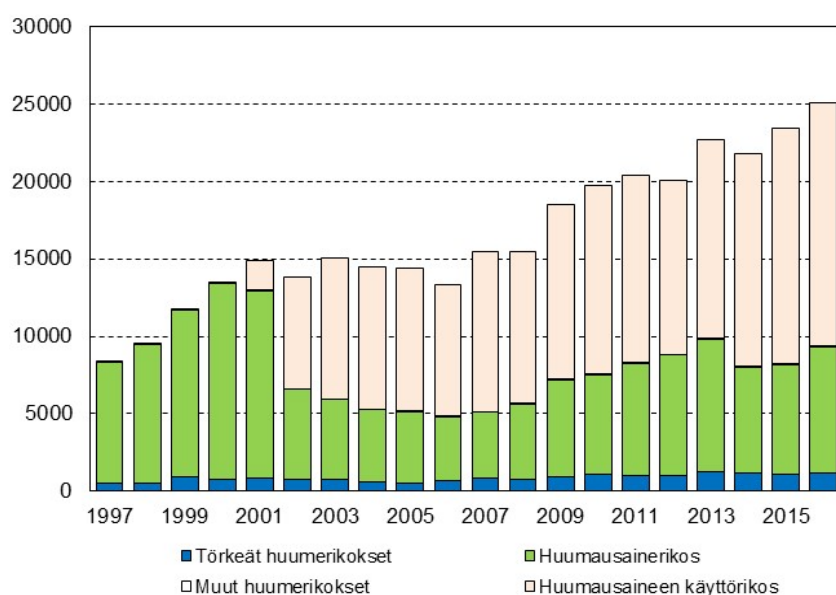
9.3 Huumausainerikokset

Huumausainerikoksella (RL 50:1) tarkoitetaan huumausaineen laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä ja hallussa pitämistä. Huumausaineen käyttö ja vähäisten määrien hallussapito, hankinta tai sen yritys omaa käyttöä varten on 1.9.2001 lähtien rangaisttu huumausaineen käyttör rikoksena (RL 50:2a). Huumausainerikos on törkeä (RL 50:2), jos rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikosentekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakava terveyden tai hengen vaara tai huumausainetta levitetään alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Tämän lisäksi rikoslaissa on rangaistussäännökset huumausainerikoksen valmistelusta ja edistämisestä. (RL 50:3–4).

Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamien viimeisten vuosien aikana tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut jälleen nousussa. Vuonna 2016 kirjattiin noin 25 100 huumausainerikosta, mikä on 7 prosenttia edellisvuotta enemmän. Tässä raportissa esitetyt tiedot sisältävät sekä poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset vuodesta 2009 alkaen. Aikaisempien vuosien luvuissa ovat mukana vain poliisin tietoon tulleet tapaukset. Tämä muutos saattaa selittää osittain kasvua, sillä tarkasteltaessa seuraa-

muskäytäntöä huumausainerikoksissa seuraamusten määrissä ei ole havaittavissa vastaavan voimakasta kasvua (Kainulainen 2012).

Kuviosta 1 käy ilmi, että vuonna 2001 voimaan tulleen huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen tätä rikosnimikettä on esiintynyt eniten. Vuonna 2016 huumausaineen käyttörikoksia oli noin 15 700, mikä vastaa yli puolta (63 %) kaikesta tilastoidusta huumausainerikollisuudesta. Perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia oli noin 8 100 (32 %). Yksi huumausainerikoksen määrän kasvua selittävä tekijä on kannabiksen kotikasvatuksen yleistyminen. Törkeitä huumausainerikoksia oli 1 179, mikä vastaa noin viittä prosenttia kaikista huumausainerikoksista. Huumausainerikoksen valmistelu ja edistäminen ovat varsin harvoin esiintyviä rikosnimikkeitä (ks. myös taulukko 2).

Kuvio 1 Tilastoitu huumausainerikollisuus vuosina 1997–2016 (Lähde: Tilastokeskus)

Taulukko 2 Tilastoitu huumausainerikollisuus vuosina 2012–2016

	2012		2013		2014		2015		2016	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Huumausaineen käyttörikos	11292	56,2	12778	56,4	13681	62,8	15170	64,8	15711	62,6
Huumausainerikos	7752	38,6	8560	37,8	6859	31,5	7057	30,2	8126	32,4
Törkeä huumausainerikos	1025	5,1	1237	5,5	1161	5,3	1070	4,6	1179	4,7
Huumausainerikoksen valmistelu	23	0,1	78	0,3	79	0,4	101	0,4	60	0,2
Huumausainerikoksen edistäminen	10	0,0	3	0,0	1	0,0	2	0,0	6	0,0
Yhteensä	20102	100	22656	100	21781	100	23400	100	25082	100
Muutos %		-1,4		+12,7		-3,9		+7,4		+7,2

Lähde: Tilastokeskus

Huumausainerikosten piirteitä

Esitutkintaviranomaiset epäilivät vuonna 2016 kaikkiaan noin 23 100 henkilön syyllistyneen eri huumausainerikoksiin. Sama henkilö voi esiintyä tässä tilastossa (bruttoluku) useamman kerran tilastovuoden aikana. Huumausaineen käyttöröksestä epäiltyjä oli 14 762, huumausainerikoksesta 6 883 ja törkeästä huumausainerikoksesta 1 372. Naisia oli 3 292, mikä vastaa 14 prosenttia kaikista epäillyistä. Alle 21-vuotiaita oli 17 prosenttia epäillyistä. 15–17-vuotiaita oli 948 ja heistä 18 prosenttia oli tyttöjä (n=170). Alaikäisiä epäiltiin yleensä käyttöröksestä. Kaikista huumausainerikoksista epäiltynä oli ulkomaalainen 10 prosentissa tapauksista. Lukumäärältään eniten heitä epäiltiin käyttöröksestä. Prosentuaalisesti tarkasteltuna heidän osuutensa oli suurin törkeissä huumausainerikoksissa, sillä 30 prosenttia törkeästä huumausainerikoksesta epäillyistä henkilöistä oli ulkomaalainen. Useimmin ulkomaalaisista oli epäiltyinä virolaiset (26 %).

Taulukko 3 Kaikista ja törkeistä huumausainerikoksista epäillyt eri henkilöt vuosina 2012–2016 (nettoluku)

	2012	2013	2014	2015	2016
Yhteensä	6 406	7 200	6 910	7 334	7 655
Törkeistä	672	819	804	794	974

Lähde: Keskusrikospoliisi

Edellä kerrotuissa Tilastokeskuksen luvuissa sama henkilö voi esiintyä saman vuoden aikana useamman kerran huumausainerikoksesta epäiltynä. Keskusrikospoliisi (KRP) tilastoi huumausainerikoksista epäiltyjä henkilöitä myös tarkastelemalla, kuinka monta *eri henkilöä* tilastovuoden aikana esiintyi. Vuonna 2016 eri henkilöitä löytyi noin 7 650, mikä on 4 prosenttia edellisvuotta enemmän (ks. taulukko 3). Törkeistä huumausainerikoksista epäiltyjen määrä lisääntyi vuonna 2016 yli viidenneksen (23 %) edellisestä vuodesta.

Kannabiksen kasvattaminen kotona on yleistynyt viime vuosina, mikä näkyy myös takavarikkoluvuissa. Poliisin tietoon tulleissa tapauksissa on yleensä kyse pienistä viljelmistä, jotka on tarkoitettu lähinnä vain omaa käyttöä varten. KRP:n mukaan viljelyiden koko on tavallisesti enintään 20 kasvia. Myös kannabiksen kotikasvattajien keskuudessa tehdyn tutkimuksen mukaan ylivoimainen enemmistö vastaajista kasvatti kerrallaan 1–5 kasvia (Hakkarainen ym. 2011b). Viime vuosina on paljastunut myös muutamia 1 000–2 000 kasvin kasvattamoita, mutta 250–500 kasvin kasvattamoita paljastuu poliisin mukaan vuosittain useita.

Huumausainemarkkinoiden valvonta

Huumausainekontrollia on 2000-luvun kuluessa tehostettu. Poliisin ja tullin tutkintakeinovalikoimaa, teknisiä apuvälineitä, voimavaroja ja huumekoulutusta on lisätty. Järjestys- ja rikospoliisia on koulutettu havainnoimaan huumeita ympäristössään. (Kainulainen 2009, 298–310.)

Poliisi pyrkii vähentämään huumausainerikollisuutta rajoittamalla huumausaineiden tarjontaa ja kysyntää. Yksi toiminnan painopisteistä on panostaa huumeiden levittämisen estämiseen. Tämän lisäksi valvontaa kohdennetaan käyttäjäportaaseen, mikä ilmenee katutason valvontana (ks. esim. Poliisi 2007). Samalla poliisi pyrkii tukemaan huumeiden käyttäjien hoitoonohjausta. Vuonna 2016 selvästi yli puolet eli 63 prosenttia poliisin tietoon saamista huumausainerikoksista oli käyttörikoksia (ks. taulukko 2). Poliisi valvookin varsin tehokkaasti huumausaineen käyttörikollisuutta (ks. myös Kinnunen ym. 2005).

Suomen huumausainemarkkinoilla liikkuu eniten kannabistuotteita, amfetamiinia, jossain määrin ekstaasia ja huumausaineeksi luokiteltuja eri lääkkeitä, joista tavataan etenkin korvaushoidossa käytettyä buprenorfiinivalmistetta Subutexia®. Viime vuosina markkinoilla on liikkunut myös uusia design-, eli muuntohuumeita. Poliisi ja tulli saavat takavarikoitua osan näistä aineista. Huumemäärät ovat pienempiä kuin useissa muissa Euroopan maissa. Takavarikoitujen huumeiden perusteella ei kuitenkaan voi luotettavasti arvioida huumemarkkinoiden todellista laajuutta tai niiden ajallista vaihtelua.

Poliisin ja tullin takavarikkotilastointia on muutettu. Tästä syystä taulukossa 3 esitetyt tiedot eivät ole enää täysin vertailukelpoisia eri vuosien välillä. Poliisi ja tulli takavarikoivat vuonna 2016 yhteensä 332 kiloa (271 kg vuonna 2015) eri kannabistuotteita. Kannabiksen käyttäjien keskuudessa marihuana vaikuttaa nykyisin olevan hasista suositumpaa (Hakkarainen ym. 2011a). Takavarikoitujen kannabiskasvien määrä ja niistä riivittyjen kasvinosien kilomäärä on pysynyt vuosien 2013–2016 aikana suunnilleen samalla tasolla. Kannabiskasveja takavarikoitiin 18 900 kappaletta (+niistä riivityt kasvinosat 127 kg), mikä on kilomääräisesti laskien suunnilleen yhtä paljon kuin edellisenä vuotena.

Vuonna 2016 takavarikoitiin 192 kiloa (300 kg vuonna 2015) amfetamiinia ja metamfetamiinia, mikä on yhtä paljon kuin edellisenä vuonna. Näistä metamfetamiinin suosio on kuitenkin erityisesti pääkaupunkiseudulla viime vuosina kasvanut. Ekstaasia takavarikoitiin 127 680 tablettia. Ekstaasitakavarikkojen määrät ovat vuosittain vaihdelleet erittäin paljon. Heroiinia takavarikoitiin noin 300 grammaa, mitä poliisi pitää hyvin vähäisenä määränä. Takavarikoidun Subutexin määrä oli 73 670 tablettia, mikä on noin 70 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Muita huumausaineeksi luokiteltu-

ja lääkevalmisteita löydettiin noin 102 500 kappaletta. Kokaiinin esiintyminen on yleensä ollut vähäistä. Vuonna 2016 määrä oli edeltäviin vuosiin verrattuna kuitenkin poikkeuksellisen suuri eli 18,5 kiloa. LSD-lappuja takavarikoitiin ennätyskellisen paljon, lähes 14 800 lappua vuonna 2016. Tämä liittyy poliisin arvion mukaan siihen, että LSD-lappuja tarjotaan edullisesti muiden huumausaineiden verkkokaupan yhteydessä.

Vuonna 1991 saapui maahamme somalipakolaisten myötä uusi huume, khat, jolla ei juuri ole käyttäjäkuntaa suomalaisen väestön keskuudessa. Vuonna 2016 sitä takavarikoitiin 815 kiloa. Taulukossa esitettyjen aineiden lisäksi on mahdollista todeta, että gammaa ja lakkaa saatiin takavarikkoon yhteensä noin 150 litraa (100 litraa vuonna 2015). Kesäkuussa 2010 huumausaineeksi luokiteltua MDPV:tä takavarikoitiin vain 0,009 kiloa. Lainvalvontaviranomaiset ovat ilmaisseet huolensa laittomilla huumemarkkinoilla liikkuvien uusien muuntohuumeiden takia, joiden käyttäminen varsinkin yhdessä muiden laillisten ja laittomien aineiden kanssa voi olla hyvin vaarallista.

KRP:n rikosteknisessä laboratoriossa analysoidaan huumausainetakavarikon yhteydessä rutiininomaisesti pitoisuus amfetamiinista ja metamfetamiinista, mikäli takavarikoitu määrä ylittää kymmenen grammaa. Vastaavalla tavalla toimitaan yli kahden gramman heroiini- ja kokaiinitakavarikoissa. Kannabiskasvien ja marihuanan pitoisuus analysoidaan sen sijaan vain pyydettyäessä sitä yli 150 gramman eristä. Vuosina 2014–2015 analysoidussa huume-erissä amfetamiinin keskipitoisuus nousi poikkeuksellisen paljon edeltäviin vuosiin verrattuna. Poliisi on tulkinut keskipitoisuuden nousun merkinneen sitä, että ainetta on saatavilla runsaasti.

Laittomilla huumausainemarkkinoilla tapahtuvia muutoksia voidaan pyrkiä arvioimaan myös tarkastelemalla muutoksia huumeiden hinnoissa. Tällöin olisi kuitenkin otettava huomioon, että huumeiden hinnat vaihtelevat huomattavasti, mihin vaikuttaa muun muassa aineiden saatavuus, paikkakunta, ostajan ja myyjän välinen suhde, hankintatapa, ainemäärä ja sen laatu (Perälä 2011). KRP:n mukaan vuonna 2011 huumausaine- ja dopingrikostutkimuksen yhteydessä otettiin haltuun noin 1,2 miljoonan euron arvosta käteistä rahaa. Huumemarkkinoilla liikuteltavista rahoista kertovat myös tuomittaville maksettavat rikoshyödyn menettämiset. Helsingin hovioikeudesta kerätyn tutkimusaineiston mukaan törkeissä huumausainerikoksissa tuomittiin keskimäärin noin 32 300 euron suuruinen rikoshyödyn menetys (Kainulainen 2007, 47–48).

Taulukko 4 Vuosina 2012–2016 takavarikoituja huuhausaineita (kg)

	2012	2013	2014	2015	2016
Hasis	..	122	52	63	78
Marihuana	..	285	313	208	254
Kannabistuotteet yhteensä	714	406	365	271	332
Kannabis-kasvi (kpl)	18 150	23 000	21 800	23 000	18 900
Amfetamiini ja metamf.	139	91	298	300	192
Ekstaasi (tbl)	23 623	121 595	131 700	23 660	127 680
Heroini (kg)	0,07	0,2	0,09	0,42	0,3
Subutex (tbl)	4 870	37 078	25 150	42 950	73 670
Kokaiini (kg)	25,7	4,5	6,3	8,5	18,5
LSD (kpl)	1 102	3 965	1 610	3 940	14 770
Khat	1 920	4 767	3 060	1 040	815

Lähde: Keskusrikospoliisi

Poliisin arvion mukaan huuhausainemarkkinoiden luonne on vähitellen muuttunut aikaisempaa organisoidummaksi ja tietoverkkoja hyödyntäväksi. Tietoverkkojen avulla rikollinen toiminta skaalautuu tehokkaasti ympäri maata ja on valtioiden rajat ylittävää. Suomessa vakiintuneen jalansijan ovat poliisin mukaan saavuttaneet erityisesti tunnukselliset rikollisjengit, jotka pyrkivät hallitsemaan markkinoita väkivallalla ja sen uhalla. Huumeiden maahantuonti on usein kytköksissä kansainväliseen rikollisuuteen. KRP:n mukaan ulkomaalaiset toimivat usein maahantuojina ja salakuljettajina, kun taas suomalaiset huolehtivat huumeiden vastaanottamisesta ja jakelusta.

Toisten arvioiden mukaan huuhausainemarkkinoilla tapahtuneesta ammattimaistumisesta huolimatta huumeiden vähittäismyynti on melko järjestäytymätöntä. Kyse on avoimista markkinoista, joilla yhdellä ryhmittymällä on vaikea pitää hallussaan monopoliasemaa ja pyrkiä määräämään tarjolla olevista aineista tai niiden hinnoista. (Perälä 2011; Junninen 2006; Kinnunen 1996.) Suomen huumemarkkinoiden erityispiirre on myös se, että meillä kaduilla tapahtuva avoin myynti tunnetuissa paikoissa on harvinaista. Huumeikauppa on piiloutunut yksityisasuntoihin ja aineita pyritään välittämään luottamuksellisten suhteiden kautta. (Kinnunen ym. 2005; Perälä 2011.) Pienimuotoinen huumeiden kauppa ei välttämättä tule poliisin tietoon. Poliisikontrolli kohdistuu voimakkaimmin niihin, jotka viranomaiset tuntevat ennestään. Omaisuus- tai väkivaltarikosten tekeminen joututtaa poliisirekistereihin joutumista. Huuhausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden yhteen kietoutuminen koskee erityisesti tiettyä, lähinnä huonoosaista ja yhteiskunnasta vieraantunutta tai aktiivisessa rikoksentekevyydessä olevaa osaa huumeiden käyttäjistä (ks. myös Perälä 2002). Luotettavien välikäsien kautta aineensa hankkivat ja yksin tai ystäviensä kanssa niitä käyttävät joutuvat harvoin poliisikontrollin kohteeksi. (Kinnunen ym. 2005.)

9.4 Alkoholirikokset

Vuonna 2016 alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 10,8 litraa (THL:n antama ennakkotieto) absoluuttialkoholia asukasta kohti. Kokonaiskulutus pysyi samana kuin edellisenä vuonna (10,8 litraa). THL:n arvion mukaan maamme alkoholinkulutuksesta noin viidesosa on tilastoimatonta (vuonna 2016 arviolta 2,4 litraa absoluuttialkoholia asukasta kohti). Merkittävin tilastoimaton alkoholierä on matkailijoiden tuoma alkoholi. Lisäksi tähän kuuluvat alkoholin laillinen ja laitton kotivalmistus, salakuljetus, korvikkeet ja suomalaisten ulkomailla nauttima alkoholi.

Alkoholirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin 1.11.2009 voimaan tulleella lailla (L 641–644/2009). Alkoholirikokset on nykyisin porrastettu kolmeen törkeysasteeseen. Poliisin tietoon tuli vuonna 2016 yhteensä 2 876 (3 195 vuonna 2015) alkoholirikosta, joista suurin osa oli alaikäisten tekemiä alkoholirikkomuksia. Tulli on arvioinut alkoholirikosten määrän vähentyneen pidemmän ajanjakson aikana, mihin on vaikuttanut useampi tekijä. Matkustajatuomisten määrälliset rajoitukset on poistettu EU-maiden välillä, alkoholiveroa laskettiin Suomessa ja Virosta tuli EU:n jäsen vuonna 2004. Tullin takavarikoiman alkoholin määrä oli vielä vuonna 1999 monisatakertainen nykyiseen verrattuna. Tulli takavarikoi alkoholia ennätysellisen vähän vuonna 2016 eli noin 10 kertaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tullin havaintojen mukaan alkoholin tilaaminen verkkokaupasta on lisääntynyt viime vuosina huomattavasti ja alkoholin verkkokaupassa laiminlyödään yleisesti verojen maksaminen Suomessa.

Taulukko 5 Tullin takavarikoima alkoholi vuosina 2012–2016 (litroina)

	2012	2013	2014	2015	2016
Yhteensä	5 686	11 136	7 382	4 471	457

Lähde: Tulli

Vuonna 2016 otettiin päihtymyksen takia säilöön 56 232 (59 336 vuonna 2015) henkilöä. Määrä on reilusti alle puolet vuoden 1980 tasosta, jolloin otettiin säilöön yli 200 000 henkilöä. Juopuneiden käsittelyä on viime vuosikymmeninä siirretty poliisilta sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisille ja juopumuspäätösten määrää on tietoisesti pyritty vähentämään. Toisaalta monissa kaupungeissa on toteutettu erilaisia tehovalvontahankkeita, joissa on pyritty puuttamaan erityisesti nuorten julkijuomiseen (Törrönen 2004). Helsingissä säilöönnotetuista tehdyn tutkimuksen mukaan asiakaskunnan rakenteessa on tapahtunut muutos 1980-luvun jälkeen. Nykyisin satunnaisesti säilöönnotetut henkilöt muodostavat suurimman ryhmän, kun taas aikaisemmin se muodostui toistuvasti säilöönnotetuista (Noponen 2005).

9.5 Dopingrikokset

Dopingrikoksella tarkoitetaan dopingaineiden laitonta valmistamista, maahan-tuontia ja levitystä. Dopingaineen hallussapito on rangaistavaa vain silloin, kun hallussapitäjän todennäköisenä tarkoituksena on levittää ainetta laittomas-ti. Dopingaineen käyttämistä ei ole sen sijaan kriminalisoitu. Rikoslain 44 lu-kuun sisältyy myös oma tunnusmerkistö törkeitä ja lieviä dopingrikoksia var-ten sekä dopingaineiden määritelmä. Uudistus tuli voimaan 1.9.2002 (L 400/2002).

Poliisin ja tullin tietoon tulleiden dopingrikosten lukumäärä käy ilmi ku-viosta 2. Dopingrikokset ovat lisääntyneet kuviossa esitettyinä ajanjaksona. Vuonna 2016 poliisin ja tullin tilastoihin kirjattiin yhteensä 301 dopingrikos-ta. Rikosten määrä väheni noin viidenneksen edellisestä vuodesta. Suurin osa viranomaisten tilastoimista rikoksista on ollut perustunnusmerkistön mukaisia dopingrikoksia, mutta lieviä tekemuotoja oli eniten vuonna 2016.

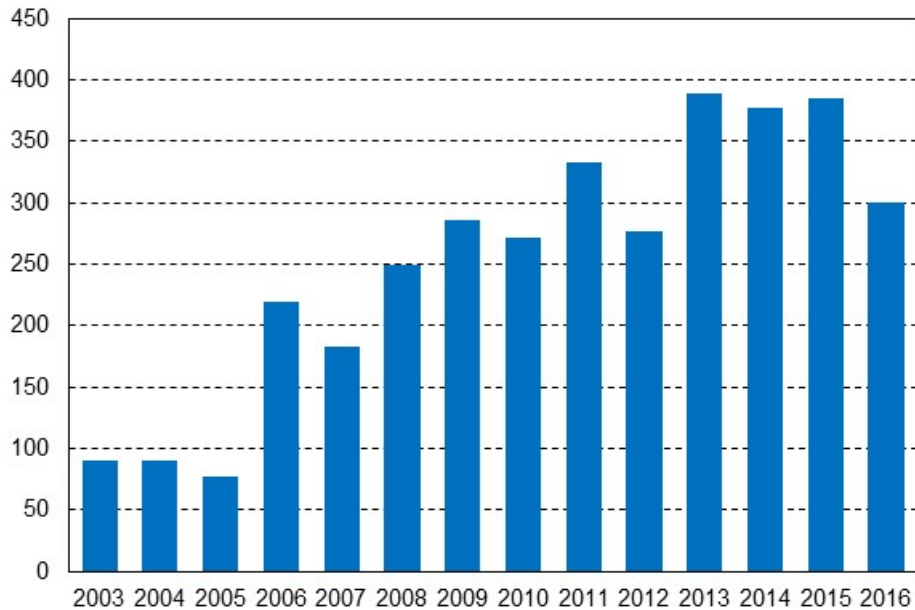
Dopingaineiden tarkoituksena on parantaa fyysistä suorituskykyä tai kasvattaa lihasmassaa. Tästä syystä aineita käytetään urheilussa ja kehon-rakennuksessa. Lainvalvontaviranomaisten arvion mukaan omaan tai lähi-piirin käyttöön tarkoitettuja pieniä hormonivalmiste-eriä tuodaan yleensä maahan postitse. Hyvin monissa tapauksissa on kyse internetin kautta tila-tuista, omaa käyttöä varten tarkoitetuista varsin pienistä kertalähetyksistä. (Ks. myös Kainulainen 2011.)

Viranomaisten takavarikkoon saama dopingaineiden määrä on vaihdel-lut voimakkaasti eri vuosina. Vuonna 2006 tulli takavarikoi yli 11 miljoonaa tablettia tai ampullia. Määrä selittyi yhdellä Itäisen tullipiirin tekemällä yksittäisellä erittäin suurella takavarikolla. Vuonna 2016 tulli takavarikoi yhteensä noin 28 200 tablettia tai ampullia. Anabolisten steroidien osuus on ollut lähes puolet takavarikoiduista dopingaineista. Suositut dopingai-neet ovat yleensä sisältäneet metandienolia, testosteronia tai nandrolonia. Uutena trendinä ovat dopingjauheet, joita on tullut esiin useampia eriä.

Taulukko 6 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Dopingrikos	226	279	288	177	93
Törkeä dopingrikos	14	56	25	36	41
Lievä dopingrikos	37	54	64	172	167
Yhteensä	277	389	377	385	301

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 2 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2007–2016
Lähde: Tilastokeskus

Yhteenveto

- Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamina viime vuosina tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut jälleen korkeammalla tasolla. Vuonna 2016 tilastoitiin noin 25 100 huumausainerikosta, mikä on 7 prosenttia edellisvuotta enemmän.
- Lainvalvontaviranomaisten tietoon tuli vuonna 2016 noin 15 700 huumausaineen käyttörikosta, noin 8 200 perustunnusmerkistön mukaista huumausainerikosta ja noin 1 180 törkeää huumausainerikosta.
- Huumausainetilanteessa oli 2000-luvulla selviä merkkejä kasvun tasaantumisesta, mutta aivan tuoreimpien kyselytutkimusten mukaan huumeiden kokeilemisessa ja käyttämisessä on havaittavissa lisääntymistä. Myös huumeiden ongelmakäyttäjien tilanne on edelleen monella tapaa vaikea ja sosiaalinen syrjäytyminen ilmenee muun muassa asunnottomuutena ja työttömyytenä.

B Rikollisuuden piirteitä

1 Nuorisorikollisuus Matti Näsi & Maiju Tanskanen

Tässä luvussa tarkastellaan nuoria rikosten tekijöinä ja uhreina. Jaksossa 1.1 esitettävät tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeseen tilastoituun nuorisorikollisuuteen. Niissä iän mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Lukuja arvioitaessa on huomioitava, että tilastoihin vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymisen ohella lukuisat muut tekijät. Muun muassa väestön ilmoittamisalttiudessa, viranomaiskontrollin tehossa ja kohdistumisessa tapahtuvat mahdolliset muutokset sekä lainsäädännön muutokset vaikuttavat tilastoituun rikollisuuteen. Syylliseksi epäiltyjen määrää koskevat tiedot perustuvat poliisin selvittämien rikosten määrään, joten myös rikosten selvitysasteen muutokset voivat vaikuttaa niihin. Selvitysasteesta ei ole saatavilla ikäryhmäkohtaisia tietoja. On vielä syytä huomioida, että tiedot perustuvat pääsääntöisesti niin kutsuttuihin bruttotilastoihin: sama henkilö voi olla vuoden aikana syylliseksi epäiltynä useista rikoksista ja sisältyä siten tilastoon useita kertoja.

Jaksoissa 1.2 ja 1.3 esitetään tietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyiden ja uhrikyselyiden pohjalta. Näihin tuloksiin ei vaikuta ilmituloalttius eikä kontrollikooneiston toiminta.

1.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus

Nuorten rikollisuutta oikeudellisesti ja tilastollisesti tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei lasten rikoksiin kohdistettaisi raskaitakin viranomaistoimia. Alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon ja voi ottaa osaa sovitteluun. Alaikäisen tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. Sosiaaliviranomaisten tulee pääsääntöisesti olla läsnä alle 18-vuotiaiden rikosten esituskinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä (ks. lainsäädännöstä Marttunen 2008).

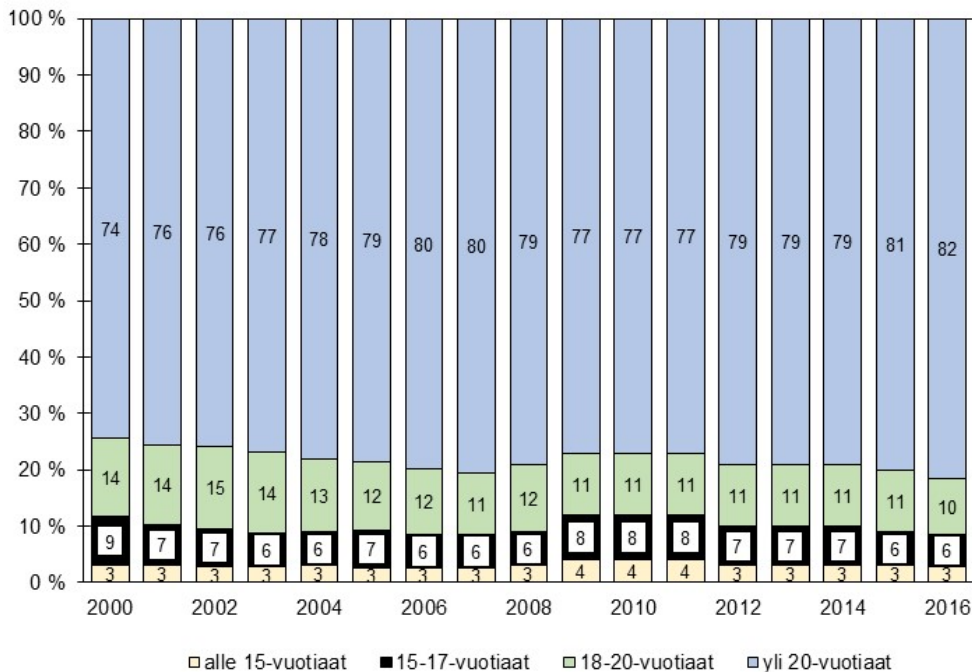
Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikosentekohetkellä on ollut 15–20-vuotias. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henki-

löiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Lastensuojelulaissa lapsena sitä vastoin pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä.

Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

Kuviosta 1 ilmenee rikoslakia vastaan tehtyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen ikäryhmittäiset osuudet vuosina 2000–2016. Nuorten ikäryhmien (alle 21-vuotiaat) osuus syyllisiksi epäillyistä on 2000-luvulla vaihdellut 20 prosentin ja 26 prosentin välillä. Alle 18-vuotiaiden osuus on pysytellyt 10 prosentin molemmilla puolilla. Vuonna 2016 alle 15-vuotiaat tekivät 3 prosenttia ja 15–17-vuotiaat 6 prosenttia rikoslakirikoksista.

Kuviosta voidaan havaita, että aikuiset tekevät valtaosan rikoslakirikoksista. Nuoruus on kuitenkin ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa (ks. kuviot 2–4).

Kuvio 1 Ikäryhmien osuus rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyistä vuosina 2000–2016

Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa

Taulukossa 1 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 2016 syylliseksi epäillyistä. Yleisjohtopäätöksenä luvuista voidaan todeta, että rikokset, joissa nuorten osuus on suuri, liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin. Nuorten osuus on suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös tuhotyöt, vahingonteot, ryöstöt ja luvattomat käytöt ovat verrattain usein nuorten tekemiä. Suunnitelmallisuutta

edellyttäviin rikoksiin, kuten petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin, nuoret syyllistyvät harvoin. Luvuista ilmenee myös muun muassa se, että nuorten osuus poliisin tietoon tulleesta vakavimmasta väkivallasta (henkirikokset ja niiden yritykset) on erittäin pieni.

Taulukko 1 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

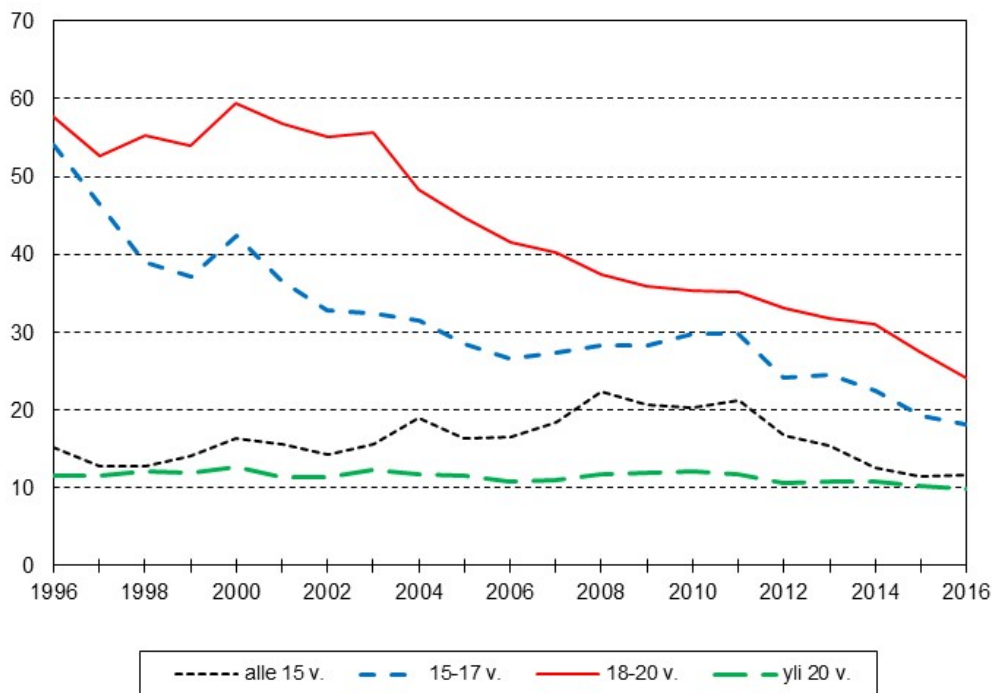
	Kaikki	Alle 18-vuotiaat	Alaikäisten osuus %
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	2 936	1 914	65
Vahingontekorikokset	9 526	2 086	22
Luvattomat käytöt	656	135	21
Ryöstörikokset	1 475	299	20
Väärän henkilötiedon antaminen	976	192	20
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	2 188	370	17
Varkausrikokset	53 079	6 670	13
Seksuaalirikokset	2 198	273	12
Tuhotyöt	271	33	12
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	5 043	566	11
Pahoinpitelyrikokset	24 783	2 411	10
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	22 055	2 038	9
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1 756	149	8
Kiristysrikokset	307	24	8
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	3 589	279	8
Perätön lausuma tuomioistuimessa/viranomais- menettelyssä	188	14	7
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranom. ja yl. järjestystä vastaan	12 786	807	6
Järjestysrikkomus	2 148	129	6
Maksuvälinepetosrikokset	1 555	87	6
Huumausainerikokset	23 081	1 065	5
Kätkemisrikokset	2 062	84	4
Väärennysrikokset	2 886	113	4
Tapon, murhan tai surman yritys	323	11	3
Kavallusrikokset	1 400	43	3
Petosrikokset	23 027	635	3
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	662	18	3
Rattijuopumukset	16 778	320	2
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	82	0	0

Nuorisirikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa

Seuraavassa on esitelty erikseen nuorten varkaus- ja pahoinpitelyrikosten sekä vahingontekojen kehityssuuntia. Kuvioissa 2–4 rikoskehitys on suhteutettu ikäryhmien kokoon, mikä mahdollistaa ikäryhmien rikostasojen vertailun. Tarkasteltava ajanjakso on kaksi vuosikymmentä (1996–2016). Taulukoissa 2–4 esitetään tiedot samojen rikoslajien absoluuttimääristä ja vuosivaihtelusta viimeisen kymmenen vuoden ajalta nuorissa ikäryhmissä (alle 15-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat). Tarkasteluja arvioitaessa on huomioi-

tava, että sama henkilö voi olla useita kertoja syylliseksi epäiltynä saman vuoden aikana. Jos taso muuttuu, luvut eivät kerro, johtuuko tasomuutos rikoksia tekevien henkilöiden vai rikollisten tekojen muutoksesta (vai molemmista). Rikosmäärien vuosivaihtelua kuvaavat taulukot taas osoittavat, että eri rikoslajien vuosivaihtelut voivat olla hyvinkin suuria, eikä yhden vuoden luvuista siten tule tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Varkausrikokset. Varkausrikosten osalta huomattavin muutos on ollut 15–17-vuotiaiden tekojen voimakas väheneminen 1990-luvulta lähtien (kuvio 2). Kehitys tasaantui 2000-luvulla, mutta on viimeisten vuosien aikana lähtenyt uudestaan laskuun. Myös nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) varkausrikollisuus on vähentynyt selvästi; tämä on tapahtunut lähinnä 2000-luvulla. Alle 15-vuotiaiden tilastoidussa varkausrikollisuudessa tapahtui jonkin verran nousua 2000-luvun aikana, mutta viimeisten vuosien aikana teot ovat palanneet nousua edeltäneelle tasolle.

Kuvio 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1996–2016

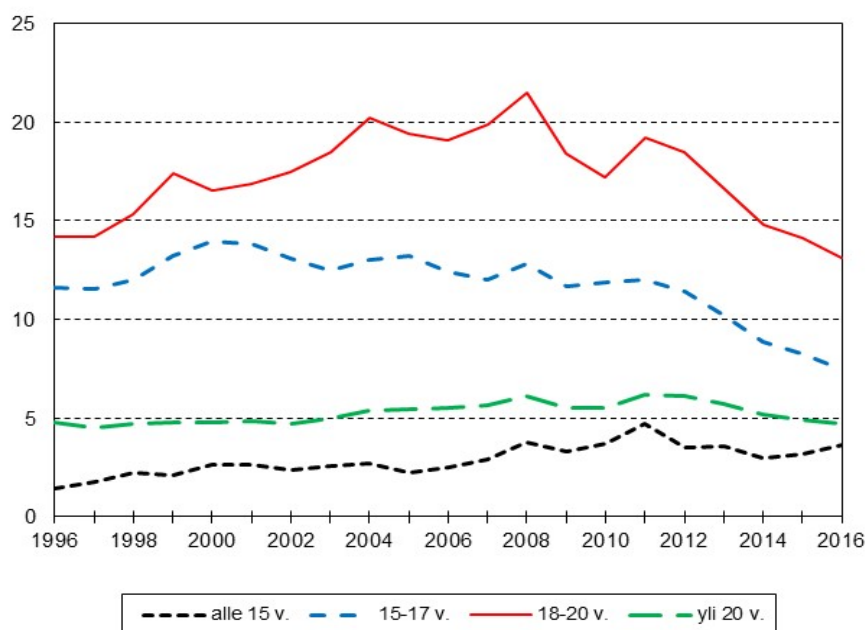
Taulukossa 2 on esitetty varkausrikosten absoluuttimäärien kehitys viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2016 varkaudesta epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä oli 3 440 ja 15–17-vuotiaiden määrä 3 230. Nuoremmassa ikäryhmässä varkauksien määrä hieman nousi edelliseen vuoteen verrattuna, kun taas 15–17-vuotiaiden osalta määrä väheni edellisvuoden tasoon nähden.

Taulukko 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäilty ikäryhmittäin 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
alle 15-vuotiaat	5818	6941	6240	6001	6216	4843	4471	3663	3382	3440
<i>Muutos %</i>	9	19	-10	-4	4	-22	-8	-18	-8	2
15–17-vuotiaat	5523	5656	5644	5858	5736	4520	4457	4028	3422	3230
<i>Muutos %</i>	5	2	0	4	-2	-21	-1	-10	-15	-6

Tässä tilastokatsauksessa ei ole mahdollista tuottaa varmaa tietoa rikollisuuskehityksen syistä. Tulkintoja voidaan kuitenkin esittää. Varkausrikollisuuden vähenemiseen voi vaikuttaa kontrollin tehostuminen kameravalvonnan ja vartioinnin lisääntymisen myötä. Osaltaan kehitykseen voi liittyä nuorten kulutuskäyttäytymisen ja ajankäyttötapojen muutoksia (Kivivuori 2005b, 60–70). Tilastoidun varkausrikollisuuden kehitys näyttää olevan linjassa 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä mittaavien Nuorisirikollisuuskyselyiden kanssa (ks. jakso 1.2).

Pahoinpitelyrikokset. Nuorten aikuisten eli 18–20-vuotiaiden tilastoidut pahoinpitelyrikokset lisääntyivät selvästi 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2008 asti. Tämän jälkeen teot ovat vähentyneet ja syylliseksi epäiltyjen määrä oli vuonna 2016 alempana kuin kertaakaan aiemmin 2000-luvulla. 15–17-vuotiaiden ryhmässä tekojen lisääntymistä tapahtui 1990-luvun puolelle, mutta 2000-luvulla pahoinpitelyiden määrä on laskenut. Alle 15-vuotiaiden ryhmässä tilastoidut pahoinpitelyt ovat lisääntyneet jonkin verran tarkastelulla ajanjaksoilla

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäilty ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1996–2016

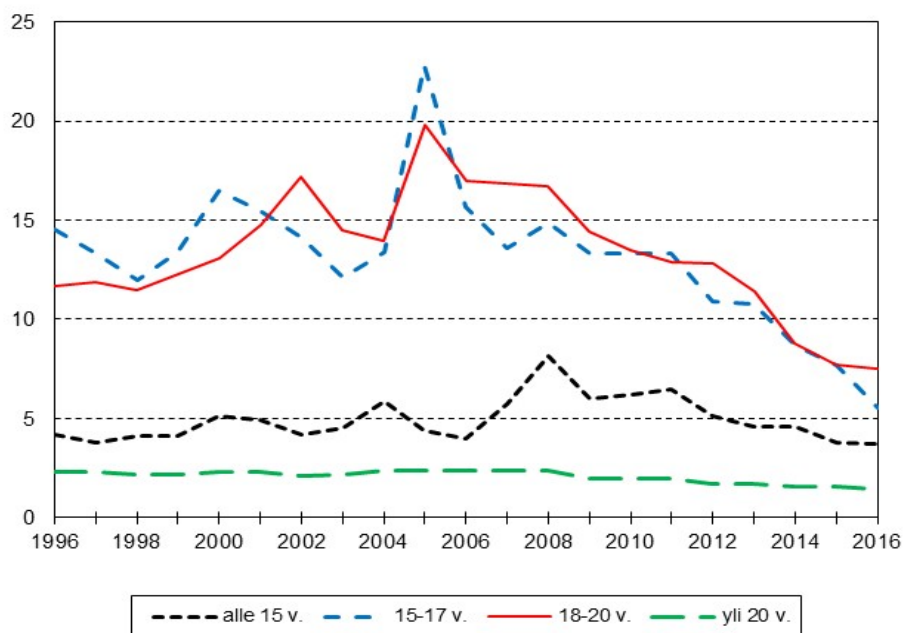
Absoluuttisina lukuina pahoinpitelystä epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana tason ollessa korkeimmillaan vuonna 2011 (taulukko 3). Tämän jälkeen tekomäärät ovat laskeneet muutama vuoden ajan, mutta vuonna 2015 alkanut kasvu jatkui edelleen. Vuonna 2016 syylliseksi epäiltyjä oli 1 084, mikä oli 15 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vastaavasti 15–17-vuotiaiden tekoryhmässä pahoinpitelyistä epäiltyjä oli 1 327; jatkaen edelleen laskussa olevaa trendiä.

Taulukko 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
alle 15-vuotiaat	927	1 164	1 011	1 106	1 362	1 016	1 053	871	946	1 084
<i>Muutos %</i>	15	26	-13	9	23	-25	4	-17	9	15
15–17-vuotiaat	2 416	2 575	2 351	2 349	2 316	2 139	1 858	1 593	1 473	1 327
<i>Muutos %</i>	-1	7	-9	0	-1	-8	-13	-14	-8	-10

Pahoinpitelyrikollisuudessa tapahtuneet muutokset heijastavat otaksuttavasti paitsi muutoksia väkivallan määrässä myös poliisin kontrolliin liittyviä seikkoja, pahoinpitelyn muutettua tunnusmerkistöä ja syyteoikeutta koskevia muutoksia (joista viimeisin vuoden 2011 alussa).

Vahingonteot. Poliisin tietoon tulleet 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden tekemät vahingontekorikokset (kuvio 4) lisääntyivät 1990-luvun puolestavälistä 2000-luvun puoleen väliin asti; erityisen voimakasta kasvu oli vuonna 2005 (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2011). Tämän jälkeen tekomäärät kääntyivät selvään laskuun ja niiden määrä jatkaa edelleen varsin jyrkkää laskuaan. Alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä poliisin tilastoimat vahingonteot lisääntyivät vuosina 2006–2008, jonka jälkeen määrät ovat laskeneet jonkin verran (kuvio 4).

Kuvio 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1996–2016

Vuonna 2016 vahingontekorikoksista syylliseksi epäiltyjä (taulukko 4) oli alle 15-vuotiaiden ryhmässä 1 108. Vanhemmassa ikäryhmässä (15–17-vuotiaat) epäiltyjä oli 978, mikä oli jälleen selvästi vähemmän kuin edellisellä vuotena.

Taulukko 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
alle 15-vuotiaat	1 814	2 513	1 827	1 826	1 910	1 469	1 325	1 348	1 128	1 108
<i>Muutos %</i>	40	39	-27	0	5	-23	-10	2	-16	-2
15–17-vuotiaat	2 742	2 976	2 662	2 609	2 563	2 045	1 955	1 556	1 361	978
<i>Muutos %</i>	-12	9	-11	-2	-2	-20	-4	-20	-13	-28

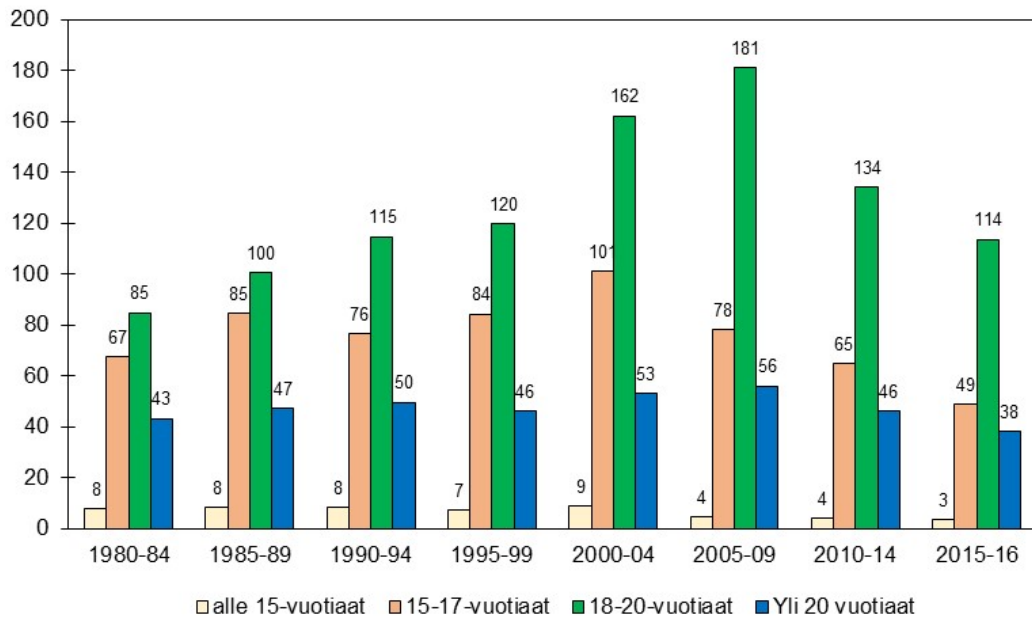
Edellä esitetyistä tilastotarkasteluista voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä. Kokonaisuutena tarkastellen alle 15-vuotiaiden ja yli 20-vuotiaiden tekemien rikosten ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät ovat kaikissa tarkastelluissa rikosryhmissä selvästi alhaisempia kuin 15–20-vuotiaiden. Poliisitilastojen mukaan suomalaisten kaikkein rikosaktiivisin elämänvaihe osuu ikävuosiin 15–20 vuotta. Sekä alle 15-vuotiaat että 15–17-vuotiaat tekevät huomattavasti enemmän varkausrikoksia kuin väkivaltarikoksia tai vahingontekoja. Vuosivaihtelut ovat molemmissa ikäryhmissä ja kaikissa tarkasteltavissa rikoslajeissa verrattain suuria. Yhden vuoden tilastolukujen perusteella ei siten tule vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä lasten tai nuorten rikoskäyttäytymisen suunnasta.

Nuorten vakava väkivaltarikollisuus

Seuraavassa tarkastellaan erikseen vakavaa väkivaltarikollisuutta: Henkirikosten ja tappojen osalta tarkemmat tilastot löytyvät vuoden 2017 Rikollisuustilanne-katsauksen Henkirikokset kappaleesta (Lehti & Kivivuori, 2017). Tarkastelemme siis seuraavassa eritoten tekoja, joita poliisi on tutkinut joko törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikosten yrityksiä. Törkeitä pahoinpitelyjä ja henkirikosten yrityksiä tarkastellaan yhtenä kategoriana, koska niiden välinen raja voi liikkua nimeämiskäytäntöjen muuttuessa ja myös tuomioistuimen linja voi vaihdella.

Kuviossa 5 on esitetty tietoja teoista, joita poliisi on tutkinut törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksiä. Koska tekojen määrät ovat verraten alhaisia, seuraavassa on esitetty viisivuotiskausia koskevia tietoja. Tilastolukujen muutoksiin voi vaikuttaa se, nimetäänkö tekoja tavallisiksi vai törkeiksi pahoinpitelyiksi.

Näistä teoista epäiltyjen alle 15-vuotiaiden ikäryhmän kokoon suhteutettu määrä on pysynyt verraten vakaana viimeisten 30 vuoden aikana. 2000-luvun puolen välin jälkeen määrä on kuitenkin ollut aiempaa alhaisempi. Tilanne 15–17-vuotiaiden ryhmässä on niin ikään pysynyt melko vakaana. Jaksolla 2000–2004 teot olivat jonkin verran yleisempiä, mutta sen jälkeen taso on laskenut. Nuorten aikuisten, siis 18–20-vuotiaiden, ryhmässä tilastoidut törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset lisääntyivät selvästi 2000-luvun alkupuolella. Viimeisen viiden vuoden jaksolla tekojen määrä on kuitenkin ollut taas selvästi alhaisempi. Vuosi 2015 aloitti uuden viisivuotisen tarkastelun, johon kuuluu nyt vuosien 2015 ja 2016 tiedot. Tilastojen perusteella voidaan todeta 2010-luvun laskevan trendin jatkuvan.

Kuvio 5 Törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksenä tutkittuja tekoja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1980–2016, viisivuotiskausittain

1.2 Nuoret rikosten tekijöinä

Edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten työnsä yhteydessä keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisin tietoon. Piilorikollisuus on rikollisuuden mittaamisen kannalta ongelma useimmissa rikostyypeissä eikä kokonaisrikollisuudesta ja sen kehityksestä pystytäkään saamaan kattavaa kuvaa tilastoitua rikollisuutta tarkastelemalla. Mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys, sitä epätodennäköisemmin teko päättyy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta poliisi saa lähes aina tiedon kun taas nuorten massarikollisuuden piiloon jäävä osuus on varsin suuri. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa myös muun muassa ilmoitusalttius, kirjaamisalttius ja poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen. Muutokset näissä heijastuvat rikollisuutta kuvaaviin tilastoihin ja saattavat antaa jopa harhaanjohtavan kuvan rikollisuuden kehityksestä. Tarvitaankin mittareita, jotka ovat suunniteltu mitaamaan kokonaisrikollisuutta. Eräs tällainen mittari on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) säännöllisin väliajoin kerättävä nuorisorikollisuuskysely, johon useat tämän jakson tarkastelut perustuvat.

Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) aloitti vuonna 1995 koko maahan ulottuvat itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt, jotka on sen jälkeen toistettu vuosina 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012 ja viimeisimpänä 2016. Tutkimukset on aiempina vuosina kohdistettu peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin (15–16-vuotiaisiin), tosin vuonna 2012 kysely laajennettiin koskemaan myös peruskoulun kuudennen luokan oppilaita (12–13-vuotiaita). Vuoden 2016 kyselyssä palattiin tarkastelun suhteen jälleen pelkästään 9-luokan oppilaisiin. Vuonna 2016 tutkimukseen osallistui 6 061 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta 68 yläkoulusta. Seuraavassa esitellään tiivistetysti nuorten rikoskäyttäytymisen pääkehityssuuntia yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Kyselyjärjestelmän tuloksia on raportoitu laajemmin erikseen (esim. Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi 2012b; Salmi & Suonpää 2013; Näsi, 2016). Tutkimusmenetelmän luonnetta, luotettavuutta ja rajoituksia on myös käsitelty tarkemmin erillistutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2005a; Kivivuori 2007).

Taulukossa 6 on esitetty rikoksiin osallistumisen kehitys vuosina 1995–2016 yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Prosentit kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka tekivät teon vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että taulukon luvuissa ovat mukana niin ne nuoret, jotka ovat tehneet teon vain kerran vuoden aikana kuin myös ne, jotka ovat tehneet teon useita kertoja tänä ajanjaksona.

Taulukko 6 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, % 15–16-vuotiaista nuorista

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016 ^c
luvaton poissaolo koulusta ^a	[46	42	43]	39	38	41	40	26*
seiniin piirtely vahingonteko koulussa	19	18	16	13	12	12	16	7*
vahingonteko muualla	14	13	11	9	9	9	15	6*
kaupasta/kioskista varastaminen koulusta	20	16	14	10	11	11	20	9*
varastaminen	15	19	15	12	10	10	10	5*
murtautuminen luvaton	30	27	21	19	17	15	20	11*
verkkolataaminen	8	7	4*
koulukiusaaminen osallistuminen	69	71	25*
tappeluun	25	22	20	15	16	21	21	7*
pahoinpitely uhkaamalla	13	14	13	14	12	11	11	7*
varastaminen aseiden mukana	8	7	6	8	6	6	6	4*
kantaminen	1	3	2*
Alkoholin humalajuominen	9	6*
marihuanan/hasiksen käyttö	51	35*
muun huumeiden käyttö ^b	4	7	7	9	8	6	9	6*
humalassa ajo moottoriajoneuvolla	[1	1	2]	4	2*
	16	16	16	13	14	15	13	7*
N	1 195	4 204	4 503	4 347	5 142	5 826	4 855	6061

a) Kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat kysymyksen sanamuodon muutokseen, poikkiviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa uudistettuun kyselyjärjestelmään siirtymiseen b) Viittaa muihin huumeisiin kuin marihuunaan/hasikseen tai lääkkeisiin. c) *=p<.05 (vuosien 2012 ja 2016 ero tilastollisesti merkitsevä).

Rikoskäyttäytymisen muutosten suuret linjat tulevat selkeämmin esille, kun taulukosta 6 tiivistetään esiin keskeisten rikostyyppien – varastamisen, vahingontekojen, väkivallan ja huumeiden käytön – kehitys. Varastamiskoisiin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely. Huumeusaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö.

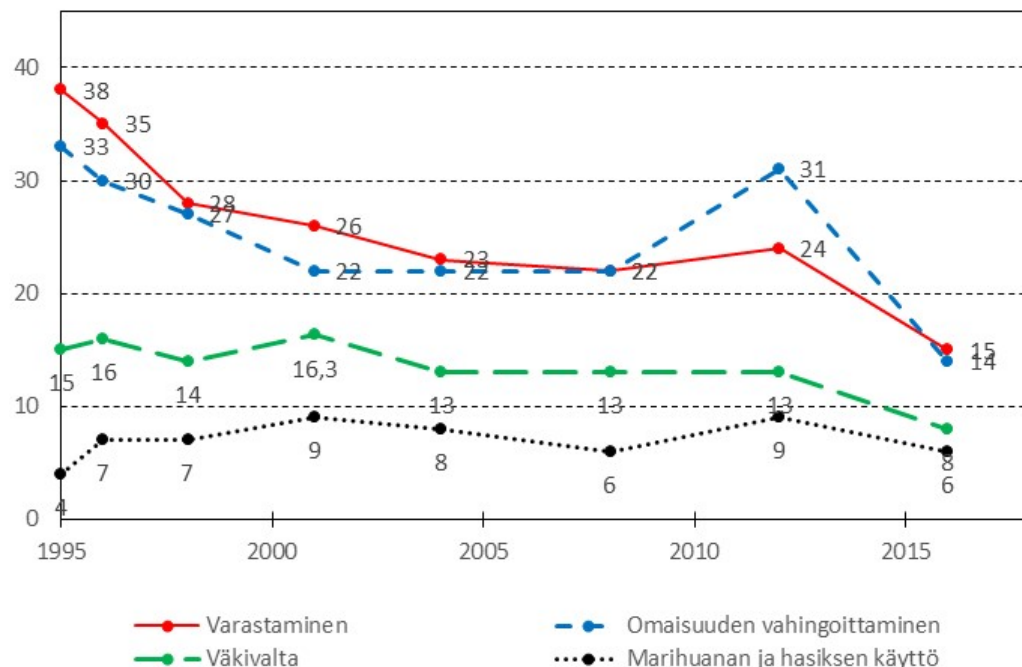
Nuorten tekemät omaisuusrikokset (varastaminen ja vahingonteot) harvinaistuvivat voimakkaasti 1990-luvun lopulla (kuvio 6). Varastaminen harvinaistui myös 2000-luvulla, mutta maltillisemmin kuin 1990-luvun lopulla tapahtuneessa selvässä varastamistekojen vähenemisjaksossa.

Vahingonteot vähenivät voimakkaasti kyselyjärjestelmän ensimmäisissä mittauksissa, jonka jälkeen taso pysyi vakaana vuoden 2008 kyselyyn asti. Vuonna 2012 vahingontekojä tehneitä nuoria oli kuitenkin enemmän kuin neljä vuotta aiemmin, mutta vuonna 2016 niiden määrä laski selvästi.

Väkivallantekojen yleisyys pysyi varsin tasaisena vuodesta 1995 lähtien, laskien hieman vuonna 2004 ja jatkuen sen jälkeen varsin tasaisena. Vuonna 2016 havaitaan kuitenkin selvä pudotus väkivallan yleisyydessä. Huomionarvoista on, että koulukiusaamisen yleisyys oli vuonna 2012 21 prosenttia, mutta se laski huomattavasti vuonna 2016, jolloin enää 7 prosenttia nuorista ilmoitti kiusanneensa kuluneen vuoden aikana.

Marihuanan ja hasiksen käyttö yleistyi jonkin verran 2000-luvulle tultaessa, jonka jälkeen kehitys kääntyi laskuun. Vuoden 2012 kyselyssä mietojen huumeiden käyttö oli kuitenkin yleisempää kuin neljä vuotta aikaisemmin, mutta vuonna 2016 se laski jälleen vuoden 2008 tasolle.

Nuorisoriollisuuskyselyjen tuloksia arvioitaessa on syytä huomioida, että niiden avulla ei voida arvioida vakavimman rikollisuuden määrää. Vakavan rikollisuuden kehitystä arvioitaessa on siten syytä huomioida viranomaistilaston osoittama kehitys.

Kuvio 6 Kuluneen vuoden aikana tekotyypeihin osallistuneita 1995–2016, % 15–16-vuotiaista

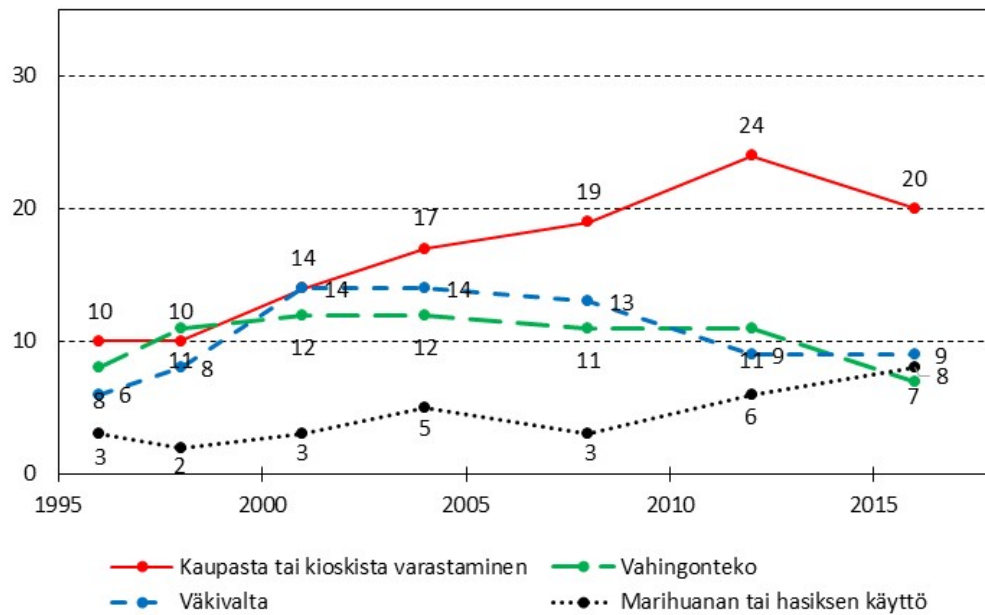
Nuorten miesten rikollisuus pitkällä aikavälillä

Nuorten miesten rikollisuutta on mahdollisuus vertailla kyselytutkimusten valossa aina 1960-luvulta lähtien. Suomessa itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt aloitettiin vuonna 1962 tekemällä kutsuntoihin osallistuville miehille nimetön itse ilmoitetun rikollisuuden kysely (Anttila & Jaakkola 1966). Vuonna 2006 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toisti tämän kyselyn.

Pääsääntöisesti nuorten miesten rikoskäyttäytymisen yleisyys oli verrattain samalla tasolla vuonna 2006 kuin mitä se oli vuonna 1962. Havainto koskee ainakin omaisuusrikoksia, joiden vertailuun kyselyaineistot antavat parhaat mahdollisuudet. Esimerkiksi kaupasta varastamisen ja vahingonteot näyttävät olevan lähes yhtä yleisiä kumpanakin mittausajankohtana. (Tutkimukset tuloksista tarkemmin Salmi 2008a; Salmi 2008b; myös Rikollisuustilanne 2011.)

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli

Vuosien 1996–2016 nuorisirikollisuuskyselyissä on kysytty myös sitä, ovatko nuoret joskus elämänsä aikana tulleet poliisin tietoon tekemänsä rikollisen teon johdosta. Kuviossa 7 on tarkasteltu poliisin tietoon tulon todennäköisyyttä jaksolla 1996–2016 neljässä tekotyyppissä. Päähavainto on, että nuoret tulevat verrattain harvoin poliisin tietoon tekemiensä tekojen johdosta. Tässä tarkasteltujen tekojen osalta todennäköisyys on suurin myymälävarkauksien kohdalla. Tätä selittää kauppojen tehokkuus valvonnassa. Silti myös myymälävarkauksien kohdalla valtaosa nuorten tekemistä teoista ei koskaan tule poliisin tietoon. Suurin osa nuorten rikollisuudesta onkin siis piilorikollisuutta, joka ei näy viranomaistilastoissa.

Kuvio 7 Poliisin tietoon tulleiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2016, % 15–16-vuotiaista

Ylipäättään poliisikontrollin kohteeksi joutuminen on kuitenkin nuorille suhteellisen yleistä. Vuoden 2008 Nuorisoriikollisuuskyselyn aineistolla tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että lähes 40 prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista oli vähintään kerran elämänsä aikana kokenut jonkun tutkimuksessa tarkastellun poliisin toimenpiteen (Saarikkomäki 2010). Yleisimmät toimenpiteet olivat kehotus poistua paikalta ja laukun tai vaatteiden tutkiminen. Nuorista 13 prosenttia oli joskus tullut poliisin kiinniottamaksi.

Tutkimuksessa havaittiin, että poliisikontrollin kohdentuminen on selkeässä yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymisen ja humalajuomisen määrään; mitä aktiivisempaa nuoren rikoskäyttäytyminen ja humalajuominen oli, sen todennäköisemmin hän joutui poliisin kanssa tekemisiin. Tämän lisäksi muun muassa heikko koulumenestys ja kaupungissa asuminen olivat tekijöitä, jotka olivat yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen kohdata poliisikontrollia. (Saarikkomäki 2010.)

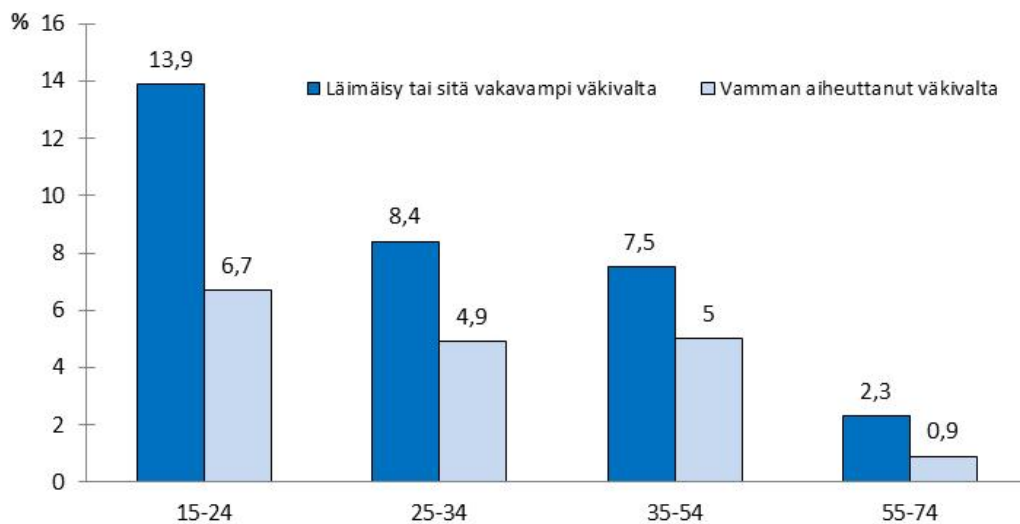
1.3 Nuoret rikosten uhreina

Samoin kun rikosten tekeminen on yleisimmillään nuoruudessa, myös alttius joutua rikoksen uhriksi on suurimmillaan nuoruudessa. Tässä jaksossa tarkastellaan nuorten joutumista rikosten uhreiksi. Tiedot perustuvat sekä kyselyihin, joissa nuorilta itseltään on nimettömästi kysytty heidän joutumistaan erilaisten tekojen uhriksi, että nuorten uhriksi joutumista laitostasolla. Laitostason uhrikokemuksia on tarkasteltu Kriminologian ja oikeus-

politiikan instituutin vuonna 2016 keräämässä Oppilaitosten turvallisuustutkimuksessa (OLT-2016). Kyselyssä koulujen rehtorit vastaavat koulussa lukuvuoden 2015–2016 tapahtumista. Lisäksi tarkempaa tietoa nuorten väkivaltakokemuksista on saatavilla erillisistä julkaisuista (esim. Ellonen ym. 2008; Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi & Suonpää 2013; Fagerlund ym. 2014; Näsi 2016; Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017).

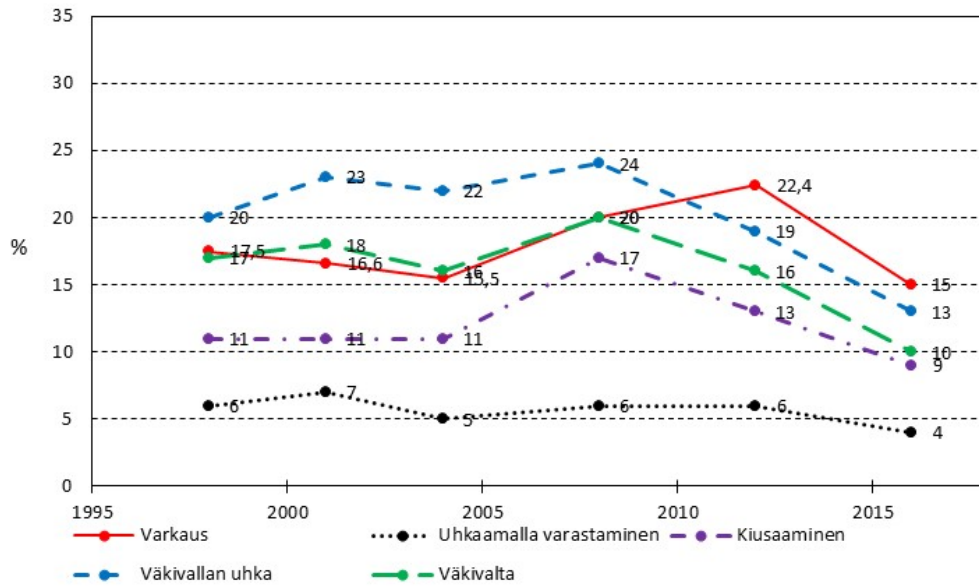
Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat

Kansallinen rikosuhritutkimus (Danielsson & Salmi 2015) osoittaa, että väkivallan kohteeksi joutuminen on hyvin selvästi ikään liittyvä ilmiö: mitä nuoremmista vastaajista on kyse, sitä todennäköisemmin he ovat kokeneet väkivaltaa (kuvio 8).

Kuvio 8 Fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet iän mukaan, %
(Lähde: Krime/Kansallinen rikosuhritutkimus 2014)

Nuorisirikollisuuskyselyt mittaavat itse ilmoitetun rikollisuuden lisäksi nuorten joutumista erilaisten tekojen uhriksi. Kuviossa 10 esitetään 15–16-vuotiaiden nuorten uhrikokemuksia vuosina 1998–2016 varkauden, kiusaamisen, väkivallan uhan, väkivallan, ja uhkaamalla varastamisen (ryöstö) osalta. Koetun väkivallan uhka, pysyi varsin stabiilina vaikkakin hieman kasvaen aina vuoteen 2008 asti jonka jälkeen se on kääntynyt laskuun. Koetun väkivallan osalta, samoin kuin kiusaamisen osalta, nähdään melko samantyyppinen kehityskäyrä aina vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen näiden uhrikokemusten yleisyys on lähtenyt selkeään laskuun. Varkauksien osalta lievästi nouseva kehityskäyrä jatkui vuoteen 2012 saakka, jonka jälkeen se on lähtenyt laskuun, kun taas ryöstön uhriksi joutumisen laajuus on pysynyt varsin vakaalla tasolla koko mittaushistorian ajan.

Kuvio 9 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2016, % 15–16-vuotiaista

Edellä mainittujen uhrikokemusten trendien lisäksi nuorisoriikollisuuskyseilyt antavat mahdollisuuden tarkastella vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2016. Kuritusväkivallan kokemisen taso pysyi varsin vakaana vuosien 2004 ja 2012 välisenä aikana. Vuonna 2004 joskus elämänsä aikana kuritusväkivaltaa kokeneita nuoria oli 47 prosenttia ja vuosina 2004 ja 2012 vastaavasti 43 prosenttia. Vuoden 2016 osalta havaitaan kuitenkin selkeää laskua, sillä enää 29 prosenttia vastaajista oli kokenut elämänsä aikana kuritusväkivaltaa (Näsi 2016). Vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa on Suomessa tutkittu myös pitemmällä aikavälillä. Vuonna 2008 toteutetussa lapsiuhritutkimuksessa kuritusväkivallan esiintyvyyttä verrattiin vuosina 1988 ja 2008. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi pitkällä aikavälillä. Vähentyminen on voimakkainta sellaisten lievempien tekojen kohdalla, joita on aiemmin pidetty hyväksyttävänä ruumiillisena kurituksena. (Ellonen ym. 2008.)

Taulukossa 7 on esitetty nuorten uhrikokemuksia oppilaitostasolla. Tulokset pohjautuvat Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2016 Oppilaitosten turvallisuustutkimukseen (OLT-2016). Kyselyyn vastanneilta peruskoulujen ja lukioiden rehtoreilta (833 rehtoria) tiedusteltiin muun muassa koulun oppilaisiin kohdistuneista teoista lukuvuoden 2015–2016 aikana (Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017). Tulosten perusteella havaitaan, että ruumiilliseen väkivaltaan liittyvät uhrikokemukset olivat yleisempiä rikosuhrikokemuksia ja ne olivat yleisimpiä oppilaitoksissa, joissa oli 7–9-luokkatason oppilaita (yläkoulut ja yhtenäiskoulut).

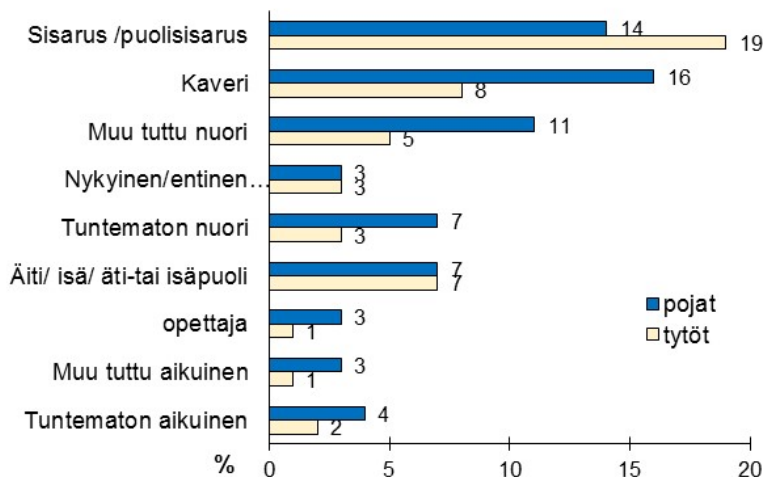
Taulukko 7 Oppilaisiin/opiskelijoihin kohdistuneet teot, % oppilaitoksista oppilaitostyyppin mukaan

	Ala-koulut	Yhtenäis-koulut	Ylä-koulut	Yhteis-koulut & lukiot	Kaikki koulut
Polkupyörän varastaminen	16	42	62	29	27
Moottoriajoneuvon varastaminen	0	0	5	1	1
Matkapuhelimen varastaminen	7	16	13	10	10
Ruumiillinen väkivalta, vamma	41	62	68	8	43
Ruumiillinen väkivalta, hoito	20	47	63	6	28
Ruumiillinen väkivalta, ensihoito	4	9	13	1	5
Jokin mainituista teoista	47	77	87	34	55

Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?

Suurin osa nuorten kokemasta väkivallasta on toisten nuorten tekemää. Vuoden 2016 nuorisirikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille nuorille tyypillisintä oli joutua sisaruksen tekemän väkivallan kohteeksi (kuvio 10). Seuraavaksi yleisimmät tekijät nuoriin kohdistuvassa väkivallassa olivat kaverit ja muut tutut nuoret. Aikuisten ja erityisesti muiden kuin omien vanhempien nuoriin kohdistama väkivalta oli varsin harvinaista.

Väkivallan tekijänä...

Kuvio 10 Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuus väkivallan tekijän mukaan, %

Pitkän aikavälin kehitys varkauden ja ryöstön uhrikokemuksissa nuorilla miehillä

Vuosien 1962 ja 2006 kutsuntoihin osallistuneilta miehiltä kysyttiin heidän oman rikollisuutensa lisäksi myös sitä, oliko heiltä varastettu jotakin tai olivatko he joutuneet ryöstön kohteeksi. Varkauden kohteeksi joutuneiden

osuus oli 2006 hieman alhaisempi kuin 1960-luvun alussa. Molempina ajankohtina kokemus oli kuitenkin yleinen: lähes kaksi kolmesta nuoresta miehestä oli joutunut varkauden uhriksi.

Vuoden 1962 kutsuntoihin osallistuneista miehistä seitsemän prosenttia oli joutunut elämänsä aikana ryöstetyksi. Vuonna 2006 vastaava osuus oli lähes kaksinkertaistunut 12 prosenttiin. Nuorten miesten joutuminen varkauden uhriksi on siis yhtä yleistä tänä päivänä kuin 44 vuotta aikaisemmin, mutta ryöstön uhriksi joutuminen on yleisempää 2000-luvun nuorille miehille. (Salmi 2008a.)

Yhteenveto

- Alle 15-vuotiaiden poliisin tilastoima varkaus-, vahingonteko ja väkivaltarikollisuus lisääntyivät jokin verran 2000-luvun aikana. Viime vuosina ikäryhmän varkaus- ja vahingontekorikollisuus on kuitenkin vähentynyt.
- Sekä 15–17-vuotiaiden että 18–20-vuotiaiden nuorten poliisin tietoon tullut varastaminen on vähentynyt selvästi viimeisen 20 vuoden aikana. Samoisissa ikäryhmissä poliisin tilastoidut vahingonteot lisääntyivät 2000-luvun alkupuolella, mutta tämän jälkeen teot ovat vähentyneet selvästi.
- Pahoinpitelyt ovat lisääntyneet viimeisen 20 vuoden aikana 18–20-vuotiaiden ikäryhmässä aina vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen tekemäärät ovat laskeneet. 15–17-vuotiaiden pahoinpitelyrikollisuus lisääntyi 1990-luvulla, mutta 2000-luvun aikana kehitys on ollut laskeva.
- Vakava väkivalta yleistyi 18–20-vuotiaiden ryhmässä erityisesti 2000-luvun aikana, mutta vuosien 2010–2013 aikana tilanne on kääntynyt laskuun.
- Nuorten kokonaisrikollisuustutkimusten mukaan 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä tarkasteltaessa havaitaan kaksi selkeää rikoskäyttäytymisen laskukautta. Näistä ensimmäinen ajoittuu 2000-luvun alkuun tultaessa, jota seurasi tilastollisesti tasaisempi vaihe, jonka jälkeen uusi selkeä laskukausi käynnistyi vuodesta 2012.
- Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhreiksi. Suurin osa nuoriin kohdistuneesta väkivallasta on toisten nuorten tekemää.
- Tyypillisimpiä nuoriin kohdistuneita rikoksia ovat varkaudet, omaisuuden tuhoaminen sekä uhkailun ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen.
- Uhrkokemusten yleisyys on kuitenkin ollut selkeästi laskusuuntainen vuodesta 2008 lähtien.

2 Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina

Juha Kääriäinen & Petri Danielsson

Tässä luvussa tarkastellaan naisten ja tyttöjen tekemää ja kokemaa rikollisuutta. Pääasiallisena lähteenä käytetään Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoja poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Niissä sukupuolen mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Eräiden väkivaltarikosten uhreista on myös saatavissa sukupuolieritely tieto vuodesta 2009 lähtien. Nämä tiedot koskevat siis vain poliisin selvittämiä rikoksia, eivät kaikkia poliisin tietoon tulleita tapauksia. Epäiltyjen määrää koskevat tiedot ovat niin sanottuja bruttolukuja, eli sama henkilö voi sisältyä vuoden lukuun useita kertoja.

Kaikki rikokset eivät kuitenkaan tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, jota ei ilmoiteta viranomaisille tai jota ei rekisteröidä viranomaisten tietolähteisiin, kutsutaan piilorikollisuudeksi. Viranomaistilastoihin liittyvien rajoitteiden vuoksi rikollisuuden määrän ja piirteiden tarkastelussa hyödynnetään myös kyselypohjaisia tietolähteitä. Tässä luvussa tietolähteinä käytetään Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamaa Kansallista rikosuhritutkimusta, 1980–2009 toteutettuja kansallisia uhritutkimuksia sekä vuoden 2016 Nuorisorikollisuuskyselyä. Naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa taas tarkastellaan seksuaalirikoksia käsittelevässä luvussa.

2.1 Naiset rikosten tekijöinä

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Vuonna 2016 selvitetystä rikoksesta tai rikkomuksesta epäiltyjä henkilöitä oli yhteensä 661 006. Epäillyistä 24 prosenttia oli naisia (158 091 naista).

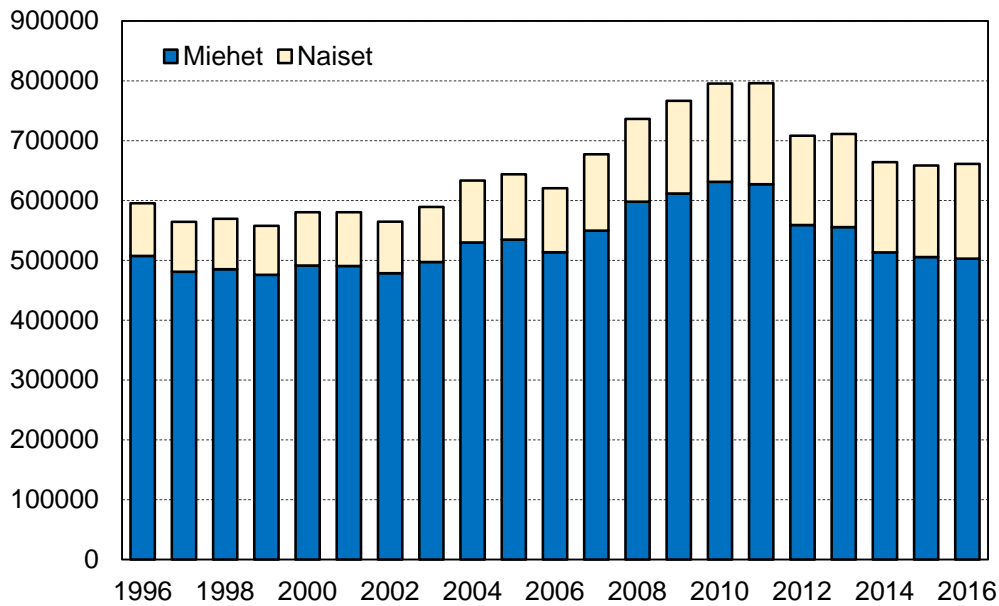
Taulukossa 1 on esitetty naisten osuudet eräisiin poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä vuonna 2016. Taulukkoon on listattu 15 naisille tyypillisintä rikosta ja vastaavasti 15 naisille vähiten tyypillistä rikosta. Suurimmillaan naisten osuus oli petos- ja kavallusrikoksissa, alkoholirikoksissa sekä virkarikoksissa. Myös näpistyksissä ja liikenne rikkomuksissa naisten osuus oli suhteellisen korkea. Naisille harvinaisimpia rikoksia olivat muun muassa seksuaalirikokset, törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset, aserikokset sekä moottorikulkuneuvojen käyttövarkaudet.

Taulukko 1 Naisten osuus eräisiin (selvitettyihin) rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

	Kaikki	Naiset	Naiset %
Naisille tyypillisimmät rikokset			
Törkeä kavallus 28:5	368	165	44,8
Perätön lausuma viranomaismenettelyssä 15:2	121	49	40,5
Törkeä maksuvälinepetos 37:9	208	76	36,5
Alkoholirikkomus	2 020	698	34,6
Kavallus, lievä kavallus 28:4,6	1 032	354	34,3
Petos, lievä petos 36:1,3	21 413	7 089	33,1
Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset 40	370	122	33,0
Törkeä väärennys 33:2	43	14	32,6
Perätön lausuma tuomioistuimessa 15:1,3–4	67	20	29,9
Näpistys 28:3	37 618	10 873	28,9
Liikenne rikkomus, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen, ajoneuvorikkomus, ajokorttirikkomus, luvaton kuljettajaopetustoiminnan harjoittaminen TLL 103§, 105a§, ANL 96§, Ajokorttilaki 9:93–94§	329 346	92 913	28,2
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen 24:34a	5 043	1 343	26,6
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu 37:8,10,11	1 347	347	25,8
Lievä pahoinpitely 21:7	6 375	1 520	23,8
Törkeä kätkemisrikos, törkeä rahanpesu, salahanke törkeään rahanpesun tekemiseksi 32:2,7,8	182	41	22,5
Naisille epätyypillisimmät rikokset			
Kiristys, törkeä kiristys 31:3,4	307	38	12,4
Vahingonteko, lievä vahingonteko 35:1,3	9 270	1 129	12,2
Rattijuopumus 23:3	9 562	1 160	12,1
Järjestysrikkomus	2 148	246	11,5
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta 23:10	22 055	2 420	11,0
Työrikokset 47	461	50	10,8
Törkeä varkaus 28:2: 34a	1 905	195	10,2
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus 28:9a,9c	2 171	222	10,2
Ryöstö 31:1	1 076	106	9,9
Rikokset rikoslain 41, 44 ja 34a lukua vastaan	8 760	782	8,9
Ympäristörikokset 48:34a	278	24	8,6
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen 23:2	3 589	297	8,3
Törkeä vahingonteko 35:2: 34a	256	14	5,5
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6–7	894	40	4,5
Muut seksuaalirikokset 20:4–5, 8–9a	478	16	3,3

Kuvio 1 kuvaa poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen naisten ja miesten lukumäärien kehitystä vuodesta 1996 vuoteen 2016. Naisten osuus syyllisiksi epäillyistä on kasvanut tarkastelujaksolla. Vuonna 2016 rikoksista epäiltyjen naisten määrä oli 158 091 eli 24 prosenttia epäillyistä,

kun vuonna 1996 heitä oli 88 046, mikä oli 15 prosenttia epäillyistä. Naisten suhteellinen osuus on kasvanut niin omaisuus- kuin väkivaltarikoksissakin.

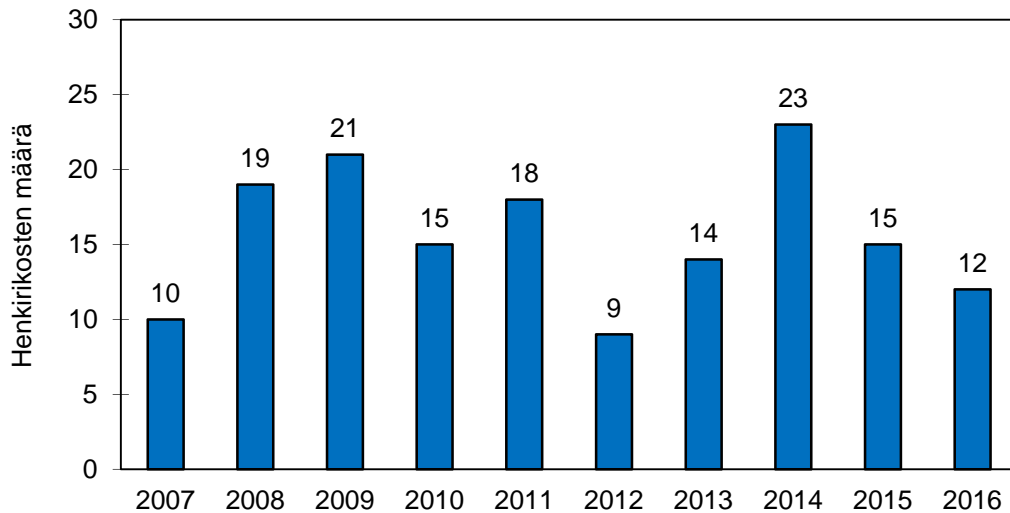

Kuvio 1 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt sukupuolen mukaan 1996–2016

Vuonna 2016 henkirikoksesta (murha, tappo tai surma) epäiltyjä naisia oli 12, mikä oli 15 prosenttia selvitettyjen rikosten epäillyistä. Henkirikoksista epäiltyjen naisten määrä on vaihdellut merkittävästi eri vuosina¹ (kuvio 2). Kokonaisuutena tarkastellen henkirikollisuus on pääosin miesten keskinäistä väkivaltaa. Vuosien 2010–2015 aikana tapahtuneista henkirikoksista 61 prosenttia oli miesten välisiä ja 27 prosenttia sellaisia, joissa mies oli surmannut naisen. Naisten miehiin kohdistamien tekojen osuus oli 9 prosenttia ja naisten keskinäisiä tekoja oli 3 prosenttia. (Lehti 2017, 15.)

Naisten tekemien henkirikosten uhri on yleisimmin joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (39 % tapauksista), tekijän lapsi (30 % tapauksista) tai tuttava (28 % tapauksista). Tyypillisimmät motiivit naisten tekemiin henkirikoksiin olivat parisuhdeongelmat, kiusaamissuhteesta vapautuminen tai ryyppyriidat. (Lehti 2017, 23–25.)

¹ Viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana henkirikoksiin syylliseksi epäiltyjen naisten määrä oli alimmillaan vuonna 1983, jolloin henkirikoksesta epäiltyjä naisia oli vain neljä. Määrä oli korkeimmillaan vuonna 2002, jolloin naisepäiltyjä oli 24.

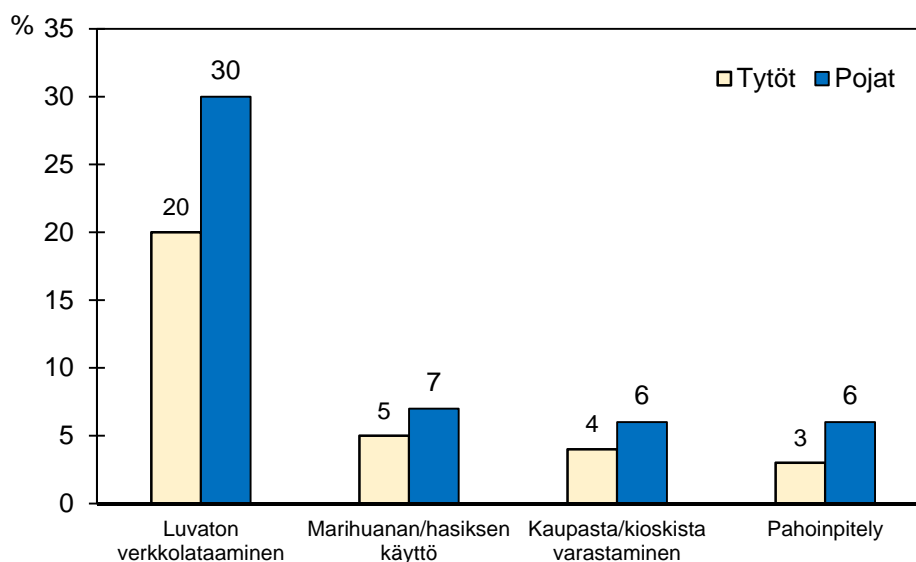
Kuvio 2 Naisten tekemät henkirikokset 2007–2016. Lähde: Tilastokeskus

Suomalaiset henkirikokset liittyvät läheisesti alkoholin käyttöön ja alkoholinkäyttötilanteisiin. Henkirikoksen tehneistä naisista 63 prosenttia oli teko hetkellä humalassa, miehistä 73 prosenttia (Lehti 2017, 19).

Merkittäväällä osalla henkirikoksiin syyllistyneistä naisista ja miehistä tiedetään olleen aiempaa väkivalta- ja rikostaustaa. Henkirikoksiin syyllistyneistä naisista puolet oli tuomittu aiemmin vähintään kerran rikoslakirikoksesta rangaistukseen ja 15 prosenttia oli aiemmin suorittanut ehdotonta vankeustuomiota. (Lehti 2017, 11.)

Tyttöjen rikokset kyselytutkimuksen valossa

Kyselytutkimusten avulla pystytään mittaamaan myös viranomaistilastojen ulkopuolelle jäävää rikollisuutta. Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa ja Krimossa on tutkittu 15–16-vuotiaiden nuorten tekemien rikosten ja kiellettyjen tekojen yleisyyttä ja piirteitä kouluissa tehtyjen kyselyjen avulla kahdeksan kertaa vuosien 1995–2016 aikana (Salmi 2012a; Näsi 2016; ks. myös tämän katsauksen nuorisorikollisuutta käsittelevä jakso). Koululaiskyselyn valossa varastaminen, pahoinpitely, luvaton verkkolataaminen ja marihuanan tai hasiksen käyttö ovat jonkin verran yleisempiä pojilla kuin tytöillä. Kun tyttöjä ja poikia vertaillaan siten, että tekomäärät otetaan huomioon, sukupuolierot kasvavat (Salmi 2009, 15–16; Näsi 2016). Sekä tyttöjen että poikien rikoskäyttäytyminen on vähentynyt viime vuosina (Näsi 2016).

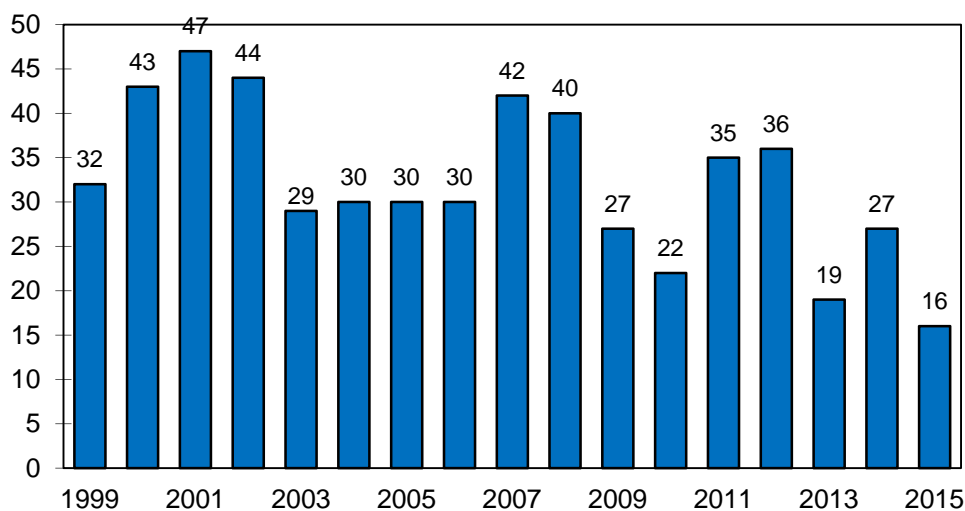

Kuvio 3 Kuluneen vuoden aikana rikoksia tehneiden tyttöjen ja poikien osuus, % 15–16-vuotiaista 2016. Lähde: Näsi 2016

2.2 Naiset väkivallan uhreina

Henkirikokset

Kuolemansyytilastojen mukaan vuonna 2015 surmattiin 16 naista (kuvio 4). Surmatut naiset ovat tyypillisesti keski-ikäisiä; vuosina 2003–2015 henkirikoksen kohteeksi joutuneet naiset olivat keskimäärin 42-vuotiaita (Lehti 2017, 29).

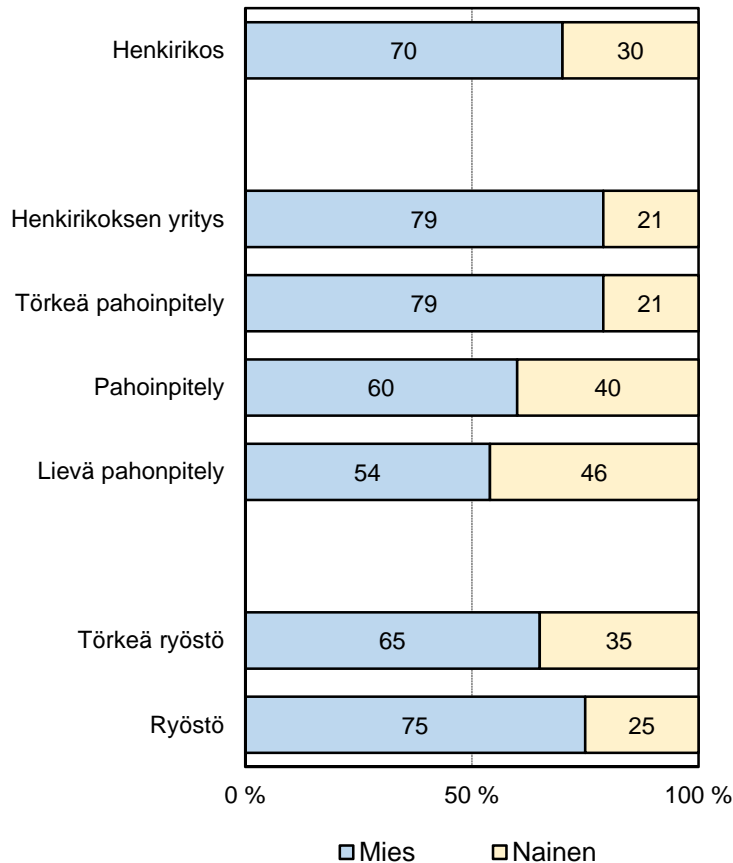
Kuvio 4 Väkivallan seurauksena kuolleita naisia 1999–2015
Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto

Merkittävä osa naisiin kohdistuvista henkirikoksista tapahtuu parisuhteessa. Vuosina 2003–2015 tehdyistä henkirikoksista, joissa uhrina oli aikuinen nainen, 61 prosenttia oli sellaisia, joissa tekijänä oli surmatun puoliso, seurustelukumppani tai entinen kumppani ja yhdeksässä prosentissa surmaaja oli muu lähiomainen. Tuttavan surmaamaksi oli joutunut noin joka viides aikuinen naisuhri. Noin joka kymmenennessä tapauksessa tekijänä oli uhrille ennalta tuntematon henkilö. (Lehti 2017, 23.)

Sekä miehiin että naisiin kohdistuvissa henkirikoksissa rikoksen osapuolet ovat usein työelämästä syrjäytyneitä henkilöitä ja alkoholin aiheuttamalla päihtymyksellä on tapahtumissa usein merkittävä rooli. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan naisiin kohdistuvissa henkirikoksissa tekojen motiivi liittyy yleisimmin ongelmiin parisuhteessa ja mustasukkaisuuteen. (Lehti 2009, 19, 21–22; Lehti 2016.)

Naisten osuus poliisin tietoon tulleista väkivallan uhreista

Kuviossa 5 on esitetty väkivaltarikosten uhrien sukupuolijakauma vuonna 2016. Vertailun vuoksi kuviossa on annettu vastaava tieto myös kuolemaan johtaneista henkirikoksista. Miesten osuus uhreista oli pääsääntöisesti sitä suurempi, mitä vakavammasta rikosnimikkeestä oli kyse. Naisten osuus rikosten uhreista oli kuitenkin suurempi törkeissä ryöstöissä kuin perusmuotoisissa ryöstöissä. Tätä selittää se, että törkeistä ryöstöistä merkittävä osa kohdistuu kauppoihin ja kioskeihin, joiden myyjistä suuri osa on naisia.

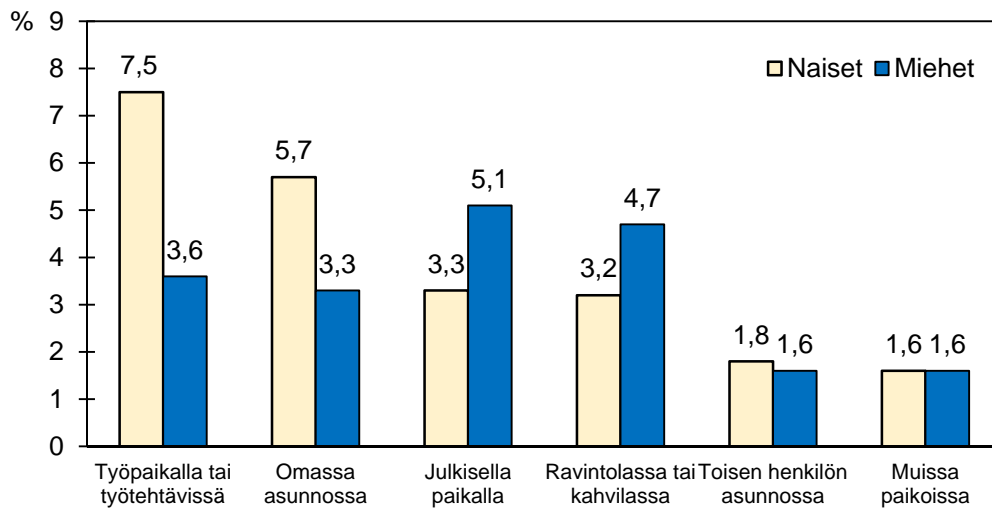
Kuvio 5 Eräiden väkivaltarikosten uhrien sukupuolijakauma, poliisin tietoon vuonna 2016 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen ja henkirikollisuuden seuranta-järjestelmän (henkirikokset) luvuista

Naisiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimusten valossa

Uhritutkimukset ovat kansallisesti edustavaan väestöotokseen perustuvia kyselytutkimuksia. Niiden avulla voidaan kontrolliviranomaisista riippumattomalla tavalla selvittää väkivallan ja muiden rikosten yleisyyttä sekä teonpiirteitä. Suomessa on toteutettu uhritutkimuksia, jotka koskevat sekä naisia että miehiä (esim. Sirén ym. 2010; Heiskanen & Ruuskanen 2010; Danielsson & Kääriäinen 2017) sekä kaksi pelkästään naisia koskevaa uhritutkimusta (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006). Kansainvälistä vertailua naisten kokemasta väkivallasta löytyy Euroopan unionin perusoikeusviraston selvityksestä (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) ja kansainvälisistä uhritutkimuksista (ICVS, esim. van Dijk ym. 2007).

Kuviossa 6 on tarkasteltu vuonna 2016 tehdyn Kansallisen rikosuhritutkimuksen tietoja 15–74-vuotiaiden miesten ja naisten joutumista väkivallan ja uhkailun kohteeksi eri ympäristöissä. Naiset ilmoittivat väkivaltakoke-

musten tapahtuneen yleisimmin omassa asunnossa ja työpaikalla tai työtehtävien yhteydessä. Miehet kohtasivat tyypillisimmin väkivaltaa julkisilla paikoilla ja ravintoloissa. (Danielsson & Kääriäinen 2017.)

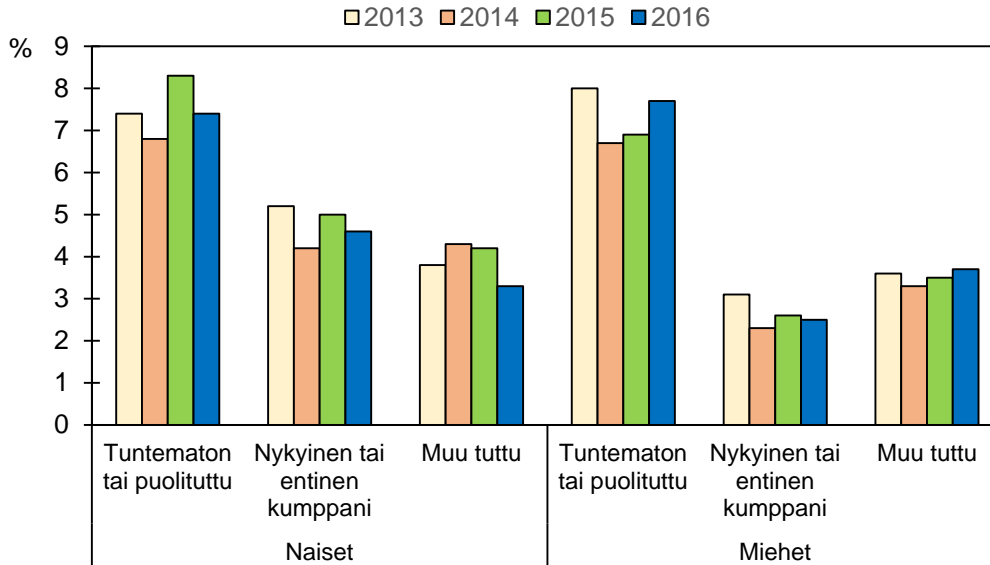

Kuvio 6 Eri ympäristöissä väkivallan ja uhkailun kohteeksi joutuneita naisia ja miehiä vuonna 2016, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2016

Kansallisessa uhritutkimuksessa on tarkasteltu väkivallan kokemista myös väkivallan tekijän mukaan. Kuvio 7 ilmenee niiden vastaajien osuus, jotka ovat vuoden aikana joutuneet puolison, puolitun tai tuntemattoman henkilön väkivallan kohteeksi vuosien 2013–2016 kyselyissä¹. Sekä naisiin että miehiin kohdistuneessa väkivallassa tyypillisin tekijä on ollut tuntematon tai puolituttu henkilö kaikkina mittausvuosina. Naisiin on kuitenkin kohdistunut useammin väkivaltaa nykyisen tai entisen parisuhdekumppanin taholta. (Danielsson & Kääriäinen 2017; parisuhdeväkivallasta tarkemmin ks. Danielsson & Salmi 2013.)

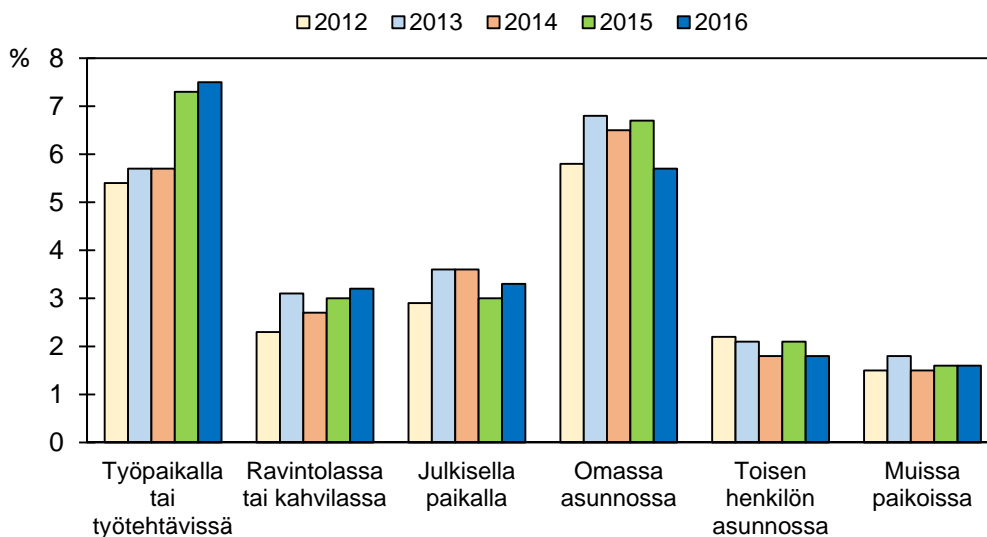
Miesten ja naisten kokeman fyysisen väkivallan yleisyys pysyi kokonaisuutena tarkastellen varsin vakaana 1980-luvulta 2000-luvun alkuun asti niin, että fyysistä väkivaltaa kohdistui miehiin hukan enemmän kuin naisiin (Siren ym. 2010). Huomattavin laadullinen muutos on kuitenkin tapahtunut siinä, että työssä tapahtunut, naisiin kohdistuva väkivalta ja uhkailu lisääntyivät 2000-luvulla. Työpaikalla koetussa väkivallassa tekijänä on useimmiten potilas tai asiakas. Myös ravintolassa koettu väkivalta on ollut hieman yleisempää 2000-luvulla kuin aiemmin. Naisten kokema perheväkivalta on pysynyt jokseenkin samalla tasolla ja katuväkivalta harvinaistunut (Sirén ym. 2010).

¹ Vuoden 2012 väkivaltakysymys oli hieman laajempi kuin myöhempiä vuosina (erityisesti lievien tekemuotojen osalta), joten tieto ei tältä osin ole vertailukelpoinen eikä sitä tästä syystä raportoida kuviossa.

Kuvio 7 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuosina 2013–2016, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2016.

Jos katsomme naisiin kohdistuvaa uhkailua ja väkivaltaa tapahtumapaikan mukaan 2010-luvulla, huomaamme, että tavallisimmin uhkailu- tai väkivaltatilanteet ovat tapahtuneet vastaajan omassa asunnossa (kuvio 8). Poikkeuksen tekevät kuitenkin uusimmat, vuosien 2015 ja 2016 mittaukset, joiden mukaan työpaikalla tapahtuva väkivalta on ollut yleisempää kuin omassa asunnossa tapahtunut väkivalta. Havainto saattaa olla osa jo 90-luvulta alkanutta kehitystä, jonka myötä erityisesti naisten kokeman työpaikaväkivallan on havaittu lisääntyneen (Siren ym. 2010).

Kuvio 8 Erityyppisen väkivallan ja uhkailun kohteeksi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana joutuneet naiset vuosina 2012–2016 (% kyselyihin vastanneista). Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2016.

Tytöt rikosten uhreina

Nuorisorikollisuuskyselyissä mitataan rikoskäyttäytymisen lisäksi nuorten joutumista rikosten uhreiksi (Näsi 2016). Tyypillisimpiä uhrikokemuksia yhdeksäsluokkalaisille tytöille ja pojille olivat varkaudet ja omaisuuden vahingoittaminen. Vuoden 2016 kyselyssä 14 prosenttia tytöistä ja 16 prosenttia pojista ilmoitti, että heiltä oli vuoden aikana varastettu omaisuutta. Fyysistä väkivaltaa vuoden aikana kokeneita tyttöjä oli 8 prosenttia ja väkivallan uhkaa kokeneita 11 prosenttia. Vastaavat osuudet pojilla olivat 13 prosenttia ja 15 prosenttia.

Kaikista kyselyssä mukana olleista uhrikokemuksista tytöille yleisempiä olivat sähköinen kiusaaminen, seksuaalinen häirintä ja vanhempien kuritusväkivalta. Pojille yleisempiä kokemuksia taas olivat omaisuuden vahingoittaminen, väkivallalla uhkaaminen, fyysinen väkivalta sekä uhkaamalla varastaminen. Yhtä yleistä tytöille ja pojille oli varkauden ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen kuten myös etnisyyteen tai mielipiteisiin perustuvan väkivallan ja uhkailun kokeminen. Uhrikokemusten kehityssuunnat ovat olleen tytöillä ja pojilla varsin samansuuntaiset vuosien 1998–2016 aikana. Kokonaisuutena tarkastellen nuorten uhrikokemukset ovat vähentyneet tällä vuosikymmenellä (Näsi 2016).

Yhteenveto

- Lähes joka neljäs (23 %) poliisin rikoksesta epäilemä henkilö on nainen.
- Naisten osuus rikoksista epäillyistä on lisääntynyt viime vuosikymmeninä.
- Nuorisorikollisuuskyselyt osoittavat, että varkaudet ja vahingonteot ovat 15–16-vuotiaille tytöille lähes yhtä yleistä kuin saman ikäisille pojille. Väkivallan tekeminen on kuitenkin tytöille poikia harvinaisempaa.
- Kyselytutkimusten perusteella naiset kokevat väkivaltaa ja uhkailua nykyisin hiukan useammin kuin miehet. Vakavimmat väkivallan muodot (henkirikokset, niiden yritykset ja törkeät pahoinpitelyt) kohdistuvat kuitenkin useammin miehiin.
- Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan naiset kohtaavat tyypillisimmin väkivaltaa kotonaan ja työpaikoillaan. Miehet kokevat yleisimmin väkivaltaa julkisilla paikoilla ja ravintoloissa.
- Sekä tyttöjen että poikien rikosuhrikokemukset ovat vähentyneet kuluvalle vuosikymmenellä. Sekä tytöille että pojille tyypillisintä on joutua varkauden tai väkivallalla uhkaamisen kohteeksi. Pojilla rikosuhrikokemukset ovat hiukan tavallisempia kuin tytöillä.

3 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Hannu Niemi & Martti Lehti

3.1 Johdanto

Luku käsittelee ulkomaalaisten ja maassamme asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista.

Ulkomaalaisilla tarkoitetaan ulkomailla asuinpaikan omaavia henkilöitä, jotka viipyvät Suomessa väliaikaisesti. Ryhmä käsittää muun muassa turistit, työkomennuksella tai sukuloimassa olevat, oleskelulupaa odottavat turvapaikanhakijat ja myös ammattirikolliset, jotka ovat tulleet maahan nimenomaisesti rikoksia tekemään.

Suomessa asuva ulkomaalaistaustainen väestö käsittää puolestaan maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet jälkeläisensä. Maahanmuuttajakäsitteellä ei ole lainsäädäntöön perustuvaa määritelmää, vaan maahanmuuttajuus määritellään yhteydestä riippuen toisistaan poikkeavien käsitteiden avulla. Tilastokeskus käyttää kolmea pääperustetta erotellessaan ryhmää kantasuomalaisista: kansalaisuutta, syntymämaata ja äidinkieltä, lisäksi henkilöllä tulee olla vakituinen asuinpaikka Suomessa.

Seuraavassa maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten rikollisuuden pitkän aikavälin kehitystä Suomessa kuvataan pääosin kansalaisuuden avulla, syynä on se, että tiedot on poliisitilastosta saatavissa vain kansalaisuuden ja vakituisen asuinpaikan perusteella eriteltyinä. Kansalaisuus ei ole rikollisuutta tutkittaessa paras mahdollinen maahanmuuttajuuden määrittelyperuste, sillä rikostuomiot ovat yleensä (myös Suomessa) este asuinmaan kansalaisuuden saamiselle. Tämän johdosta maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten ryhmään kasaantuvat eniten rikoksia tekevät maahanmuuttajat. Kansainvälisissä tutkimuksissa käytetäänkin useimmiten syntymämaata määrittelyperusteena. Sitä on käytetty myös tässä luvussa maahanmuuttajien rikollisuuden erityispiirteitä koskevassa tarkastelussa, samoin jaksossa, joka kuvaa maahanmuuttajia rikosten uhreina. Poliisitilastossa ulkomaan kansalaisten ryhmään luetaan sekä Suomessa vakituisesti asuvat ulkomaankansalaiset että maassa lyhytaikaisesti vierailevat. Rikollisuustiedot tulee tämän johdosta aina eritellä myös asuinmaan pohjalta ennen niiden käyttöä. Oman erityisryhmänsä muodostavat turvapaikanhakijat, joiden oleskelun pysyvyys ja kesto voi olla hyvin epämääräinen. Poliisitilastossa heidät luetaan ulkomailla asuvien ryhmään. Ulkomaan kansalainen voi olla myös alun perin suomalainen, joka on muuttanut toiseen maahan ja saanut vieraan maan kansalaisuuden. Ulkomaalaiseen voitaisiin tällöin hyvällä syyllä rinnastaa suomalainen, joka on pysyvästi asettunut asumaan ulkomaille. Lisäksi osa Suomen kansalaisista on syntyperältään ulkomaalaisia.

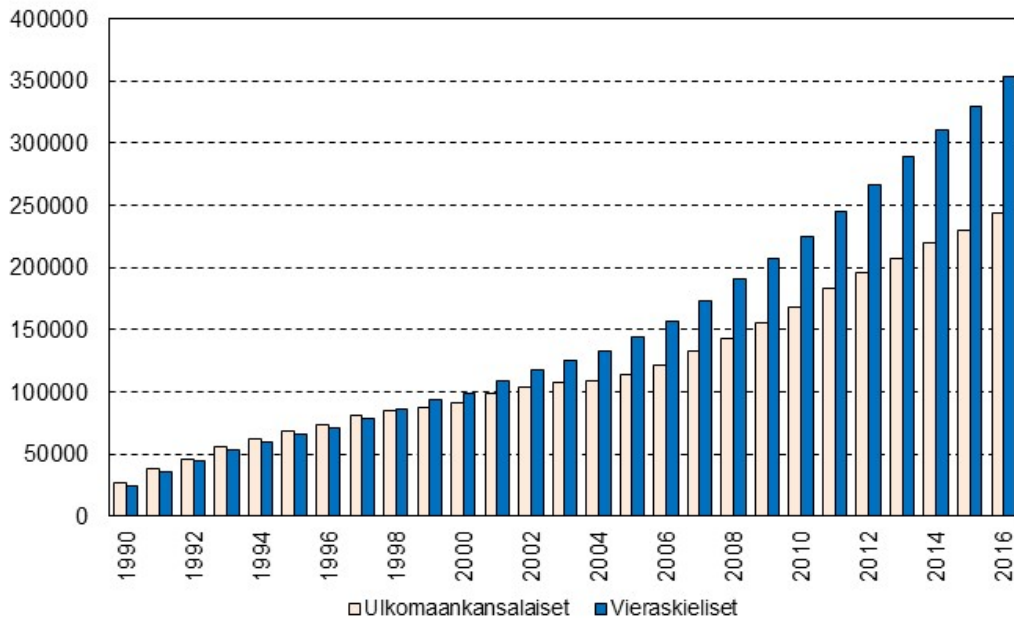
Ulkomaalaistaustaisen väestön määrä ja väestöosuus ovat muuttuneet maassamme viimeisen neljännesvuosisadan aikana huomattavasti. Suomessa asuvien ulkomailla syntyneiden henkilöiden määrä on kasvanut 293 000 henkilöllä, Suomessa asuvien vieraskielisten määrä puolestaan 330 000 henkilöllä. Vieraskieliset muodostivat väestöstä vuonna 1990 puoli prosenttia, vuonna 2016 osuus oli kuusi ja puoli prosenttia.

Toisaalta myös ulkomaalaisten lyhytaikaiset vierailut ovat lisääntyneet huomattavasti 1990-luvun alun jälkeen, pelkästään viimeisten kymmenen vuoden aikana yli kolmella miljoonalla vierailulla vuodessa. Viimeiseen rajahaastattelututkimukseen perustuvan arvion mukaan ulkomaalaiset tekivät Suomeen vuonna 2012 kaikkiaan 7,6 miljoonaa vierailua viiptyen maassa yhteensä 30 miljoonaa henkilövuorokautta (Lehti ym. 2014b). Vuoden 2012 jälkeen ulkomailta Suomeen suuntautuvia vierailuja ei ole enää järjestelmällisesti tutkittu, sillä rajahaastattelututkimukset on lopetettu.

Suomen viime vuosikymmenten maahanmuuton rakenne on ollut maahanmuuttajien kotoutumisen kannalta edullisempi kuin muissa Pohjoismaissa. Maahanmuutto on ollut huomattavalta osin työperäistä ja lähtöisin naapurimaistamme sekä muualta Euroopasta – kulttuurisesti Suomelle suhteellisen läheisiltä alueilta. Vuonna 2015 Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 40 prosenttia oli kotoisin naapurimaistamme. Euroopasta, Pohjois-Amerikasta tai Oseaniasta kotoisin olleita oli yhteensä 59 prosenttia. (Vuonna 2010 vastaavat osuudet olivat 41 prosenttia ja 62 prosenttia.) Esimerkiksi Ruotsissa läntisistä teollisuusmaista kotoisin olevat muodostavat enää 36 prosenttia maahanmuuttajaväestöstä. Tällä on merkitystä tulkittaessa ja vertailtaessa maahanmuuton sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia (myös rikollisuuteen liittyviä) Pohjoismaiden välillä (Sanandaji 2016). Ulkomaan kansalaisia asui vuonna 2016 Suomessa 244 000. Luku ei sisällä kaksoiskansalaisuuden omanneita. Määrä lisääntyi edellisestä vuodesta kuusi prosenttia, vuoteen 1990 (26 000 ulkomaalaista) verrattuna se oli lähes kymmenkertainen.¹ Ulkomaan kansalaisten osuus Suomessa asuvasta väestöstä oli neljä ja puoli prosenttia. Vieraskielisiä henkilöitä Suomessa asui vuonna 2016 yhteensä 354 000, ulkomailla syntyneitä 357 540. Vieraskielisistä osa oli Suomen kansalaisia ja Suomessa syntyneitä, vastaavasti ulkomailla syntyneistä joka kuudes puhui äidinkielenään suomea tai muita kansalliskieliä. Maamme syrjäinen sijainti on 2000-luvulla ohjannut muualta kuin lähialueilta tulevan muuttoliikkeen pääasiassa muihin Euroopan unionin maihin. Vuoden 2015 loppuvuoden tilanne, jolloin Suomi väestöön suhteutettuna oli yksi Euroopan unioniin suuntautuneen järjestäytyneen muuttoliikkeen pääkohdemaista, oli hyvin poikkeuksellinen.

¹ Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä on lisääntynyt vuosittain 5–10 % vuodesta 2005 lähtien.

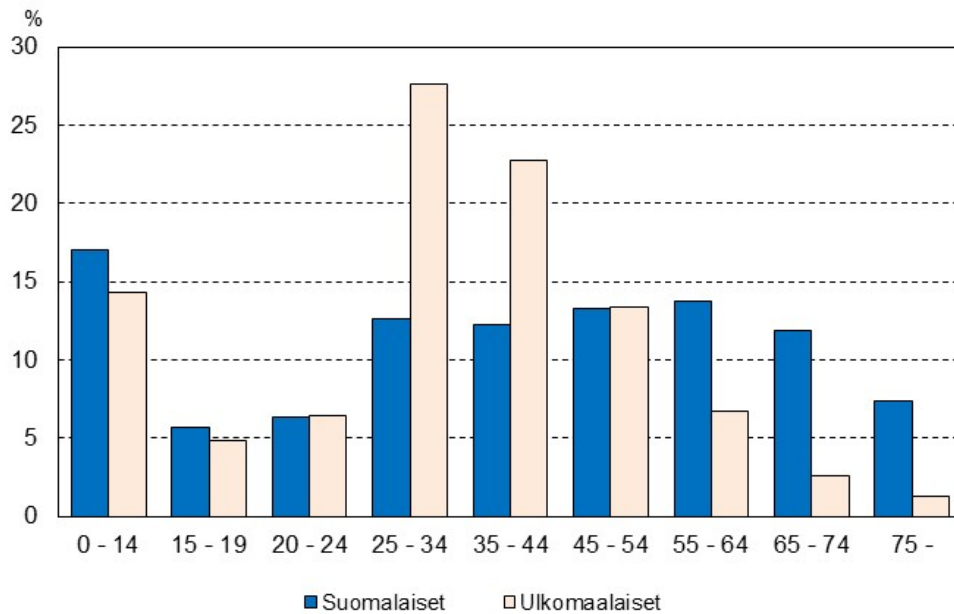
Vuoden 2015 muuttovirta ei edelleenkään näy täysimääräisesti väestötalossa, sillä osalle maahanmuuttajista ei toistaiseksi ole myönnetty oleskelulupaa ja he eivät siten kuulu maassa vakituisesti asuvaan väestöön. Arabiankielisen väestön määrä kasvoi kuitenkin vuonna 2016 yli 30 prosenttia edellisvuoteen nähden ja arabiankieliset nousivat kolmanneksi suurimmaksi ulkomailla syntyneiden ryhmäksi. Äidinkielen perusteella suurimmat maahanmuuttajaryhmät ovat tällä hetkellä venäjänkieliset (75 444), vironkieliset (49 241), arabiankieliset (21 783) ja somalinkieliset (19 059).

Kuvio 1 Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ja vieraskieliset henkilöt, 1990–2016

Vieraskielisestä väestöstä 49 prosenttia ja ulkomaan kansalaisista 46 prosenttia asui vuonna 2016 pääkaupunkiseudulla. Vieraskielisten osuus pääkaupunkiseudun väestöstä oli 15 prosenttia, ulkomaan kansalaisten 10 prosenttia. Tuoreimmat ulkomaalaistaustaista väestöä koskevat tiedot ovat vuodelta 2015.¹ Osuus pääkaupunkiseudun väestöstä oli tuolloin 15 prosenttia. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella ulkomaalaistaustaisen väestön osuus oli kaupungeista korkein Maarianhaminassa (17 %), Turussa (10 %), Kotkassa (9 %), Vaasassa (8 %), Pietarsaareissa (8 %), Kaskisissa (7 %) ja Tampereella (7 %). Manner-Suomen maalaiskunnista maahanmuuttajataustaisia oli väestöstä suhteellisesti eniten Närpiössä (13 %), Korsnäsissä (11 %), Uudessa-kaarlepyyissä (7 %), Virolahdella (7 %) ja Vöyrissä (7 %). Ahvenanmaan ja ruotsinkielisen Pohjanmaan kuntien korkeita suhdelukuja selittää osin niihin Ruotsista suuntautunut muuttoliike.

¹ Käsite perustuu Tilastokeskuksen määritelmään:
tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html#_ga=1.129690380.1429851235.1477991697

Kuvio 2 Suomessa asuvien miesten väestöosuus (%) eri ikäryhmissä kansalaisuuden mukaan 2016

Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten ikärakenne poikkeaa selvästi Suomen kansalaisten ikärakenteesta. Lasten ja nuorten osuuksissa ei ole merkittäviä eroa, mutta keski-ikäisten (25–44 v.) osalta maahanmuuttajien osuudet ovat noin kaksinkertaiset verrattuna suomalaisten vastaaviin väestöosuuksiin. Vanhusväestössä maahanmuuttajien osuus on puolestaan vähäinen ja suomalaisten osuus suuri. Toisaalta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja niin ikä- kuin sukupuolirakenteessakin. Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneet väestöryhmät ovat miesvaltaisia ja keski-ikältään suhteellisen nuoria, kun esimerkiksi Venäjältä muuttaneista huomattava osa on keski-ikäisiä naisia. Myös sijoittumisessa työmarkkinoille on eroja maahanmuuttajaryhmien välillä: työikäisten nepalilaisten, filippiinilaisten ja virolaisten työllisyysaste on korkeampi kuin kantaväestön, kun työikäisistä Lähi-idästä muuttaneista töissä on alle 30 prosenttia ja Somaliasta muuttaneista alle 20 prosenttia. Erot koulutusasteessa, niin ensimmäisen kuin toisenkin polven maahanmuuttajilla, ovat niin ikään suuria maahanmuuttajaryhmien välillä. Jäljempänä jaksossa 3.3 tehdyissä tarkasteluissa maahanmuuttajien ja kantaväestön rikollisuutta on tarkasteltu siten, että sosiodemografiset rakenne-erot on vakioitu (eli niiden vaikutus rikollisuustasoihin on eliminoitu).

Tässä luvussa nojaututaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Kyselytutkimusten mukaan väestöryhmien väliset erot kokonaisrikollisuudessa ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin viranomaisten tietoon tullessa rikollisuudessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2014 julkaisemassa maahanmuuttajien rikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että ilmirikollisuudesta kertovat viranomaistilas-

tot antaisivat olennaisesti toisenlaisen kuvan väestöryhmien välisistä rikollisuustasoeroista tai rikoksen uhriksi joutumisriskieroista kuin kokonaisrikollisuutta kuvaavista kyselytutkimuksista saatavat tiedot (Salmi ym. 2014).

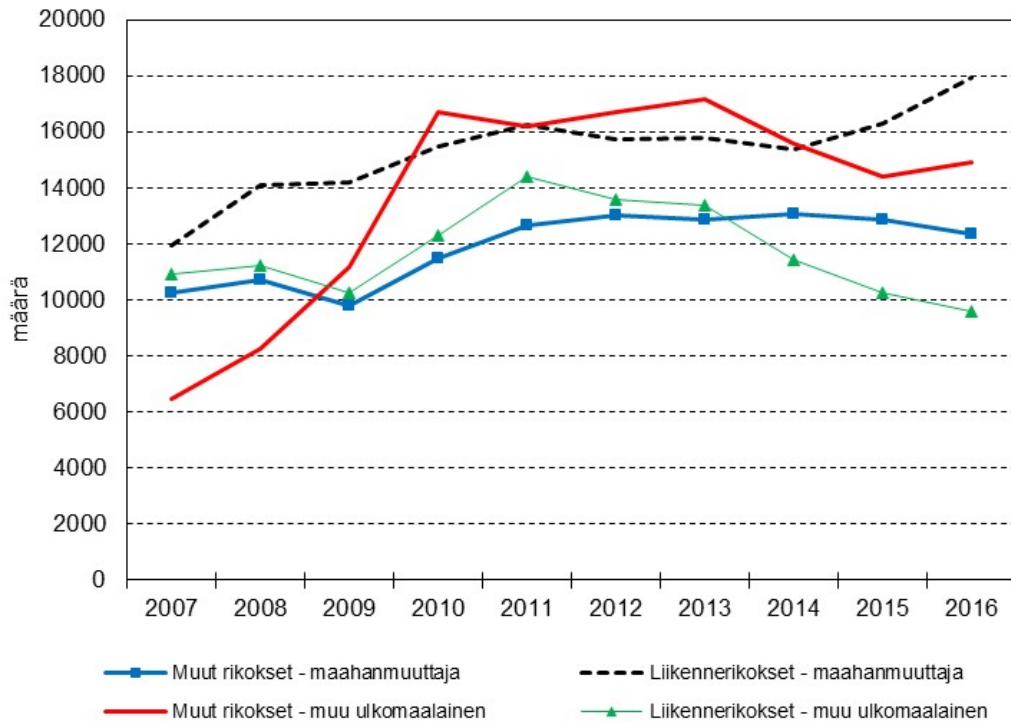
Seuraavassa käsitellään ensin maahanmuuttajien ja muiden ulkomaan kansalaisten Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta viime vuosina. Sen jälkeen tarkastellaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä ja rikollisuuden kansainvälistymistä. Jakson lopussa käsitellään vielä maahanmuuttajia rikosten uhreina Suomessa.

3.2 Ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne 2007–2016

Rikostilastotietoja on saatavissa epäillyn kansalaisuuden pohjalta eriteltyinä vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien.

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikenne-rikokset ja tieliikennelain liikenne-rikkomukset) syylliseksi epäillyistä oli vuonna 2016 ulkomaan kansalaisia kaikkiaan 27 265 henkilöä (11,3 % kaikista epäillyistä) ja 27 353 henkilöä (11,2 % kaikista epäillyistä) vuonna 2015. Näistä epäillyistä vajaa puolet (12 371 henkilöä eli 45 % epäillyistä) oli sellaisia, joilla oli kotipaikka Suomessa ja loput turisteja tai muita Suomessa vierailleita ulkomaalaisia vuonna 2016. Satunnaisesti Suomessa oleskelevien ulkomaalaisten rikosmäärä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2007 (ks. kuvio 3). Suomalaisista muita kuin syntyperäisiä Suomen kansalaisia oli muista kuin liikenne-rikoksista epäiltyinä 7 562 henkilöä (3,1 % kaikista epäillyistä) vuonna 2016.

Liikenne-rikoksiin ja liikenne-rikkomuksiin syylliseksi epäiltyjä ulkomaan kansalaisia oli yhteensä 27 527 (5,9 % kaikista näihin rikoksiin epäillyistä) vuonna 2016. Näistä maahanmuuttajia oli yli puolet (65 %).

Kuvio 3 Liikenne rikoksiin ja muihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjen maahanmuuttajien (ulkomaan kansalaiset) ja muiden ulkomaalaisten (ei kotipaikka Suomessa) määrä vuosina 2007–2016

Maahanmuuttajien rikollisuus virallistilastojen valossa

Maahanmuuttajat ovat joko oleskeluluvan saaneita ulkomaan kansalaisia tai Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomailla syntyneitä henkilöitä, joilla on pysyvä asuinpaikka Suomessa. Ulkomaan kansalaiset voidaan asumisen jatkuvuuden tai pysyvyyden perusteella rinnastaa maassa asuvaan kantaväestöön. Maahanmuuttajien ja kantaväestöön kuuluvien rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista voidaan näin vertailla keskenään. Tässä ulkomaalaisiksi maahanmuuttajiksi luetaan kuitenkin vain Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset. Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomaalaisia ja ulkomaalaistaustaisia suomalaisia tarkastellaan suomalaisina eli kantaväestöön kuuluvina. Suomen kansalaisuuden saaneista rikoksiin syyllistyneistä ulkomaalaisista on vuosittain noin puolet Ruotsissa syntyneitä ja voikin arvella, että monella heistä on suomalaiset sukujuuret.

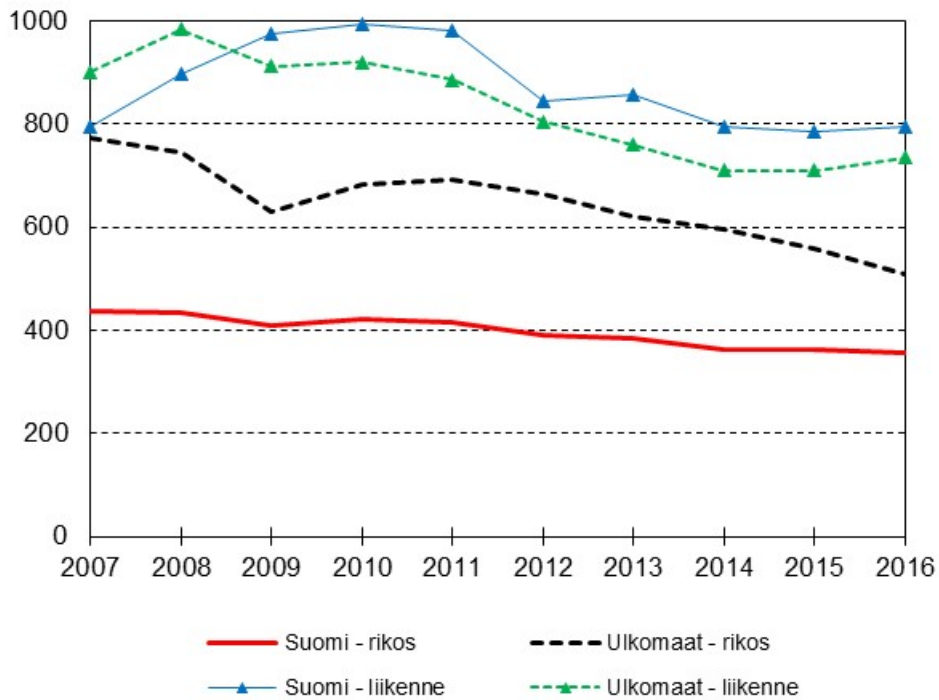
Seuraavassa asetelmassa on esitetty Suomessa asuvien rikoksesta epäiltyjen ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus (%) poliisin tietoon tulleista selvitetystä rikoksista ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ja osuus (%) koko väestöstä vuosina 2011–2016.

	2011	2012	2013
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	12 675	13 029	12 866
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	5,1 %	5,5 %	5,5 %
Liikenne rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	16 239	15 751	15 774
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	3,0 %	3,3 %	3,3 %
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	183 133	195 511	207 511
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	3,4 %	3,6 %	3,8 %
	2014	2015	2016
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	13 085	12 857	12 371
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	6,0 %	5,9 %	6,2 %
Liikenne rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	15 599	16 310	17 921
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	3,5 %	3,7 %	3,8 %
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	219 675	229 765	243 639
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	4,0 %	4,2 %	4,4 %

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikenne rikokset ja tieliikennelain liikenne rikkomukset) syylliseksi epäiltyjä maahanmuuttajia oli runsas 12 000 henkilöä (6 % kaikista epäillyistä). Maahanmuuttajien tekemien rikosten määrä on lisääntynyt 21 prosenttia viimeisen kymmenen vuoden aikana (ks. edellä kuvio 3). Samalla aikavälillä Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä on kuitenkin kasvanut vielä enemmän eli lähes kaksinkertaiseksi (84 %). Maahanmuuttajien tekemäksi epäiltyjen rikosten osuus kaikista epäillyistä on sen sijaan kasvanut vuosikymmenen (2001–2010) ensimmäisen puoliskon 3,5–4 prosentin tasolta 4–5 prosentin tasolle vuosikymmenen jälkimmäisellä puoliskolla. Osuuden nousu on jatkunut edelleen vuosina 2013–2016. Maahanmuuttajaväestön osuus on kymmenen vuoden kuluessa kasvanut kahdesta prosentista noin neljään ja puoleen prosenttiin.

Liikenne rikoksiin ja liikenne rikkomuksiin syylliseksi epäiltyjä maahanmuuttajia oli lähes 18 000 (4 % kaikista epäillyistä) vuonna 2016. Liikenne rikoksista epäiltyjen maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt 50 prosenttia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana, mutta maahanmuuttajien väestöosuuteen suhteutettuna vähentynyt lähes viidenneksen (18 %; ks. kuvat 3 ja 4). Vuosikymmenen alkupuoliskolla maahanmuuttajaepäiltyjen osuus oli 2–2,5 prosenttia kaikista epäillyistä ja jälkipuoliskolla 2,5–3 prosenttia. Myös tämä osuus on viime vuosina jatkanut kasvuaan ja oli lähes 4 prosenttia vuonna 2016.

Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain epäiltyinä muista kuin liikenne rikoksista ja liikenne rikkomuksista heidän väestöosuutensa nähden noin 1,5–2 kertaa useammin kuin suomalaiset (kuvio 4).

Kuvio 4 Liikenne rikoksista (RL 23 ja TLL) ja muista rikoksista epäiltyjen suomalaisten ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä väestön 10 000 asukasta kohti kansalaisuuden mukaan vuosina 2007–2016

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin (pl. rikoslain 23 luvun liikenne rikokset ja tieliikennelain liikenne rikkomukset) syylliseksi epäillyt ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuonna 2016

Kansalaisuus	Epäiltyjä, joiden kotipaikka Suomessa	Kansalaisia Suomessa	Epäiltyjä 1 000 henkeä kohti	Epäiltyjä, joilla ei kotipaikkaa Suomessa
Viro	2 501	51 499	49	2 834
Venäjä	1 364	30 970	44	3 855
Irak	1 093	9 813	111	1 712
Somalia	1 160	7 018	165	103
Romania	124	2 864	43	1 195
Ruotsi	654	8 040	81	598
Turkki	405	4 654	87	112
Liettua	45	1 547	29	435
Kongon dem.tasavalta	378	2 050	184	5
Afganistan	353	5 294	67	218
Latvia	180	1 910	94	192
Iran	341	3 106	110	51
Muut	3 890	114 874	34	3 584
Yhteensä	12 371	243 639	51	14 894

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Suurimman rikoksista epäiltyjen maahanmuuttajaryhmän muodostivat virolaiset (20 %) ja venäläiset (11 %) sekä kolmantena somalit (9 %) vuonna 2016 (taulukko 1). Liikenne rikoksiin epäillyistä yli puolet kaikista maa-

hanmuuttajaepäillyistä oli virolaisia (27 %), venäläisiä (11 %), ruotsalaisia (5 %), irakilaisia (5 %) ja turkkilaisia (4 %) (taulukko 2).

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleisiin liikenne rikoksiin ja liikenne rikkomuksiin syylliseksi epäilty ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuonna 2016

Kansalaisuus	Epäiltyjä, joiden kotipaikka Suomessa	Kansalaisia Suomessa	Epäiltyjä 1 000 henkeä kohti	Epäiltyjä, joilla ei kotipaikkaa Suomessa
Viro	4 891	51 499	95	3 224
Venäjä	2 042	30 970	66	2 478
Ruotsi	946	8 040	118	537
Irak	953	9 813	97	86
Turkki	742	4 654	159	55
Muut	8 347	138 663	60	3 226
Yhteensä	17 921	243 639	74	9 606

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten eri kansallisuuden perusteella laskettuun väestömäärään suhteutettu syylliseksi epäiltyjen osuus muissa kuin liikenne rikoksissa oli vuonna 2016 korkeampi kuin virolaisilla ja venäläisillä esimerkiksi somalialaisilla (16 %) ja irakilaisilla (11 %). Venäläisillä ja virolaisilla tämä osuus on vajaa viisi prosenttia, mikä on jonkun verran enemmän kuin suomalaisilla (3,6 %) (taulukko 1).

Liikenne rikosten osalta vastaava väestömäärään suhteutettu osuus oli korkein turkkilaisilla (16 %). Venäläisillä ja virolaisilla osuus oli suunnilleen yhtä suuri kuin suomalaisilla (6–10 %) (taulukko 2).

On huomattava, että useiden rikosten kasautuminen pienehkölle rikosaktiiville joukolle nostaa tällaisia suhdelukuja, koska sama henkilö voi esiintyä useampaan kertaan tilastossa rikoksista epäiltynä. Tämä seikka on syytä pitää mielessä vertailtaessa poliisitilaston tietoja eri ulkomaalaisryhmien rikoksiin syyllistymistä Suomessa. Jäljempänä jakson 3.3 rikollisuustasolaskelmista kasautumisen vaikutus on eliminoitu poistamalla niistä kaikki useampikertaiset rikosepäilykirjaukset. Kuten voidaan havaita, maahanmuuttajaryhmien keskinäinen järjestys on kasautumisvaikutuksen poiston jälkeenkin hyvin samanlainen kuin poliisitilaston antama.

Liikenne rikosten jälkeen maahanmuuttajat syyllistyvät useimmin varkauksiin ja pahoinpitelyihin. Suomessa asuvat ulkomaalaiset ovat vuodesta toiseen suhteellisesti useimmin epäiltyinä raiskauksista. Raiskausrikoksiin syyllistyvien suurta osuutta voidaan pitääkin maahanmuuttajien rikollisuuden selkeänä erityispiirteenä kantaväestön rikollisuuteen verrattuna (taulukko 3). Muita yhtä vahvoja poikkeamia maahanmuuttajien ja kantaväestön rikollisuudessa ei ole havaittavissa tilastojen perusteella. Suomessa ei ole esimerkiksi sellaisia merkittäviä etnisiä rikollisjengejä kuin muissa Pohjoismaissa. Silti meilläkin esiintyy aika ajoin ulkomaala-

laistaustaisten nuorten ryöstö- ja väkivaltarikollisuutta, joka usein kohdistuu muihin nuoriin.

Taulukko 3 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen maahanmuuttajien määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 2015 ja 2016

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	2015	2016	2015	2016
Liikennerikos*	15 322	16 974	3,5 %	4,0 %
Varkaus	2 849	2 593	5,1 %	4,9 %
Pahoinpitelyt	2 381	2 307	9,2 %	9,3 %
Liikennejuopumus	952	947	5,8 %	5,9 %
Petokset	882	738	4,0 %	3,2 %
Huumausainerikos	1 228	1 323	5,6 %	5,7 %
Ryöstö	131	100	8,4 %	6,8 %
Muut seksuaalirikokset	170	123	11,8 %	9,5 %
Raiskaus	146	140	18,0 %	16,9%
Henkirikokset	7	3	7,8 %	3,7 %
Kaikki rikokset	29 131	30 292	4,4 %	4,6 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Ei sisällä liikennejuopumuksia.

Muiden ulkomaalaisten rikollisuus

Edellisessä jaksossa käsitelimme maahanmuuttajien eli Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten rikollisuutta. Tässä jaksossa käsittelemme Suomessa lyhytaikaisesti oleskelevien ulkomaalaisten Suomessa tekemiä rikoksia. Heidän rikollisuutensa jakautuu kahteen suhteellisen selvään ryhmään. Väkivalta- ja raiskausrikokset ovat valtaosin hetken mieltäjohteesta, suuttumuksesta tai rikostilaisuuden tarjoutuessa tehtyjä eli saman tyyppisiä kuin mihin suurin osa kantaväestönkin rikoksiin epäilyistä syyllistyy. Ulkomailla asuvien Suomessa tekemät omaisuusrikokset ovat sen sijaan nykyisin huomattavalta osin ennalta suunniteltuja ja yleensä järjestäytyneiden rikollisryhmien suorittamia (ks. tarkemmin Lehti ym. 2014b).

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. liikennerikokset ja -rikkomukset) syylliseksi epäiltyjä ulkomaalaisia oli 14 894 henkilöä (6,9 % kaikista epäillyistä) vuonna 2016, mikä on kolme prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Näiden rikosten määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2007, mutta on vähentynyt kuitenkin vuoden 2013 jälkeen (ks. edellä kuvio 3). Osin taustalla on vierailijamäärien kasvu. Tilapäisesti Suomessa vierailevien henkilöiden vuosittaisista määristä, maassa oleskelun syistä ja pituudesta on saatavissa suhteellisen luotettavia arvioita rajahaastattelututkimuksista ja majoitustilastoista. Niiden mukaan ulkomaalaisten tekemien vuotuisten vierailujen määrä kasvoi vuodesta 2003 vuoteen 2012 4,6 miljoonasta 7,6 miljoonaan, 65 prosenttia, maassa oleskeluvuorokausina mitattuna kasvu

oli vieläkin suurempi. Vuosina 2014–2015 tapahtuneeseen rikosten vähentymiseen on osaltaan vaikuttanut venäläisten maahantulijoiden vähentyminen. Ulkomaalaisten tekemien omaisuusrikosten lisääntymisen taustalla on kuitenkin myös muita syitä, joista keskeisin on järjestäytyneiden ulkomaalaisten liigojen toiminnan lisääntyminen Suomessa (Lehti ym. 2014b).

Rikoksista epäiltyjen ulkomaalaisten määrä on ollut viime vuosina myös suurempi kuin maahanmuuttajaepäiltyjen määrä. Aiemmin maahanmuuttajien tekemien rikosten määrät olivat yleensä suurempia kuin muiden ulkomaalaisten tekemien rikosten määrät.

Liikenne rikoksiin ja liikenne rikkomuksiin syylliseksi epäiltyjä ulkomaalaisia oli noin 9 600 (2,2 % kaikista epäillyistä) vuonna 2016. Määrä on vähentynyt 6,5 prosenttia edellisestä vuodesta ja lähes kolmanneksen (29 %) vuodesta 2011, mikä johtuu suurelta osalta venäläisten turistien vähentymisestä. Ulkomaalaisten osuus näihin rikoksiin epäillyistä ei ole kuitenkaan merkittävästi vuosien mittaan muuttunut.

Rikoksiin epäiltyjen kansallisuuksien joukosta erottuu selvästi kolme (ks. edellä taulukko 1). Venäläiset (26 %) ja virolaiset (19 %) ovat yleisimmin epäiltyinä. Muita suurempia ryhmiä ovat irakilaiset (11 %). Liikenne rikosten osalta virolaiset (34 %) ja venäläiset (26 %) erottuvat selvästi muita suuremmaksi (ks. edellä taulukko 2). Venäläisten ja virolaisten epäiltyjen suuri määrä johtuu pitkälti näistä kahdesta maasta vuosittain saapuvien vierailijoiden suuresta määrästä. Kun ulkomaalaisten rikoksesta epäiltyjen määrät suhteutetaan vierailijamääriin, vuosina 2009–2012 suhteessa eniten Suomessa oleskeluvuorokausia kohden rikoksiin syyllistyivät Valko-Venäjän, Romanian ja Bulgarian kansalaiset. Kaikkien osalta korkeiden rikoslukujen taustalla oli pitkälti järjestäytyneiden liigojen harjoittama omaisuusrikollisuus (ks. Lehti ym. 2014b).

Taulukko 4 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen muiden kuin maahan pysyvästi muuttaneiden ulkomaalaisten määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 2015 ja 2016

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	2015	2016	2015	2016
Liikennerikos	9 738	8 670	2,2 %	2,0 %
Varkaus	4 592	4 294	8,2 %	8,1 %
Pahoinpitelyt	551	1 022	2,1 %	4,1 %
Liikennejuopumus	913	936	5,2 %	5,3 %
Petokset	279	241	1,3 %	1,0 %
Huumausainerikos	754	969	3,4 %	4,2 %
Ryöstö	59	27	3,8 %	1,8 %
Muut seksuaalirikokset	48	143	3,3 %	10,4 %
Raiskaus	50	102	6,2 %	12,3 %
Henkirikokset	1	6	1,1 %	7,3 %
Kaikki rikokset	25 147	24 500	3,8 %	3,7 %

Suomessa tilapäisesti oleskelevien ulkomaalaisten tekemistä rikoksista yleisimpiä ovat liikennerikokset ja varkaudet. Kun tarkastellaan eri rikoslajeihin syylistyneiden ulkomaalaisepäiltyjen osuutta kaikista kyseiseen rikoslajiin syylliseksi epäillyistä, varkauksiin, liikennejuopumukseen ja raiskauksiin syylistyminen on suhteellisesti yleisintä (taulukko 4). Varkauksiin epäillyistä melkein joka kymmenes on ulkomaalainen, jolla ei ole Suomessa kotipaikkaa. Maahanmuuttajiin verrattuna muut ulkomaalaiset syyllistyvät selvästi harvemmin pahoinpitelyrikoksiin ja ryöstöihin, mutta useammin liikennejuopumukseen. Turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu on todennäköisesti vaikuttanut seksuaalirikosten ja pahoinpitelyjen määrän kasvuun vuonna 2016 verrattuna edelliseen vuoteen.

3.3 Maahanmuuttajien rikollisuus tutkimuksen valossa

Jakson tiedot perustuvat pääosin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemään erillistutkimukseen maahanmuuttajien rikollisuudesta. Tutkimuksen aineistona olivat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleet väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikokset. Jaksossa käsitellään ensiksi muutamia maahanmuuttajien pahoinpitely- ja varkausrikollisuuden piirteitä, sen jälkeen tarkastellaan sosiodemografisia tekijöitä maahanmuuttajaryhmien ja kantaväestön välisten rikollisuustaserojen selittäjinä ja lopuksi verrataan Suomen tilannetta muissa Pohjoismaissa vallitsevaan.

Maahanmuuttajien rikollisuuden piirteitä

Suomessa asuvat maahanmuuttajat (ulkomailla syntyneet) ja maahanmuuttajataustaiset (Suomessa syntyneet vieraskieliset) ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ja se näkyy myös rikollisuudessa. Maahanmuuttajuus sinänsä ei näyttäisi lisäävän sen enempää rikoksiin syyllistymisen riskiä kuin vaikuttavan rikollisuuden muihinkaan piirteisiin. Muutamissa maahanmuuttajaryhmissä rikollisuustaso on pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikoksissa tuntuvasti kantaväestöä korkeampi, pääosassa maahanmuuttajaryhmiä sen sijaan joko kantaväestön tasolla tai jopa tuntuvasti kantaväestön rikollisuustasoa matalampi.

Ikä. Maahanmuuttajaryhmien kesken ja maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä ei esiinny olennaisia eroja pahoinpitely- ja varkausrikollisuuden ikäjakaumissa. Sekä pahoinpitelyrikollisuudessa että varkausrikollisuudessa korkeimmat rikollisuustasot löytyvät väestöryhmästä riippumatta 15–29-vuotiailta miehiltä. Maahanmuuttajille ja kantaväestölle on niin ikään yhteistä se, että varkausrikollisuuden ikärakenne on selvästi pahoinpitelyrikollisuutta nuorempi. Kantaväestöön verrattuna rikollisuustason ero on maahanmuuttajilla kummassakin rikostyypissä yleensä suurimmillaan alle 25-vuotiaiden ryhmässä ja pienimmillään työikäisessä väestössä.

Sukupuoli. Myös sukupuolikohtaiset rikollisuustas erot ovat pahoinpitely- ja varkausrikoksissa lähes identtiset Suomessa syntyneellä ja maahanmuuttajaväestöllä. Sekä kantaväestössä että maahanmuuttajilla riski syyllistyä pahoinpitelyyn on naisilla viidesosa ja riski syyllistyä varkauteen puolet miesten riskistä. Yksittäisissä maahanmuuttajaryhmissä tilanne poikkeaa jonkin verran keskimääräisestä – Itä-, Keski- ja Etelä-Aasiasta kotoisin olevilla naisilla riski syyllistyä varkauteen on korkeampi kuin miehillä. Somaliasta muuttaneiden naisten varkausrikollisuuden taso on puolestaan poikkeuksellisen matala verrattuna miesten rikostasoon.

Rikollisuuden etninen kohdistuminen. Keskeinen piirre rikollisuudessa on sen kohdistuminen. Väkivalta kohdistuu yleensä henkilöihin, joiden kanssa ollaan kanssakäymisessä, omaisuusrikollisuus puolestaan niihin, joilla on jotain anastettavaa. Tosin myös omaisuusrikokset kohdistuvat huomattavassa määrin tekijän lähiympäristöön, niihin syyllistyvät henkilöt harvemmin matkustavat kovinkaan kauas rikoksiaan tekemään. Kantaväestön pahoinpitelyrikoksista 91 prosenttia kohdistui vuosina 2010–2011 kantaväestöön ja seitsemän prosenttia maahanmuuttajiin. Huomioitaessa uhrien ikä- ja sukupuoli-jakaumat, maahanmuuttajien osuus kantaväestön uhreista vastasi väestöosuutta. Kantaväestön tekemät pahoinpitelyt eivät siten olleet kohdistuneet maahanmuuttajiin useammin kuin väestöosuuden pohjalta voitiin ennustaa. Maahanmuuttajien tekemistä pahoinpitelyrikoksista 36 prosenttia kohdistui toisiin maahanmuuttajiin, 61 prosenttia kantaväestöön. Uudempia tietoja on saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 selvitetystä pahoinpitelyrikoksista.¹ Sen mukaan pahoinpitelyihin syyllistyneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden uhreista 54 prosenttia oli myös itse ulkomaalais-taustaisia. Kummankin tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli kohdistunut huomattavasti useammin toisiin maahanmuuttajiin kuin väestöosuus olisi edellyttänyt. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan korkeimman rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä – Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla – maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein (50 %). Vastaavasti matalimman pahoinpitelyrikollisuustason ryhmissä, Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta muuttaneilla, rikokset kohdistuivat valtaosin kantaväestöön (75–80 %). Väestöryhmien tekemien pahoinpitelyrikosten kohdentumista näyttäisi siten määräävän todellakin suurelta osin sosiaalisen kanssakäymisen piiri. Ilmiö näkyy myös kantaväestössä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan Suomessa syntyneiden vieraskielisten pahoinpitelyjen uhreista joka neljäs oli maahanmuuttaja, kantaväestön suomalaisilla vain seitsemän prosenttia. Muussa rikollisuudessa kantaväestön osuus maahanmuuttajien uhreista on korkeampi. Vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien tekemissä raiskaus- ja ryöstörikoksissa sekä yksityishenkilöihin kohdistuneissa varkauksissa kantaväestö muodosti uhrien pääosan, 70–80 prosenttia. Omaisuusrikoksissa maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleiden siirtolaisten rikoksissa, ryöstöissä runsas viidennes, raiskausrikoksissa puolestaan kaakkoisaasialaisilla ja eurooppalaisilla siirtolaisilla, 20–35 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2015–2016 ulkomaalaistaustaisten seksuaalirikoksista 84 prosenttia oli kohdistunut syntyperäisiin suomalaisiin.

¹ www.stat.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html (arkistoitu WebCite®:n sivustolle <http://www.webcitation.org/6phB42ym8>).

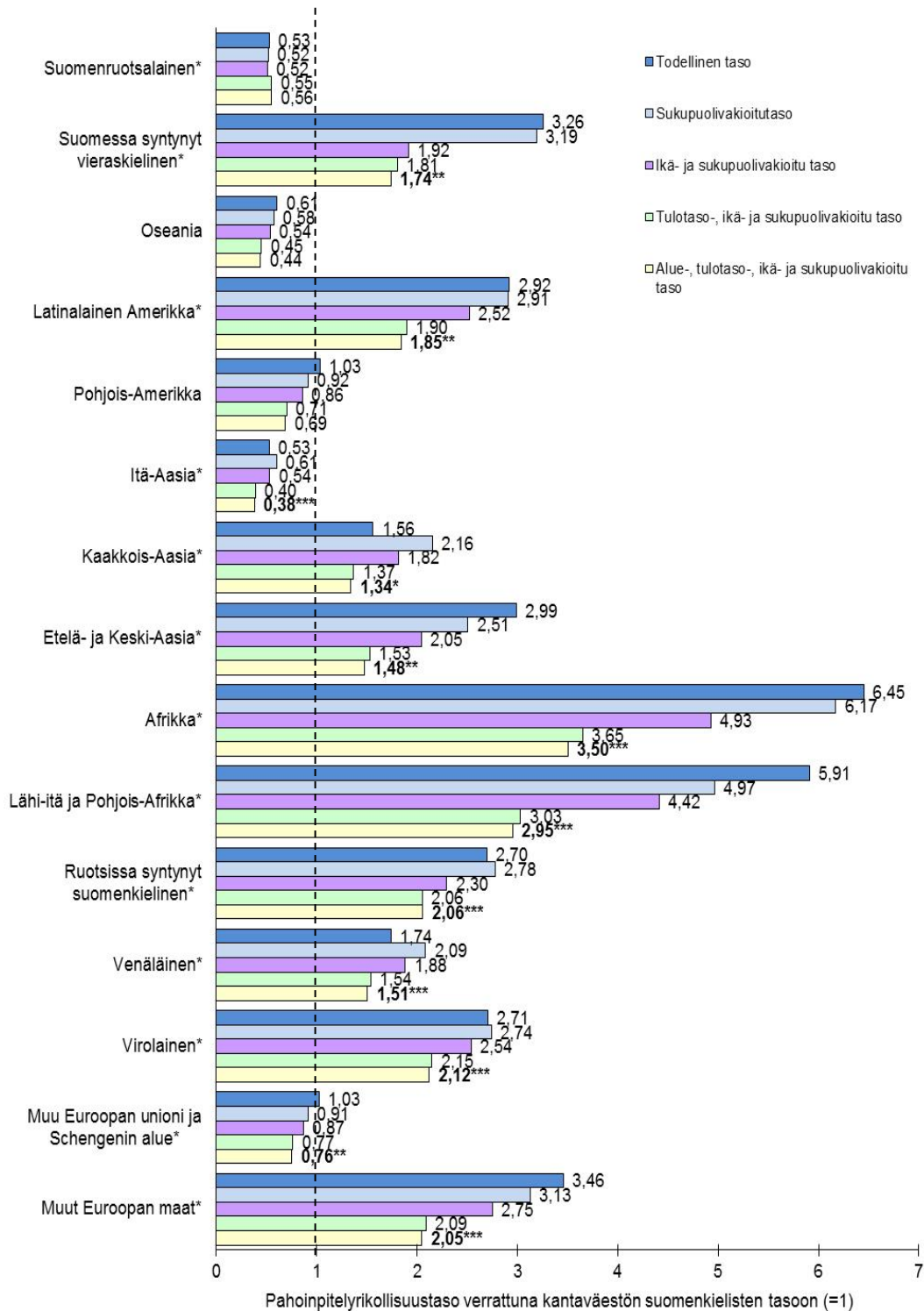
Alkoholi. Kantaväestön tavoin ruotsinsuomalaisten, virolaisten ja venäläisten maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli erittäin vahvasti alkoholisidonnaista (humalassa tehtyjen rikosten osuus oli yli 60 prosenttia kaikista pahoinpitelyistä). Vastaavasti Aasiasta ja Afrikasta kotoisin olleilla siirtolaisilla väkivallan kytkös alkoholinkäyttöön ja käyttötilanteisiin oli selvästi heikompi, alkoholisidonnaisten pahoinpitelyrikosten osuus oli alle 40 prosenttia kaikista. Eurooppalaisista maahanmuuttajista tähän ryhmään kuuluivat kosovolaiset. Taustalla saattoi osassa ryhmiä olla islamilaisen kulttuurin vaikutus,¹ toisaalta myös itäaasialaisilla siirtolaisilla alkoholisidonnaisten rikosten osuus oli erittäin alhainen. Raiskausrikoksissa yleiskuva oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kantaväestön ja suurimmista maahanmuuttajaryhmistä virolaisten ja venäläisten (kuten myös pohjoisamerikkalaisten) tekemillä raiskauksilla oli läheinen yhteys alkoholin käyttötilanteisiin: poliisin tietoon tulleiden rikosten epäillyistä 65–95 prosenttia oli ollut tekohetkellä alkoholihumalassa. Muihin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvista epäillyistä humalassa oli ollut 10–40 prosenttia. Sama perusjako kuin pahoinpitely- ja raiskausrikollisuudessa oli heikompana havaittavissa omaisuusrikollisuudessa. Kantaväestön ja eurooppalaisten maahanmuuttajien (virolaisten, venäläisten ja ruotsinsuomalaisten) rikoksista selvästi suurempi osuus oli alkoholisidonnaisia kuin Euroopan ulkopuolisten maahanmuuttajaryhmien. Poikkeuksen muodostivat afrikkalais-taustaiset siirtolaiset, joiden tekemistä omaisuusrikoksista alkoholisidonnaisia oli suunnilleen sama osuus kuin kantaväestölläkin.

Väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot ja demografia

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (Lehti ym. 2014a) tarkasteltiin myös väestörakenteellisia tekijöitä maahanmuuttajaryhmien ja maahanmuuttajien ja kantaväestön välisten rikollisuustasoerojen selittäjinä. Selittävinä tekijöinä käytettiin väestöryhmien sukupuoli- ja ikärakennetta, vuoden 2009 verotettavia tuloja ja asuinkunnan tyyppiä. Rikoksesta epäiltyjen määränä oli vuosina 2010–2011 vuoden aikana rikoksesta epäiltyjen keskimäärä, josta oli poistettu useampikertaiset rikosepäilyt. Seuraavassa tarkastellaan tuloksia pahoinpitely- ja varkausrikoksissa.

Kuviosta 5 näkyy päämaahanmuuttajaryhmien pahoinpitelyrikollisuuden todellinen taso sekä ikä-, sukupuoli-, tulotaso- ja kotikuntatyyppivakioidut tasot verrattuna kantaväestön suomenkielisten rikollisuustasoon (=1).

¹ Toisaalta alkoholisidonnaisen väkivallan 30–35 prosentin osuutta kokonaisväkivallasta voi pitää islamilaiselta kulttuurialueelta muuttaneissa ryhmissä myös korkeana huomioiden kulttuurin kielteisen suhtautumisen alkoholin käyttöön.

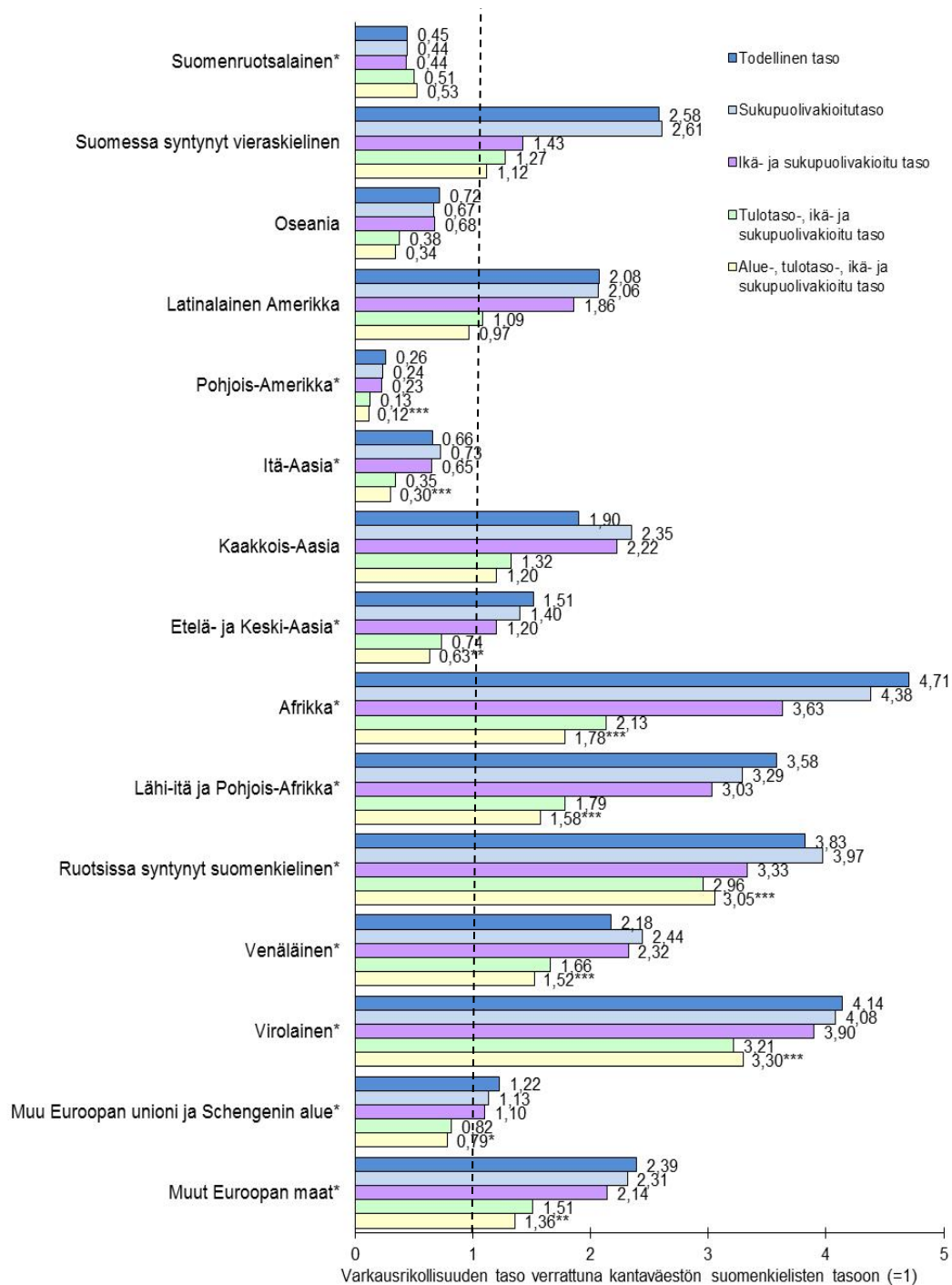

Kuvio 5 Pahoinpitelyrikollisuuden taso pääväestöryhmissä vuosina 2010–2011 verrattuna syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustasoon (syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustaso = 1). (OPTL). Ristitulosuhteet ja tilastollinen merkitsevyys (*= $p < 0,05$), logistinen regressioanalyysi.

Kuviosta voidaan havaita, että nuori ja miesvaltainen ikärakenne selitti afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikollisuusta-

soerosta syntyperäisiin suomalaisiin nähden noin 30 prosenttia, Lähi-idästä kotoisin olleiden kohdalla hieman enemmän kuin afrikkalaisilla. Muita ryhmiä, joiden rikollisuustaso laski huomattavasti iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen, olivat Etelä- ja Keski-Aasiasta (–31 %), Itä-Euroopasta (ilman Venäjää) (–21 %) ja latinalaisesta Amerikasta (–14 %) muuttaneet samoin kuin Ruotsissa syntyneet suomenkieliset (–15 %) ja Suomessa syntyneet vieraskieliset (–41 %). Tulojen vakiointi laski rikollisuustasoa kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Suomessa syntyneiden vieraskielisten rikollisuustasoon tulot eivät juurikaan vaikuttaneet. Kotikuntatyypin vakiointi ei muuttanut merkittävästi yhdenkään väestöryhmän rikollisuustasoa. Kaiken kaikkiaan tutkittujen sosiodemografisten tekijöiden huomioiminen alensi pahoinpitelyrikollisuuden tasoa päämaahanmuuttajaryhmissä syntyperäisiin suomalaisiin nähden selvästi. Tutkitut sosiodemografiset tekijät eivät sen sijaan selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä pahoinpitelyrikollisuuden tasoeroja juuri lainkaan, vaan iän, sukupuolen ja tulojen vakioiminen alensi rikollisuustasoa suhteellisesti yhtä paljon sekä korkean rikollisuustason että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä (kuvio 5).

Yleiskuva varkausrikoksissa oli samankaltainen (kuvio 6).

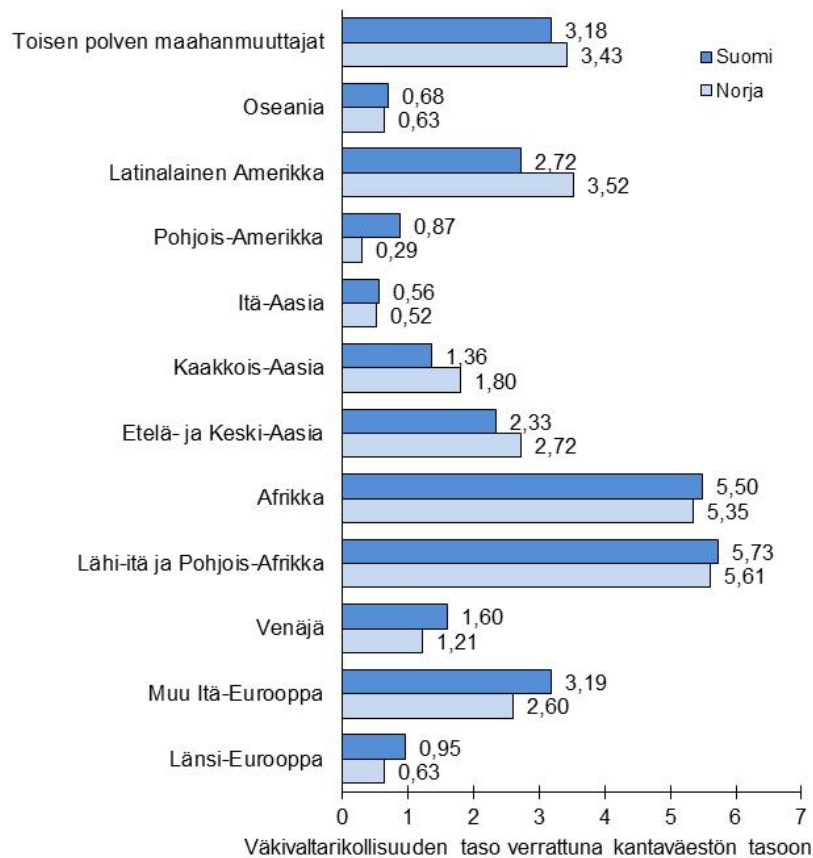
Kuvio 6 Varkausrikollisuuden taso pääväestöryhmissä vuosina 2010–2011 verrattuna syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustasoon (syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustaso = 1). Ristitulosuhteet (odds ratio) ja tilastollinen merkitsevyys (*= $p < 0,05$), logistinen regressioanalyysi.

Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi pienensi varkausrikollisuuden riskieroja. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa, sosiodemografiset tekijät selittivät siten korkean rikollisuuden ryhmien rikollisuustason eroa syntyperäisiin suomalaisiin nähden myös varkausrikollisuudessa ja jopa enemmän kuin pahoinpitelyrikoksissa. Sosiodemografiset tekijät eivät kuitenkaan juurikaan selittäneet maahanmuut-

tajaryhmien välisiä rikollisuustasoeroja, sillä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi alensi rikollisuustasoa myös varkausrikoksissa suurin piirtein yhtä paljon sekä korkean että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. Maahanmuuttajaryhmien väliset rikollisuustasoerot eivät siten myöskään varkausrikoksissa johtuneet merkittävästi väestörakenteellisista tekijöistä.

Kansainvälistä vertailua

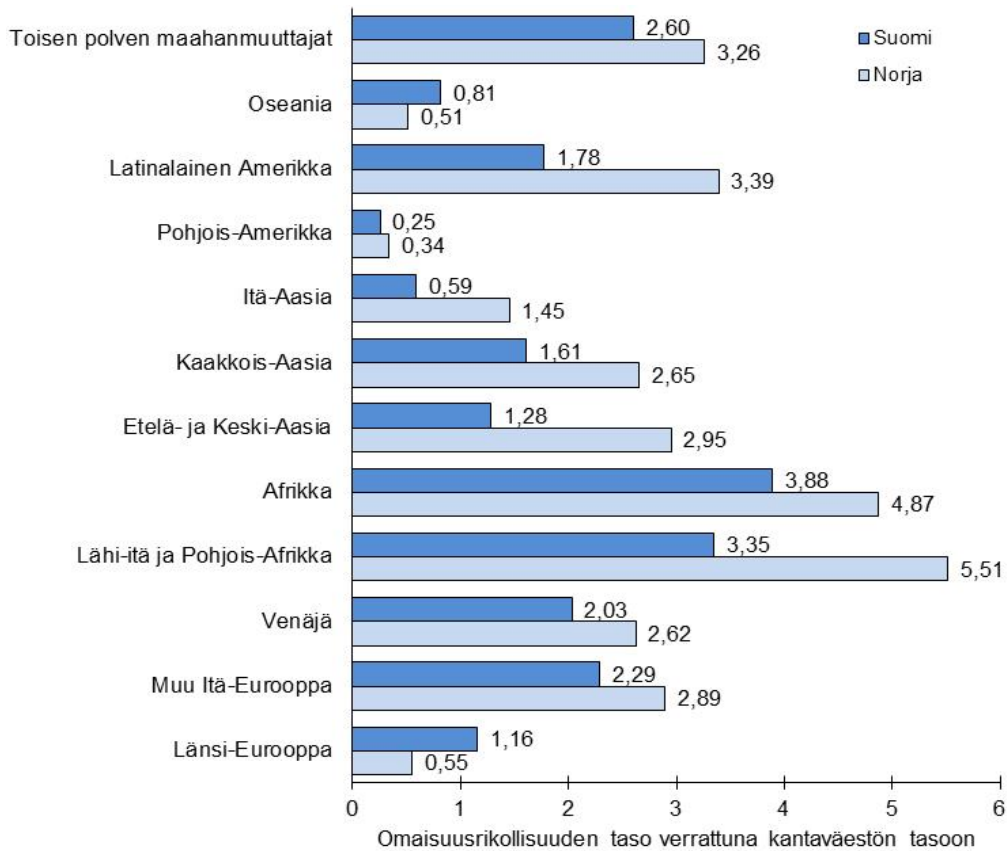
Maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevien kansainvälisten tutkimustulosten vertailtavuutta vaikeuttaa suuresti käytettyjen käsitteiden ja luokitusten moninaisuus ja sekavuus (Ethnicity, Crime, and Immigration 1997). Pohjoismaisista tutkimuksista parhaiten Suomen tutkimuksen kanssa vertailukelpoinen on Norjassa vuonna 2011 toteutettu. Se tarkastelee vuosina 2001–2008 viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta väestöryhmittäin (Skarðhamar ym. 2011). Muita suhteellisen tuoreita, mutta vertailtavuudeltaan ongelmallisempia, tutkimuksia ovat Ruotsissa vuonna 2005 julkaistu, joka pohjautuu poliisille vuosina 1997–2001 ilmoitettuun rikollisuuteen, sekä Kardellin ja Carlssonin vuonna 2009 tekemä vertailu kolmen Skandinavian maan kesken. Siinä lähteenä ovat olleet oikeustilastotiedot Norjasta, Ruotsista ja Tanskasta (Martens & Holmberg 2005; Kardell & Carlsson 2009). Vanhemmasta pohjoismaisesta tutkimuksesta maininnan arvoinen on Ruotsissa 1990-luvulla toteutettu (Martens 1997).

Kuvio 7 Väkivaltarikollisuuden taso väestöryhmittäin Suomessa 2010–2011 ja Norjassa 2001–2004 (OPTL; Skarðhamar ym. 2011, 28)¹

Väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot ovat väkivaltarikosten osalta Norjassa ja Suomessa tällä hetkellä lähes identtisiä. Matalan rikollisuustason ja korkean rikollisuustason ryhmät ovat kummassakin maassa maahanmuuttajaväestössä samat. Kuvioissa 7 ja 8 on käytetty todellisia rikollisuustasoja, joissa ei ole huomioitu väestöryhmien välisiä sosiodemografisia rakenne-eroja, niillä ei kuitenkaan ole suurempaa vaikutusta vertailun tuloksiin, sillä myös väestöryhmien väliset demografiset ja sosioekonomiset rakenne-erot ovat kummassakin maassa tällä hetkellä hyvin samankaltaiset (Skarðhamar ym. 2011, 14–21).

¹ Suomessa pahoinpitelyrikokset, Norjassa voldslovbrudd. Norjan osalta Kaakkois-Aasian luku perustuu Thaimaasta, Filippiineiltä ja Vietnamista muuttaneiden rikollisuustasoon, Itä-Aasian rikollisuustaso Kiinasta muuttaneiden tasoon, Keski- ja Etelä-Aasian rikollisuustaso Intiasta, Sri Lankalta, Afganistanista ja Pakistanista muuttaneiden tasoon ja Lähi-idän rikollisuustaso Irakista, Iranista ja Marokosta muuttaneiden tasoon. Muilta osin käytettyjen maantieteellisten ryhmien kokoonpano on kummankin maan osalta verrannollinen.

Kuvio 8 Omaisuusrikollisuuden taso väestöryhmittäin Suomessa 2010–2011 ja Norjassa 2001–2004 (OPTL; Skarðhamar ym. 2011, 28)¹

Omaisuusrikollisuudessa maahanmuuttajaryhmien rikollisuustasojen ero kantaväestöön on Norjassa tällä hetkellä ryhmästä riippumatta suurempi kuin Suomessa. Maahanmuuttajaryhmien väliset rikollisuustasoerot ovat sen sijaan myös omaisuusrikollisuudessa kummassakin maassa lähes identtiset – matalan ja korkean rikollisuustason maahanmuuttajaryhmät ovat samat (kuvio 8).

Osin tilanteen samankaltaisuus johtuu suoraan maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön erilaisesta ikä- ja sukupuolirakenteesta. Sekä Suomessa että Norjassa maahanmuuttajaväestö on keskimäärin nuorempaa ja miesvaltaisempaa kuin kantaväestö, mikä vaikuttaa suoraan rikollisuustasoon niin väkivalta- kuin omaisuusrikollisuudessakin. Sen sijaan sen enempää Suomessa kuin Norjassakaan väestöryhmien sosiodemografisilla rakenne-

¹ Suomessa varkausrikokset, Norjassa vinningslovbrudd. Norjan osalta Kaakkois-Aasian luku perustuu Thaimaasta, Filippiineiltä ja Vietnamista muuttaneiden rikollisuustasoon, Itä-Aasian rikollisuustaso Kiinasta muuttaneiden tasoon, Keski- ja Etelä-Aasian rikollisuustaso Intiasta, Sri Lankalta, Afganistanista ja Pakistanista muuttaneiden tasoon ja Lähi-idän rikollisuustaso Irakista, Iranista ja Marokosta muuttaneiden tasoon. Muilta osin käytettyjen maantieteellisten ryhmien kokoonpano on kummankin maan osalta verrannollinen.

eroilla ei näyttäisi olevan merkittävämpää vaikutusta maahanmuuttajaryhmien välisiin rikollisuustasoeroihin (Skarðhamar ym. 2011, 52–67).

Ruotsissa maahanmuuttajien keskimääräinen riski syyllistyä minkään tyyppiseen rikokseen on tällä hetkellä kaksi ja puoli -kertainen syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden. Sosiodemografiset tekijät vakioimalla riski laskee kaksinkertaiseksi. Ruotsissa syntyneiden henkilöiden, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, riski syyllistyä rikokseen on syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden kaksinkertainen. Rikollisuustasoero kantaväestöön on kummassakin ryhmässä pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset kaksikymmentä vuotta (Martens & Holmberg 2005, 10 ja 34). Vertailukelpoisella tavalla laskien ilman sosiodemografisten tekijöiden vakioimista maahanmuuttajaväestön varkausrikollisuuden taso oli Suomessa vuosina 2010–2011 2,6-kertainen ja pahoinpitelyrikollisuuden taso 2,9-kertainen kantaväestöön nähden. Suomessa syntyneiden vieraskielisten rikollisuustaso oli varkausrikoksissa 2,2-kertainen ja pahoinpitelyrikoksissa 1,4-kertainen kantaväestön kokonaisrikollisuustasoon nähden. Yleiskuva on siten varsin samanlainen kuin Ruotsissa.

Hyvin samanlaisen kuvan tilanteesta antaa myös Kardellin ja Carlssonin vuoden 2005 oikeustilastotietoihin perustunut tutkimus. Sen mukaan kyseisenä vuonna oleskeluluvan omanneiden ensimmäisen polven siirto-alaisten rikollisuustaso oli Tanskassa kaksinkertainen, Norjassa 1,6-kertainen ja Ruotsissa 1,8-kertainen kantaväestöön nähden. Ikävakiointi laskee rikollisuustason Tanskassa 1,5-kertaiseksi ja Norjassa 1,4-kertaiseksi, mutta nosti sen Ruotsissa kaksinkertaiseksi. Toisen polven maahanmuuttajien (joiden kumpikin vanhemmista oli syntynyt ulkomailla) rikollisuustaso oli Tanskassa lähes nelinkertainen (ikävakioituna 2,5-kertainen), Norjassa kolminkertainen (ikävakioituna 1,5-kertainen) ja Ruotsissa kolminkertainen (ikävakioituna 2,4-kertainen) kantaväestöön nähden (Kardell & Carlsson 2009, 248). Erot olivat kaikissa kolmessa maassa samaa luokkaa sekä väkivalta- että omaisuusrikoksissa (Kardell & Carlsson 2009, 249).

Ruotsin vuoden 2005 tutkimus sisältää myös maahanmuuttajaryhmäkohtaisia tietoja, mutta ainoastaan kokonaisrikollisuustasosta. Tilanne vaikuttaisi niiden perusteella olevan identtinen Norjassa ja Suomessa vallitsevan kanssa. Korkein kokonaisrikollisuustaso on Ruotsissa Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä maahanmuuttajilla, kolmin-nelinkertainen kantaväestöön nähden. Vastaavasti Itä-Aasiassa, Pohjois-Amerikassa ja Oseaniassa syntyneiden kokonaisrikollisuustaso on kantaväestöä selvästi matalampi ja Länsi-Euroopassa sekä Kaakkois-Aasiassa syntyneiden kantaväestöön verrannollinen. Latalaisessa Amerikassa, Etelä-Aasiassa ja Itä-Euroopassa syntyneiden kokonaisrikollisuustaso on kantaväestöä korkeampi (noin kak-

sinkertainen), mutta selvästi matalampi kuin Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä (Martens & Holmberg 2005, 36–37).

On huomionarvoista, nimenomaan eurooppalaisen kulttuuripiirin ulkopuolelta tulevien väestöryhmien kohdalla, että maahanmuuttajaryhmien väliset rikollisuustasoerot näyttäisivät olevan lähes identtiset Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa.¹ Tämä viittaa siihen, että erojen taustalla ei ole juurikaan tekijöitä, jotka liittyvät maiden maahanmuuttopolitiikan kansallisiin erityispiirteisiin. Erot näyttäisivät olevan pääasiassa sidoksissa maahanmuuttajaryhmiin liittyviin tekijöihin ja sellaisiin maahanmuuttopolitiikan piirteisiin, jotka ovat yhteisiä kaikille kolmelle maalle (ja käytännössä koko läntiselle Euroopalle).²

3.4 Maahanmuuttajat rikosten uhreina

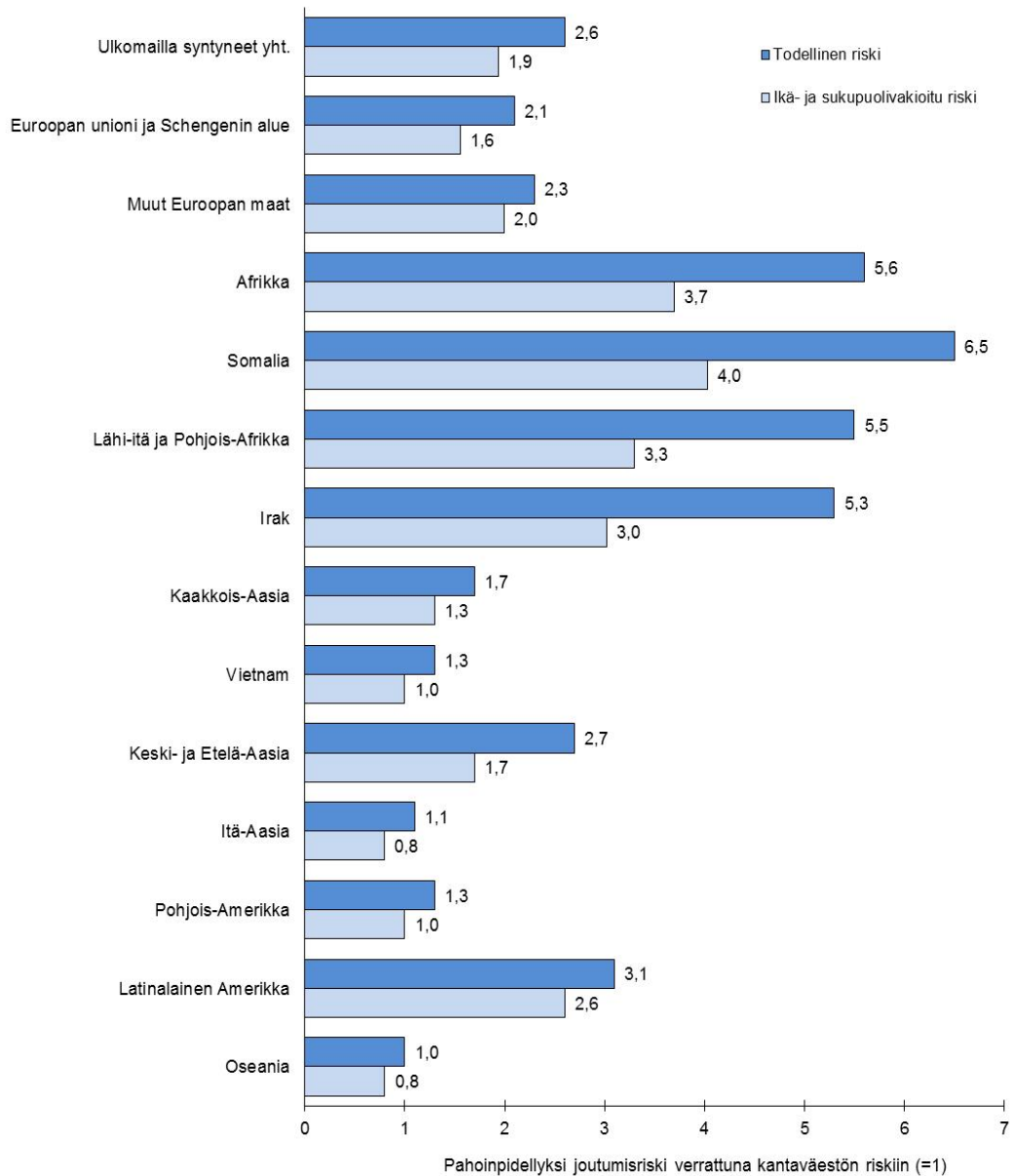
Jaksossa tarkastellaan maahanmuuttajia rikosten uhreina pääosin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2014 julkaiseman erillistutkimuksen pohjalta. Tiedot perustuvat vuosina 2010–2011 poliisiin tietoon tulleisiin pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikoksiin. (Lehti ym. 2014a.)

Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi

Maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön riskiin nähden. Yhdenkään päämaahanmuuttajaryhmän pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisriski ei ollut kantaväestöä matalampi.

¹ Myös useat muut tilastolliset sosiaali-indikaattorit antavat varsin samankaltaisen kuvan maahanmuuttajaryhmien välisistä eroista sekä työmarkkinoilla että koulutuksessa kaikissa kolmessa Pohjoismaassa (”Immigrants. The ins and the outs”, Special Report The Nordic Countries, The Economist, February 2nd 2013).

² Pohjoismaissa havaitut erot maahanmuuttajaryhmien rikollisuustasoissa eivät rajoitu vain Pohjoismaihin, vaan tilanne on tällä hetkellä samankaltainen myös esimerkiksi Saksassa, Italiassa ja Alankomaissa, osin myös Isossa Britanniassa (Junger-Tas 1997; Barbagli 1998; Rebmann 1998; ”Britain’s Somalis – The road is long”).

Kuvio 9 Pahoinpitelyrikkoksen uhriksi joutumisen todellinen riski ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen mukaiseksi vakioitu riski vuosina 2010–2011 maassa vakituisesti asuvalla väestöllä syntymämaan mukaisissa pääväestöryhmissä verrattuna kantaväestöön (kantaväestön riski = 1) (OPTL)

Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin suuria eroja väkivallan uhriksi joutumisen yleisyydessä. Riski oli korkein Lähi-idästä ja Afrikasta kotoisin olleilla (yli viisi ja puoli -kertainen kantaväestöön nähden), matalin Itä-Aasiasta, Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Kaakkois-Aasiasta muuttaneilla. Maahanmuuttajaväestön kantaväestöä nuorempi ja miesvaltaisempi väestörakenne selitti osin riskieroja. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi alensi Oseaniasta ja Itä-Aasiasta muuttaneiden riskitason kantaväestöä matalammaksi pohjoisamerikkalaisten ja vietnamilaisten maahanmuuttajien riskitason laskiessa kantaväestöä vastaavaksi. Kaikissa muissa maahanmuuttaja-

ryhmissä riskitasot pysyivät vakioinnin jälkeenkin kantaväestöä korkeampina, vaikka laskivat selvästi. Korkein pahoinpidellyksi joutumisriski oli iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen Somaliasta muuttaneilla, nelinkertainen kantaväestöön verrattuna. Yli kolminkertaisena riski säilyi muualta Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla siirtolaisilla (kuvio 9).

Myös raiskausrikosten uhreiksi maahanmuuttajat joutuivat suhteessa useammin kuin kantaväestö. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskausrikoksen uhriksi oli lähes kaksinkertainen kantaväestön naisiin nähden. Korkeimmat riskit tutkituista maahanmuuttajaryhmistä olivat afrikkalaisilla (seitsemänkertainen kantaväestöön nähden) ja vietnamilaisilla naisilla (viisinkertainen). Määrällisesti eniten maahanmuuttajataustaisten uhrien joukossa oli Länsi-Euroopassa (viisitoista) ja Afrikassa (yhdeksän) syntyneitä. Länsieurooppalaisista uhreista kuusi oli Ruotsissa ja neljä Virossa syntyneitä.

Ryöstörikosten uhreiksi maahanmuuttajia joutui asukasluukuun suhteutettuna vuosina 2010–2011 yli kaksinkertainen määrä kantaväestöön nähden, ikä- ja sukupuolirakenteen vakioinnin jälkeen riski oli edelleen puolitoistakertainen. Korkeimmat riskitasot löytyivät Lähi-idästä, Afrikasta ja Keski- ja Etelä-Aasiasta kotoisin olleilta maahanmuuttajilta. Irakissa syntyneiden todellinen riski joutua ryöstetyksi oli kuusinkertainen kantaväestöön nähden. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi pienensi riskiä huomattavasti, mutta vakioinnin jälkeenkin se oli yli kaksinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Keski- ja Etelä-Aasiasta samoin kuin Afrikasta kotoisin olleiden siirtolaisten riski oli vakioinnin jälkeen samaa tasoa kuin maahanmuuttajilla keskimäärin, noin puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli maahanmuuttajilla puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Toisaalta tutkituista maahanmuuttajaryhmistä vain kolmella riski oli selvästi kantaväestöä korkeampi: Itä-Euroopasta, Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla. Varkausrikollisuudessa maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen erot selittivät tutkituista rikostyypeistä eniten (70–80 %) eroja uhriksi joutumisriskissä. Kun ikä- ja sukupuolirakenne vakioitiin, maahanmuuttajien keskimääräinen riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli enää viidenneksen kantaväestön riskiä korkeampi.

Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä

Maahanmuuttajaryhmien väliset riskierot väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumisessa ovat hyvin samansuuntaiset kuin erot rikollisuustasoissa. Ryhmät, joilla on korkea rikollisuustaso mainituissa rikostyypeissä, on myös korkea riski joutua rikosten uhriksi ja päinvastoin. Näin on erityisesti väki-

valtarikoksissa ja väkivaltaa käsittävissä rikoksissa (ryöstöt, raiskaukset). Varkausrikoksissa yhteys rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin välillä ei ole yhtä selvä, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta kotoisin olevilla siirtolaisilla on poikkeuksellisen korkea varkausrikosten uhriksi joutumisriski verrattuna heidän rikollisuustasoonsa. Tosin pohjoisamerikkalaisten ja latinalaisessa Amerikassa syntyneiden maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi on myös selvästi korkeampi kuin ryhmien pahoinpitelyrikollisuuden taso.

Syynä rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin keskinäiseen sidonnaisuuteen on osin maahanmuuttajaryhmien sisäinen rikollisuus. Korkean väkivaltarikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä huomattava osa väkivalta on ryhmien sisäistä. Tutkittuina vuosina pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutuneista afrikkalaisista ja Lähi-idästä kotoisin olleista maahanmuuttajista lähes 60 prosenttia oli joutunut toisen maahanmuuttajan pahoinpitelämäksi, valtaosin tekijä oli uhrin omasta kansallisuusryhmästä. Tuoreempaa tietoa on tältäkin osin saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 pahoinpitelyrikoksista. Sen mukaan kaikkien ulkomaalaistaustaisten uhrien pahoinpitelijöistä peräti 70 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia.¹ Yleiskuva raiskausrikoksissa oli sama kuin pahoinpitelyissäkin. Vuosina 2010–2011 60 prosenttia maahanmuuttajanaisten raiskaajista oli maahanmuuttajia, vuosina 2015–2016 vastaava osuus oli 74 prosenttia. Maahanmuuttajiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset olivat siten valtaosin maahanmuuttajien tekemiä. Toisaalta ryhmiin kohdistui myös kantaväestön väkivaltaa suhteessa enemmän kuin kantaväestöön. Esimerkiksi somalisiirtolaisen riski joutua kantaväestöön kuuluvan henkilön pahoinpitelämäksi oli ajanjaksolla kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön suomalaisen riskiin verrattuna.

Rasistinen rikollisuus

Rasistisella rikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, joita motivoivat ennakkoluulot uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan (Niemi 2011, 7). Kattavan yleiskuvan rasististen rikosten vuotuisesta määrästä ja keskeisistä piirteistä saa Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemasta viharikollisuuskatsauksesta, joka perustuu rikosilmoitusten selosteosien yksityiskohtaiseen analyysiin (Tihveräinen 2016). Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemat tuoreimmat viharikollisuutta koskevat tiedot koskevat vuotta 2015. Tuolloin poliisi kirjasi 1 421 rikosta, jotka sisälsivät rasistisia piirteitä. Rikosten määrä oli

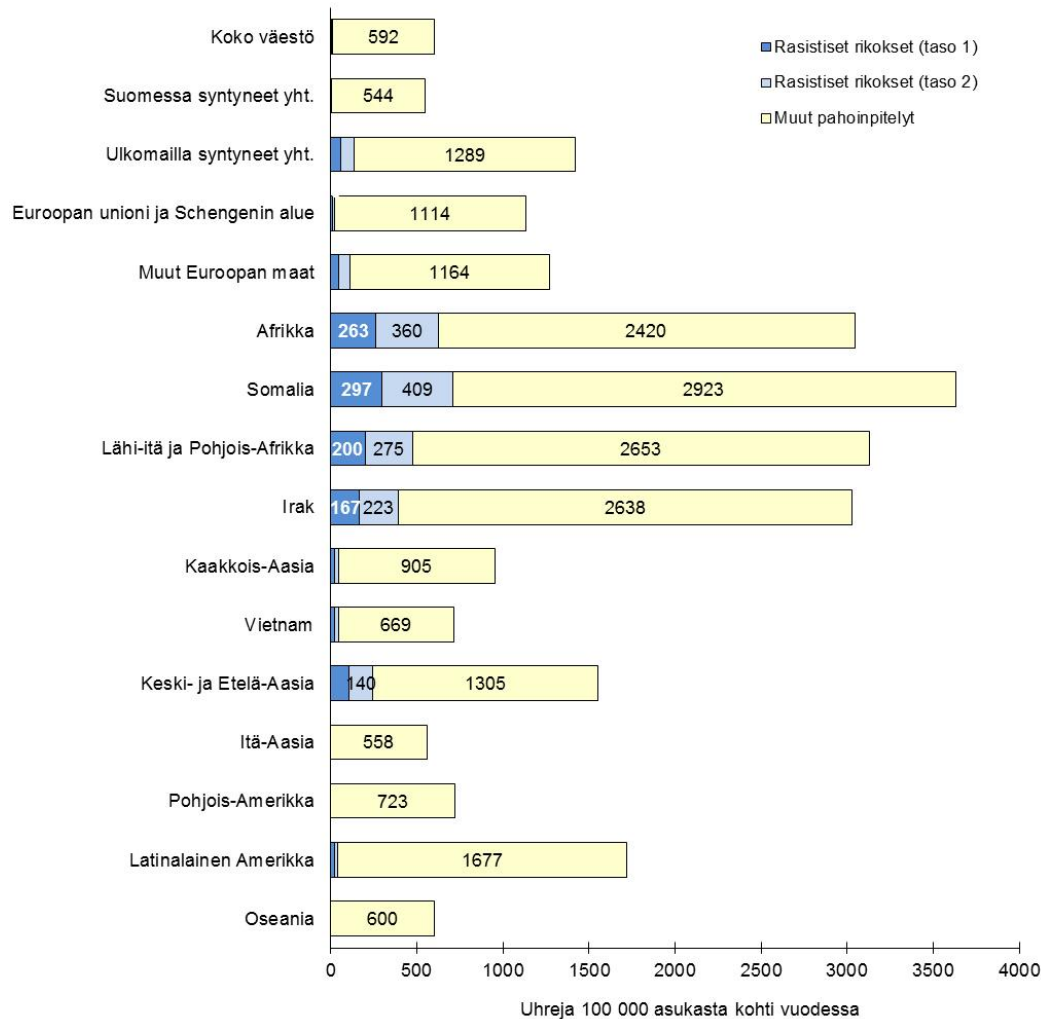
¹ www.stat.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html (arkistoitu WebCite®:n sivustolle <http://www.webcitation.org/6phB42ym8>).

korkein sitten vuoden 2009. Ilmi tulleista rasistisista rikoksista 41 prosenttia oli pahoinpitelyrikoksia ja 40 prosenttia sanallisia kunnianloukkauksia. Muissa rikostyypeissä rasistiset motiivit olivat havinaisia (Tihveräinen 2016).

Seuraavassa on tarkasteltu sellaisia rasististen rikosten piirteitä, joita ei käsitellä viharikollisuuskatsauksessa. Tarkastelu perustuu vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleisiin pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikoksiin. Rasistisiksi rikoksiksi on katsottu tapaukset, jotka on kirjattu poliisiasiain tietojärjestelmään rasismijutuiksi. Rasismijutuiksi vuosittain kirjattavien tapausten määrä on selvästi pienempi kuin viharikollisuuskatsauksessa rikosilmoitusten sisältöanalyysin perusteella rasistisiksi katsottujen juttujen määrä. Tämä ei vaikuta saatuihin prosenttijakaumiin, mutta vaikuttaa laskettuihin riskitasoihin. Tämän johdosta jäljempänä kuviossa 10 on käytetty kahden rinnakkaista rikosmäärää, joista toinen perustuu rasismijutuiksi kirjattuun ja toinen viharikollisuuskatsauksessa ilmoitettuun tapausmäärään.

Rasistinen rikollisuus oli mainittuina vuosina pääosin väkivaltarikollisuutta, pahoinpitelyjä ja uhkailuja sekä omaisuuden vahingoittamista. Rikosten uhreista kaksi kolmesta oli ulkomailla syntyneitä, kolmannes Suomessa syntyneitä. Kantaväestöön kohdistuneista rikoksista 44 prosentissa myös tekijä oli syntynyt Suomessa, on todennäköistä, että pääosassa näitä tapauksia osapuolilla oli erilainen etninen tai kulttuuritausta. Maahanmuuttajien kantaväestöön kohdistamat rikokset muodostivat kuudesosan kaikista aineiston rasismijutuista, maahanmuuttajien väliset kahdeksan prosenttia. Jälkimmäisestä ryhmästä pääosan muodostivat Lähi-idän kansallisuuksien keskinäiset pahoinpitelyt. Yleisin tapaustyyppi oli Suomessa syntyneen tekijän Afrikassa syntyneeseen uhriin kohdistama rikos, niitä oli viidesosa kaikista rasismijutuista.

Kuinka suuri on rasistisen rikoksen uhriksi joutumisen riski maassamme? Kuvio 10 näyttää yleisen pahoinpidellyksi joutumisriskin ja rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisen riskin väestöryhmittäin (suoraan rikosilmoitusaineistosta laskettuna (taso 1) ja viharikollisuuskatsauksen pohjalta oikaistuna (taso 2)).

Kuvio 10 Rasistisen ja muun pahoinpitelyrikollisuuden uhriksi joutumisen riski vuosina 2010–2011 väestöryhmittäin (OPTL; Niemi 2011)

Riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla maahanmuuttajilla huomattavasti korkeampi kuin muissa väestöryhmissä. Suuret erot kantaväestön ja maahanmuuttajaryhmien riskitasoissa johtuvat osin suoraan asutuksen rakenteesta. Rasistinen rikollisuus on teoriassa mahdollista vain paikkakunnilla, joilla asuu useampaan väestöryhmään kuuluvia ihmisiä. Huomattava osa kantaväestöstä asuu Suomessa paikkakunnilla, joilta vähemmistöryhmät puuttuvat ja mahdollisuus joutua rasistisen rikoksen uhriksi on teoreettisesti hyvin pieni. Maahanmuuttajaväestö asuu sen sijaan kokonaisuudessaan paikkakunnilla, joilla asuu myös kantaväestöä ja usein muidenkin maahanmuuttajaryhmien edustajia. Maahanmuuttajaväestö on siten periaatteessa kokonaisuudessaan rasistiselle rikollisuudelle altistunutta. Tämän johdosta on mielekästä verrata riskitasoja lähinnä maahanmuuttajayhteisön sisällä, jolloin asuinpaikan väestörakenne ei juurikaan vaikuta tuloksiin. Myös näissä vertailuissa afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden

maahanmuuttajien poikkeuksellisen korkea riski näkyi selvästi. Afrikkalaisten riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli yli neljä ja puoli -kertainen ja Lähi-idässä syntyneiden kolme ja puoli -kertainen maahanmuuttajien keskimääräiseen riskiin nähden.

Kiistattomasti rasistinen rikollisuus, nimenomaan väkivaltarikollisuus, kohdistui siten erityisesti Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin. Rikollisuus ei ollut näissä kahdessa ryhmässä myöskään määrällisesti merkityksetöntä: afrikkalaisiin kohdistuneista poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyistä 10–20 prosenttia oli motiiviltaan rasistisia, Lähi-idässä syntyneisiin kohdistuneista 5–15 prosenttia.¹ Kahteen riskiryhmään kohdistuneet rasistiset väkivaltarikokset erosivat kuitenkin huomattavasti tekijöiltään. Afrikkalaisten siirtolaisten pahoinpitelijät olivat pääosin (92 %) syntyperäisiä suomalaisia, sen sijaan Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin kohdistuneiden rasististen pahoinpitelyrikosten enemmistö (51 %) oli alueelta kotoisin olleiden kansallisuus- ja kulttuuriryhmien välisiä. Kahden korkean riskin ryhmän riskitasojen korkeus johtui siten erilaisista rasismin muodoista. Afrikkalaisiin kohdistunut rasistinen väkivalta kumpusi kanta-vaestön ja maahanmuuttajien välisistä konflikteista, Lähi-idästä kotoisin oleviin kohdistunut puolestaan siirtolaisten kotialueeltaan mukanaan tuomista konflikteista.

3.5 Rajat ylittävä rikollisuus

Maanpetos-, raja- ja salakuljetusrikollisuus

Suomen rikoslakiin sisältyy suhteellisen vähän rikoksia, joiden tunnusmerkistön täytyminen edellyttää rajat ylittävää toimintaa ja pääosa niistäkin on vähämerkityksisiä. Määrällisesti merkittävimmän ryhmän muodostavat erilaiset salakuljetusrikokset sekä valtionrajarikokset. Salakuljetusrikosten, siltä osin kuin niiden kohteena ovat lailliset tavarat, merkitys on viime vuosina vähentynyt ja on edelleenkin vähentymässä Euroopan taloudellisen yhdentymisen ja maailmankaupan vapautumisen myötä. Jos kehityksen suunta maailmankaupassa kuitenkin muuttuu takaisin kohti lisääntyvää protektionismia, salakuljetusrikostenkin merkitys tulee jälleen lisääntymään. Valtionrajarikoksissa kehityssuunta on viime vuosina ollut kasvava ja on luultavaa, että rikollisuuden kasvu myös tulevaisuudessa jatkuu. Rikollisuus on suorassa yhteydessä kansainväliseen laittomaan siirtolaisuuteen ja siihen liittyvään ihmiskauppaan.

¹ Prosenttiluvuista pienempi on laskettu aineistosta, suurempi on laskettu kertomalla aineistosta saatu rikosten määrä oikaisukertoimella (= Viharikoskatsauksen rasististen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä/aineiston rasististen rikosten kokonaismäärä).

Maanpetos- ja valtiopetossäännöksillä (RL 12 ja 13 luvut) pyritään suojaamaan valtakunnan alueellista koskemattomuutta ja turvallisuutta sekä rauhan aikana että kriisioloissa. Ne kriminalisoivat muun muassa vakoilun, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, sotaan yllyttämisen ja maanpetoksellisen toiminnan. Rikoksista ei ennen vuotta 2009 ole poliisitilastosta saatavissa lainkaan tietoja. Vuonna 2016 poliisitilastoon kirjattiin edellisvuoden tavoin yksi maanpetosrikos, jota tutkittiin turvallisuussalaisuuden paljastamisena (RL 12:7.1). Tutkinnan maanpetosrikoksissa suorittaa Suojelupoliisi. Suojelupoliisin tietojen mukaan ulkomainen tiedustelu on maassamme viime vuosina lisääntynyt. Pääasiassa vakoilua harjoitetaan diplomaatin peitevirkoja käyttäen. Syytteitä vakoilurikoksista nostetaan käytännössä lähinnä ulkomaisten tiedustelupalveluiden suomalaisia avustajia vastaan. Syytteeseen johtaneiden vakoilujuttujen määrä on ollut viime vuosina vähäinen. Muista maanpetosrikoksista syytteitä on nostettu vieläkin harvemmin.

Rikoslain 17 luku sisältää säädökset *valtionrajarikoksesta, alueloukkauksesta ja laittoman maahantulon järjestämisestä*. Valtionrajarikokseen syyllistyy se, joka ylittää maamme rajan ilman asianmukaisia matkustusasiakirjoja tai rikkoo muita rajan ylittämistä koskevia säännöksiä. Säädöksellä on toisin sanoen kriminalisoitu laitton maahan tuleminen. Laittoman maahantulon järjestämisenä on puolestaan kriminalisoitu ihmisten tuominen laittomasti maahan samoin kuin muukin laittomaan maahantuloon liittyvä avustus- ja järjestelytoiminta. Alueloukkaukseen syyllistyy vieraan valtion sotilashenkilö rikkoessaan aluevalvontalain säännöksiä Suomen alueelle tulosta ja alueella oleskelusta.

Poliisin tietoon tulleet laittomaan maahantuloon liittyvät rikokset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011
Valtionrajarikos	11	17	35	185	185
Lievä valtionrajarikos*	5	22	63	174	133
Alueloukkaus	0	0	0	4	5
Laittoman maahantulon järjestäminen	13	17	28	77	67
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen*	2	1	11	20	11
Yhteensä	31	40	135	460	401
	2012	2013	2014	2015	2016
Valtionrajarikos	172	255	221	302	131
Lievä valtionrajarikos*	105	115	188	182	157
Alueloukkaus	8	5	8	4	7
Laittoman maahantulon järjestäminen	97	90	111	204	219
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen*	7	14	20	31	58
Yhteensä	389	479	548	723	572

* Lievää valtionrajarikosta koskeva säädös lisättiin rikoslakiin vuonna 2000, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskeva vuonna 2004. Vuosien 2006–2009 lukuihin ei sisälly rajavartiolaikoksen tutkimia rikoksia. Lähde: Tilastokeskus

Käytännössä huomattava osa ilmi tulevista rikoslain 17 luvun 7 §:n ja erityisesti 8 §:n rikoksista koskee järjestäytyntä ihmissalakuljetusta. Laittoman maahantulon järjestämistä koskevia rikoksia tuli vuonna 2016 ilmi 277. Määrä kasvoi 18 prosenttia edellisvuodesta. Poliisin tietoon tulleiden valtionrajarikosten vuotuinen määrä on viime vuosina vaihdellut huomattavasti. Vuonna 2016 valtionrajarikoksia tuli viranomaisten tietoon 288. Määrä oli 40 prosenttia pienempi kuin vuonna 2015.

Tiedot Suomeen suuntautuvan ja Suomea kauttakulkumaana käyttävän varsinaisen *ihmiskaupan* laajuudesta ovat lähinnä viitteellisiä. Ihmiskaupparikoksia (RL 25:3 ja 3a) koskevat säädökset lisättiin rikoslakiin vuonna 2004. Ihmiskaupparikokset eivät sinänsä edellytä kansainvälisten rajojen ylittämistä, vaan ihmiskaupassa on kyse toisen henkilön valtaan ottamisesta, värväämisestä, luovuttamisesta, kuljettamisesta, vastaan ottamisesta tai majoittamisesta vastoin tämän vapaata tahtoa (joko pakolla tai erehdyttämällä) tarkoituksessa saattaa uhri seksuaalisen tai muun hyväksikäytön kohteeksi. Ihmiskaupan kohteena voi siten olla myös Suomessa asuva, täällä värvätty ja täällä hyväksi käytön uhriksi joutuva henkilö.

Poliisin tietoon tulleet ihmiskaupparikokset 2007–2016 (RL 25:3–3a).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ihmiskauppa	1	4	1	11	24	21	18	16	24	67
Törkeä ihmiskauppa	0	1	0	2	6	4	3	4	6	5
Yhteensä	1	5	1	13	30	25	21	20	30	72

Lähde: Tilastokeskus. Luvut sisältävät myös yritykset.

Ihmiskaupparikosepäilyjä tuli poliisin tietoon vuonna 2016 yhteensä 72, yli kaksinkertainen määrä edellisvuoteen nähden. Törkeästä ihmiskaupasta rikosilmoituksia kirjattiin vuonna 2016 viisi. Ihmiskaupparikosten määrän poikkeuksellinen kasvu liittyi suurelta osin vuoden 2015 lopun ja 2016 alun järjestäytymättömään maahanmuuttoon. Osa kirjatuista rikoksista oli maahan saapuneisiin turvapaikanhakijoihin ulkomailla kohdistuneita, osa liittyi turvapaikanhakijoiden kuljetuksiin itä- ja länsirajan yli Pohjois-Suomessa. Poliisitilastoon kirjatuista 72 ihmiskaupparikoksesta 40 oli tapahtunut Suomessa ja 32 ulkomailla. Vuonna 2015 Suomessa tapahtuneiden rikosten määrä oli 19, ulkomailla tapahtuneiden 11.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän uusien asiakkaiden määrä ja uhriksi joutumisen paikka 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Suomessa	18	33	43
Ulkomailla	32	19	87
Yhteensä	3	12	19	45	51	48	56	50	52	130

Lähde: Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä.

Myös ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään kirjattiin vuonna 2016 poikkeuksellisen paljon uusia asiakkaita. Heistä 67 prosenttia oli joutunut ihmiskaupan uhriksi Suomen rajojen ulkopuolella. Suomessa uhriksi joutuneista 26 (60 %) oli thaimaalaisia marjanpoimijoita, jotka olivat asianomistajina samassa Keski-Suomessa tutkitussa rikosepäilyssä.

Useimmat ihmiskauppaepäilyt ovat maassamme viime vuosina liittyneet etnisen yritystoiminnan työvoimanhankintaan, paritusrikollisuuteen tai Suomen kautta lentoteitse Schengenin sopimusalueelle suuntautuvaan ihmissalakuljetukseen. Enenevästi rikokset ovat tapahtuneet myös Suomen ulkopuolella. Uhrit Suomen ulkopuolella tapahtuneissa rikoksissa ovat suurelta osin Afrikasta ja Lähi-Idästä Eurooppaan saapuneita laittomia siirtolaisia. Vuonna 2016 ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään kirjatuista uusista asiakkaita 61 prosenttia oli joutunut työperäisen ja 35 prosenttia seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Suomessa ja ulkomailla uhriksi joutuneiden kohdalla rikosmuodoissa oli kuitenkin selvä ero: ulkomailla uhriksi joutuneista 47 prosenttia oli seksuaalisen hyväksikäytön uhreja, Suomessa joutuneista vain yhdeksän prosenttia. Vastaavasti työperäisen hyväksikäytön uhreja oli ulkomailla uhriksi joutuneista 28 prosenttia ja Suomessa joutuneista 86 prosenttia

(huomattava osa heistä tosin liittyi yhteen ainoaan marjanpoimintaa koskeneeseen rikosepäilyyn). Uhreista kolmasosa oli miehiä ja 15 prosenttia alaikäisiä. Yksittäisistä uhriryhmistä merkittävin oli seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneet nigerialaiset naiset. Heistä pääosa oli joutunut uhriksi Etelä-Euroopassa tai Venäjällä (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä; Keskusrikospoliisin ihmiskauppakatsaus).

Ihmiskaupparikollisuudessa piilorikollisuus on laajaa, sillä rikosten uhrin eivät useinkaan ole halukkaita, eivät uskalla tai eivät kykene yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Lisäksi rikosten selvittäminen on hankalaa ja pääsyyllisten saattaminen vastuuseen usein käytännössä mahdotonta. Näin on lähes aina rikoksissa, jotka ovat tapahtuneet ulkomailla, mutta myös Suomeen suuntautuva ihmissalakuljetus ja täällä tapahtuva paritusrikollisuus ovat huomattavalta osin ulkomailta johdettuja ja ulkomaisten toimijoiden käsissä.

Salakuljetus on kriminalisoitu rikoslain 46 luvussa (4–6 §). Salakuljetusrikoksissa on kyse laillisten tavaroiden maahantuonnista tai viennistä ilman asianmukaisia lupia tai rikkoen muita ulkomaankauppaa koskevia säännöksiä. Ilmi tulevien salakuljetusrikosten vuotuiseen määrään vaikuttavat, paitsi rikosten tosiasiallisen määrän muutokset, viranomaisvalvonnan tehokkuuden vaihtelu ja erilaiset satunnaistekijät (esimerkiksi yksittäisten suurten rikosvyyhtien ilmitulo). Salakuljetusrikosten määrään vaikuttavat myös ulkomaankauppapoliittiset ratkaisut. Suomen liittyminen Euroopan talousalueeseen ja Euroopan unioniin on vapauttanut tavaroiden viennin ja tuonnin maahamme pääosasta Eurooppaa. Koska kaikki maamme rajanaapurit Venäjää lukuun ottamatta ovat nyttemmin talousalueen jäseniä, salakuljetusrikokset ovat viime vuosina suurelta osin liittyneet tavalla tai toisella idänkauppaan.

Poliisiin tietoon tulleet salakuljetusrikokset 2007–2016 (RL 46:4–6).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Salakuljetus	6	6	12	130	105	176	474	627	504	756
Lievä salakuljetus	0	0	0	51	83	153	159	229	253	464
Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	104	118	152	858	205	252	200	180	178	161
Lievä laitton tuontitavaraan ryhtyminen	66	74	73	156	167	135	163	286	230	153
Yhteensä	176	198	237	1 195	560	716	996	1 322	1 165	1 534

Lähde: Tilastokeskus. Vuosien 2006–2009 lukuihin ei sisälly tullin eikä rajavartiolaitoksen tutkimia rikoksia.

Salakuljetusrikosten vuotuisista ilmi tulleista määristä ei ole saatavissa ajanjaksolta vertailukelpoisia tilastotietoja, koska tullin ja rajavartiolaitoksen tutkimat rikokset on sisällytetty poliisitilastoon vasta vuodesta 2010 alkaen. Vuonna 2016 viranomaisten tietoon tulleiden salakuljetusrikosten määrä lisääntyi 32 prosenttia edellisvuodesta.

Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttöön (RL 47:6a) syyllistyy työnantaja ja tämän edustaja, joka ottaa palvelukseensa tai pitää palveluksessaan ulkomaalaista, jolla ei ole asianmukaisia työ- ja oleskelulupia. Rikokseen syyllistyy niin ikään urakoitsija tai aliurakoitsija, joka ei ole asianmukaisesti varmistanut, että urakointi- tai aliurakointityötä suorittavan ulkomaalaisen yrityksen työntekijöillä on vaadittavat luvat.

Poliisiin tietoon tulleet luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttörikokset 2007–2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö		15	11	16	15	10	13	23	22	3	8

Lähde: Tilastokeskus

Rikoksia on tullut ilmi viime vuosina vuosittain vähän toistakymmentä. Määrä on laskenut selvästi vuodesta 2004 alkaen. Syynä rikosten määrän vähenemiseen on ollut Virosta ja muista uusista Euroopan unionin jäsenmaista tulevien työntekijöiden lupakäytäntöjen helpottuminen. Vuonna 2016 rikoksia kirjattiin kahdeksan.

Muidenkin kuin yllä käsiteltyjen rikosten tunnusmerkistöihin sisältyy myös rajat ylittävää toimintaa (esim. törkeä huumausainerikos), rajat ylittävän rikollisuuden erottelu puhtaasti kotimaisesta ei niiden kohdalla kuitenkaan ole nykyisen tilastointijärjestelmän puitteissa mahdollista. Rajat ylittävän rikollisuuden kokonaisvolyymien selvittämisen ja seuraamisen parantamiseksi tilastointijärjestelmiä tulisi kehittää siten, että rikoksista epäiltyjen asuinmaa samoin kuin heidän mahdolliset yhteytensä järjestäytyneeseen rikollisuuteen olisivat nykyistä helpommin selvitettävissä. Poliisin omissa tie-

tokannoissa tietoja ilmeisesti jo nykyisin onkin kattavammin saatavissa. Tämän yhteenvedon laadinnassa ne eivät kuitenkaan ole olleet käytettävissä.

Yhteenveto

- Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista muista kuin liikenne-rikoksista oli 13 % vuonna 2016 (noin 27 300 henkilöä). Liikenne-rikoksesta epäiltiin noin 27 500 ulkomaalaista (6 % epäillyistä) vuonna 2016.
- Noin puolella (55 % ja 45 % muista kuin liikenne-rikoksista) kaikista rikoksista epäiltyinä olleista ulkomaan kansalaisista on kotipaikka Suomessa. Muut epäillyt ovat turisteja ja muuten Suomessa satunnaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia.
- Suomessa tilapäisesti oleskelevien ulkomaalaisten tekemien rikosten (pl. liikenne-rikokset) määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2007 ja ohittanut maahanmuuttajien tekemien rikosten määrän. Maahanmuuttajien asukaslukuun suhteutettu rikostaso onkin pysynyt samana suunnilleen useamman vuoden ajan.
- Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain suunnilleen yhtä usein epäiltyinä liikenne-rikoksista kuin suomalaiset, mutta 1,5–2 kertaa useammin epäiltyinä muista rikoksista kuin suomalaiset.
- Noin puolet muihin kuin liikenne-rikoksiin epäillyistä maahanmuuttajista oli Venäjän, Viron, Irakin ja Somalian kansalaisia vuonna 2016. Liikenne-rikoksista epäillyistä ulkomaalaisista noin 40 prosenttia oli virolaisia ja venäläisiä. Viron ja Venäjän kansalaiset eivät kuitenkaan syyllisty rikoksiin merkittävästi useammin kuin suomalaiset, kun rikosluvat suhteutetaan kunkin väestöryhmän kokoon.
- Ulkomaan kansalaisten rikoksista noin puolet oli liikenne-rikoksia kuten suomalaisillakin.
- Suhteellisesti useammin ulkomaan kansalaiset ja heistä erityisesti maahanmuuttajat ovat olleet vuosittain epäiltyinä raiskauksista. Myös pahoinpitelyrikoksissa, ryöstörikoksissa ja muissa seksuaalirikoksissa ulkomaalaisten osuus on ollut suuri. Maahanmuuttajien ja muiden ulkomaalaisten tekemä rikollisuus poikkeaa selvästikin toisistaan joissakin rikoslajeissa kuten varkaus- ja pahoinpitelyrikollisuudessa.
- Maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja omaisuus- ja väkivaltarikollisuustasoissa ja rikosten uhriksi joutumisriskissä.
- Eroja selittävät osin sosiodemografiset tekijät, mutteivät tyhjentävästi.
- Maahanmuuttajien rikollisuuden yleiskuva ei Suomessa eroa muista Pohjoismaista. Ilmiöt ovat samat, erot löytyvät mittasuhteista.

LIITETAULUKOT

- 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset 2007–2016
- 2A Väki- ja valtarikokset aluetyypeittäin 2007–2016
- 2B Henkirikollisuus maakunnittain 1990–2016
- 3 Omaisuusrikokset aluetyypeittäin 2007–2016
- 4A Rattijuopumus, muut liikenne-rikokset ja autokanta aluetyypeittäin 2007–2016
- 4B Rattijuopumus, muut liikenne-rikokset, liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite 2007–2016
- 4C Alkoholista nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa 1988–2016
- 5A Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2007–2016
Syylliseksi epäillyt, absoluuttiluvut
- 5B Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2007–2016
Syylliseksi epäillyt tuhatta samanikäistä kohden
- 5C Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2007–2016
Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä

LIITETAULUKKO 1

Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 2007–2016¹

Absoluuttiluvut koko maasta [ks. selitykset taulukon lopussa]

Rikosnimike	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
KAIKKI RIKOKSET ²	370377	379641	384583	378200	404153	377416	379535	372341	368293	366966
I. RIKOSLAKIRIKOKSET ³	550868	539356	529103	505357	531830	491846	489765	482050	474377	466857
A. Omaisuusrikokset										
Varkaus ⁴	75751	74103	75072	72052	75055	67809	70390	70822	69087	64071
Näpistys ⁴	66935	70179	73816	73118	73086	67693	67951	68637	65667	63994
Törkeä varkaus ⁴	2346	2211	2790	3043	3102	3248	3054	3682	3541	3367
Moottoriajoneuvon anastus	1588	1645	1574	1438	1574	1146	1090	1050	838	737
Moottoriajoneuvon luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7.9) ⁷	1083	1086	1000	924	945	846	746	768	726	709
Moott.ajon. törkeä luv. käyttö (RL 28:8) ⁵	4	1	3	2	-	2	1	2	3	1
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:7.9)	4068	3810	3076	2597	2481	2977	1970	1372	1149	809
Törkeä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:8)	-	3	7	4	12	10	3	2	1	3
Moott.kulkun. käyttövärk., lievä (RL 28:9a,c) ⁶	12116	11017	9568	8749	9443	6802	6104	5925	5860	5226
Törkeä moott.kulkunv. käyttövärk. (RL 28:9b) ⁶	36	55	43	37	21	19	22	28	27	27
Kätkemisrikos, tuott. kätkemisrikos, kätkemisrikkomus (RL 32:1,4,5)	2108	1840	1907	1868	1859	1593	1571	1603	1420	1490
Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	140	153	120	127	148	159	163	150	171	175
Amm. kätkemisrikos (RL 32:3)	16	10	13	10	8	8	11	5	12	7
Ryöstö (RL 31:1)	1581	1516	1428	1352	1414	1398	1328	1473	1284	1396
Törkeä ryöstö (RL 31:2)	203	180	212	156	208	218	196	216	266	277
Kiristys, törkeä kiristys (RL 31:3,4)	152	209	237	259	278	1083	584	417	382	463
Vahingonteko, lievä v.teko (RL 35:1,3)	53657	56313	50497	48917	54743	44178	43109	42263	37365	34870
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	218	253	212	243	227	239	266	253	254	300
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4,6)	2998	3176	2912	2972	2938	2898	3216	2703	2550	2529
Törkeä kavallus (RL 28:5)	215	260	270	331	291	374	358	372	362	395
Petos, lievä petos (RL 36:1,3)	12929	15099	16435	14903	16645	19894	21735	22164	24633	23643
Törkeä petos (RL 36:2)	703	953	987	957	1149	1052	1100	1351	1458	1422
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, m.välinepet. valm. (RL 37:8,10,11)	3287	3433	4757	4334	5506	6104	7484	7648	10720	14963
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	88	129	184	124	149	127	123	123	193	161
Veropetos, lievä veropetos (RL 29:1,3)	186	181	871	696	616	583	640	851	907	978
Törkeä veropetos (RL 29:2)	425	458	416	280	364	432	362	399	422	719
Verorikkomus (RL 29:4)	111	63	70	38	49	35	36	21	24	12
Kirjanpitorikos (ml. törkeä), tuottamuksellinen kirjanpitorikos (RL 30:9,9a,10)	766	703	779	715	684	768	785	889	815	787
Muut elinkeinorikokset (RL 30:1-8)	66	70	56	86	89	92	109	72	67	62
Väärennys, lievä väärennys, väärennysain. hallussapito (RL 33:1,3,4)	4759	4649	4478	4524	4594	3916	3741	3268	2688	2554
Törkeä väärennys (RL 33:2)	25	502	93	32	266	56	35	52	47	46
Velallisen epärehellisyys, velallisen petos, törkeä velallisen petos (RL 39:1,2,3)	394	390	475	415	435	413	442	488	489	436
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta (RL 39:4,5,6)	13	14	16	15	18	12	16	18	15	22
Salakuljetus, lievä salak. (RL 46:4-5)	6	6	123	181	188	329	633	856	757	1220
Muut omaisuusrikokset ⁷	3645	3642	2696	3267	2760	2242	2263	2433	2958	3022

Rikos	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
B. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset										
Tappo (RL 21:1)	69	85	73	72	64	46	57	59	48	55
Murha (RL 21:2)	58	47	40	38	49	43	38	42	48	23
Surma (RL 21:3)	-	-	1	-	1	-	-	-	0	0
Tapon, murhan tai surman yritys	381	363	366	308	306	350	264	327	299	311
Lapsensurma (RL 21:4)	1	-	2	2	2	-	1	1	1	0
Pahoinpitely (RL 21:5)	22648	22928	21391	21570	26762	25390	24015	21959	22818	22800
Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	2385	2256	2105	1996	2053	1874	1791	1645	1563	1592
Lievä pahoinpitely (RL 21:7)	9601	9619	9399	9516	11356	10967	9709	9324	9493	9377
Kuolemantuottamus (ml. törkeä) (RL 21:8-9)	256	236	232	226	208	177	186	139	172	161
Vamman tuott. (ml. törkeä) (RL 21:10-11)	1643	1588	1645	1575	1661	1520	1458	1304	1373	1357
Muut henk. ja terv. kohd. rikokset ⁸	512	491	499	412	457	486	500	422	405	401
C. Seksuaalirikokset										
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakott. sukupuoliyhteyteen (RL 20:1-3)	739	915	660	818	1039	1009	975	1009	1052	1160
Lapsen seks. hyväksikäyttö (RL 20:6-7)	1025	1321	1068	1102	1682	1567	1657	1416	1230	1242
Muut seksuaalirikokset (RL 20:4-5, 8-9)	562	670	477	497	531	935	678	576	690	925
D. Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan										
Virkamiehen (väkivalt.) vast. (RL 16:1-2)	1763	1935	1711	1682	1947	1852	1682	1704	1718	1883
Haitanteko virkamiehelle (RL 16:3)	2392	2466	2260	2161	2310	2183	1916	1863	1810	1852
Per. lausuma tuomioist. (RL 15:1,3-4)	156	160	178	147	143	177	150	124	170	92
Per. lausuma viranom.men. (RL 15:2)	288	280	317	369	310	263	248	210	172	182
Väärän henk.tiedon antaminen (RL 16:5)	1465	1468	1406	1277	1299	1183	1130	1059	1091	1078
Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järj. vastaan ⁹	7747	8212	8181	7931	8410	8704	8574	7632	7919	8312
E. Päihde ja huumerikokset ¹⁰										
Alkoholirikos 50 a:1.	204	153	157	126	186	140	140	121
Törkeä alkoholirikos 50 a:2.	26	13	11	7	29	15	13	6
Lievä alkoholirikos 50 a:3	486	947	1230	1246	1288	1320	1080	786
Huumausainerikos (RL 50:1)	4206	4835	6274	6444	7226	7752	8560	6859	7057	8126
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	883	789	922	1083	1036	1025	1237	1161	1070	1179
Huumausain. käyttörikos (50:2a)	10333	9823	11257	12158	12093	11292	12778	13681	15170	15711
Huumausainerik. valm. (RL 50:3)	23	31	26	23	34	23	78	79	101	60
Huumausainerik. edist. (RL50:4)	3	4	45	16	5	10	3	1	2	6
F. Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset										
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukk. RL 24 ...	9060	9242	9056	9782	9739	9797	10513	10509	9926	9890
Muut rikoslakirikokset ¹¹	8150	9351	9642	9764	10931	11126	11377	11662	11749	15256
Rikokset RL:n 41, 43, 44 ja 34a lukua vastaan ¹² ...	4622	7327	8827	8831	9172	8695	8641	7747	8084	9536

Rikos	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
II. MUUT RIKOKSET	26557	24613	27649	27877	30004	27942	27001	24640	23627	21344
Alkoholipit. aineen luvaton valmistus.....	36	20
Alkoholipit. aineen luvaton välittäminen.....	572	577
Alkoholipit. aineen luvaton maahantuonti.....	-	-
Alkoholirikkomus.....	.	.	2271	2940	3723	3222	2971	2211	1962	1963
Alkoholipit. aineen luvaton hallussapito.....	2322	2356
Muut alkoholirikokset.....	129	128
Kokoontumis-, järjestyksenvalvontarikkomus.....	49	30	27	23	42	23	32	25	38	28
Työturvallisuusrikkomus.....	22	25	21	13	20	23	45	33	39	24
Järjestykslain rikkomiset ¹³	6019	4580	4346	4539	4939	4402	3699	3183	2845	2321
Muut lait ja asetukset.....	17408	16897	20984	20362	21280	20272	20254	19188	18743	17008
LIIKENNERIKOKSET	444170	496536	545700	557409	558676	483276	489867	455955	450719	456483
Liikennejuopumus										
Rattijuopumus (RL 23:3).....	12519	12036	11056	9888	10050	8801	8993	9304	9822	10023
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4).....	15025	13783	12294	11242	11409	10333	9001	8304	7816	7285
Muu liikennejuopumus (RL 23:5-7).....	368	294	531	431	431	409	386	345	289	317
Liikennejuopumus moottorittomalla ajon. (RL 23:9)	104	109	110	69	92	69	64	73	46	44
Kulkun. luov. juopuneelle (RL 23:8).....	2088	1707	1509	1384	1445	1105	1012	842	779	676
Liikennerekos										
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen....	5290	4632	4251	3651	4135	3635	3809	3854	3911	3879
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen, liikennepako tieliikenteessä (RL 23:1,11).....	140993	122661	115336	101611	103583	94367	91980	88792	84771	76476
Liikennerekkomus.....	237730	312805	373531	402375	400995	340904	352636	321606	321008	335248
Kulkuneuvon kuljettam. oikeudetta (RL 23:10)...	30053	28509	27082	26758	26536	23653	21986	22835	22277	22535

Selitykset¹ Vuoden 2009 alusta mukana myös tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon² Poislukien liikennerekokset (RL 23 luku) ja liikennerekkomukset (TLL).³ Sisältää myös liikennejuopumuksen ja RL 23 luvun liikennerekokset.⁴ Vuodesta 1991 lukuihin sisältyvät myös moottoriajoneuvon anastukset.⁵ Lainmuutoksesta johtuen rikokset on 1.10.2002 lähtien kirjattu pääosin moottorikulkuneuvon käyttövarkauksiksi.⁶ Säädökset tulivat voimaan 1.10.2002.⁷ Muut omaisuusrikokset: RL 28:10-12a; RL 29:4a,4b, 5-8; RL 33:5; 36:4-7; 37:1-7; 46:1-3,6,6a.⁸ Muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset: RL 21:12-15; 22:5,6; 34a.⁹ Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan yhteensä: RL 15:5-11; 16:4,4a, 6-17; 17; 34a.¹⁰ Ennen vuotta 2009 alkoholirikos:alkoholipitoisen aineen luvaton valmistus, välittäminen ja maahantuonti; alkoholirikkomus: alkoholipitoisen aineen luvaton hallussapito, muut alkoholirikokset. Vuodesta 2009 alkaen myös törkeä ja lievä alkoholirikos.¹¹ Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset: RL 11-14; 18; 23:11a; 25; 34:4-11; 34a; 38; 48a; 51.¹² Rikokset RL:n 43 ja 44 lukuja vastaan, vuodesta 1999: RL 42:1; 43:7; 44:1.¹³ Järjestykslaki tuli voimaan 1.10.2003.

LIITETAULUKKO 2A

Väkivaltarikokset aluetyypeittäin vuosina 2007–2016
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
HENKIRIKOKSET (Tapot, murhat sekä surmat)										
Pääkaupunkiseutu										
yritykset	74	58	56	52	58	68	57	54	44	54
täytetyt teot	18	15	19	15	21	22	14	16	14	12
yhteensä	92	73	75	67	79	90	71	70	58	66
Muut kaupunkimaiset kunnat										
yritykset	179	191	195	193	168	186	125	178	178	158
täytetyt teot	72	66	65	57	49	41	49	51	42	42
yhteensä	251	257	260	250	217	227	174	229	220	200
Taajaan asutut kunnat										
yritykset	68	60	64	40	34	59	45	67	44	57
täytetyt teot	11	28	11	21	25	14	20	10	17	12
yhteensä	79	88	75	61	59	73	65	77	61	69
Maaseutumaiset kunnat										
yritykset	58	54	51	23	46	37	37	27	33	42
täytetyt teot	26	23	17	17	17	12	12	21	11	10
yhteensä	84	77	68	40	63	49	49	48	44	52
Koko maa										
yritykset	381	363	366	308	306	350	264	327	299	311
täytetyt teot	127	132	114	110	114	89	95	101	96	78
yhteensä	508	495	480	418	420	439	359	428	395	389
PAHOINPITELYRIKOKSET (Törkeä pahoinpitely, pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely)										
Pääkaupunkiseutu	8838	9563	8816	9049	10773	10084	9155	8494	8885	9030
Muut kaupunkimaiset kunnat	17682	16936	16335	16487	20222	19284	18079	16866	17560	17145
Taajaan asutut kunnat	4130	4203	4071	4089	4785	4932	4473	4175	3996	4364
Maaseutumaiset kunnat	3864	3976	3558	3341	4267	3807	3690	3284	3329	3120
Koko maa	34634	34803	32894	33082	40171	38231	35 515	32 928	33874	33 769
RYÖSTÖRIKOKSET										
Pääkaupunkiseutu	755	709	672	588	622	568	616	698	565	642
Muut kaupunkimaiset kunnat	826	771	785	767	799	867	733	822	791	864
Taajaan asutut kunnat	73	95	87	90	91	103	91	99	108	109
Maaseutumaiset kunnat	67	75	47	39	75	46	56	46	68	43
Koko maa	1784	1696	1640	1508	1622	1616	1524	1689	1550	1673

LIITETAULUKKO 2B

Henkirikollisuus maakunnittain 1990–2016

Lähde: Tilastokeskus; sisältää rikostilastossa murhaksi, tapoksi, surmaksi, lapsensurmaksi ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyksi kuolemantuottamusrikokseksi nimetyt teot

Maakunta/alue	Rikoksia vuotta kohti			Rikollisuustaso (/100.000 as. vuodessa)			Muutos %		
	1990–99	2000–09	2010–16	1990–99	2000–09	2010–16	1980-1/	1990-1/	2000-1/
<i>Koko Suomi</i>	172,2	154,3	113,6	3,37	2,94	2,09	+9	-13	-29
Ahvenanmaa	0,4	0,3	0,0	1,59	1,12	0,00	+87*	-30*	*
Keski-Pohjanmaa	0,9	1,1	0,9	1,23	1,56	1,25	+9*	+27*	-20*
P-maan rannikko	3,0	2,8	2,4	1,72	1,61	1,35	+76	-7	-16
Keski-Uusimaa	7,3	7,6	4,6	2,84	2,65	1,47	-10	-7	-45
Varsinais-Suomi	10,5	11,4	7,3	2,41	2,51	1,55	+4	+4	-38
Päijät-Häme	8,4	8,8	3,1	4,24	4,42	1,56	+5	+4	-65
Pääkaupunkiseutu	31,4	23,7	18,9	3,52	2,39	1,73	-12	-32	-28
Pirkanmaa	12,5	12,9	9,0	2,88	2,77	1,80	-6	-4	-35
Länsi-Uusimaa	2,2	0,9	1,9	2,90	1,10	2,12	+22	-62*	+93
Etelä-Karjala	5,2	4,0	2,9	3,72	2,95	2,16	+72	-21	-27
Satakunta	7,6	7,8	5,0	3,11	3,38	2,20	+62	+8	-35
Etelä-Pohjanmaa	3,5	5,9	4,4	1,74	3,04	2,29	0	+75	-25
Kanta-Häme	5,7	5,4	4,0	3,46	3,20	2,29	+12	-8	-28
Kainuu	4,8	3,9	1,9	5,04	4,55	2,35	+32	-10	-48
Etelä-Savo	7,5	5,6	3,9	4,35	3,48	2,53	+31	-20	-27
Pohjois-Savo	11,4	7,6	6,3	4,38	3,03	2,53	+33	-31	-17
Pohj.-Pohjanmaa	13,3	10,0	9,7	3,73	2,65	2,41	+11	-29	-9
Pohjois-Karjala	7,1	6,7	4,1	4,01	3,98	2,51	+5	-1	-37
Itä-Uusimaa	3,0	1,8	2,4	3,47	1,95	2,54	+42	-44	+30
Keski-Suomi	8,7	9,5	8,3	3,33	3,53	3,01	+23	+6	-15
Lappi	8,1	9,0	5,9	4,02	4,83	3,22	-12	+20	-33
Kymenlaakso	9,5	7,0	5,9	4,94	3,78	3,25	+32	-23	-14

*) Huom. alueellista muutosta koskevat luvut perustuvat joltakin jaksolta alle 10 täytetyn henkirikoksen kokonaismäärään.

LIITETAULUKKO 3

Omaisuusrikokset aluetyypeittäin vuosina 2007–2016
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
VARKAUSRİKOKSET (Näpistäminen, varkaus sekä törkeä varkaus)										
Pääkaupunkiseutu	43746	44600	49367	49482	49546	44607	45856	45046	44137	45063
Muut kaupunkimaiset kunnat	74369	75213	102287	75396	76992	71865	73392	76055	74298	69277
Taajaan asutut kunnat	12912	13548	13192	12393	13403	12582	12580	12569	11248	9947
Maaseutumaiset kunnat	11883	11343	9832	9555	9855	8548	8465	8609	7816	6350
Koko maa*	145032	146493	151654	148213	151243	138750	141395	143414	138295	131432
KAVALLUS, PETOS JA VAHINGONTEKO										
Pääkaupunkiseutu										
kavallus	1230	1315	1331	1390	1271	1233	1350	1038	968	950
petos	3398	3793	4296	4230	4649	5239	6272	5909	6398	5994
maksuvälinepetos	1170	1162	1769	1480	2013	2049	1645	1513	1886	2706
- tapahtumakertoja	2755	2073	2762	2733	2939	2880	2535	2173	2360	3027
vahingonteko	14686	16717	13514	15769	19447	11360	12552	14300	10753	11073
Muut kaupunkimaiset kunnat										
kavallus	1458	1569	1849	1369	1405	1490	1566	1473	1430	1456
petos	7406	8751	13118	8169	9421	11279	11639	12282	14011	13388
maksuvälinepetos	1445	1614	3171	1784	1869	2224	2616	2730	4025	4384
- tapahtumakertoja	3470	5401	6318	3178	3248	3551	3326	3464	4744	5351
vahingonteko	27077	27404	37194	23572	25043	23781	22252	20324	19702	17766
Taajaan asutut kunnat										
kavallus	274	257	252	273	274	293	300	299	272	298
petos	1387	1765	2121	1960	1943	2596	2556	2646	2826	2621
maksuvälinepetos	206	226	300	270	243	307	531	543	723	824
- tapahtumakertoja	475	420	706	464	304	356	1722	670	824	888
vahingonteko	6554	6586	6184	5655	5912	5428	4904	4525	4080	3592
Maaseutumaiset kunnat										
kavallus	211	237	190	221	224	202	314	232	207	193
petos	1335	1633	1461	1305	1564	1456	1873	1750	1776	1587
maksuvälinepetos	175	193	173	193	194	208	358	328	499	602
- tapahtumakertoja	916	718	560	592	489	298	547	372	530	669
vahingonteko	5506	5805	4878	4107	4517	3794	3633	3329	3056	2701

* Valtakunnalliset rikosluvut sisältävät myös ulkomailla tai tuntemattomassa paikassa tehtyjä rikoksia.
Aiemmin tällaisia rikoksia ei tilastoitu lainkaan.

LIITETAULUKKO 4A

Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus) ja autokanta vuosina 2007–2016
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pääkaupunkiseutu										
rattijuopumus	4679	4527	3899	3497	3519	3241	2914	2939	3006	3015
muut liikennerikokset	56333	64401	75369	64439	67560	59504	62020	61212	59796	65984
autokanta	460330	484939	492669	511822	533910	547075	560384	569889	584013	600073
Muut kaupunkimaiset kunnat										
rattijuopumus	13458	12237	11746	10689	10911	9791	9334	9058	9351	9163
muut liikennerikokset	172327	191032	233602	244039	231715	211904	208454	192910	199993	204576
autokanta	1332611	1388076	1528994	1580906	1636110	1679886	1720976	1759942	1844460	1900096
Taajaan asutut kunnat										
rattijuopumus	4474	4251	3909	3550	3577	3223	2894	2929	2800	2732
muut liikennerikokset	88306	102818	107299	116629	120741	102443	101037	101754	87754	84415
autokanta	541742	575031	590447	631270	635071	665309	698512	719057	707664	730251
Maaseutumaiset kunnat										
rattijuopumus	4930	4803	3649	3394	3452	2879	2852	2681	2481	2397
muut liikennerikokset	97187	110456	102526	109345	115312	88759	98952	81276	84451	83194
autokanta	650050	696375	628289	637815	670688	691802	691635	699505	699422	712776

LIITETAULUKKO 4B

Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus), liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite vuosina 2007–2016

<i>Aluetyyppi</i>	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rattijuopumus	27544	25819	23350	21130	21459	19134	17994	17608	17638	17308
Muut liikennerikokset	414170	468716	520310	534464	535341	462680	470475	437246	432151	438182
Liik.kuolemantapaukset	380	344	279	272	292	255	258	229	270	250*
Liikent. Loukkaantuneet ¹	8446	8513	8057	7673	7931	7088	6681	6705	6408	5886*
Liikennesuorite (milj. autokr)	53250	52980	53350	53815	54460	54235	54170	54590	55145	..
Rattijuopumukset 100 milj. autokm kohti	52	49	43	39	39	35	33	32	32	..
Muut liikennerikokset 100 milj. autokm kohti	778	885	972	993	983	853	869	801	784	..
Autokanta (tuhansia)	2990	3150	3246	3362	3494	3584	3672	3766	3836	3957
Rattijuopumukset 10 000 autoa kohti	92	82	71	63	61	53	49	47	46	44
Muut liikennerikokset 10 000 autoa kohti	1385	1488	1598	1590	1532	1291	1282	1161	1127	1107

¹ Tilastointitapa on muuttunut vuosina 1995 ja 2003. Muutoksesta johtuen liikenteessä loukkaantuneiden luvut vuosina 1995-2002 ja 2003-2004 eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään tai edellisiin vuosiin verrattuna.

* Ennakkotieto

.. Tietoa ei vielä saatavilla.

LIITETAULUKKO 4C

Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa vuosina 1988–2016

Vuosi	<i>Alkoholia nauttineet kuljettajat</i>				
	<i>Tutkitut</i>	<i>R-maistelleet</i>		<i>R-juopot</i>	
	<i>N</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1988	77 076	385	0,50	187	0,24
1990	69 083	411	0,59	174	0,25
1992	86 535	444	0,51	167	0,19
1993	84 973	472	0,55	171	0,20
1994	76 401	363	0,48	150	0,20
1995	77 434	415	0,54	165	0,21
1996	79 065	402	0,51	143	0,18
1997	73 027	512	0,70	135	0,19
1998	82 783	727	0,88	177	0,21
1999	80 135	814	1,02	128	0,16
2000	97 763	987	1,01	168	0,17
2001	107 845	966	0,90	150	0,14
2002	102 351	960	0,94	181	0,18
2003	94 516	865	0,92	201	0,21
2004	113 569	806	0,71	178	0,16
2005	110 425	790	0,72	166	0,15
2007	97 147	693	0,71	148	0,15
2008	108 737	706	0,65	175	0,16
2009	108 872	693	0,64	150	0,14
2010	111 971	728	0,65	154	0,14
2011	105 102	582	0,55	128	0,12
2012	110 011	604	0,55	121	0,11
2013	90 620	553	0,61	126	0,14
2014	104 910	706	0,67	145	0,14
2015	111 770	798	0,71	141	0,13
2016	124 451	1 093	0,88	160	0,13

Lähde: Sisäasiainministeriön poliisiosaston, keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion, liikkuvan poliisin, THL:n ja vuosina 1988-2013 KTL:n yhteistyössä toteuttama rattijuopumustutkimus

LIITETAULUKKO 5A

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2007–2016

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyt, absoluuttiluvut*

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2007	5 818	5 523	7 740	43 685
2008	6 941	5 656	7 432	47 257
2009	6 240	5 644	7 184	48 430
2010	6 001	5 858	7 173	49 614
2011	6 216	5 736	7 132	48 302
2012	4 843	4 520	6 680	44 069
2013	4 471	4 457	6 321	45 207
2014	3 663	4 028	6 035	44 863
2015	3 382	3 422	5 198	43 487
2016	3 440	3 230	4 430	41 979
B. pahoinpity, lievä pahoinpity ja törkeä pahoinpity (RL 21:5-7)				
2007	927	2 416	3 829	22 734
2008	1 164	2 575	4 256	24 715
2009	1 011	2 351	3 683	22 393
2010	1 106	2 349	3 492	22 080
2011	1 362	2 316	3 880	25 616
2012	1 016	2 139	3 749	25 333
2013	1 053	1 858	3 312	23 830
2014	871	1 593	2 886	21 885
2015	946	1 473	2 667	20 788
2016	1 084	1 327	2 419	19 953
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2007	1 814	2 742	3 239	9 532
2008	2 513	2 976	3 320	9 573
2009	1 827	2 662	2 877	8 271
2010	1 826	2 609	2 742	7 738
2011	1 910	2 563	2 612	8 032
2012	1 469	2 045	2 578	7 194
2013	1 325	1 955	2 266	6 950
2014	1 348	1 556	1 706	6 656
2015	1 128	1 361	1 450	6 582
2016	1 108	978	1 388	6 052
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2007	44	180	232	910
2008	89	180	294	923
2009	82	291	299	871
2010	95	155	220	860
2011	134	228	249	792
2012	70	160	280	942
2013	39	173	296	859
2014	85	260	294	918
2015	45	203	329	983
2016	75	224	287	889
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2007	40	469	1 940	12 782
2008	43	464	1 857	14 024
2009	63	602	2 250	14 510
2010	86	966	2 993	16 358
2011	114	922	2 691	15 565
2012	140	1 010	2 729	15 240
2013	134	1 133	3 027	16 407
2014	104	1 018	2 897	16 591
2015	138	964	3 059	17 855
2016	117	948	2 968	19 048

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2007	55	1 120	2 540	23 749
2008	36	1 056	2 529	23 379
2009	41	826	2 191	20 103
2010	19	741	1 912	18 765
2011	29	902	1 942	18 280
2012	22	543	1 732	16 768
2013	17	425	1 578	15 733
2014	13	427	1 422	15 270
2015	8	338	1 456	15 455
2016	12	308	1 312	15 146
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2007	11 152	24 304	46 276	337 379
2008	13 830	25 554	47 098	318 021
2009	12 041	24 604	43 144	303 223
2010	11 392	23 849	42 063	294 950
2011	12 659	24 365	43 272	293 929
2012	9 631	20 393	40 597	276 383
2013	8 931	18 773	39 294	272 239
2014	7 956	17 545	36 046	263 624
2015	7 291	16 141	34 974	262 276
2016	7 584	14 941	33 054	255 544
H. kaikki rikokset				
2007	12 019	40 697	66 974	557 405
2008	14 710	43 408	69 973	608 262
2009	12 855	42 547	66 898	655 030
2010	12 142	44 144	65 907	673 164
2011	13 518	45 498	67 149	669 655
2012	10 245	37 234	61 260	599 440
2013	9 605	33 318	59 309	608 787
2014	8 494	31 651	53 588	570 317
2015	7 783	28 720	50 414	571 430
2016	8 060	27 506	48 168	577 272

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** 10-14 -vuotiaat

LIITETAULUKKO 5B

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2007–2016

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjä tuhatta samanikäistä kohden*

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2007	18,4	27,4	40,2	10,9
2008	22,4	28,2	37,5	11,7
2009	20,6	28,2	35,9	11,9
2010	20,2	29,8	35,3	12,1
2011	21,2	29,8	35,2	11,7
2012	16,7	24,1	33,0	10,6
2013	15,4	24,5	31,8	10,8
2014	12,5	22,5	31,0	10,7
2015	11,5	19,3	27,5	10,3
2016	11,6	18,2	24,1	9,9
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
2007	2,9	12,0	19,9	5,7
2008	3,8	12,8	21,5	6,1
2009	3,3	11,7	18,4	5,5
2010	3,7	11,9	17,2	5,4
2011	4,7	12,0	19,2	6,2
2012	3,5	11,4	18,5	6,1
2013	3,6	10,2	16,7	5,7
2014	3,0	8,9	14,8	5,2
2015	3,2	8,3	14,1	4,9
2016	3,6	7,5	13,1	4,7
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2007	5,7	13,6	16,8	2,4
2008	8,1	14,9	16,7	2,4
2009	6,0	13,3	14,4	2,1
2010	6,2	13,3	13,5	1,9
2011	6,5	13,3	12,9	2,0
2012	5,1	10,9	12,8	1,7
2013	4,6	10,8	11,4	1,7
2014	4,6	8,7	8,8	1,6
2015	3,8	7,7	7,7	1,6
2016	3,7	5,5	7,5	1,4
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2007	0,1	0,9	1,2	0,2
2008	0,3	0,9	1,5	0,2
2009	0,3	1,5	1,5	0,2
2010	0,3	0,8	1,1	0,2
2011	0,5	1,2	1,2	0,2
2012	0,2	0,9	1,4	0,2
2013	0,1	1,0	1,5	0,2
2014	0,3	1,5	1,5	0,2
2015	0,2	1,1	1,7	0,2
2016	0,3	1,3	1,6	0,2
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2007	0,1	2,3	10,1	3,2
2008	0,1	2,3	9,4	3,5
2009	0,2	3,0	10,7	3,4
2010	0,3	4,9	14,7	4,0
2011	0,4	4,8	13,3	3,8
2012	0,5	5,4	13,5	3,7
2013	0,5	6,2	15,2	3,9
2014	0,4	5,7	14,9	3,9
2015	0,5	5,4	16,2	4,2
2016	0,4	5,3	16,1	4,5

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2007	0,2	5,6	13,2	5,9
2008	0,1	5,3	12,8	5,8
2009	0,1	4,1	10,9	4,9
2010	0,1	3,8	9,4	4,6
2011	0,1	4,7	9,6	4,4
2012	0,1	2,9	8,6	4,0
2013	0,1	2,3	7,9	3,8
2014	0,04	2,4	7,3	3,6
2015	0,03	1,9	7,7	3,7
2016	0,04	1,7	7,1	3,6
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2007	35,2	120,7	240,5	84,1
2008	44,7	127,5	237,5	78,8
2009	39,8	122,9	215,5	74,6
2010	38,4	121,3	207,0	72,2
2011	43,2	126,4	213,7	71,4
2012	33,2	108,9	200,8	66,7
2013	30,7	103,3	197,8	65,2
2014	27,2	98,1	185,0	62,7
2015	24,8	91,2	184,7	62,1
2016	25,5	84,1	179,6	60,2
H. kaikki rikokset				
2007	37,9	202,0	348,0	138,9
2008	47,6	216,6	352,8	150,7
2009	42,5	211,9	332,0	158,7
2010	40,9	224,5	324,3	164,7
2011	46,2	236,0	331,7	162,7
2012	35,3	198,8	303,1	144,6
2013	33,0	183,4	298,6	145,8
2014	29,1	176,9	275,1	135,7
2015	26,5	162,2	266,3	135,3
2016	27,1	154,8	261,8	135,9

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** Tuhatta 10 - 14-vuotiasta kohden.

LIITETAULUKKO 5C

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2007–2016

Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä (%) *

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2007	9,3	8,8	12,3	69,6
2008	10,3	8,4	11,0	70,2
2009	9,2	8,4	10,6	71,8
2010	8,7	8,5	10,4	72,4
2011	9,2	8,5	10,6	71,7
2012	8,1	7,5	11,1	73,3
2013	7,4	7,4	10,5	74,8
2014	6,3	6,9	10,3	76,6
2015	6,1	6,2	9,4	78,4
2016	6,5	6,1	8,3	79,1
B. pahoinpity, lievä pahoinpity ja törkeä pahoinpity (RL 21:5-7)				
2007	3,1	8,1	12,8	76,0
2008	3,6	7,9	13,0	75,6
2009	3,4	8,0	12,5	76,1
2010	3,8	8,1	12,0	76,1
2011	4,1	7,0	11,7	77,2
2012	3,2	6,6	11,6	78,6
2013	3,5	6,2	11,0	79,3
2014	3,2	5,8	10,6	80,4
2015	3,7	5,7	10,3	80,3
2016	4,4	5,4	9,8	80,5
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2007	10,5	15,8	18,7	55,0
2008	13,7	16,2	18,1	52,1
2009	11,7	17,0	18,4	55,2
2010	12,2	17,5	18,4	51,9
2011	12,6	17,0	17,3	53,1
2012	11,1	15,4	19,4	54,1
2013	10,6	15,6	18,1	55,6
2014	12,0	13,8	15,1	59,1
2015	10,7	12,9	13,8	62,6
2016	11,6	10,3	14,6	63,5
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2007	3,2	13,2	17,0	66,6
2008	6,0	12,1	19,8	62,1
2009	5,3	18,9	19,4	56,4
2010	7,1	11,7	16,5	64,7
2011	9,6	16,3	17,7	56,4
2012	4,8	11,0	19,3	64,9
2013	2,9	12,7	21,7	62,8
2014	5,5	16,7	18,9	59,0
2015	2,9	13,0	21,1	63,0
2016	5,1	15,2	19,5	60,3
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2007	0,3	3,1	12,7	83,9
2008	0,3	2,8	11,3	85,6
2009	0,4	3,6	13,0	83,0
2010	0,4	4,7	14,7	80,2
2011	0,6	4,8	13,9	80,7
2012	0,7	5,3	14,3	79,7
2013	0,6	5,5	14,6	79,3
2014	0,5	4,9	14,1	80,5
2015	0,6	4,4	13,9	81,1
2016	0,5	4,1	12,9	82,5

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2007	0,2	4,1	9,2	86,5
2008	0,1	3,9	9,4	86,6
2009	0,2	3,6	9,5	86,7
2010	0,1	3,5	8,9	87,5
2011	0,1	4,3	9,2	86,4
2012	0,1	2,8	9,1	88,0
2013	0,1	2,4	8,9	88,6
2014	0,08	2,5	8,3	89,1
2015	0,05	2,0	8,4	89,6
2016	0,07	1,8	7,8	90,3
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2007	2,7	5,8	11,0	80,5
2008	3,4	6,3	11,6	78,6
2009	3,1	6,8	11,3	78,8
2010	3,1	6,4	11,3	79,2
2011	3,4	6,5	11,6	78,5
2012	2,8	5,9	11,7	79,6
2013	2,6	5,5	11,6	80,3
2014	2,4	5,4	11,1	81,1
2015	2,3	5,0	10,9	81,8
2016	2,4	4,8	10,6	82,1
H. kaikki rikokset				
2007	1,8	6,0	9,9	82,3
2008	2,0	5,9	9,5	82,6
2009	1,7	5,5	8,7	84,1
2010	1,5	5,6	8,3	84,6
2011	1,7	5,7	8,4	84,2
2012	1,4	5,3	8,7	84,6
2013	1,4	4,7	8,3	85,6
2014	1,3	4,8	8,1	85,9
2015	1,2	4,4	7,7	86,8
2016	1,2	4,2	7,3	87,3

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** 10-14 -vuotiaat

LÄHTEET

- Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrit kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 39(3): 220–247.
- Aaltonen, Mikko. 2013. Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 263.
- Aaltonen, Mikko & Hinkkanen, Ville & Kivivuori, Janne & Sirén, Reino. 2008. Risk factors of violence in Finland. A Register Based Study. National Research Institute of Legal Policy. Research Brief 6/2008.
- Aaltonen, Mikko & Salmi, Venla. 2013. Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14(2), 188–195.
- Aaltonen, Mikko & Salmi, Venla & Danielsson, Petri & Suonpää, Karoliina. 2015. Omaisuusrikollisuus. Katsauksessa Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuuskehitys tilastojen tutkimusten valossa. Katsauksia 4/2015. *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto*.
- Aaltonen, Mikko & Salmi, Venla & Kivivuori, Janne. 2014. Examining Offender Characteristics in Police-Recorded Domestic Violence Before and After a Legal Reform. *International Criminal Justice Review* 24:3 271–284.
- Anttila, Inkeri & Jaakkola, Risto. 1966. Unrecorded Criminality in Finland. *Kriminologinen tutkimuslaitos A:2*, Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2000a. Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku (eds.). 2008. Victimisation Surveys in Comparative Perspective. Papers from the Stockholm Criminology Symposium 2007. HEUNI. Publication Series No. 56. Helsinki.
- Barbagli, Marzio. 1998. *Immigrazione e criminalità in Italia*. Bologna: Società Editrice il Mulino.
- Borchers, C. 2015. Operation Isis: Anonymous member discusses how group is waging war on militant group. <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/operation-isis-anonymous-member-reveals-how-they-are-waging-war-on-the-militant-group-a6752831.html> (Viitattu 10.4.2016)
- “Britain’s Somalis – The road is long. Somalis fare much worse than other immigrants; what holds them back?” *The Economist*, 17.8.2013, 25–26.
- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11.
- BRÅ. 2008. Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007. Rapport 2008:3. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2017. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2013. Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia* 34/2013.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla & Sirén, Reino. 2014. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia* 37/2014.
- van Dijk J. & van Kesterer J. & Smit P. 2007. *Criminal Victimization in International Perspective. Report 257.* Boom Juridische uitgevers. Den Haag.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja* 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2008a. Seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Ellonen Noora, Kääriäinen Juha, Salmi Venla & Sariola Heikki: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja* 71/2008 ja *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja* 87/2008, 81–114.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2008b. Perheessä koettu väkivalta. Teoksessa: Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja* 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Ethnicity, Crime, and Immigration. 1997. *Comparative and Cross-National Perspectives* (toim. Michael Tonry). Crime and Justice 21. Chicago: The University of Chicago Press.
- European Transport Safety Council (ETSC). 2007. Reducing deaths from drink driving. 17. April, 2007. www.etsc.eu
- European Transport Safety Council (ETSC). 2010. www.etsc.eu
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Violence against women: an EU-wide survey. Main Results. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia. *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja* 110, Tampere.
- Finanssialan keskusliitto 2015. Vahinkotilasto 30.7.2015
- Finanssialan keskusliitto 2016. Polkupyörävarkaudet 1992–2015. <http://www.finanssiala.fi/vahingontorjunta/dokumentit/Polkupy%C3%B6r%C3%A4varkaudet%201992-2015.pdf> (viitattu 6.5.2016).
- Finanssivalvonta. 2016a. Finanssivalvonta määrännyt Investors House Oy:lle 35 000 euron seuraamusmaksun. http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Lehdistotiedotteet/Pages/18_2016.aspx (viitattu 15.5.2017).

- Finanssivalvonta. 2016b. Finanssivalvonta määrännyt Ixonos Oyj:lle ja Takoma Oyj:lle 5 000 euron seuraamusmaksut. <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Lehdistotiedotteet/Pages/22_2016.aspx> (viitattu 15.5.2017).
- Finanssivalvonta. 2017. Sanktiot, tutkintapyynnot ja väärinkäyttöepäilyt. <<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tilastot/sanktiot/Pages/Default.aspx>> (viitattu 15.5.2017).
- Forsell, Martta & Nurmi, Tuula. 2016. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2015. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 14/2016.
- Goodman, J. & Cormack, G. V. & Heckerman, D. 2007. Spam and the ongoing battle for the inbox. *Communications of the ACM*, 50(2), 24–33.
- Granath, Sven & Hagstedt, Johanna & Kivivuori, Janne & Lehti, Martti & Ganpat, Soenita & Liem, Marieke & Nieuwbeerta, Paul. 2011. Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A First Study on the European Homicide Monitor Data. The Swedish National Council for Crime Prevention Research Report 2011:15; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 259. Stockholm: Brå.
- Hakamo, Terhi & Sirén Reino & Heiskanen, Markku. 2006. Kotitalouksiin kohdistuneet omaisuusrikokset 2003. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkojulkaisuja 4.
- Hakkarainen, Pekka & Karjalainen, Karoliina & Ojajärvi, Anni & Salasuo, Mikko. 2015. Huumausaineiden ja kuntodopingin käyttö ja niitä koskevat mielipiteet Suomessa vuonna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):4.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taantumassa? Vuoden 2000 huumeikyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 3.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Salasuo, Mikko. 2011a. Hampuikäpolvi, sekakäyttö ja doping. Vuoden 2010 huumeikyselyn tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 4/2011, 397–412.
- Hakkarainen, Pekka & Perälä, Jussi & Metso, Leena. 2011b. Kukkaa pukkaa – kannabiksen kotikasvatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 2/2011, 148–167.
- Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2017. Harmaa talous – valvontatilastoja 2016. <<http://valvontatilastoja.vero.fi/fi/verohallinnon-tilastoja/harmaan-talouden-selvitysyksikko>> (viitattu 15.5.2017).
- Heinonen, Jukka & Lehto, Juhani. 1991. Rattijuoppouden hoitaminen. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Heiskanen, Markku. 1998. En fråga, tre metoder. *Statistikcentralen*.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko. 1998. Suomalaisten turvallisuus 1997. Vuoden 1997 haastattelututkimuksen ennakkotietoja tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta. Tilastokeskus. SVT. *Oikeus* 1998:7. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 35.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus & Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. *Oikeus* 1998:12.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). *Julkaisusarja N:o 66*. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.

- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikosten kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteoista vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.
- Hietaniemi, Tuija. 2016. Ihmiskauppaan liittyvä rikollisuus 2015–2016. Julkaisematon Keskusrikospoliisin rikoskatsaus POL-2016-16933.
- Hinkkanen, Ville. 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 92.
- Hirvonen, Markku & Lith, Pekka & Walden, Risto. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportti. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010.
- von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Honkatukia, Päivi. 2001. Ilmoitti tullessa raiskatuksi. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180, Helsinki.
- Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne. 2011. Rikosten uhrit tukipalvelujen asiakkaina – kyselytutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011, Helsinki.
- Humppi, Sanna-Mari. 2008. Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75/2008, Tampere.
- Humppi, Sanna-Mari. 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 82, Tampere.
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Tilannekatsaukset 2013–2016. Joutseno: Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä.
- Impinen, Antti & Rahkonen, Ossi & Ojaniemi, Karoliina & Lillsunde, Pirjo & Lahelma, Eero & Ostamo, Aini. 2008. Rattijuoppo on yhä useammin 18-vuotias. Suomen Lääkärilehti 24/2008, vsk. 63, 2221–2226.
- Impinen, Antti & Rahkonen, Ossi & Karjalainen, Karoliina & Lintonen, Tomi & Lillsunde, Pirjo & Ostamo, Aini. 2009. Substance Use as a Predictor of Driving under the Influence (DUI) Rearrests. A 15-Year Retrospective Study. *Traffic Injury Prevention*, Volume 10, Issue 3 June 2009, 220–226.
- Jokinen, Anne & Häyrynen, Janne & Alvesalo, Anne. 2002. Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 19/2002. Helsinki.
- Junger-Tas, Josine. 1997. Ethnic Minorities and Criminal Justice in the Netherlands. Teoksessa Tonry, Michael (toim.). *Ethnicity, Crime, and Immigration. Comparative and Cross-National Perspectives*. Crime and Justice 21. Chicago: The University of Chicago Press.
- Junger-Tas, Josine & Marshall, Ineke Haen & Enzmann, Dirk & Killias, Martin & Steketee, Majone & Gruszczynska. 2012. *The Many Faces of Youth Crime. Contrasting Theoretical Perspectives on Juvenile Delinquency across Countries and Cultures*. Springer, New York.
- Junninen, Mika. 2006. Adventurers and Risk-takers. Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s cross-border criminality. Helsinki: Heuni.

- Kainulainen, Heini. 2004a. Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 & Tilastokeskus. Oikeus 2004:16.
- Kainulainen, Heini. 2006. Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219.
- Kainulainen, Heini (toim.). 2007. Rangaistuskäytäntö törkeissä huumausainerikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 79.
- Kainulainen, Heini. 2009. Huumeiden käyttäjien rikosoikeudellinen kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 245.
- Kainulainen, Heini. 2011. Rangaistuskäytäntö dopingrikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 110.
- Kainulainen, Heini. 2012. Seuraamuskäytäntö huumausainerikoksissa. Teoksessa Rikollisuustilanne 2010. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 262.
- Kangaspunta, Kristiina. 2000. Secondary analysis of integrated sources of data. Teoksessa Alvazzi del Frate et al (toim), Surveying Crime: A global perspective. Rome: UNICRI/ISTAT.
- Kardell, Johan & Carlsson, Karl-Magnus. 2009. Lagföringar av invandrare och invadrares barn i de nordiska länderna. Nordisk Tidsskrift för kriminalvetenskap 96 (3), 237–261.
- Karhunen, Risto. 2012. Kirjallinen tiedonanto 08.06.2012.
- Katila, Ari & Keskinen, Esko & Laapotti, Sirkku & Peräaho, Martti. 2011. Moottoriajoneuvoliikenteen kuolemaan johtaneet onnettomuudet alkoholin vaikutuksen alaisena. Liikennevakuutuskeskus, Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta VALT. Espoo 29.4.2011.
- Kauppalehti 11.4.2013. Professori: Harmaan talouden luvut ovat liioiteltuja. <http://www.kauppalehti.fi/etusivu/professori+harmaan+talouden+luvut+ovat+liioiteltuja/201304399287> (viitattu 15.5.2014).
- Kauppinen, Sari & Sariola, Heikki & Taskinen, Sirpa. 2000. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö – Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tietoon tulleet hyväksikäyttöepäilyt 1.5.1998–30.4.1999. Tilastoraportti 5/2000. Stakes.
- Keskusrikospoliisi. 2013. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2012. [http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D43D455CCEFF5DB5C2257B38003BDC05/\\$file/Rahanpesun%20selvittelykeskuksen%20vuosikertomus%202012.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D43D455CCEFF5DB5C2257B38003BDC05/$file/Rahanpesun%20selvittelykeskuksen%20vuosikertomus%202012.pdf)
- Keskusrikospoliisi. 2014. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2013. [http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D6EB3D2DD7ABDF94C2257CA60038F8FB/\\$file/RAP%20vuosikertomus%202013.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D6EB3D2DD7ABDF94C2257CA60038F8FB/$file/RAP%20vuosikertomus%202013.pdf)
- Keskusrikospoliisi. 2015a. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/28746_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2014.pdf?4e7e512fea43d288 (viitattu 8.5.2015).
- Keskusrikospoliisi. 2016. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. http://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/julkaisut (viitattu 29.3.2017).

- Keskusrikospoliisi. 2017a. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto.
<https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/45334_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2015.pdf?6bcf7f01e848d388> (viitattu 12.5.2016)
- Keskusrikospoliisi. 2017b. Talousrikollisuuden tilannekatsaus 1/2017. Poliisin ja Tullin tietoon tullut talousrikollisuus ja sen torjunta 2016. Keskusrikospoliisi.
- Kessel Schneider, S. & O'Donnell, L. & Smith, E. 2015. Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012. *Journal of School Health*, 85(9), 611–620.
- Kimberly, J. Mitchell. 2001. Risk factors for and Impact of online sexual solicitation of Youth. *JAMA*.2001:285, 3011–3014.
- Kinnunen, Aarne. 1996. Isännät, rengit ja pokat. Huumemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingissä. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 133.
- Kinnunen, Aarne. 2001. Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182.
- Kinnunen, Aarne & Perälä, Riikka & Tuttavainen-Levanoja, Tarja. 2005. Poliisin huumevalvontaprojekti pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 20.
- Kivivuori, Janne. 2001. Patterns of criminal homicide in Finland 1960–1997. Teoksessa *Homicide in Finland* (toim. Tapio Lappi-Seppälä), 23–40. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 181.
- Kivivuori, Janne. 2002c. Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* Vol 3, 6–21.
- Kivivuori, Janne. 2005a. Piilorikollisuuden tutkimus. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 1–10.
- Kivivuori, Janne. 2005b. Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 11–70.
- Kivivuori, Janne. 2007. Delinquent behaviour in Nordic capital cities. *Scandinavian Research Council for Criminology/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja*, 227. Helsinki.
- Kivivuori, Janne (toim.). 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 2011. *Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context*. Oxford University Press, Oxford.
- Kivivuori, Janne. 2014. Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter? Teoksessa Michael Tonry (toim.): *Why Crime Rates Fall, and Why They Don't*. *Crime and Justice* Vol 43. Chicago: University of Chicago Press 2015, 289–340.
- Kivivuori, Janne. & Salmi, Venla 2009. The Challenge of Special Needs Education in School-Based Delinquency Research. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 10:1, 2–17.

- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Elonheimo, Henrik. 2014. Kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (ISR3-3) mittaukset Suomessa 2013. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 35/2014.
- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla & Walser, Simone. 2013. Supervision Mode Effects in Computerized Delinquency Surveys at School: Finnish Replication of a Swiss Experiment. *Journal of Experimental Criminology* 9:1, 91–107.
- Kivivuori, Janne & Sirén, Reino & Danielsson, Petri. 2012. Gender Framing Effects in Victim Surveys. *European Journal of Criminology* 9:2, 142–158.
- KRP 2016. Rikoksella viedyt ajoneuvot 2015. Patja-tietojärjestelmä.
- Laitinen, Ahti & Virta, Erja. 1998. Talousrikokset – teoria ja käytäntö. Turku.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Autio, Tiina-Liisa & Karjala, Anna. 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu. 2015. Seksuaalirikokset. Katsauksessa Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuuskehitys tilastojen tutkimusten valossa. Katsauksia 4/2015. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.
- Lehti, Martti. 2002. Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194, Helsinki.
- Lehti, Martti. 2007. Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti. 2008. Henkirikostarkastus 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 8/2008.
- Lehti, Martti. 2009. Naiset henkirikosten uhreina 2002–2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 11/2009.
- Lehti, Martti. 2014a. Henkirikostarkastus 2014. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 36/2014.
- Lehti, Martti. 2014b. Homicide Drop in Finland, 1996–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Crime Prevention and Criminology*, Vol. 15, Issue 2, 2014, 182–199.
- Lehti, Martti. 2015. Henkirikostarkastus 2015. Katsauksia 1/2015. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/154148>).
- Lehti, Martti. 2017. Henkirikostarkastus 2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 19/2017. Helsinki: Krimeo.
- Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Sirén, Reino & Niemi, Hannu & Suonpää, Karoliina. 2014a. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265, Helsinki.
- Lehti, Martti & Aaltonen, Mikko & Hinkkanen, Ville & Oksanen, Marianne. 2014b. Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014, Helsinki.
- Liikennevakuutuskeskus. 2004. Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista liikenteessä vuonna 2003, tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 18.6.2004.
- Liikennevakuutuskeskus. 2005. Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista liikenteessä vuonna 2004, tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 22.6.2005

- Liikennevakuutuskeskus 2006. Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista liikenteessä vuonna 2005, tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 30.3.2006
- Liikennevakuutuskeskus 2007: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2006. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 30.4.2007.
- Liikennevakuutuskeskus 2008: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2006. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 8.5.2008.
- Liikennevakuutuskeskus 2009: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2006. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2009.
- Liikennevakuutuskeskus 2010: Ennakkotiedot liikenneonnettomuuksista 2009. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2010.
- Liikennevakuutuskeskus 2011: Ennakkotiedot liikenneonnettomuuksista 2010. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2011.
- Liikennevakuutuskeskus 2012: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2011. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 27.4.2012.
- Liikennevakuutuskeskus 2014: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2013. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 26.5.2014
- Liikennevakuutuskeskus 2015: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2013. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 2.4.2015
- Liikennevakuutuskeskus 2016: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2015. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2016
- Lohiniva, Anja & Muttilainen, Vesa. 2009. Vakuutusala petosten kohteena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 81. Tampere
- Majamaa, Heikki. 2003. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24.
- Martens, Peter L. 1997. Immigrants, Crime, and Criminal Justice in Sweden Teoksessa Tonry, Michael (toim.). Ethnicity, Crime, and Immigration. Comparative and Cross-National Perspectives. Crime and Justice 21. Chicago: The University of Chicago Press.
- Martens, Peter & Holmberg, Stina. 2005. Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet. Rapport 2005:17. Stockholm: Brå.
- Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Mikkonen, Valde. 1991. Rattijuopumus psykologisena ongelmana. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Moore, R. 2010. Cybercrime: Investigating high-technology computer crime. Routledge.

- Mäki, Martti. 1983. Alkoholi liikenteessä. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo & Voipio, Martti (toim.): Alkoholi ja yhteiskunta. Otava. Helsinki.
- Niemi, Hannu. 1985. Uhritutkimuksen käyttökelpoisuus. Katsaus uhritutkimuksen menetelmäongelmiin erityisesti tunnettujen uhrien testistä saatujen tulosten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 72, Helsinki.
- Niemi, Jenni. 2011. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2010. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 95.
- Noponen, Tanja. 2005. Poliisin suorittamat säilöönotot ja säilöönotettujen asiakaskunta Helsingissä. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 43.
- Nuorvala, Yrjö & Huhtanen, Petri & Ahtola, Raija & Metso, Leena. 2008. Huonosaisuus mutkistuu – kuudes päihdetapauskas. Yhteiskuntapolitiikka (73) 6/2008, 659–670.
- Näsi, Matti. 2017. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016. Helsinki: Krimeo.
- Näsi, M. & Oksanen, A. & Keipi, T. & Räsänen, P. 2015. Cybercrime victimization among young people: a multi-nation study. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 16(2), 203–210.
- Pajuoja, Jussi & Salminen, Markku. 1996. Kadonneet henkilöt. Keskusrikospoliisi, Helsinki.
- Partanen, Airi & Holmström, Pekka & Holopainen, Antti & Perälä, Riikka. 2004. Piikkihuumeiden käyttäjät Riskitutkimuksessa. Buprenorfiinin pistäminen yleistynyt huumeiden sekakäytössä. *Suomen Lääkärilehti* 39/2004, 3605–3611.
- Partanen, Päivi & Hakkarainen, Pekka & Hankilanoja, Arto & Kuussaari, Kristiina & Rönkä, Sanna & Salminen, Mika & Seppälä, Timo & Virtanen, Ari. 2007. Amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäytön yleisyys Suomessa 2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 2007:5, 553–561.
- Peltoniemi, Teuvo (toim.). 1991. Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Perälä, Jussi. 2002. Hidasta ja nopeeta. Sosiologian pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.
- Perälä, Jussi. 2011. Miksi lehmät pitää tappaa? Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus 56.
- Perälä, Riikka. 2012. Haittojen vähentäminen huumehoidossa. Etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:6.
- Peutere, Laura. 2010. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2009. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 85.
- Pew Research Center. 2014. Online Harassment. October 2014. (Viitattu 10.4.2016) <http://www.pewinternet.org/2014/10/22/online-harassment/>
- Pew Research Center. 2013. Anonymity, Privacy, and Security Online. September 2013. <http://pewinternet.org/Reports/2013/Anonymity-online.aspx> (Viitattu 10.4.2016)
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku. 2006. I Johdanto. Raportissa Minna Piispa & Markku Heiskanen & Juha Kääriäinen & Reino Sirén: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Heuni, Publication Series No. 51. Helsinki, 41–82.

- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino. 2006. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Heuni, Publication Series No. 51.
- Pikkarainen, Jarmo & Penttilä, Antti. 1989. Rattijuopumuksen kehitys Uudellamaalla vuosina 1979–1988, I. Ratsiatutkimus alkoholia nauttineiden kuljettajien määrästä tieliikenteessä. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A4/1989. Helsinki.
- Poliisi. 2007. Huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostaminen. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2007.
- Poliisi. 2016. Tietotekniikkarikollisuus.
<https://www.poliisi.fi/rikokset/tietotekniikkarikollisuus> (Viitattu 15.4.2016)
- Portman, Maria & Penttilä, Antti & Haukka, Jari & Eriksson, Peter & Gunnar, Teemu & Kuoppasalmi, Kimmo & Koskimaa, Heikki. 2011. Rattijuopon profiili ja uusimisen riskitekijät. Tuloksia rattijuopumuksen esiintyvyydestä ja kehityksestä Uudenmaan ratsiatutkimuksesta vuosina 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma. LINTU-julkaisuja 1/2011.
- Portman, Maria & Penttilä, Antti & Haukka, Jari & Eriksson, Peter & Gunnar, Teemu & Kuoppasalmi, Kimmo & Muuriaisniemi-Skippari, Kirsi & Koskimaa, Heikki. 2012. Maistelleet liikenteessä. Tuloksia Uudenmaan ratsiatutkimuksista 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma. LINTU-julkaisuja 4/2012. Helsinki.
- Pridemore, William Alex. 2003. Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia; *European Sociological Review*, Vol. 19, No. 1, 41–59.
- PwC. 2016. Global Economic Crime Survey 2016.
<http://www.pwc.fi/julkaisut/global-economic-crime-survey-2016.html> (Viitattu 11.5.2016)
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Ahlström, Salme. 2012. Nuorten päihteiden käyttö sekä käsityksen niihin liittyvistä riskeistä ja saatavuudesta. Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. *Yhteiskuntapolitiikka* 1/2012, 72–80.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Miekkala, Mari. 2015. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2015. ESPAD-tutkimusten tulokset. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti* 19/2015.
- Rajalin, Sirpa. 2004. Rattijuopumus Suomessa. *Liikenneturvan tutkimusmonisteita* 99/2004.
- Rebmann, Matthias. 1998. *Ausländerkriminalität in der Bundesrepublik Deutschland. Eine Analyse der polizeilich registrierten Kriminalität von 1986 bis 1995. Kriminologische Forschungsberichte aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht* 80. Freiburg i Br.: Max-Planck-Institut.
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Saarikkomäki, Elsa. 2010. Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli kyselytutkimusten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 106, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2007. Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 73.
- Salmi, Venla. 2008a. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 9/2008, Helsinki.

- Salmi, Venla. 2008b. Nuorten miesten rikoskäyttäytyminen 1962 ja 2006. Rikollisuuden kehitys itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 235, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2008e. Väkivalta sähköisten viestimien kautta. Teoksessa: Noora Ello-nen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, Lasten ja nuorten väkival-takokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliitti-sen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere
- Salmi, Venla. (toim.) 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisori-kollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki. Sekä samassa julkaisussa Salmi, Venla (2009b) Nuoret seurustelusuuhdeväkivallan uhreina ja Salmi, Venla (2009c) Nuorten rikos-käyttäytyminen 1995–2008.
- Salmi, Venla. 2010. Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena –Yritysuhritutkimuksen ensiraportti. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 15/2010, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2012a. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. Oikeuspo-liittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2012b. Katsaus nuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 27/2012, Helsinki.
- Salmi, Venla & Danielsson, Petri. 2014. Intimate partner violence victimization and household financial strain. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15:2, 159–166.
- Salmi, Venla & Lehti, Martti & Keinänen, Anssi. 2011. Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tut-kimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki.
- Salmi, Venla & Sirén, Reino & Danielsson, Petri & Suonpää, Karoliina. 2014. Maa-hanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä kyselytutkimuksen valossa. Teokses-sa Martti Lehti ym.: Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspo-liittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265, Helsinki.
- Salmi, Venla & Suonpää, Karoliina. 2013. Katsaus varhaisnuorten rikoskäyttäytymi-seen ja uhrikokemuksiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 33/2013, Helsinki.
- Salasuo, Mikko & Vuori, Erkki & Piispa, Mikko & Hakkarainen, Pekka. 2009. Suoma-lainen huumekuolema 2007. Poikkitieteellinen tutkimus oikeuslääketieteellistä kuolinsyyasiakirjoista. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Ra-portti 43/2010.
- Salusjärvi, Markku. 1991. Liikenteen riskit ja rattijuoppous. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuoppous Suomessa. Valtion painatus-keskus. Helsinki.
- Salusjärvi, Markku. 2004. Maistelleet kuolonkolareissa. Liikennevakuutuskeskus 27.8.2004.
- Sanandaji, Tino. 2016. Massutmaning. Ekonomisk politik mot utanförskap & antiso-cialt beteende. Stockholm: Kuhzad Media.
- Sariola, Heikki. 1990. Lasten väkivalta- ja seksuaalirikokset. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 85. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Sellin, Thorsten. 1931–1932. The Basis of a Crime Index. *American Institute of Crimi-nal Law and Criminology* 335: 335–356.

- Seppä, Heikki. 1992. Rattijuopumus Helsingissä vuonna 1990 (vertailu ja tutkimus uusinnasta). Poliisimies 1992/3.
- Sirén, Reino. 2008. Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008.
- Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109, Helsinki.
- Siren, Reino & Aaltonen, Mikko & Kääriäinen, Juha. 2010. Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103.
- Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (toim.). 2005. Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki 2005.
- Skarðhamar, Torbjørn & Thorsen, Lotte R. & Henriksen, Kristin. 2011. Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning. Rapport 21/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Smolej, Mirka & Kivivuori, Janne. 2006. The Relation Between Crime News and Fear of Violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol. 7, 211–227.
- Spamlaws. 2016. Spam Statistics and Facts. <http://www.spamlaws.com/spam-stats.html> (Viitattu 11.5.2016)
- Suomen pankkiyhdistys 2005a. Pankkikatsaus 2/2005. Kesäkuu.
- Suomen pankkiyhdistys 2005b. www.pankkiyhdistys.fi. Pankkiturvallisuus.
- Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. Vahinkotilasto 2.7.2003.
- Suonpää, Karoliina & Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko. 2016. Criminal history and social disadvantage as predictors of the severity of violent offending. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 1–17.
- Tammi, Tuukka & Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi. 2011. Stadin nistit – huono-osaisten helsinkiläisten huumeiden käyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat ja hankinta. *Yhteiskuntapolitiikka* 1/2011, 45–54.
- Tanhua, Hannele & Virtanen, Ari & Knuuti, Ulla & Leppo, Anna & Kotovirta, Elina. 2011. Huumausainetilanne Suomessa 2010. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 62/2011.
- Tiainen Jari. 2006. Rikoksella viedyt ajoneuvot 2005. Keskusrikospoliisi.
- Tiainen Jari. 2013. Tiedonanto 30.04.2013.
- Tieliikenneonnettomuudet 2003. *Liikenne ja matkailu* 2004:13. Helsinki: Tilastokeskus, 2004.
- Tihveräinen, Tero. 2016. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2015. Poliisi-ammattikorkeakoulun katsauksia 10/2016. Tampere: PolAmk.Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Sarjat XXIII A ja B.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Sarja Oikeus.
- Tilastokeskus. Kuolemansyytilasto.
- Törmä, Sinikka. 2009. Kynnyskysymyksiä. Huono-osaimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnyks. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys Oy. Julkaisu 1/2009.
- Törrönen, Jukka (toim.). 2004. Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaantely. Helsinki: Gaudeamus.
- Varjonen, Vili. 2015. Huumetilanne Suomessa 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2015.

- Vartia-Väänänen, M. 2012. Workplace Bullying and Harassment in the EU. http://www.jil.go.jp/english/reports/documents/jilpt-reports/no.12_eu_finland.pdf (Viitattu 15.4.2016)
- Vuori, Erkki & Ojanperä, Ilkka & Launiainen, Terhi & Nokula, Jari & Ojansivu, Riitta-Leena. 2012. Myrkytyskuolemien määrä on kääntynyt laskuun. Suomen lääkäri-lehti 22/2012, 1735–1741.
- Väänänen, Tuula. 2011. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2010. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 24/2011.
- Yar, M. 2013. Cybercrime and society. Sage.

SUMMARY

CRIME TRENDS IN FINLAND

In general, recorded crime increased in Finland from the mid-1960s to the beginning of the 1990s. Factors that contributed to this development were the rapid urbanization of the country, economic development and the fact that large post-war age cohorts reached a crime-intensive age in the 1960s and 1970s. Part of the increase in recorded crime is also due to changes in the recording system of crimes, increased detection rate and increased propensity to report crimes to the police. In the early 1990s, together with the economic recession, major property crime categories stabilized and thefts, for instance, even began to decrease. In the 2000s the decreasing trend in theft, especially in car thefts and burglaries has continued. This development is strikingly similar to that in other Scandinavian countries, indicating that there are similar factors affecting the development. In international comparison, based on crime victim surveys, Finland can be considered to be a country with a low level of property crime. The exception to decreasing property crime are frauds, a development which is closely connected to new crime opportunities on the internet.

Since the 1960s there has been a rather constant increase in police recorded assaults. This trend has obviously been partly caused by increased reporting, as crime victimisation surveys show no corresponding increase. Recently, also the number of recorded assaults seems to have levelled off. In homicides, a problem crime in Finland, a slight downward trend can be observed in the last decades.

Homicides 2007–2016. In 2016, 76 homicides (excl. attempts) were reported to police. The annual number of police-recorded homicides has varied between 76 and 132 during the last ten years. In 2016, the annual homicide rate per 100,000 inhabitants was 1.4. Additionally, Finnish law distinguishes assaults resulting in death and infanticides. In the past ten-year period, the annual number of assaults resulting in death has varied between 11 and 28 (19 in 2016). The annual number of infanticides has varied between 0 and 2 (0 in 2016). In 2016, the total number of homicides, infanticides and assaults resulting in death was 95, substantially lower than the ten-year average (125). The total rate per 100,000 inhabitants of all intentional lethal violent crimes reported to police was 1.7, the lowest since 1970.

In Finland, homicides typically take place between middle-aged, unemployed, alcoholic men from the lowest social stratum. The typical conflict type leading to lethal outcome is a drinking group quarrel between friends or acquaintances. The economically deprived provinces of eastern and northern Finland are overrepresented in the homicide statistics.

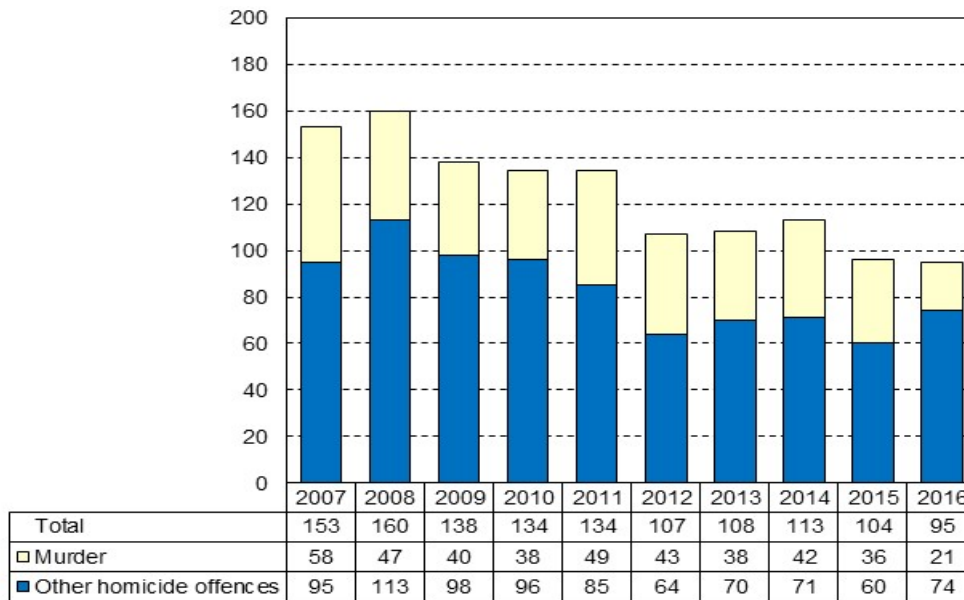

Figure 1 Homicides recorded by the police, 2007–2016

The following crime categories are included: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and assault resulting in death.

Assaults and attempted homicides 2007–2016. In 2016, altogether 33,769 assault offences and 311 attempted homicides were reported to police. The annual number of assault offences remained at the same level as last year. Since the end of the 1980s, the annual number of recorded non-fatal assault offences has increased over 90 percent. This increase has been partly due to technical factors and an increasing reporting rate; the national victimization surveys indicate that the annual percentage of adults who have experienced violence resulting in physical injury has been stable (about two percent) during the last twenty years. In 2011, the number assault offences increased over 20 percent in one year due to changes in legislation and a police campaign against domestic violence. Apart from definition and control action influences, the annual number of assaults has been roughly paralleled by changes in alcohol consumption and economic affluence. Recorded rates of assault offences are highest in the most urbanized regions. This is true also of violence measured by victimization surveys.

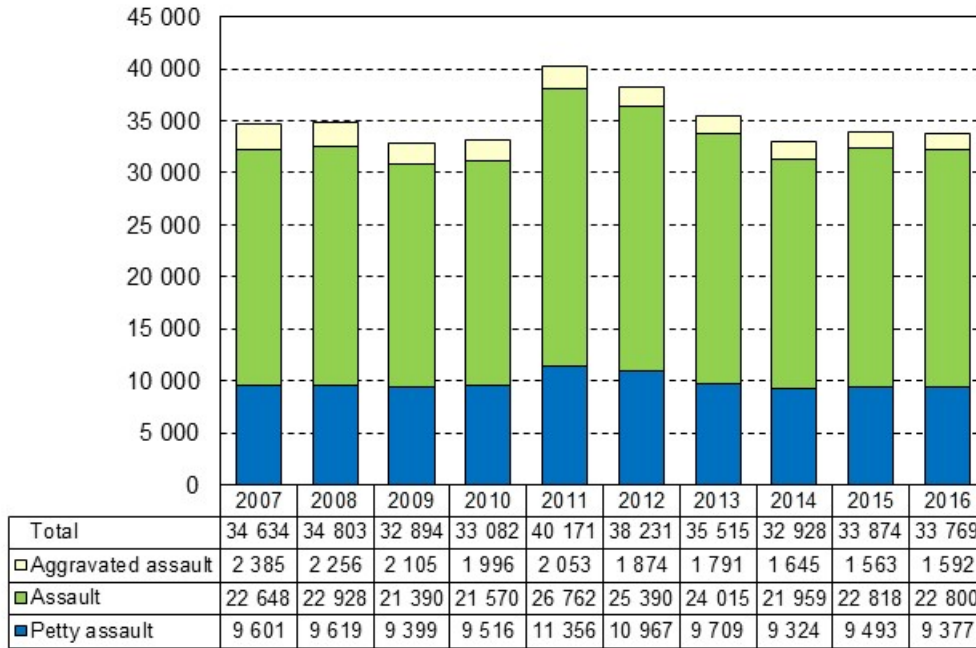

Figure 2 Assaults recorded by the police, 2007–2016

Robberies 2007–2016. The annual number of recorded robberies increased significantly at the end of the 1980s and in the early 1990s. In the mid-1990s, the number dropped back to an annual level of about 2,000 offences. In 2016, the number of recorded robberies was 1,673. Recorded rates of robberies are highest in the largest cities.

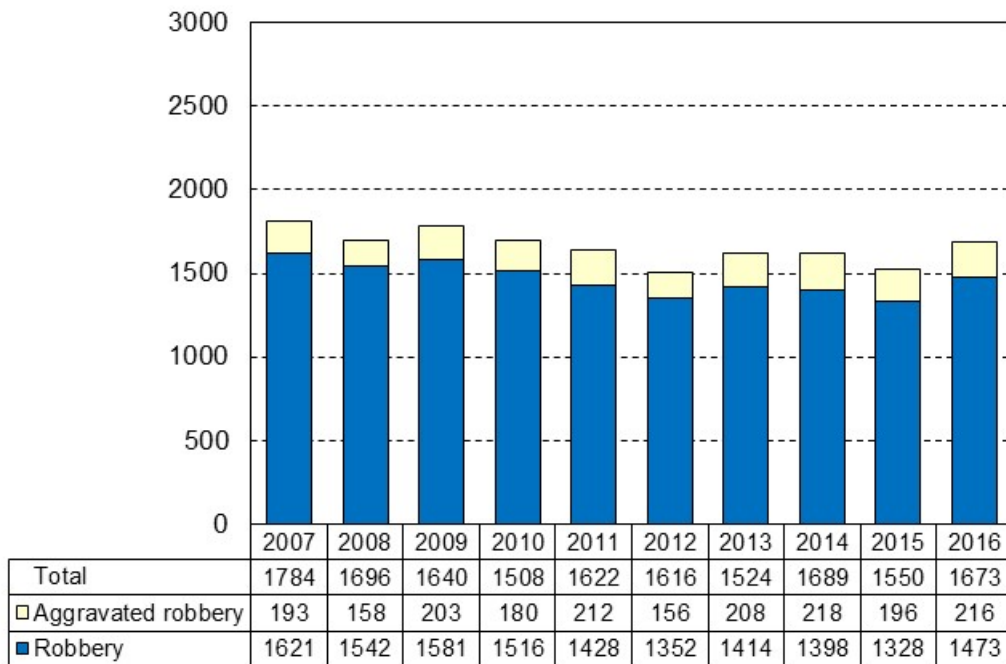

Figure 3 Robberies recorded by the police, 2007–2016

Sex offences 2007–2016. Reported forcible rapes display an increasing trend from mid-1990s, likely to reflect, in the first place, an increasing reportability of such offences. The number of forcible rapes was 1 160 in 2016, and it increased 10 % compared with foregoing year.

Recorded numbers of sexual offences against children and minors fluctuates annually relatively much, reflecting the probably very large proportion of hidden crime in this event type and changeable recording practises of serial crimes. Over time, the tendency to report these offences is likely to have increased. However, according to police statistics the number of sexual offences against children has decreased in recent years. Measures of a survey questionnaire conducted at schools for 12- and 15 year-old pupils indicate not any significant change of sexual abuse against children in 2008 and 2013 compared with earlier corresponding study about twenty years (in 1990) earlier.

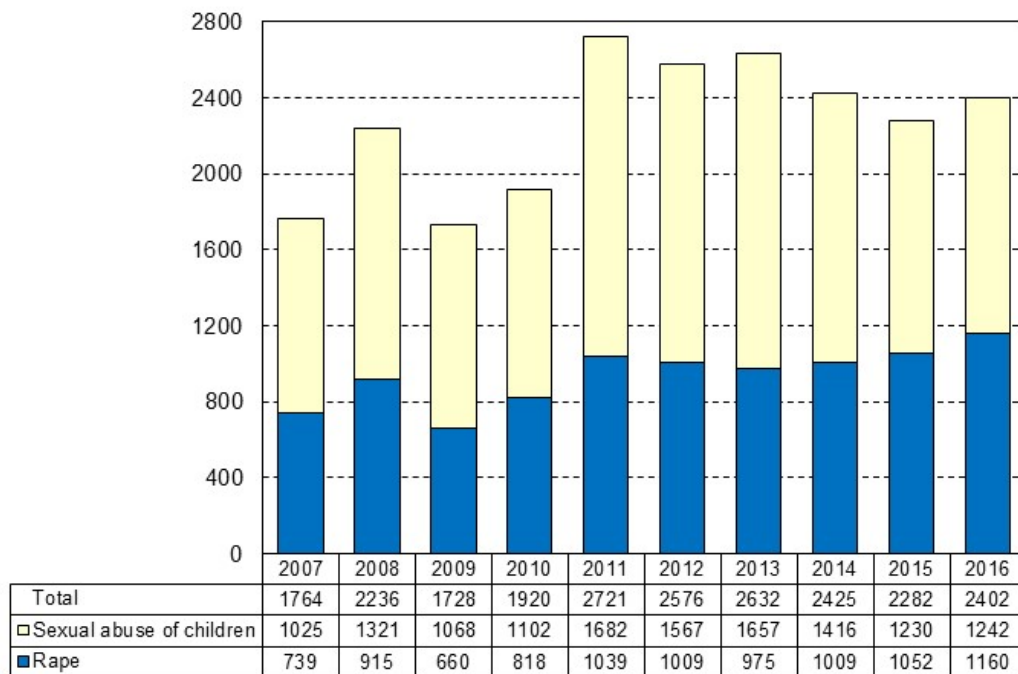

Figure 4 Rapes and sexual offences against children recorded by the police, 2007–2016

Thefts 2007–2016. The long-time increase in recorded thefts has levelled off in the early 1990s and in the 2000s there has been a downward trend in the number of thefts. National victimisation surveys also indicate a decrease in thefts after the mid-1990s.

In 2016 the police recorded in total 131,000 crimes of theft or 2,400 crimes per 100,000 in population. The number of crimes was three percent lower compared to the year before.

In the longer run, changes in the level of theft offenses appear to have been connected with the economic development. Periods of economic up-

swings have often been followed by an above-average increase in recorded theft. The recent economic downturn, on the other hand, has not resulted in increased numbers of thefts.

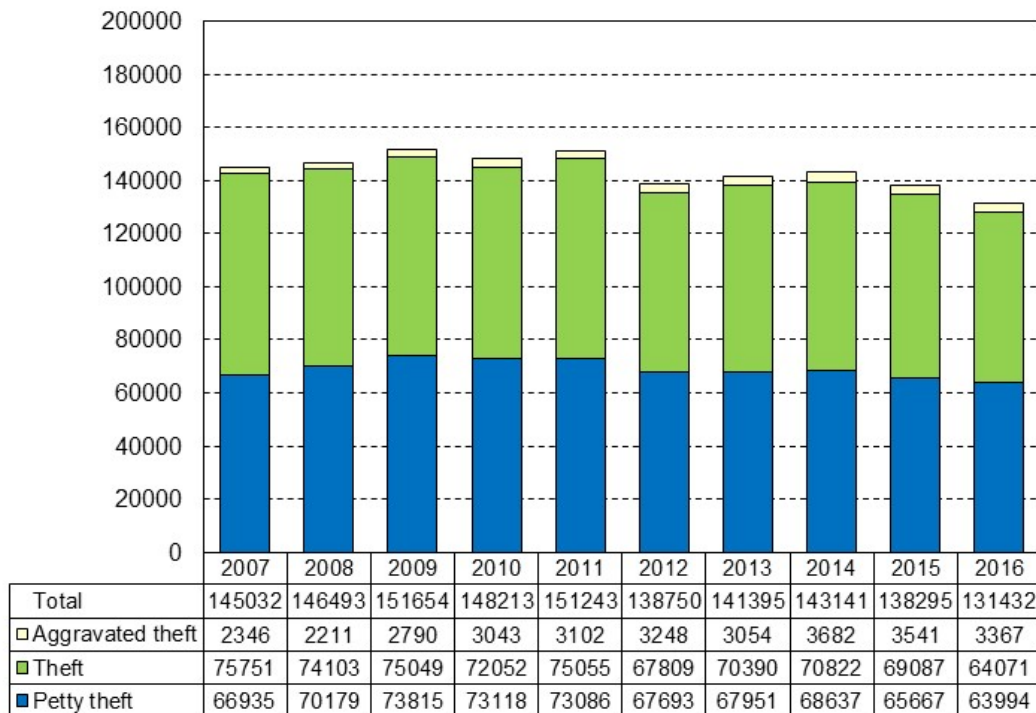

Figure 5 Thefts recorded by the police, 2007–2016

Thefts of motor vehicles 2007–2016. The number of recorded thefts of motor vehicles, majority of which are car thefts, has more than halved in the last ten years. Improved security measures are probably the most important factor behind the downward trend in crime figures. At the same time there appears a shift in these crimes from joyriding to more planned and profit seeking type of thefts. In 2016 police recorded 6,700 such thefts, or 120 crimes per 100,000 in population. There was a seven percent decrease in the number of crimes from the previous year.

According to the International Crime Victim Surveys, Finland scores below the European average in the frequency of car thefts.

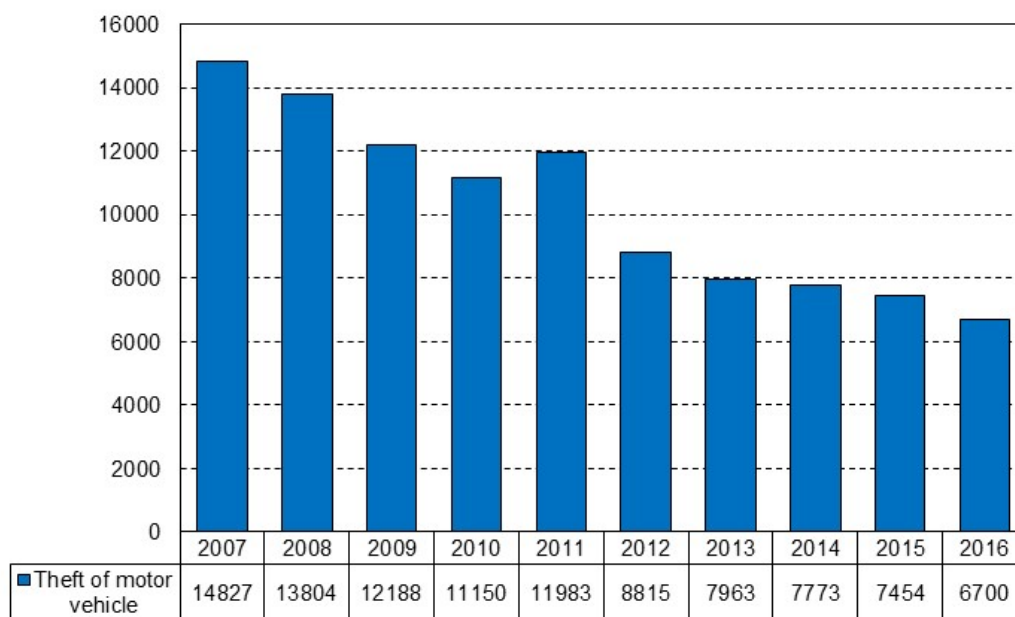

Figure 6 Thefts of motor vehicles recorded by the police, 2007–2016

Embezzlement 2007–2016. The number of embezzlements recorded by the police has been relatively stable in the 1990s and 2000s. In 2016 the police recorded 53 such crimes per 100,000 in population (absolute figure 2,924). The rate of embezzlement is three times higher in the Helsinki metropolitan area than in the average rural municipality.

Fraud 2007–2016. Recorded frauds increased steeply during the 1980s following the rapid introduction of credit cards. During the early 1990s, presumably because of the tightened controls in the granting of credit and credit cards, the number of recorded frauds decreased considerably. Part of the decrease is also due to the new counting rule of serial frauds – the same applied for embezzlement. In the late 1990s and in the 2000s the number of recorded credit card frauds was quite stable. However, in recent years a substantial increase in both credit card and other frauds has been observed, the latter reflecting new forms of fraud connected with the use of the Internet.

In 2016 the police recorded 275 credit card frauds and 455 other frauds per 100,000 in population (absolute figures 15,124 and 25,065), with credit card frauds increasing by 39% and other frauds decreasing by 4% in comparison to year before. The rates of fraud by the population size of the region follow the same pattern as the rates of theft and embezzlement. They are clearly higher in big cities than in rural regions.

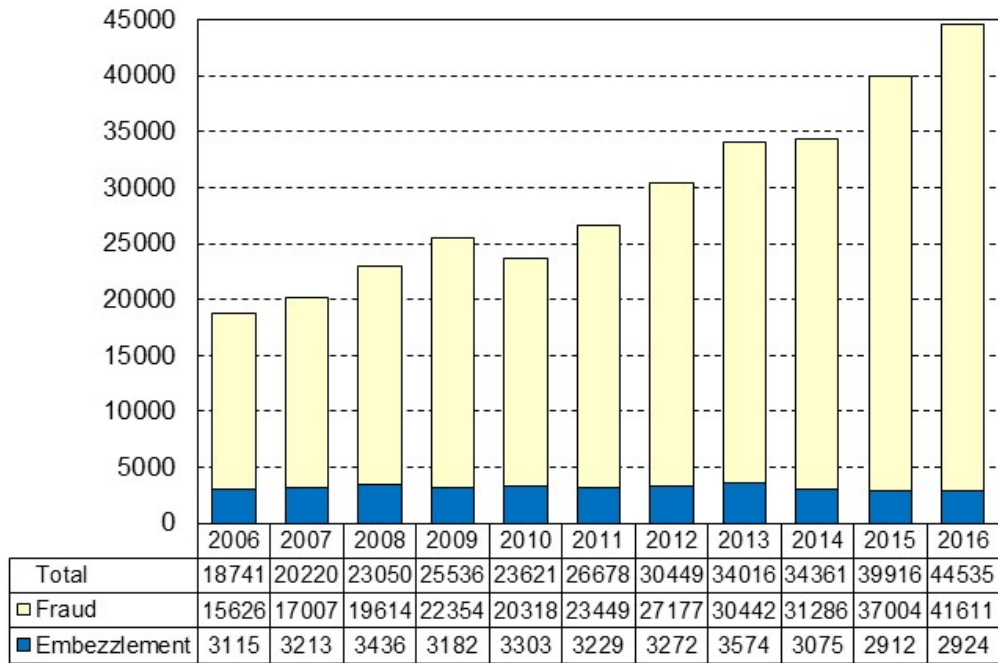

Figure 7 Frauds and embezzlements recorded by the police, 2007–2016

Damage to property 2007–2016. During the last ten years the number of crimes has fluctuated somewhat, but there seems to be a decreasing trend in the past five years. In 2016 there were 640 police recorded damages to property per 100,000 in population (absolute figure 35,170). The International Crime Victimization Survey has found Finland to be below the European average in rates of victimization to crimes of damage to vehicles.

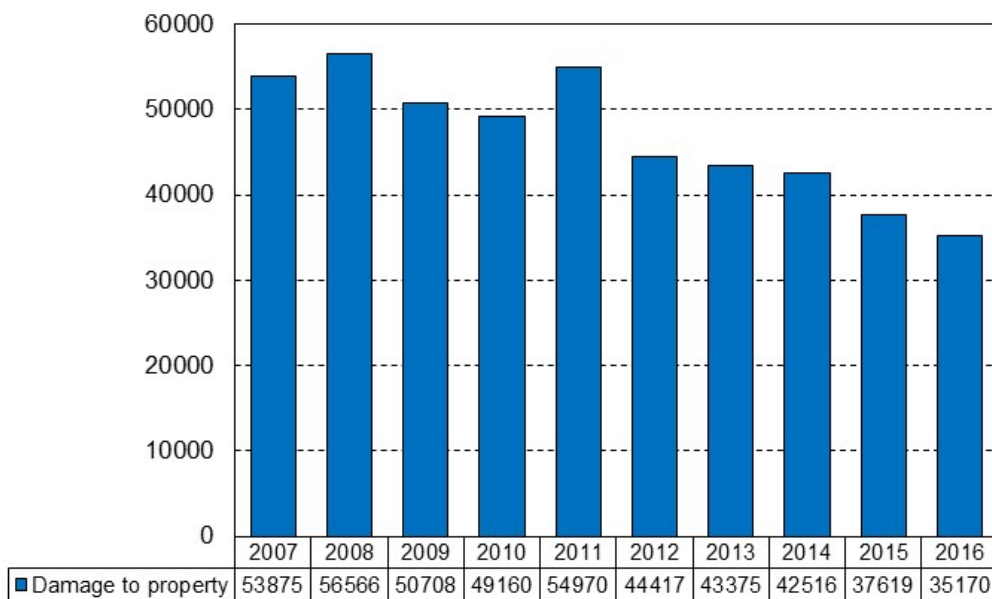

Figure 8 Offences of damage to property recorded by the police, 2007–2016

Tax offences and economic offences 2007–2016. The number of police-recorded bankruptcy offences, accounting offences and tax fraud increased 11 percent year-over-year, continuing the recent surge in economic crimes, especially tax offences. This increase in police-recorded crimes has likely been caused by the additional resources devoted to the investigation of economic offences. The total number of economic crimes investigated by the police in 2016 was 3,536. Tax fraud accounted for 48 percent of all economic crimes.

According to estimates, most economic crimes remain hidden from the authorities. Therefore, changes in the level of recorded offences can be attributed to a change in the level of control, including the resources available to the investigation of economic crimes. Apart from the recent surge in tax offences, there has been little change in the number of economic crimes recorded by the police.

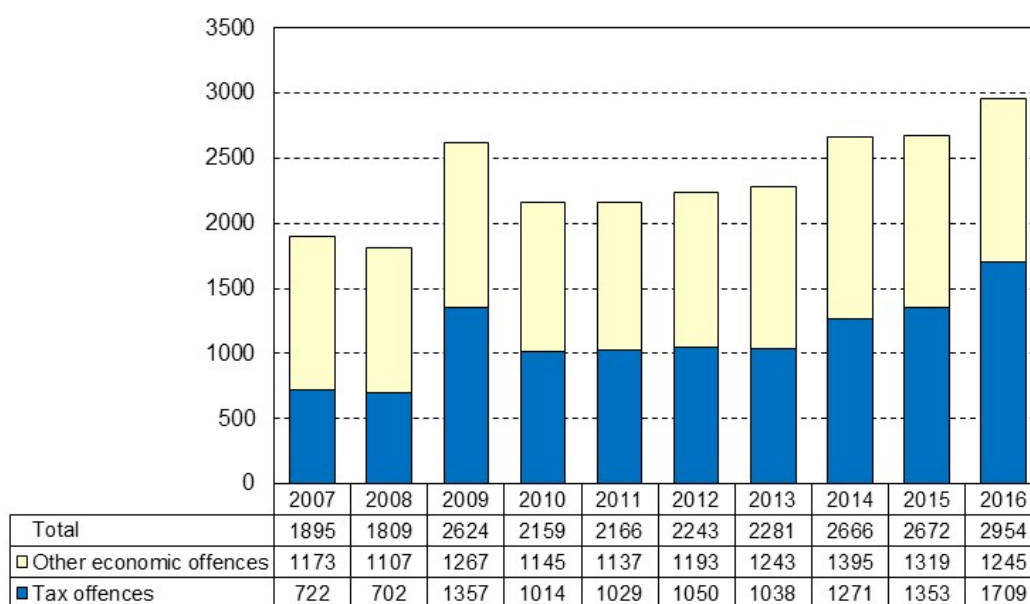

Figure 9 Tax offences and other economic offences recorded by the police, 2007–2016 (tax offence figures for 2009–2016 are not comparable with those for earlier years, because of a change in registration practices)

Cybercrime. Cybercrime can be understood as generalized term for all crime that is either aided by the new Information and Communication Technologies (ICTs) or is targeting ICT systems and infrastructure. Both infrastructure and businesses are common victims of cybercrime. In terms of computer aided cybercrime, harassment, cyberbullying, fraud, illegal downloading and phishing are among the most common forms of cybercrime. In 2016 15 percent of 9th graders reported on having been victims of cyberbullying. According to police recorded statistics the most common cybercrime is identity theft. Furthermore other common cybercrime are

cracking, interference with communications system, and interference with Information system.

Drunken driving 2007–2016. In the number of drunken driving was any significant change in 2016 compared with foregoing year but still there are about 40 % less offences than 25 years ago. The increase in 2003–2010 was mostly caused by the change of law concerning driving under the influence of drugs. The law stated a zero limit for drug driving. In the measurements of random roadside checks, the proportion of drivers with a blood alcohol content of 0.05 % or higher has been about 0.2 per cent in last ten years. In international perspectives these rates are very low. – The rates of drunken driving offences are highest in the less urbanized regions.

Other traffic offences 2007–2016. The general trend of other traffic offences has been decreasing over the 1990s and in the beginning of 2000s, when assessed in proportion to the number of registered motor vehicles. The number of traffic offences has increased about 10 per cent during the last ten years. The number of traffic offences depends in large measure on the extent of police traffic control. The automatic monitoring by roadside traffic cameras is nowadays very relevant in this respect. If the number of traffic fatalities and injuries in traffic is used as an indicator, also traffic safety has clearly improved: the annual number of fatalities has decreased from a high of 1,156 in 1972 to an average, during the 1980s, of about 550, and has continued to fall. The most recent data from 2009–2016 shows that about 220–290 fatalities in traffic have been annually recorded (250 fatalities in 2016). About 20–25 % of all in traffic accidents killed persons were annually killed in drunken driving accidents. – The rates of these offences are highest in the less urbanized regions, even if related to the number of motor vehicles.

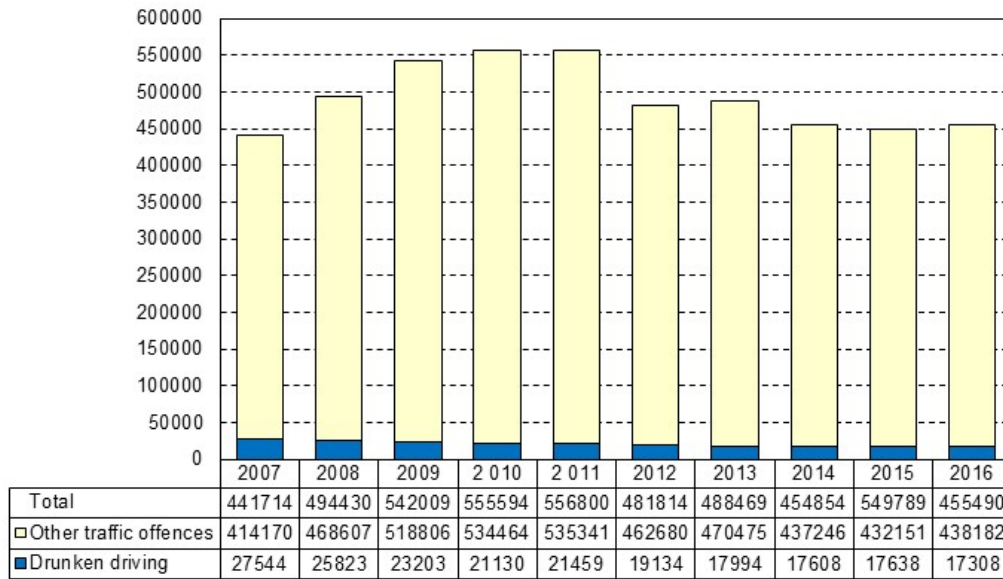

Figure 10 Drunken driving and other traffic offences recorded by the police, 2007–2016

Narcotics offences 2007–2016. Use and possession of drugs for personal use are considered to be crimes in Finland. In fact, the majority of sentences imposed for narcotics concern these crimes. The principal drugs are cannabis and amphetamine. The results of recent drug surveys showed that the prevalence of drug use has increased steadily. In recent years there has been a slight increase in the home growing of cannabis.

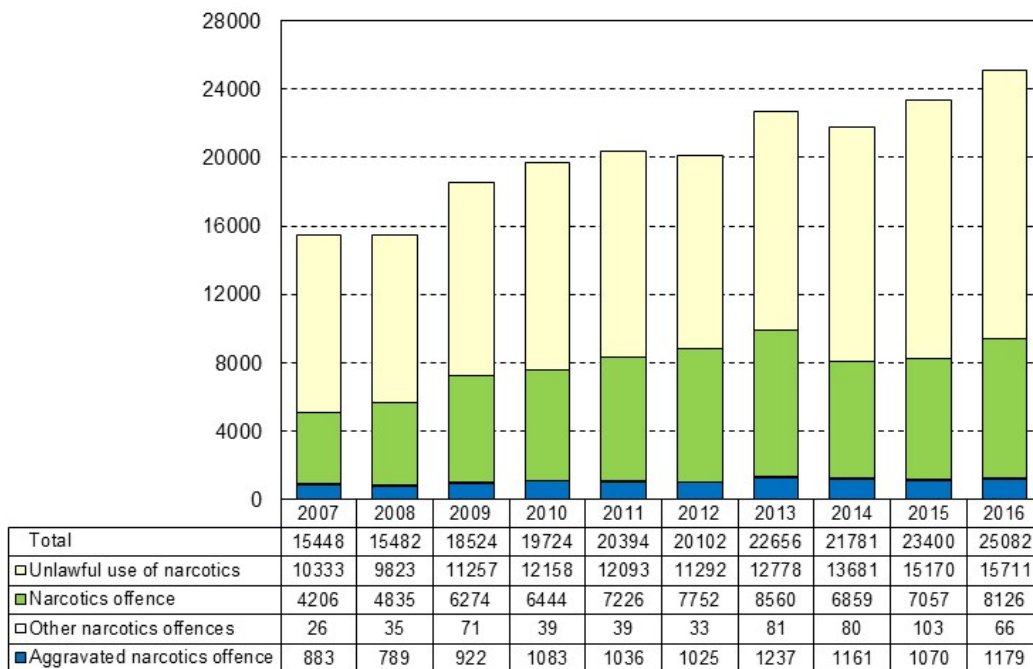

Figure 11 Narcotics offences recorded by the police, 2007–2016

Juvenile crime. In the past two decades the rate of police recorded juvenile theft offences has decreased in the age brackets of 15–17 years and 18–20 years. The rates of assaults committed by juveniles increased at the same time. However, after 2008, the assault rate has decreased. Police recorded thefts and assaults committed by juveniles less than 15 year olds increased after millennium but have decreased in past few years.

Typical juvenile offences (with high proportions of young suspects) are status offences related to alcohol possession (54 % of suspects less than 18 years old) and identity documents (21 %). Beyond these for example damage to property (26 %) has high proportions of juvenile suspects.

The involvement of juveniles as perpetrators of lethal violence is rare. The number of homicides per year committed by persons aged less than 18 years has been between 0 and 4 in the past decade (1 offence in 2014).

The Finnish Self-Report Delinquency Study (1995–2016) indicates significant decrease in thefts and destruction of property among Finnish adolescents till 2001, after which the situation stabilized. However, destruction of property increased in 2012 but declined steeply in 2016. Participation in violence related offences has been fairly stable.

Exposure to violence is age-specific phenomenon. Victimization is more prevalent among youths than it is among adults. Typical offender in violence against adolescents is another juvenile. According to the Finnish Self-Report Delinquency Survey, 10 percent of 15–16 year olds reported having been victims of physical violence in 2016. 13 percent reported threat of violence and 7 percent reported experiences of violence committed by their parents.

Women as perpetrators and victims of crime. In 2016, 24 percent of the suspects apprehended by the police were women. During the last two decades, the share of women in police statistics has increased slowly.

Studies in self-reported juvenile delinquency show that the prevalence of property offences is quite similar among girls and boys. Nonetheless, participation in violence is less prevalent among girls. Also high-frequency offenders are less often girls than boys.

According to the national crime victim survey, women and men report an equal number of violent incidents. However, the victims of police recorded aggravated violence are more often men. Surveys show that women are more commonly subject to workplace and domestic violence than men are. In turn, men experience more violence in public places compared to women.

Foreigners, immigrants and crime. In 2016, about 12,370 foreigners who had residence in Finland (immigrants), were suspected of some offence (excluding drunken driving and other traffic offences). This rate was 5.8 % out of all persons suspected of offences known to the police in Finland. In 2016, about 244,000 foreigners (4.4 % of the whole population) had residence in Finland. In addition about 14,900 foreigners not having residence in Finland, tourists and other visitors were suspected of offences in 2016. Totally 27,265 foreigners were suspected of crimes in (12.7 % of all suspects) in 2016. In addition about 27,500 foreigners were suspected of traffic offences in 2016.